

უნივერსალური პარტნიორი საქმიანი ადამიანებისთვის

ბიზნესი კანონმდებლობა

№3. 2022

№3. 2022

www.bk.ge www.ojs.b-k.ge

Business & Law

ბიზნესი კანონმდებლობა

საერთაშორისო სამეცნიერო- ანალიტიკური ჟურნალი

ინდექსირებულია საერთაშორისო
საძიებო ბაზაში **Google scholar**

რეცენზირებადი და
რეფერირებადი 2008 წლიდან

ჟურნალი ხელმძღვანელობს თავისუფალი
პრესის პრინციპებით. რედაქციის აზრი
შესაძლოა ყოველთვის არ ემთხვეოდეს ავტორისას.
შემოსული სტატიების შინაარსზე და მონაცემთა
სიზუსტეზე პასუხისმგებელია ავტორი.

Business & Law

INTERNATIONAL SCIENTIFIC- ANALYTICAL JOURNAL

Indexed in the **Google scholar**
international search system

Recensented and
Referenced since 2008

The Journal is governed by free press principles.
The editorial board point of view may not necessar-
ily agree with the point of view expressed by the
authors. Therefore the Editorial Board does not
pledge any responsibility on the content of the
articles submitted by the Authors.

გამომხეველი

საქართველოს აუდიტორთა, ბუღალტერთა და ფინანსური მენეჯერთა ფედერაცია

ორგანიზაციულ-აღმინისტრაციული საბჭო

ზაურ ნაჭყებია, იური პაპასქუა, დავით ჯალაღონია, ირმა დიხამინჯია, ილონა ადამია

სამეცნიერო-სარედაქციო კოლეგია

აბულაძე კოტე - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საქართველო; **ბედიანაშვილი გივი** - ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო; **გახოკიძე ჯემალ** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საქართველო; **დიხამინჯია ირმა** - სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო; **ელიავა ლია** - საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი, საქართველო; **თაკალანძე ლარისა** - სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო; **კაკალაშვილი ნატო** - ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო; **კვარაცხელია დემნა** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საქართველო; **კვაშილავა კახა** - სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო; **ლიპარტია ზურაბ** - სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო; **მამუკა თავხელიძე** - გრიგოლ რობაქიძის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო; **მესხიშვილი ანზორ** - უძრავის ქონების ექსპერტი, საქართველო; **მექვაბიშვილი ელგუჯა** - ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო; **პაპავა ვლადიმერ** - საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო; **პაპასქუა იური** - მთავარი რედაქტორი, საქართველოს აუდიტორთა, ბუღალტერთა და ფინანსურ მენეჯერთა ფედერაცია, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო; **სილაგაძე ავთანდილ** - საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო; **ფუტყარაძე სულიკო** - წმინდა ტბელ აბუსერიძის სასწავლო უნივერსიტეტი, საქართველო; **დავთაძე გიორგი** - საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი, საქართველო; **შონია ნანა** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო; **ჩიხლაძე ნიკოლოზ** - ქუთაისის უნივერსიტეტი, საქართველო; **ცინარიძე რამინ** - ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო; **ჭითანავა ნოდარ** - საქართველოს სოფლის მეურნეობის აკადემია, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საქართველო; **ჭიჭინაძე ბორის** - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო; **ხომერიკი თემურ** - საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების კომისია, საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი, საქართველო; **ჯალაღონია დავით** - სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო; **ჯიბუტი მიხეილ** - თავმჯდომარე, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემია, საქართველო.

სამეცნიერო-სარედაქციო კოლეგიის უსსოელი წევრები

ალერზევი ალი - ბაქოს სახელმწიფო უნივერსიტეტი, აზერბაიჯანი; **გრიგორიი ლილია** - მოლდოვეთის ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემია, მოლდოვეთი; **დიომედა ფედერიკო** - ევროპის ბუღალტერთა და აუდიტორთა ფედერაცია, ბრიუსელი, ბელგია; **დნესი ვ. ანტონი** - ნორტვენტრალის უნივერსიტეტი, არიზონა, აშშ; **ზიგლერი ბერნარდ** - ბერლინის უნივერსიტეტი, გერმანია; **იარვერსი რობინ** - ინგლისისა და უელსის ნაფიც ბუღალტერთა ასოციაცია, დიდი ბრიტანეთი; **კარმანსკა ანნა** - ვარშავის კომერციის უმაღლესი სკოლა, პოლონეთი; **ლანგი მარი** - ევროპის ბუღალტერთა და აუდიტორთა ფედერაცია, ბრიუსელი, ბელგია; **მაკგი ვ. რობერტ** - აშშ ფაეტევილის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, აშშ; **ფიშერი იოჰან** - ბონის უნივერსიტეტი, გერმანია; **ჯონსონი რ. ვინსეტ** - სანტ-მარის უნივერსიტეტი, აშშ;

PUBLISHER

The Federation of Auditors, Accountants and Financial Managers of Georgia

ORGANIZATIONAL-ADMINISTRATIVE COUNCIL

Zaur Nachkibia, Yuri Papasqua, Davit Jalaghonia, Irma Dikhaminjia, Ilona Adamia

SCIENTIFIC-EDITORIAL BOARD

Abuladze Kote - Technical University of Georgia, Georgia; **Bedianashvili Givi** - Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia; **Ghakhokidze Jemal** - Technical University of Georgia, Georgia; **Dikhaminjia Irma** - Sukhumi State University, Georgia; **Eliava Lia** - National University of Georgia, Georgia; **Takalandze Larisa** - Sukhumi State University, Georgia; **Kakalashvili Nato** - Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia; **Kvaratskhelia Demna** - Technical University of Georgia, Georgia; **Kvashilava Kakha** - Sukhumi State University, Georgia; **Lipartia Zurab** - Sukhumi State University, Georgia; **Mamuka Tavkhelidze** - Grigol Robadzidze State University, Georgia; **Meskhisvili Anzor** - real estate expert, Georgia; **Mekvabishvili Elguja** - Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia; **Yuri Papasqua** - Editor-in-Chief, Federation of Auditors, Accountants and Financial Managers of Sakartelo, Sukhumi State University, Georgia; **Silagadze Avtandil** National Academy of Sciences of Georgia, Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia; **Putkaradze Suliko** - St. Tbel Abuseridze University of Education, Georgia; **Ghavantadze Giorgi** - National University of Georgia, Georgia; **Shonia Nana** - Akaki Tsereteli State University, Georgia; **Chikhladze Nikoloz** - Kutaisi University, Georgia; **Tsinaridze Ramin** - Batumi Shota Rustaveli State University, Georgia; **Chitanava Nodar** - Georgian Academy of Agriculture, Technical University of Georgia, Georgia; **Chichinadze Boris** - Akaki Tsereteli State University, Georgia; **Khomeriki Temur** - Energy and Water Supply Commission of Georgia, National University of Georgia, Georgia; **Jalaghonia Davit** - Sukhumi State University; **Djibouti Mikheil** - Chairman, National Academy of Sciences of Georgia, Academy of Economic Sciences of Georgia, Georgia.

FOREIGN MEMBERS OF THE SCIENTIFIC-EDITORIAL BOARD

Diomeda Federico - European Federation of Accountants and Auditors, Brussels, Belgium; **Dnesi V. Anthony** - Northcentral University, Arizona, USA; **Ziegler Bernard** - University of Berlin, Germany; **Yarvers Robin** - Association of Chartered Accountants of England and Wales, Great Britain; **Karmanska Anna** -Warsaw School of Commerce, Poland; **Lange Marie** - Federation of European Accountants and Auditors, Brussels, Belgium; **Mcgee v. Robert** - USA Fayetteville State University, USA; **Fischer Johann** - Bonn University, Germany; **Johnson R. Vincent** - Sainte-Marie University, USA.

შინაარსი CONTENT

თაკალანძე ლარისა

ციფრული ტრანსფორმაცია: მნიშვნელობა, გამოწვევები და ევროკავშირის პოლიტიკა----- 7

Takalandze Larisa

DIGITAL TRANSFORMATION: IMPORTANCE, CHALLENGES AND EUROPEAN UNION POLICY ----- 7

გურამ აბესაძე, ნოდარ აბესაძე

პოლიტიკური კულტურა და დემოკრატიული ტრანზიციის საქარტველოები -----12

Guram Abesadze, Nodar Abesadze

POLITICAL CULTURE AND DEMOCRATIC TRANSITION IN GEORGIA ----- 12

ნოდარ დარსანია

პოლიტიკური სისტემა და პოლიტიკური სივრცე-----18

Nodar Darsania

POLITICAL SYSTEM AND POLITICAL SPACE ----- 18

გურამ მარხულია

თურქეთის საგარეო პოლიტიკა და გეოპოლიტიკური პრიორიტეტების ასპექტები 2010 - 2022 წწ. -----24

Guram Markhulia

TURKEY'S FOREIGN POLICY AND ASPECTS OF GEOPOLITICAL PRIORITIES ----- 24

მარინა იზორია

„რბილი ძალის“ ფენომენი სამხრეთ კორეის რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკაში-----33

Marina Izoria

THE PHENOMENON OF “SOFT POWER” IN THE FOREIGN POLICY OF SOUTH KOREA ----- 33

მადონა გელაშვილი

პანდემიის შედეგები გლობალურ ეკონომიკაზე -----38

Madona Gelashvili

THE CONSEQUENCES OF THE PANDEMIC ON THE GLOBAL ECONOMY ----- 38

ბესარიონ ნაყოფია

ბანკების საქმიანობის ძირითადი ასპექტები, პრობლემები გლობალური ეკონომიკის პირობებში-----43

Besarion Nakofia

THE MAIN ASPECTS OF THE ACTIVITIES OF BANKS, PROBLEMS IN THE CONDITIONS OF THE GLOBAL ECONOMY ----- 43

ბადრი გიორგიძე
შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთათვის განკუთვნილი პროგრამების ფარგლებში განუხლები დაფინანსების სტატისტიკური მაჩვენებლების დინამიკა და ანალიზი 2017-2021 წლებში -----50

Badri Giorgidze
DYNAMICS AND ANALYSIS OF THE STATISTICAL MEASURES OF THE FUNDING PROGRAMS FOR PEOPLE WITH DISABILITIES IN YEARS 2017-2021 ----- 50

ელგუჯა ქავთარაძე
სომხური ეთნონაციონალური ექსპანსიონიზმის გეოპოლიტიკური ზომები სამხრეთ კავკასიაში -----58

Elguja Kavtaradze
GEOPOLITICAL DIMENSIONS OF ARMENIAN ETHNO-NATIONAL EXPANSIONISM IN THE SOUTH CAUCASUS ----- 58

მურმან კვარაცხელია
ეპოქალური წიგნი: რეზენზია ნოდარ ჭითანავას მონოგრაფიაზე: გლობალური გამოწვევები ერთპოლუსიან მსოფლიოში -----65

Murman Kvaratskhelia
EPOCH BOOK: REVIEW OF NODAR CHITANAVA'S MONOGRAPH: GLOBAL CHALLENGES IN A UNIPOLAR WORLD----- 65

გიორგი ყიფშიძე
გამოწვევები ბინათმშენებლობაში და დაძლევის გზები-----68

Giorgi Kipshidze
CHALLENGES IN HOUSING CONSTRUCTION AND WAYS TO OVERCOME THEM ----- 68

კესო სუმბაძე
პრობითი დისკრიმინაციის გამოწვევები ქართულ ორგანიზაციებში -----71

Keso Sumbadze
THE LABOR DISCRIMINATION CHALLENGES IN GEORGIAN ORGANIZATIONS ----- 71

ქეთევან დიოგიძე
ორგანიზაციული ცვლილებები და მათი მნიშვნელობა ორგანიზაციების დღის წესრიგის ფორმირებაში -----75

Ketevan Diogidze
ORGANIZATIONAL CHANGES AND THEIR IMPORTANCE IN THE SHAPING OF ITS AGENDA----- 75

შურნალის მკითხველთა და პოტენციურ ავტორთა საყურადღებოდ! -----80

ATTENTION MAGAZINE READERS AND POTENTIAL AUTHORS! ----- 81

ციფრული ტრანსფორმაცია: მნიშვნელობა, გამოწვევები და ევროკავშირის პოლიტიკა

თაკალანძე ლარისა

ბიზნესისა და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის პროფესორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
<https://orcid.org/0000-0003-1126-6464>
E-mail: speaker@sou.edu.ge

რეზიუმე

ამჟამად, მსოფლიოში ციფრულ კომუნიკაციებს უდიდესი გავლენა გააჩნია. უკანასკნელ პერიოდში ციფრულ ტრანსფორმაციასთან დაკავშირებული ტექნოლოგიების მძლავრი კატალიზატორი 2020 წლის პანდემია გახდა, რამაც პრაქტიკულად ყველა სფეროში გამოიწვია ცვლილებები. ამასთან დაკავშირებით, სტატიაში განხილულია ციფრული ტრანსფორმაციის ევროკავშირის პოლიტიკა, შესაძლებლობები და გამოწვევები, აგრეთვე ევროკავშირის როლი საქართველოში ციფრული ეკონომიკის ფორმირებასა და საინფორმაციო საზოგადოების განვითარებაში; გაშუქებულია განათლების ტრადიციული ინსტიტუტების შესაბამისობა ციფრული ტრანსფორმაციით ინიცირებულ ახალ მოთხოვნებთან და დასაბუთებულია უმაღლესი განათლების, დასაბუთებულია ციფრული ტრანსფორმაციის გამოწვევების საპასუხოდ არსებული საგანმანათლებლო პარადიგმების გადახედვისა და პროფესიული განათლებისა და ბიზნეს კომპანიებს შორის ეფექტური ურთიერთობის აგების აუცილებლობა.

საკვანძო სიტყვები: ციფრული ტრანსფორმაცია, ევროკავშირი, გამოწვევები, ბიზნესი, უმაღლესი განათლება, პროფესიული განათლება, კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა, განვითარება.

ციტირებისთვის: თაკალანძე ლ., ციფრული ტრანსფორმაცია: მნიშვნელობა, გამოწვევები და ევროკავშირის პოლიტიკა, ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, №3, 2022 წ. გვ. 7-11.

DIGITAL TRANSFORMATION: IMPORTANCE, CHALLENGES AND EUROPEAN UNION POLICY

Takalandze Larisa
Professor, Head of Management Module,
Sokhumi State University
<https://orcid.org/0000-0003-1126-6464>
E-mail: speaker@sou.edu.ge

RESUME

Digital communications are having a tremendous impact on the world today. The 2020 Pandemic has recently become a powerful catalyst for digital transformation technologies, causing changes in almost all areas. In this regard, the article examines the policy of the European Union, the opportunities and challenges of digital trans-

formation, as well as its role in the formation of the digital economy and the development of the information society in Georgia;

The relevance of traditional educational institutions to the requirements initiated by digital transformation is highlighted, and the need to build effective relationships between HE, VET and Business companies is substantiated.

Key words: Digital transformation, European Union, Challenges, Business, High Education, VET, Corporate Social Responsibility, Development.

For citation: Takalandze L., Digital Transformation: Importance, Challenges and European Union Policy, Business & Law, No. 3, 2022, p. 7-11.

შესავალი

ციფრული ტექნოლოგიების გავლენა პოტენციურ ეკონომიკურ ზრდაზე თანამედროვე კვლევების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულებაა. ეკონომიკის ციფროვიზაციის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან კომპონენტია სახელმწიფო ინვესტიციები საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებში (ICT), როგორც ერთი

მხრივ, სახელმწიფო რესურსების უფრო ეკონომიური და ეფექტიანი განკარგვის და სახელმწიფო სერვისების (ძირითადად, სოციალური სერვისების, საგადასახადო სისტემის) ეფექტიანი მიწოდების და მეორე მხრივ, ამ მიმართულებით კერძო ინვესტიციების სტიმულირების ნინაპირობა. განვითარებულ ქვეყნებში სახელმწიფო ICT ინვესტიციები საშუალოდ მშპ-ს 1-1.5%-ს შეადგენს.

თუმცა სახელმწიფოს ICT ინვესტიციების პოტენციურ სარგებელთან მიმართებით, ცალკეული კვლევები რიგ გამონკვევებსაც ასახელებს, რომელთა გათვალისწინება აუცილებელია სასურველი ეკონომიკური სარგებლის მისაღებად.

უკანასკნელ პერიოდში ციფრულ ტრანსფორმაციასთან დაკავშირებული ტექნოლოგიების მძლავრი კატალიზატორი 2020 წლის პანდემია გახდა, რამაც ბიზნეს კომპანიებს აიძულა განვითარებისა და ზრდის ახალი შესაძლებლობების მოძიება უახლესი ტექნოლოგიების გამოყენებით. ამასთან, COVID-19-ის პანდემიამ წარმოაჩინა საზოგადოებაში ე.წ. ციფრული დაყოფა და წარმოქმნა ციფრული ტრანსფორმაციის ხელშეწყობის გადაუდებელი აუცილებლობა.

ციფრული ტრანსფორმაციის პროცესი ბევრად ცვლის სამენარმეო საქმიანობას, ბიზნესის წარმართვის წესებს. ბიზნეს სტრუქტურებში (ისევე, როგორც მთლიანად შრომის ბაზარზე) იზრდება მოთხოვნა სპეციალისტებზე, რომლებიც პროფესიონალიზმთან ერთად, ფლობენ ციფრულ კომპეტენციებს და მუდმივად ცვალებად, ზოგჯერ არაპროგნოზირებად ვითარებაში სამუშაო პირობებთან ადაპტირების უნარს. ეს, თავის მხრივ, ახალ პირობებს უყენებს განათლების სისტემას, რომელიც განსაკუთრებით მგძნობიარეა გლობალური (ტექნოლოგიური, ეკოლოგიური, ეკონომიკური და ა.შ.) გამონკვევების მიმართ და დღის წესრიგში აყენებს არსებული საგანმანათლებლო პარადიგმების გადახედვის აუცილებლობას.

წინამდებარე ნაშრომის კვლევის მიზანია ციფრული ტრანსფორმაციის მნიშვნელობის, შესაძლებლობებისა და გამონკვევების კვლევა, ამ კუთხით ევროკავშირის პოლიტიკის გაცნობა. კვლევის საგანია ევროკავშირის ციფრული ტრანსფორმაციის საუკეთესო პრაქტიკის, ძირითადი ტენდენციების გაცნობა, ევროკავშირის როლი საქართველოში ციფრული ეკონომიკის ფორმირებასა დასაინფორმაციო საზოგადოების განვითარებაში, ასევე გამონკვევებისა და შესაძლებლობების შეფასება საქართველოსთვის; ხოლო კვლევის ობიექტი - ციფრული ტრანსფორმაციის ევროკავშირის პოლიტიკა; ნაშრომში ევროკავშირის გამოცდილების გაზიარებისა და განზოგადების საფუძველზე, განხილულია განათლების ტრადიციული ინსტიტუტების შესაბამისობა ციფრული ტრანსფორმაციით ინიცირებულ ახალ მოთხოვნებთან.

ციფრული ტრანსფორმაცია

ცნობილია, რომ ევროპის დღის წესრიგშია ახალი ინდუსტრიული პოლიტიკა, რომელიც დაფუძნებულია ციფრული და მწვანე ეკონომიკის (Green Deal) განვითარებაზე. ევროპის ყველა ქვეყანაში იქმნება **ევროპული ციფრული ინოვაციის ჰაბი (EDIH)** - ერთი ფანჯრის პრინციპზე მომუშავე ორგანიზაციები, რომლებიც ეხმარებიან კომპანიებს საკუთარი ბიზნესის/წარმოების პროცესის, პროდუქტების და სერვისების კონკურენტუნარიანობის ზრდაში ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენებით. ისინი უზრუნველყოფენ წვდომას უახლეს ცოდნაზე, გამოცდილებასა და ტექნოლოგიებზე, რათა დაეხმარონ საკუთარ კლიენტებს ციფრული ინოვაციებ-

ის პილოტირებისა და ტესტირების საშუალებით. გარდა ამისა, საჭიროების შემთხვევაში ციფრული ინოვაციის ჰაბები უზრუნველყოფს ბიზნესის ფინანსურ დახმარებას ამ ინოვაციების დასაწერად. ციფრული ინოვაციის ჰაბი წარმოადგენს რეგიონულ თანამშრომლობას მრავალი პარტნიორის მონაწილეობით, რომელიც მოიცავს ისეთ ორგანიზაციებს, როგორც კვლევითი და ტექნოლოგიური ორგანიზაციები, უნივერსიტეტები, სამრეწველო ასოციაციები, სავაჭრო პალატები, ინკუბატორები/აქსელერატორები, განვითარების სააგენტოები და მთავრობები. ევროკომისია ჯერ კიდევ პანდემიამდე ახორციელებდა ევროპული მრეწველობის სწრაფ ციფრულ ტრანსფორმაციას, განსაკუთრებით ტრადიციულ სექტორებსა და მცირე და საშუალო საწარმოებში, ასევე მისი ძალისხმევა მიმართული იყო რეგიონული განსხვავებების აღმოფხვრაზე. ევროკავშირის ინდუსტრიასთან დაკავშირებული პირველი ინიციატივა "ევროპული ინდუსტრიის ციფრული ტრანსფორმაცია" (DEI) დაიწყო ერთიანი ციფრული ბაზრის პაკეტის ფარგლებში 2016 წლის აპრილში; მისი ამოცანაა უზრუნველყოს ევროპაში ყველა ზომის, ლოკალიზაციის და სექტორის ბიზნესში ციფრული ინოვაციებიდან მაქსიმალური სარგებლის მიღება.

უკანასკნელ პერიოდში ციფრულ ტრანსფორმაციასთან დაკავშირებული ტექნოლოგიების მძლავრი კატალიზატორი 2020 წლის პანდემია გახდა, რამაც ბიზნეს კომპანიებს აიძულა განვითარებისა და ზრდის ახალი შესაძლებლობების მოძიება უახლესი ტექნოლოგიების გამოყენებით.

2021 წლის აპრილში ევროპის პარლამენტმა მიიღო პროგრამა „ციფრული ევროპა“ - ევროკავშირის პირველი ფინანსური დოკუმენტი, რომელიც ფოკუსირებულია ტექნოლოგიების დაყვანაზე უშუალოდ ბიზნესსა და ადამიანებზე. იგი მიზნად ისახავს ციფრულ ინფრასტრუქტურაში ინვესტირებას, რათა სტრატეგიულმა ტექნოლოგიებმა ხელი შეუწყონ ევროპის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას და „მწვანე“ პოლიტიკის გატარებას, აგრეთვე ტექნოლოგიური სუვერენიტეტის უზრუნველყოფას.

ამასთან ერთად, ევროკავშირსა და პარტნიორ ქვეყნებს შორის თანამშრომლობის ერთ-ერთ პრიორიტეტად განისაზღვრა ციფრული ბაზრების ჰარმონიზება, რომლის ძირითადი ინსტრუმენტიცაა ევროკავშირის მიერ ინიცირებული „EU4Digital: ციფრული ეკონომიკის და საზოგადოების მხარდაჭერა აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებში“; იგი მხარს უჭერს ციფრული ეკონომიკისა და საზოგადოების ძირითადი სფეროების განვითარებას ევროკავშირის ნორმების და პრაქტიკის შესაბამისად. ეს პროგრამა მიზნად ისახავს ევროკავშირის ერთიანი ციფრული ბაზრის უპირატესობების გავრცელებას საქართველოსა და სხვა აღმოსავლეთ პარტნიორ ქვეყნებში; ევროკავშირის დახმარება ხელს შეუწყობს ციფრული ეკონომიკის და საზოგადოების პოტენციალის განვითარებას, ეკონომიკურ ზრდას, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას, ადამიანების ცხოვრების გაუმჯობესებას და ბიზნესის მხარდაჭერის უზრუნველყოფას.

ციფრული ტრანსფორმაცია ქართულ ბიზნესზე (და არამარტო ბიზნესზე) აისახა და COVID-19-თან დაკავშირებული ფიზიკური შეზღუდვების ფონზე, კომპანიებმა პროდუქციის რეალიზაციის ახალი გზების ძიება დაიწყეს. არსებული გამოწვევების საპასუხოდ, რომელსაც განსაკუთრებული გავლენა ჰქონდა მენარმეებზე, აუცილებელი გახდა ციფრულ სამყაროში სამოქმედო სტრატეგიის ფორმირება, რომლებიც მომხმარებლებთან ციფრული არხების მეშვეობით ეფექტურ კომუნიკაციას უზრუნველყოფდნენ. ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ასოცირების შეთანხმების (AA) მიხედვით, რომელიც მოიცავს ღრმა და თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმებას (DCFTA), საქართველოს რეკომენდაცია მიეცა განავითაროს უფრო ძლიერი, გონივრული (smarter) და დინამიური ეკონომიკა. ეს პოლიტიკური პრიორიტეტები აისახება მე-8 თავში, სადაც ნათქვამია ევროკავშირსა და საქართველოს შორის თანამშრომლობის შესახებ ინფორმაციული საზოგადოების სფეროში: „მხარეებმა ხელი უნდა შეუწყონ თანამშრომლობას საინფორმაციო საზოგადოების განვითარების კუთხით, რათა ინფორმაციისა და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების ფართოდ გავრცელებისა და ხელმისაწვდომ ფასად უკეთესი ხარისხის მომსახურების მიწოდების გზით სარგებლობა მოუტანონ მოქალაქეებსა და ბიზნეს სექტორს. თანამშრომლობა მიზნად ისახავს ელექტრონული საკომუნიკაციო ბაზრების ხელმისაწვდომობის ხელშეწყობას, და ამ სფეროში კონკურენციისა და ინვესტიციების ნახალისებას“ (მუხლი 324). ციფრულ ტრანსფორმაციას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ეკონომიკური პირობების, მცირე და საშუალო ბიზნესის გარემოს გაუმჯობესებაში, აგრეთვე სახელმწიფო ქმედებების ეფექტურობასა და ტრანსპარენტულობის ამაღლებაში, სამუშაო ადგილების შექმნასა და სოციალური პროგრესის უზრუნველყოფაში.

საქართველოს მიერ ასოცირების პროცესის განხორციელების შესახებ ანგარიშში (2021) ხაზგასმულია, რომ საქართველოსთვის „უმნიშვნელოვანესია კორონავირუსის პანდემიით გამოწვეული კრიზისის ინკლუზიური, ეკოლოგიურად დაბალანსებული და მდგრადი დაძლევის უზრუნველყოფა და შემდგომი წინსვლა ციფრული კომპეტენციების გასაძლიერებლად და ციფრული ნიგნიერების ასამაღლებლად. სტრუქტურული რეფორმები გადამწყვეტი რჩება, რადგანაც მათი საშუალებით საქართველოს ეკონომიკა ნაკლებად მოწყვლადი ხდება საგარეო მოვლენებთან მიმართებაში, განსაკუთრებით კორონავირუსის პანდემიის მიმართ და საინვესტიციო კლიმატი და ვაჭრობის პოტენციალი უმჯობესდება“ [5.28].

ციფრული ინფრასტრუქტურის განვითარების მიზნით საქართველო და ევროკავშირი „ერთობლივად ციფრული ინფრასტრუქტურის დანერგვის შემდგომი ნახალისებისა და ციფრული ტრანსფორმაციის მხარდაჭერის გზით საქართველოს ზრდისა და მდგრადი განვითარების ხელშესაწყობად ფართოზოლოვანი ქსელების განვითარების ეროვნული სტრატეგიის განხორციელების საფუძველზე და ევროკავშირის კანონმდებლობისა

და საუკეთესო პრაქტიკის შესაბამისად, განსაკუთრებით ციფრული ინფრასტრუქტურის უსაფრთხოებასთან მიმართებით... მნიშვნელოვანი იქნება ციფრული ეკონომიკისა და ინოვაციების სტიმულირება შესაბამისი პოლიტიკის მეშვეობით, რაც ხელს შეუწყობს და უფრო მეტად გაამრავალფეროვნებს როგორც IT-ინდუსტრიას, ისე კრეატიულ ინდუსტრიებსაც და გააძლიერებს მათ კონკურენტუნარიანობას, ხელს შეუწყობს დამწყები სანარმოების (სტარტაპების) ზრდასა და ფუნქციონირების გაგრძელებას და გააციფრულებს ღირებულებათა ჯაჭვს“ [14.7]

ამრიგად, ციფრული ეკონომიკის ხელშეწყობა და ციფრული გარემოს ჰარმონიზაცია ევროკავშირსა და საქართველოს შორის ევროკავშირ-საქართველოს თანამშრომლობის ერთ-ერთი პრიორიტეტი გახდა, რაც განაპირობებს ღირსეული სამუშაო ადგილების შექმნას, ზრდას და ინოვაციებს.

2020 წლის იანვარში საქართველოს მთავრობამ დაამტკიცა „საქართველოს ფართოზოლოვანი ქსელების განვითარების 2020 – 2025 წლების ეროვნული სტრატეგია და მისი განხორციელების სამოქმედო გეგმა“, რომელიც ევროკავშირის „ციფრული ბაზრების ჰარმონიზაციის“ პროექტის HDM/EU4Digital-ის ფარგლებში მომზადდა, მსოფლიო ბანკის საექსპერტო დახმარებით. სტრატეგიის მიზანია ევროკავშირის საუკეთესო გამოცდილების გაზიარება არსებული ციფრული უთანასწორობის დაძლევისა და ქვეყანაში ციფრული ეკონომიკის და საინფორმაციო საზოგადოების განვითარების მიზნით.

ასევე მომზადების პროცესშია ციფრული ეკონომიკისა და საინფორმაციო საზოგადოების სტრატეგიას, რომელიც მიზნად ისახავს საქართველოს საზოგადოებისა და ეკონომიკის ციფრული ტრანსფორმაციის მიღწევას. ესაა ერთიანი დოკუმენტი, რომელშიც ქვეყანაში ელექტრონული კომუნიკაციების, ინფორმაციის და თანამედროვე ტექნოლოგიებისა და სერვისების განვითარების სამომავლო მიმართულებას აისახება.

აღსანიშნავია ისიც, რომ უკანასკნელ წლებში საქართველოში ინიცირებულ იქნა და გრძელდება ციფრულ ტრანსფორმაციასთან დაკავშირებული მრავალი კონფერენციისა თუ ფორუმის ჩატარება, ასევე ორგანიზაციების შექმნა, რომელთა მიზანი სერვისების გაციფრულება და გამოყენება, ციფრული ტრანსფორმაციისთვის ხელსაყრელი პირობების/გარემოს შექმნაა; მაგ., 2022 წლის აპრილში ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტის (IDFI) მიერ ჩატარდა საერთაშორისო კონფერენცია: „საქართველოს ციფრული ტრანსფორმაცია: წინმსწრები ნაბიჯები ევროინტეგრაციის გზაზე“, რომლის მიზანი იყო ახალი ტექნოლოგიების გამოყენებით საჯარო სექტორის მოდერნიზაციისა და ტრანსფორმაციის მიმართულებით ევროკავშირის საუკეთესო პრაქტიკის, ძირითადი ტენდენციების გაცნობა, ასევე, გამოწვევებისა და შესაძლებლობების შეფასება საქართველოსთვის.

2022 წლის ივნისში საქართველოში გაიმართა ციფრული ტრანსფორმაციის ფორუმი, რომელმაც სამთავრობო და კერძო ორგანიზაციებს მოუყარა თავი.

ფორუმი საქართველოს ICT კლასტერისა და ციფრული ტრანსფორმაციის საქართველოს კონსორციუმის ორგანიზებით, ასევე USAID-ის ეკონომიკური უსაფრთხოების პროგრამის, USAID-ის ეკონომიკური მმართველობის პროგრამისა და სხვა 20-ზე მეტი პარტნიორი ორგანიზაციის მხარდაჭერით ჩატარდა. თბილისი (GBC) – კრიზისის დროს ციფრული ტრანსფორმაციის საკითხებს მიეძღვნა ევროკომისიის მიერ ორგანიზებულ EU4Digital პროგრამის აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნების ციფრული კონფერენცია (2022 წლის ოქტომბერი), სადაც ყურადღება გამახვილდა ციფროვიზაციის როლზე ეკონომიკური ზრდის სტიმულირებასა და საზოგადოების კეთილდღეობის უზრუნველყოფაში. 2020 წელს შეიქმნა ციფრული სააგენტო „Quick“-ის ახალი პლატფორმა „Quickstart“, რომლის მიზანი სტარტაპებისა და მცირე ბიზნესის წარმომადგენლებისთვის ციფრული ტექნოლოგიების შესაძლებლობების შესახებ ინფორმაციის უსასყიდლოდ მიწოდება და ამ მიმართულებით პირველი ნაბიჯების გადადგმაში ხელშეწყობაა და ა.შ.

აღამიანური რესურსების მართვის პროფესიონალთა ასოციაციამ (HRPA) და საქართველოს ინოვაციების და ტექნოლოგიების სააგენტომ (GITA) საერთაშორისო ექსპერტების და სპეციალისტების მონაწილეობით 2022 წლის 5-12 დეკემბერს საქართველოში პირველ და ყველაზე მასშტაბურ HR გაციფრულების კვირეულს უმასპინძლა, სადაც დღის წესრიგში იყო როგორც საჯარო, ისე კერძო სექტორში გაციფრულების გლობალური ტენდენციების, გამოწვევებისა და მათი გადაჭრის გზების ძიება.

ამრიგად, საქართველო, ევროკავშირის მხარდაჭერით, აქტიურად ახორციელებს რეფორმებს, რომლებიც მიმართულია სექტორული ეკონომიკის სტრატეგიებსა და პროგრამებში ციფრული ტრანსფორმაციის საკითხების ინტეგრირებაზე. მკაფიოდ წარმოჩინდა ევროკავშირის როლი ქვეყანაში ციფრული ეკონომიკისა და საინფორმაციო საზოგადოების განვითარების მიმართულებით, რაც, საბოლოოდ, საქართველოს ციფრული ბაზრის ევროკავშირის ერთიან ციფრულ ბაზართან ინტეგრაციას უზრუნველყოფს.

განათლების სისტემის გამოწვევა

ონლაინ პლატფორმა ეკონომიკისა და ნებისმიერ სფეროში საქმიანობის განუყოფელი ნაწილი გახდა. ისინი უდიდეს შესაძლებლობებს ქმნიან ბაზარზე და კომუნიკაციის უმნიშვნელოვანეს არხს წარმოადგენენ. თუმცა, ყველა სიკეთესთან ერთად, ახალ გამოწვევებსაც აჩენენ.

ციფრული ტრანსფორმაციის პროცესი ბევრად ცვლის სამეწარმეო საქმიანობას, ბიზნესის წარმართვის წესებს. ბიზნეს სტრუქტურებში (ისევე, როგორც მთლიანად შრომის ბაზარზე) იზრდება მოთხოვნა სპეციალისტებზე, რომლებიც პროფესიონალიზმთან ერთად, ფლობენ ციფრულ კომპეტენციებს და მუდმივად ცვალებად, ზოგჯერ არაპროგნოზირებად ვითარებაში სამუშაო პირობებთან ადაპტირების უნარს. ეს, თავის მხრივ, ახალ პირობებს უყენებს განათლების სისტემას,

რომელიც განსაკუთრებით მგძნობიარეა გლობალური (ტექნოლოგიური, ეკოლოგიური, ეკონომიკური და ა.შ.) გამოწვევების მიმართ და დღის წესრიგში აყენებს არსებული საგანმანათლებლო პარადიგმების გადახედვის აუცილებლობას. ციფრული ტექნოლოგიების პროგრესი და შრომის ბაზრის სწრაფად ცვალებადი პირობები ხელმძღვანელებისა და სამეცნიერო-პედაგოგიური საზოგადოებისგან მოითხოვს ინოვაციურ გადაწყვეტილებებს და განაპირობებს საგანმანათლებლო მეთოდის ცვლილებების აუცილებლობას და მათ ადაპტირებას დისტანციური სწავლების ფორმატში.

ბიზნესის კვალდაკვალ განათლებას ახალ მოთხოვნებს უყენებს კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა - ციფრულმა ტრანსფორმაციამ წარმოქმნა ახალი მიმართულება, რომელიც ცვლის მუშაკის დამოკიდებულებას ტექნოლოგიების მიმართ, აგრეთვე აყალიბებს ახალი ტექნოლოგიების ეთიკური გამოყენების აუცილებლობას - კორპორაციული ციფრული პასუხისმგებლობა (Corporate Digital Responsibility (CDR)). თანამედროვეობის კიდევ ერთი გლობალური გამოწვევა - კლიმატის ცვლილება და გარემოს დაბინძურება (Climate change and environmental degradation), საფრთხეს უქმნის არა მარტო ევროპას, არამედ მთლიანად მსოფლიოს. ევროკავშირის სტრატეგია - ევროკავშირის მწვანე შეთანხმება (EU Green Deal) მიზნად ისახავს რესურსეფექტურ, ეკოლოგიურ და კონკურენტუნარიან ეკონომიკას. საქმე ეხება ეკოლოგიური კულტურის ფორმირების აუცილებლობას, Green Skills და საზოგადოების ცნობიერების ამაღლების დონეს. მნიშვნელოვანი როლი ამ პრობლემების გადაჭრაში ენიჭება კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის კარგად გათვლილ სტრატეგიას.

„ციფრულმა ტრანსფორმაციამ შეცვალა შრომის ბაზარი და შექმნა ახალი უნარების განვითარების საჭიროება. შესაბამისად, განათლების სისტემამ უნდა უზრუნველყოს ახალგაზრდები შესაბამისი კომპეტენციით, ცოდნითა და უნარ-ჩვევებით, რაც, ასევე, თანამედროვეობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გამოწვევაა...“ - ნათქვამია საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების ერთიან სტრატეგიაში 2017-2021.

განათლების მთავარი ამოცანა - შრომის ბაზრისთვის კონკურენტუნარიანი სპეციალისტების მომზადებაა. ეს კი შეუძლებელია შრომის ბაზართან მჭიდრო კავშირის გარეშე. ამდენად, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საგანმანათლებლო დაწესებულებებისა და ორგანიზაციების ურთიერთკავშირს. და, თუმცა ამჟამად ევროკავშირის ქვეყნებში უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებს და ბიზნესის თანამშრომლობის ფორმები მეტად მრავალფეროვანია (Bonn Declaration “University-Enterprise Cooperation: Building on New Challenges from Past Experiences”), გლობალური გამოწვევების გათვალისწინებით აუცილებელი გახდა მათი უწყვეტი მოდიფიკაცია, თვისებრივად ახალ დონეზე აყვანა.

ყველა ამ ამოცანის გადასაწყვეტად საჭიროა არა მხოლოდ დამსაქმებლების და უმაღლესი განათლების, არამედ, პროფესიული განათლების სისტემის ძალისხმევა. სიახლეებთან ერთად ადამიანს ყოველთვის სჭირდება

პროფესიული მომზადების განახლება. ამგვარი აუცილებლობა სულ უფრო მეტ აქტუალობას იძენს - ამჟამად თითოეული ადამიანისთვის კონკურენტუნარიანობის შენარჩუნებისა და ზრდისთვის აუცილებელია სწავლა და განვითარება მთელი სიცოცხლის მანძილზე (ევროკავშირის სტრატეგიაში ევროპა 2020 (Europe 2020) ევროპული ქვეყნების განათლების სისტემის ძირითად გამოწვევებად დასახელდა: მოსახლეობის დაბერება, შრომითი საქმიანობის უნარ-ჩვევების დეფიციტი, გლობალური კონკურენციის ზრდა და უმუშევრობის მაღალი დონე). უმაღლესი განათლების აქტუალობის აღიარებასთან ერთად, ეს განაპირობებს განათლების უწყვეტი სისტემის განვითარების მნიშვნელობას ადამიანის მთელი სიცოცხლის მანძილზე, რაშიც ფასდაუდებელი წვლილი შეაქვს პროფესიულ განათლებას (VET). უწყვეტი პროფესიული განათლების სისტემის განვითარება ქმნის დამსაქმებელთა საგანმანათლებლო პოლიტიკის შემუშავებაში ჩართვის მექანიზმებს, შესაძლებელს ხდის უფრო სრულად იქნეს გათვალისწინებული შრომის ბაზრის მოთხოვნილებები.

დასკვნა

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ უმაღლესი განათლება და პროფესიული განათლება შრომის ბაზარს აწვდიან თავიანთი საქმიანობის შედეგს - სპეციალისტებს, რომელთა დასაქმება ხდება ეკონომიკის სხვადასხვა დარგის ორგანიზაციებში. ეს მათ განათლების ხარისხის ძირითადი სტანდარტების, აგრეთვე ამა თუ იმ სპეციალისტებზე მოთხოვნის ცვლილებათა ტენდენციების განსაზღვრის საშუალებას მისცემს. შრომითი დასაქმების პერსპექტივების არსებობა უმაღლესი განათლების და VET დამთავრების შემდეგ ინდივიდისთვის საგანმანათლებლო პროგრამების არჩევისას მნიშვნელოვან მოტივს წარმოადგენს. უმაღლეს განათლებას, VET და დამსაქმებლებს შორის მჭიდრო ურთიერთკავშირი საბაზრო პირობებში მათი ეფექტური ფუნქციონირებისთვის ობიექტურ აუცილებლობას წარმოადგენს.

ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ რიგი პრობლემა: ხარისხიანი განათლების წვდომა, საგანმანათლებლო სფეროში კონკურენციის გამძაფრება, განათლების ადეკვატურობა თანამედროვე მოთხოვნებთან, განათლების შინაარსის გადახედვა და ა.შ. დამახასიათებელია როგორც

განვითარებადი, ისე განვითარებული ქვეყნებისთვის.

ამრიგად, ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, განათლების ტრადიციული ინსტიტუტების წინაშე არსებული ახალი გამოწვევების (რომელთა ძირითადი ნაწილი განპირობებულია ციფრული ტრანსფორმაციით) საპასუხოდ ინოვაციური გადაწყვეტილებების ძიებამ დღის წესრიგში დააყენა უმაღლესი განათლების, პროფესიული განათლებასა და ბიზნეს კომპანიებს შორის ეფექტური ურთიერთობის აგების აუცილებლობა. მონაწილეთა შორის მჭიდრო ურთიერთკავშირის შედეგად უთუოდ გაიზრდება სინერგიული ეფექტი და განათლების რელევანტურობა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. თაკალანძე ლ., კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა (ევროკავშირის გამოცდილება), თბ., 2021;
2. ქოჩორაძე გ., ციფრული ინოვაციური ჰაბები ევროპაში და მათი შექმნის პერსპექტივა საქართველოში <https://eap-csf.ge/wp-content/uploads/2021/03/პოლიტიკის-დოკუმენტი-ქალი-და-ბიზნესი-converted-1.pdf>;
3. ჯოლია გ., განათლება და დასაქმება ციფრულ გარემოში, მონოგრაფია, თბ., 2021 <https://dSPACE.nplg.gov.ge/bitstream/1234/328568/1/GanatlebaDaDasaqmebaCifruGaremoshi.pdf>
4. ანგარიში საქართველოს მიერ ასოცირების პროცესის განხორციელების შესახებ, ბრიუსელი, 10.08.2022 https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/AAIR_2021_GEO.pdf ;
5. საქართველოს მიერ ასოცირების პროცესის განხორციელების შესახებ ანგარიში, 2021 https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/aair_2020_1.pdf <https://www.eumonitor.eu>;
6. ციფრული ტრანსფორმაცია სახელმწიფო სექტორში: საერთაშორისო კვლევების მიმოხილვა, საქართველოს პარლამენტის საბიუჯეტო ოფისი, 2019 http://pbo.parliament.ge/media/k2/attachments/Digital_Government.pdf ;
7. ევროკავშირისა და საქართველოს შორის ასოცირების 2021-2027, რეკომენდაცია N 1/2022, 2022 <https://mfa.gov.ge/getattachment/ევროპული-და-ევრო-ატლანტიკური-ინტეგრაცია/ოფიციალური-დოკუმენტები/2021-2027-EU-Georgia-Association-Agenda-KA.pdf.aspx>.

პოლიტიკური კულტურა და დემოკრატიული ტრანზიციის საქართველოში

გურამ აბესაძე

პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პროფესორი
<https://orcid.org/0000-0003-0215-4639>
guramabesaze@yahoo.com

ნოდარ აბესაძე

სოციალური მეცნიერებების დოქტორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
მონვეული ლექტორი
<https://orcid.org/0000-0002-8747-5150>
nodarabesadze007@gmail.com

რეზიუმე

პოლიტიკური კულტურა დემოკრატიული ტრანზიციის აუცილებელი პირობაა. იგი სამი მიმართულებით გამოვლინდება: 1. ცნობიერების; 2. განწყობილებებისა და ემოციების; 3. ქცევის მოდელების სახით. თანამედროვე ქართული პოლიტიკური სივრცე პოლიტიკური კულტურის ირაციონალური ტენდენციებით გამოირჩევა. პოლიტიკურ-კულტურული ტრანზიციის გულისხმობს პოლიტიკური სივრცის ინსტიტუციურ და პოლიტიკურ-ღირებულებით ცვლილებებს. ქართულ პოლიტიკურ სივრცეში ინსტიტუციური პოლიტიკური წესრიგი ძალზე დაბალია, რაც პოლიტიკური პოლარიზების მიზეზი ხდება. თანამედროვე საქართველოში პოლიტიკურ-კულტურული ტრანზიციის უპირველესი მიზანია ქართული ეროვნული იდენტობის ფორმირება. პოლიტიკურ სივრცეში სრულყოფილად არ არის გამოყენებული ერის ინტელექტუალური პოტენციალი. პოლიტიკური კულტურისა და დემოკრატიული ტრანზიციის პრობლემას წარმოადგენს რადიკალური და დესტრუქციული ქცევები, რომლებიც სერიოზულ გარდაქმნას საჭიროებს. პოლიტიკურ აქტივობას აკლია რაციონალურობა და სახელმწიფოებრივი პრაგმატიზმი.

პოლიტიკური კულტურა და დემოკრატიული ტრანზიციის მჭიდრო კავშირშია ერთმანეთთან. დემოკრატიული ტრანზიციის გულისხმობს სამოქალაქო და მონაწილეობითი კულტურის ფორმირების პროცესს. ქართული დემოკრატიის სტაბილურობის უმნიშვნელოვანესი პირობაა ეროვნული პრაგმატიზმის დამკვიდრება. დემოკრატიული ტრანზიციის პრობლემად რჩება პოლიტიკური ერის ფორმირება. პოლიტიკური ერის ფორმირების უპირველეს ამოცანად მიგვაჩნია: 1. ქართული ეროვნული იდენტობის პოლიტიკური ტრანზიციისა და პოლიეთნიკური და მულტიკულტურული სივრცის ინტეგრაცია; 2. პოლიტიკურ აქტორებსა და სოციუმს შორის პოლარიზების აღმოფხვრა; 3. პოლიტიკური სისტემის პოლიტიკურ-კულტურული და ინსტიტუციური ტრანზიციის. პოლიტიკურად ინტეგრირებული საზოგადოება და ახალი ქართული იდენტობა პოლიტიკურ-კულტურული დემოკრატიული სივრცის საფუძველი გახდება.

საკვანძო სიტყვები: პოლიტიკური კულტურა, დემოკრატიული ტრანზიციის, დემოკრატიის სტაბილურობა.

ციტირებისთვის: აბესაძე გ. აბესაძე ნ., „პოლიტიკური კულტურა და დემოკრატიული ტრანზიციის საქართველოში, ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, №3, 2022 წ. გვ. 12-17

POLITICAL CULTURE AND DEMOCRATIC TRANSITION IN GEORGIA

Guram Abesadze

Doctor of Political Science, Professor at Sokhumi State
University, Head of Policy Science
<https://orcid.org/0000-0003-0215-4639>
guramabesaze@yahoo.com

Nodar Abesadze

Doctor of Social Sciences, guest lecturer
of Sukhumi State University
<https://orcid.org/0000-0002-8747-5150>
nodarabesadze007@gmail.com

SUMMARY

Political culture is a necessary condition for democratic transition. It will be manifested in three directions: 1. Consciousness; 2. moods and emotions; 3. In the form of behavior models. The modern Georgian political space is characterized by irrational tendencies of political culture. Political-cultural transition refers to institutional and political-value changes of the political space. The institutional political order in the Georgian political space is very low, which is the cause of political polarization. The primary goal of the political-cultural transition in modern Georgia is the formation of the Georgian national identity. The intellectual potential of the nation is not fully used in the political space. The problem of political culture and democratic transition is radical and destructive behaviors that need serious transformation. Political activity lacks rationality and state pragmatism.

Political culture and democratic transition are closely related. Democratic transition refers to the process of forming a civil and participatory culture. The most important condition for the stability of Georgian democracy is the establishment of national pragmatism. The formation of a political nation remains a problem of the democratic transition. We consider the primary task of forming a political nation to be: 1. Political transition of Georgian national identity and integration of polyethnic and multicultural space; 2. Elimination of polarization between political actors and society; 3. Political-cultural and institutional transition of the political system. A politically integrated society and a new Georgian identity will become the basis of a political-cultural democratic space.

Key words: political culture, democratic transition, stability of democracy.

For citation: Abesadze G. Abesadze N., Political culture and democratic transition in Georgia, "Business and Law", No. 3, 2022, 12-17.

შესავალი

პოლიტიკური კულტურა ტრანზიტული პოლიტიკური სისტემების უმნიშვნელოვანესი პრობლემაა, რომელიც დემოკრატიული ტრანზიციის უპირველეს პირობას წარმოადგენს. ქართულ სამეცნიერო სივრცეში უკვე გამოიცა გარკვეული ნაშრომები, რომლებიც პოლიტიკური კულტურის ტრანზიციის თემატიკას ეხება, მაგრამ ირაციონალურობის ტენდენციები იმდენად გამოკვეთილი ჩანს, რომ მისი კიდევ უფრო ღრმა და ახლებური სიტუაციებიდან გააზრება დროის მოთხოვნა გახდა. პრობლემა უმნიშვნელოვანესია, რომელიც გარკვეული ხასიათის რაციონალურ და ირაციონალურ ტენდენციებს მოიცავს, რომლის განხილვა და სიტუაციური გააზრება დემოკრატიულ გადასვლისა და პოლარიზების დაძლევის აუცილებელი პირობაა.

პოლიტიკურ-კულტურული ტრანზიციის ქართულ ინტელექტუალურ ფენომენებს ემყარება, რომლის პრაგმატული გააზრება დროის მოთხოვნა გახდა; უპირველეს ყოვლისა, ვგულისხმობთ პოლიტიკური ერის ფორმირების საკითხებს, რაც დასრულებული პროცესი არ არის და დემოკრატიული ტრანზიციის პროცესულ-პრიორიტეტს წარმოადგენს; ეს თემა წინა პლანზეა წამოწეული რადგანაც პოლიტიკურ-კულტურულ ტრანზიციას თავისი პოლიტიკური ფენომენი აქვს და ერის

პრაგმატულ რაციონალურობას ახალ ღირებულებით განზომილებას აძლევს. თანამედროვე ქართული პოლიტიკური სპექტრის პოლარიზება და აგრესიული რიტორიკა პოლიტიკური კულტურის დეფიციტზე მიანიშნებს, რაც, პოლიტიკური პროცესების რადიკალიზაციასა და უკიდურეს ირაციონალურობაში გამოვლინდება.

პოლიტიკური კულტურის თემა ორი მიმართულებით გახდა აქტუალური: **პირველი**. მსოფლიო ნესრიგის ახალმა გეოპოლიტიკურმა პარადიგმამ ერის პოლიტიკურ-კულტურული ტრანზიციის მოთხოვნა, რომელიც პრაგმატულ აზროვნებასა და რაციონალურ მოქმედებებს მოითხოვს; **მეორე**. თანამედროვე ქართული სახელმწიფოებრიობა ერის იდენტობის ახლებურ გააზრებას მოითხოვს, რომელმაც კულტურულ-იდეოლოგიური და ღირებულებითი გარდაქმნა წინა პლანზე დააყენა. ამასთანავე, სახელმწიფოებრიობის მშენებლობის პროცესში ვერ მოხერხდა ერის პოლიტიკური კონსოლიდაცია, რომელიც სერიოზული ირაციონალური ტენდენციების მიმანიშნებელია; ასეთ სიტუაციაში ილია ჭავჭავაძის სიტყვები გვახსენდება: „...წინ ვიყურებით და ხვალინდელის ნისლში იმისთანა არა მოსჩანს რა, რომ გული გულის ადგილასვე დაგვრჩეს, ან ნატვრით ვთქვათ „მოვედინ, დღეო სიხარულისაო...“ რა გითხრათ? რით გაგახაროთ?“¹

1 ილია ჭავჭავაძე. „რა გითხრათ? რით გაგახაროთ?“ რჩეული ნაწარმოებები ხუთ ტომად. ტ. IV. თბ., 1987, გვ. 173

**1. თანამედროვე საქართველოს
პოლიტიკურ-კულტურული თავისებურებები და
დემოკრატიული ტრანზიტი**

თანამედროვე საქართველოს პოლიტიკური ტრანზიციის ერთ-ერთი პრიორიტეტული თემა პოლიტიკური კულტურა გახდა, რომელიც პოლიტიკური პროცესის რაციონალურობისა და პრაგმატულობის დონეს განსაზღვრავს. ინსტიტუციური წესრიგი და დემოკრატიული ღირებულებებითი ტრანსფორმაცია პოლიტიკურ-კულტურული ტრანზიციის განზომილებითი კრიტერიუმი უნდა ყოფილიყო, რომელიც პერიოდული ციკლურობით თავის ირაციონალურ ტენდენციებს არ კარგავს; ასეთი შემაფერხებელი ტენდენციები ნეგატიურად აისახება ქართული დემოკრატიული პოლიტიკური სივრცის ფორმირებაზე, რომელიც ლეგიტიმური წესრიგისა და დემოკრატიის სტაბილურობის გარანტი უნდა გახდეს. მიუხედავად დემოკრატიული ტრანზიციის გარკვეული წარმატებებისა, პოლიტიკური კულტურის ირაციონალური ელემენტები პოლიტიკური პროცესის შემაფერხებელი სინდრომი გახდა.

ტრანზიტულ პოლიტიკურ სისტემებში პოლიტიკური კულტურა ლეგიტიმურობისა და რაციონალური მოქმედებების მყარი გარანტიების ფენომენს წარმოადგენს. პოლიტიკურ-კულტურული ტრანზიცია გულისხმობს პოლიტიკური სივრცის ინსტიტუციურ და პოლიტიკურ-ღირებულებით ცვლილებას, რომელმაც ერის პოლიტიკური იდენტობის თანამედროვე მოდელის პრიორიტეტული ორიენტაციები უნდა განსაზღვროს. თანამედროვე საქართველოს პოლიტიკურ-კულტურული სივრცე ინსტიტუციური და ღირებულებითი ტრანზიციის პროცესში იმყოფება, რაც ირაციონალური ტენდენციების გარეშე არ მიმდინარეობს. სახელმწიფოებრიობას გაუცხოებულმა ერმა ვერ შეძლო ეროვნულ-პოლიტიკური მეობისა და იდენტობის გამოკვეთა, რომელიც ყველაზე რთულად დასაძლევია გამოწვევა აღმოჩნდა. სახელმწიფოებრიობის გათავისება დემოკრატიული წესრიგის მყარ გარანტიებს ემყარება, რომელიც ინსტიტუციურ პოლიტიკურ წესრიგს გულისხმობს. ქართულ პოლიტიკურ-კულტურულ სივრცეში ინსტიტუციური სივრცე და მისი სტრუქტურულ-ფუნქციონალური დიზაინი ძალზე დაბალია და ავტორიტარული რეჟიმის განზომილებით წარმოგვიდგება. პოლიტიკური სისტემის ეპიზოდური სტაბილურობა მხოლოდ ავტორიტარული ძალაუფლების მატარებელი ინსტიტუტებით არის შესაძლებელი, რომელიც გარკვეული დროის შემდეგ კრიზისულ ფაზაში შედის.

თანამედროვე პოლიტიკური კულტურის კონცეპტუალური მოდელი გულისხმობს გარკვეულ პოლიტიკურ სივრცეში სოციალიზაციის შედეგად მიღებული ღირებულებების, ორიენტაციების, ნორმების, განწყობილებების, შეფასებების, სიმბოლოების, პოლიტიკური აზროვნების წესებისა და ქცევის მოდელის ერთობლიობას, რომელშიც გამოვლინდება პოლიტიკური აქტორებისა და სოციუმის ქცევისა და მოღვაწეობის სტილი და პოლიტიკურ-ინტელექტუალური დონე.

დემოკრატიული ტრანზიციის პირობებში პოლიტიკურ-კულტურული ტრანსფორმაციის ტემპსა და რაციონალურობის ხარისხს ინსტიტუციური წესრიგი განსაზღვრავს. პოლიტიკური ინსტიტუტიზაციის ძირითადი ამოცანები ასე წარმოგვიდგენია: 1. შექმნას პოლიტიკური წესრიგის გარკვეული მოდელი, რომელიც უზრუნველყოფს მდგრად პოლიტიკურ-კულტურულ ტრანზიციას; 2. მოახდენს პოლიტიკური რეჟიმის დემოკრატიულ ლეგიტიმაციას, რომელიც პოლიტიკური სისტემის სტაბილური ფუნქციონირების გარანტი იქნება; 3. განსაზღვრავს ეროვნულ პოლიტიკურ ღირებულებათა ტრანზიციისა და ეროვნულ-პოლიტიკური იდენტობის ახალ განზომილებით კრიტერიუმებს.

პოლიტიკურ-კულტურული ტრანზიციის ავტორიტარულმა და ავტოკრატიულმა სტილმა ქართულ პოლიტიკურ სივრცეში მორჩილებითი პოლიტიკური კულტურის ტიპი გააძლიერა; პოლიტიკური ინსტიტუტებისადმი გაუცხოების ტენდენციებმა გამოკვეთა ცალკეულ ლიდერთა ქარიზმატული თვისებები, რომლებიც ყოველთვის არ იქცევა დემოკრატიული ტრანზიციის ღირებულებით-ინტელექტუალურ საფუძვლად. ასეთი ირაციონალური ტენდენციების მომძლავრება თანამედროვე ქართული პოლიტიკური კულტურის კრიზისს იწვევს, რომელსაც თან ახლავს ინტელექტუალური ნიჰილიზმის სინდრომი. საზოგადოება ინსტიტუციური წესრიგის ნაცვლად თავის მიზანსწრაფვასა და კრიზისული სიტუაციიდან გამოსავალს რადიკალურ-ექსტრემისტულ ჯგუფებს ანდობს, რაც მთელი ქართული პოლიტიკური იდენტობისა და კულტურის დეგრადირებას ახდენს. ამიტომ, თანამედროვე ქართულმა პოლიტიკურმა კულტურამ მეტად აგრესიული და დამთრგუნველი ხასიათი შეიძინა, რომელიც ეროვნული იდენტობის გადაფასებისა და გაუცხოების ელემენტებს აძლიერებს.

თანამედროვე პოლიტიკურ-კულტურული ტრანზიციის ერთ-ერთი უპირველესი მიზანია ქართული ეროვნული იდენტობის ღირებულებითი ორიენტაციების გამოკვეთა თვითმყოფადობისა და ეროვნულ-გენეტიკური ნიშნების მიხედვით. ეს პროცესი პოლარიზების გარეშე არ მიმდინარეობს, რადგანაც ახალ დროში ეროვნული ცნობიერებისა და აზროვნების გარდაქმნა ძალზე რთული პროცესი აღმოჩნდა. ღირებულებით ტრანსფორმაციებში რეფორმატორთა გარკვეული ჯგუფი ეროვნულ თვითმყოფად კანონზომიერებებს ყოველთვის არ იცავს და ტრანსპლანტაციურ მოდელებს ამკვიდრებს, რომლებიც ვერ ერგება ქართულ სააზროვნო სივრცესა და საზოგადოების მენტალურ მოთხოვნებს. ეროვნული ღირებულებები თანამედროვე ქართული ინტელექტის საფუძვლებს ქმნის, რომელიც მთელი პოლიტიკური აზროვნების კონცეპტუალურ განზომილებას წარმოადგენს. ქართული თვითმყოფადი აზროვნება ისტორიულ-ეროვნულ ტრადიციებზე წარმოშობილ ფორმებსა და ინტელექტს უნდა ემყარებოდეს. თანამედროვე ტრანზიცია, გარკვეულ სიტუაციებში, ნიჰილისტურ დამოკიდებულებას იჩენს ეროვნული ღირებულებებისადმი, რაც იწვევს ქართული ინტელექტუალური ფე-

ნომენების დეგრადირებას. პოლიტიკური კულტურის თანამედროვე ირაციონალური პარადიგმები - აგრესიულობა, ექსტრემიზმი, ავანტიურიზმი, რადიკალიზმი, ნიჰილიზმი, ძალადობა, პესიმიზმი და ა.შ. - პოლიტიკური თანაცხოვრების მოდად იქცა. ვფიქრობთ, თანამედროვე ქართული პოლიტიკური იდენტობის განზომილებით სიცრვეში უნდა შეიქმნას ახალი დონის პოლიტიკურ-ინტელექტუალური კულტურა, რომელიც ვინროკლანურ მომხმარებლურ ფსიქოლოგიას კი არ დაემყარება, არამედ აგებული იქნება რაციონალურობისა და ინოვაციური აზროვნების სულისკვეთებაზე.

პოლიტიკურ-კულტურული ტრანზიციის უმნიშვნელოვანესი პროცესია ერის ინტელექტუალური პოტენციალის სრულყოფილი გამოყენება და ეროვნული იდენტობის ფორმირებაში მისი როლის გამოკვეთა. ახალი დროის შესაბამისი ეროვნულ-პოლიტიკური იდენტობა ერის ინტელექტუალურ პოტენციალს ემყარება, რომელიც ცვალებადობის პირობებში მის მეობას ადაპტაციის მეტ შესაძლებლობას აძლევს. სამწუხაროდ, თანამედროვე განათლების სისტემამ, რომელიც მუდმივი ექსპერიმენტების პირობებშია, ვერ შეძლო მისი ეროვნული მოდელის ფორმირება. პირდაპირ უნდა ითქვას, რომ საგანმანათლებლო სივრცეში დეგრადაციის ელემენტები უფრო და უფრო იზრდება, რაც აფერხებს საერთო ეროვნული ინტელექტუალური პოტენციალის გამოვლენას. ერის ინტელექტუალური პოტენციალი ძალიან დააქვეითა ზედმეტმა უნიფიცირებამ და ტრანსპლანაციამ, რომელმაც ერის თვითმყოფადი სააზროვნო სივრცე უცხო ელემენტებით შეავსო.

თანამედროვე ქართული ინტელექტუალური სივრცე თავისი საგანმანათლებლო და სამეცნიერო ელემენტებით ფასადურობის გამოვლენის ფართო ხასიათს იძენს, რომელმაც შესაძლებელია ერის სულიერი და კულტურულ-ღირებულებითი კრიზისი გამოიწვიოს. ინტელექტუალურ სფეროში შემოდის ისეთი ელემენტები, რომლებიც მომხმარებლურ ფსიქოლოგიაზეა აგებული და ხელს უშლის ინოვაციურობისა და აზროვნების შემოქმედებითი სტილის დამკვიდრებას. ვფიქრობთ, რომ თანამედროვე ქართული ინტელექტუალური სივრცე სერიოზული ირაციონალური ტენდენციების გამოვლენით ხასიათდება, რაც რადიკალურ რეფორმირებას საჭიროებს.

დემოკრატიული ტრანზიციისა და პოლიტიკური იდენტობის ერთ-ერთ პრობლემად რჩება პოლიტიკურ-კულტურული ქცევის მოდელის დამკვიდრება, რომელმაც სროლყოფილად უნდა გამოავლინოს ინდივიდისა და სოციალური აქტიური და შემოქმედებითი პოტენციალი. ქართულ პოლიტიკურ სივრცეში პოლიტიკურ აქტიურობას აკლია რაციონალურობა და სახელმწიფოებრივი აზროვნების ელემენტები. ზოგჯერ, პოლიტიკური აქტიურობის სტილი გახდა ანტისახელმწიფოებრივი მოქმედებები, რომლებსაც ამკვიდრებს ზოგიერთი პოლიტიკური ინსტიტუტი და ორგანიზაცია. პოლიტიკური გაუცხოების ელემენტების მომძლავრება პოლიტიკურ აქტიურობასა და

ქცევებს აგრესიულ ხასიათს ანიჭებს და უკარგავს მას ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ შინაარსს. სამწუხაროდ, პოლიტიკურ სივრცეში შეიმჩნევა ისეთი ორგანიზაციებისა და ინდივიდების აქტიურობა, რომლებიც, თავისი პროფესიონალიზმითა და პოლიტიკური პრაგმატიზმით არ გამოირჩევიან და არც ღირსეული ავტორიტეტი აქვთ საზოგადოებაში. ასეთმა სიტუაციამ, პოლიტიკურ-კულტურული სივრცე პოლარიზებამდე მიიყვანა, სადაც ერთმანეთს უპირისპირდება ძველი და ახალი თაობის ენ. „პოლიტიკური ჯგუფები“, რომლებმაც ქართულ პოლიტიკურ სცენაზე დესტაბილიზაციის შემოტანა თავიანთი მოღვაწეობის სტილად გაიხადეს. ეს ის პოლიტიკური ჯგუფებია, რომელთა პოლიტიკური პორტრეტი და ქცევის სტილი თანამედროვე ქართული პოლიტიკური კულტურისათვის მოძველებულად უნდა მივიჩნიოთ; მათ მიერ დამკვიდრებული აგრესიულობის რიტორიკა და სახელმწიფოებრივი გაუცხოების ელემენტები, კიდევ უფრო აღრმავებს პოლარიზებას, რომელიც ეროვნული ნიჰილიზმის გამოვლინებად იქცევა. დესტრუქციულობით პოლიტიკური სარგებლიანობის მიღება თანამედროვე ქართული პოლიტიკურ-კულტურული ტრანზიციის ერთ-ერთ ირაციონალურ განზომილებად უნდა მივიჩნიოთ; მისი შეცვლა ახალი ქართული სააზროვნო სივრცით, რომელიც ეროვნულ-ინტელექტუალურ ტრადიციულ პოტენციალს დაემყარება, დემოკრატიული ტრანზიციის საფუძველი უნდა გახდეს.

2. პოლიტიკურ-კულტურული ტრანზიციისა და დემოკრატიის სტაბილურობა

თანამედროვე ქართული პოლიტიკურ-კულტურული სივრცის ტრანზიციის მიზანია პოლიტიკური პროცესის რაციონალიზაცია და დემოკრატიის სტაბილური ფუნქციონირება. ამ მიმართულებით ორი ძირითადი პარადიგმა უნდა გამოვყოთ: 1. რაციონალური პოლიტიკური სივრცის შექმნა, რომელიც დაემყარება საზოგადოების სამოქალაქო კულტურას; 2. პოლიტიკური სივრცის ინსტიტუციური და ღირებულებით ლეგიტიმური წესრიგი, რომელიც ეროვნული და პოლიტიკური იდენტობის ელემენტებს დაემყარება და ფუნქციონალურად სახელმწიფოებრიობის თვითდამკვიდრების გამომხატველი იქნება.

დემოკრატიული ტრანზიციის გულისხმობს სამოქალაქო კულტურის ტრანსფორმაციას, რომელმაც გარკვეულ დროსა და სივრცეში უნდა შექმნას პოლიტიკურ-კულტურული ურთიერთობების ისეთი მოდელი, რომელიც პოლიტიკური სისტემის ფუნქციონალურ სტაბილურობას დაამკვიდრებს; ეს არის ისეთი რაციონალური საზოგადოება, რომელიც პოლიტიკური თანაცხოვრების კონსენსუალურ მოდელს ემყარება და ორიენტირებულია პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივ ინტერესებსა და პოლიტიკური პოზიციის რაციონალურ-აქტივისტურ ფორმებზე. შეიძლება ითქვას, რომ ქართული პოლიტიკურ-კულტურული სივრცე ორი მიმართულებით უნდა გარდაიქმნას: 1. დემოკრატიული ტრანზიციის ნარმართვა ეროვნული და პოლიტიკური

იდენტობის გარდაქმნის მიმართულებით, რაც მონაწილეობითი კულტურის ელემენტებს დაემყარება; 2. დემოკრატიული ტრანზიციის მოახდენს ერის კულტურულ-ინტელექტუალური პოტენციალის სრულყოფილად გამოვლენას, რომელიც პოლიტიკური პლურალიზმის სტაბილურობის გარანტი იქნება.

თანამედროვე ქართულ პოლიტიკურ-კულტურულ სივრცეში პრობლემად რჩება ინსტიტუციური და ლირებულებითი წესრიგი, რომელიც, გარკვეულ სიტუაციებში, მკვეთრი პოლარიზებისა და სამოქალაქო დაპირისპირების მიზეზი ხდება. თანამედროვე ქართული პოლიტიკური რეჟიმი, მიუხედავად დემოკრატიული პროგრესისა, ჰიბრიდულ რეჟიმად რჩება და კონსოლიდირებული ფუნქციონირების გარანტიებს ბოლომდე არ იძლევა. დემოკრატიის სტაბილურობა და ინსტიტუციური ლეგიტიმურობა რთული ფენომენია და პოლიტიკურ-მმართველობითი სისტემისა და მისი აქტორების პოლიტიკურ-კულტურული პოტენციალის ტრანსფორმაციას გულისხმობს, რაც მაქსიმალურად უნდა გამოხატავდეს სოციალური ინტერესებსა და განწყობილებებს, იყოს პოლიტიკური დროისა და სივრცის ადეკვატური და ასახავდეს თანამედროვე ქართული პოლიტიკური იდენტობის მოთხოვნებს. სტაბილურობა დემოკრატიული ტრანზიციის რაციონალურობის აუცილებელი განზომილებითი ფენომენია, რომელიც ეტაპობრივი მოდერნიზაციის საშუალებას იძლევა.

თანამედროვე ქართული დემოკრატიის სტაბილურობას აფერხებს პოლიტიკური ინსტიტუტებისა და მათი გარკვეული ლიდერების რაციონალურობისა და პრაგმატულობის ვინოკლანური მომხმარებლური ფსიქოლოგია; ისინი პოლიტიკური ძალაუფლების გამოყენებას პირადი ეკონომიკური ინტერესების მისაღწევად ცდილობენ; პოლიტიკური ფენომენი აქტიური სტიმული და მოტივაცია გახდა ეკონომიკური ძალაუფლების მოსაპოვებლად, რაც პოლიტიკურ სივრცეში ერთგვარი პატრონაჟის ფუნქციის მატარებელია; ქართულ პოლიტიკაში ეს სინდრომი რთულად დასაძლევია ტენდენცია გახდა, რაც დემოკრატიის სტაბილურობის მყარ გარანტებს ვერ ამკვიდრებს და პერიოდული კრიზისების წარმოშობის მოტივაციურ ბაზას წარმოადგენს.

დემოკრატიის სტაბილურობის უმნიშვნელოვანესი პირობაა ეროვნული პრაგმატიზმის დამკვიდრება, რომელსაც ქართული პოლიტიკური იდენტობის გამოხატვის სულისკვეთება ძალიან აკლია. პოლიტიკური ტრანზიციის პროცესში ეროვნულმა პრაგმატიზმმა უნდა დაამკვიდროს: 1. პოლიტიკური თანაცხოვრების ეროვნულ-პოლიტიკური მოდელი, რომელიც უზრუნველყოფს ინსტიტუციურ მდგრადობასა და პოლიტიკური იდენტობის თანამედროვე მოდელის ფორმირებას; 2. პოლიტიკური ინსტიტუტებისა და აქტორების მოღვაწეობის ისეთი მოტივაციების განვითარებას, რომელიც პატრიოტულ და ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ ინტერესებზე იქნება აგებული.

დემოკრატიის სტაბილურობისა და მისი კონსოლიდაციის ერთ-ერთ განმსაზღვრელ ფაქტორად პოლი-

ტიკური იდენტობის ისეთი ელემენტი უნდა მივიჩნიოთ, როგორც ქართული პოლიტიკური ერის ფორმირება წარმოადგენს. პოლიტიკური ერის განზომილებითი განსაზღვრება თანამედროვე პოლიტიკური იდენტობის ფორმირების საფუძვლებს წარმოადგენს; აქ უპირველეს კრიტერიუმად სახელმწიფოებრიობის თვითდამკვიდრების პრიორიტეტების გააზრება, პოლიტიკური და სამოქალაქო კულტურის გარკვეული დონე, ადამიანის უფლებების დაცვა, მულტიკულტურული სივრცის ინტეგრაციული პროცესები, პოლიტიკური მონაწილეობის აქტიური ფორმების გამოყენება, ეროვნულ-პატრიოტული აზროვნება, პოლიტიკური კონსოლიდაციისა და საზოგადოების ლირებულებითი ორიენტაციის გააზრება და ა.შ. იგულისხმება. ქართული პოლიტიკური ერის ეს კრიტერიუმები ტრანსფორმაციის პროცესშია და მისი განხორციელება გარდამავალ პერიოდში კვლავ პოლიტიკური სპექტრის, განსაკუთრებით პოლიტიკურ ელიტის, მიზანმიმართულ მოქმედებაზე დამოკიდებული. პოლიტიკური ელიტის რაციონალურობა და პრაგმატულობა ქართული სახელმწიფოებრიობის თვითდამკვიდრების ინსტიტუციურ და ლირებულებით პრიორიტეტებს განსაზღვრავს უნდა იყოს აგებული.

თანამედროვე ქართველი პოლიტიკური ერის ფორმირების პროცესი და მისი პოლიტიკური იდენტობის გარდაქმნა, გარკვეულ სიტუაციებში, გამოკვეთილ ირაციონალურ ტენდენციას აწყდება, რომელიც სახელმწიფოებრივი გაუცხოების სინდრომში აისახება. პოლიტიკურ-კრიზისულმა სიტუაციებმა და პოლიტიკური სპექტრის გარკვეული ნაწილის ექტრემისტულმა მიდგომებმა, სახელმწიფოებრივი აზროვნება კრიზისულ მდგომარეობაში შეიყვანა. ერი ინტელექტუალურ ნიჰილიზმი მოექცა და თანდათან კარგავს სახელმწიფოებრივი აზროვნების კულტურას, რომელიც პოლიტიკური გაუცხოების მიზეზი ხდება. პოლიტიკური გაუცხოება აფერხებს კონსოლიდირებული დემოკრატიის განვითარებას, რომელსაც პოლარიზების ელემენტები შეაქვს ქართული პოლიტიკური ერის ფორმირებაში.

პოლიტიკური კულტურის ფორმირება და მისი დემოკრატიული ტრანზიციის პოლიტიკური სოციალიზაციის გარეშე შეუძლებელია; ვფიქრობთ, რადიკალურ გარდაქმნას საჭიროებს ქართველი ერის პოლიტიკური სოციალიზაციის პროცესი, რომლის ტრანზიციის მცდელობა პრაგმატულ მიზანს ვერ აღწევს; პრაგმატულობა იმაში მდგომარეობს, რომ ერს, თავისი პოლიტიკურ-ინტელექტუალური ელიტით, არ აქვს გაცნობიერებული ისტორიული პროცესის თავისებურებები და მოთხოვნები: **პირველი** - ეს არის ქართული იდენტობის შენარჩუნება და მისი ტრანზიციის გლობალური ცვლილებების ფონზე, რომელიც ერის პოლიტიკურ-კულტურულ და იდეოლოგიურ გარდაქმნას საჭიროებს; **მეორე** - ეს არის პოლარიზების აღმოფხვრა, რომელიც მხოლოდ პოლიტიკურ სპექტრს არ ახასიათებს, არამედ მთელი საზოგადოებაა გახლეჩილი კლანური ინტერესების გამო; აქ იკვეთება ერის პოლიტიკური ცნობიერების გარდაქმნის აუცილებლობა, რომელიც

მომხმარებლური ფსიქოლოგიური ელემენტებითაა გაჯერებული; მესამე - ეს არის ერის პოლიტიკური ცხოვრების დემოკრატიული ინსტიტუციური მოწყობა, რომელიც ძალზე სუსტია და დესტრუქციულობის ელემენტებით გამოირჩევა. პოლიტიკური ტრანზიციის დასახელებული პრიორიტეტების გარეშე ვერ შეიქმნება პოლიტიკურ-კულტურული საზოგადოება, რომელიც დემოკრატიის სტაბილურობას ერის პოლიტიკური იდენტობის საფუძვლად მიიჩნევს.

დასკვნა

თანამედროვე ქართული პოლიტიკურ-კულტურული სივრცის დემოკრატიული ტრანზიციის მიზანია პოლიტიკური რაციონალურობისა და პრაგმატულობის დამკვიდრება, რაც გარდაქმნის ერის პოლიტიკურ იდენტობას ახალი დროის მოთხოვნების შესაბამისად; უპირველეს ამოცანად რჩება პოლიტიკური სისტემის ინსტიტუციური გარდაქმნა, რადგანაც პოლიტიკური სცენის პოლარიზება მუდმივი სინდრომის არეალს ქმნის და დემოკრატიული ტრანზიციის კონსოლიდირებას აფერხებს; სრულყოფას საჭიროებს პოლიტიკური ინსტიტუტების პოლიტიკურ-ინტელექტუალური დონე, რადგანაც, მათი პლატფორმებიდან გამომდინარე, ყოველთვის არ არის დაცული ეროვნულ-პრაგმატული ინტერესები; შეიძლება ითქვას, რომ ინსტიტუციური სივრცე თავისებური კრიზისის გამოვლინებაშია, რომელიც მდგრადობის ელემენტებს მოკლებულია და ვინ-როკლანური მისწრაფებებით სულდგმულობს. ქართულ პოლიტიკურ სივრცეში ინსტიტუციური აქტორების ინტელექტუალურ-კულტურულმა სისუსტემ გარკვეულწილად არასტაბილურობის სინდრომი დაამკვიდრა, რაც სისტემურ გარდაქმნას საჭიროებს. ქართველი ერის პოლიტიკური გარდაქმნის საფუძველია პოლიტიკური სოციალიზაციის ახალი მოდელის დამკვიდრება, რომელიც შექმნის ინტეგრირებული საზოგადოების ერთიან

პოლიტიკურ-კულტურულ დემოკრატიულ სივრცეს შექმნის.

ბამოყენებული ლიტერატურა:

1. ილია ჭავჭავაძე. რა გითხრათ? რით გაგახაროთ? რჩეული ნაწარმოებები ხუთ ტომად. ტ. IV. თბ., 1987;
2. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის სააღდგომო ეპისტოლე. თბილისი, 2022 <https://www.interpressnews.ge/ka/article/707498-saagdromo-epistole>;
3. გ. აბესაძე, ნ. აბესაძე. სამოქალაქო სივრცის რაციონალურობა და დემოკრატიული ტრანზიციის საქართველოში. საერთაშორისო სამეცნიერო-ანალიტიკური და რეფერირებადი ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“. ივლისი-დეკემბერი, N 2, 2021, გვ. 9-13;
4. გ. აბესაძე, ნ. აბესაძე. თანამედროვე ქართული პოლიტიკური სცენის დომინანტი ინსტიტუციური აქტორები და პოლიტიკური სტაბილურობა. საერთაშორისო სამეცნიერო-ანალიტიკური და რეფერირებადი ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“. სპეციალური გამოცემა, N2, 2022, გვ.76-81;
5. გ. აბესაძე დემოკრატიული ტრანზიტი და ეროვნულ-პოლიტიკური იდენტობის ფორმირება საქართველოში. „ფილოსოფიური ძიებანი“ /კრებული ოცდამეოთხე/. საქართველოს ფილოსოფიურ მეცნიერებათა აკადემია. „უნივერსალი“, თბ., 2020;
6. გ. აბესაძე, თ. გოგბერაშვილი. პოლიტიკურ-კულტურული სივრცის რაციონალურობის პარადიგმები საქართველოში. აკაკი წერეთლის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, ქუთაისი, 2019;
7. გ. აბესაძე. პოლიტიკური კულტურა: კონცეპტუალური მოდელები და დემოკრატიული ტრანზიციის პარადიგმები. უნივერსალი, თბ., 2015;
8. გ. აბესაძე. თანამედროვე ქართული პოლიტიკური სცენის აქტორები. „უნივერსალი“, თბ., 2014.

პოლიტიკური სისტემა და პოლიტიკური სივრცე

ნოდარ დარსანია

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, სსუ ასოცირებული პროფესორი
<https://orcid.org/0000-0003-4698-1863>
nodar.darsania@yahoo.com

რეზიუმე

პოლიტიკური სისტემის მიზანს საზოგადოებრივი წესრიგის დამყარება, განმტკიცება და სტაბილურობის უზრუნველყოფა წარმოადგენს, რომლის მიღწევა და მისი განვითარება უშუალოდ სხვადასხვა სოციალურ-პოლიტიკური ჯგუფების ინტერესთა ბალანსირების გზით ხდება.

თანამედროვე პოლიტიკური სისტემის საშუალებით პოლიტიკურ პროცესებს მიზანმიმართული და მართვადი ხასიათი ენიჭება. იგი არის პოლიტიკური საზოგადოების მეტად აუცილებელი და კანონზომიერი წარმონაქმნი და ფენომენი.

პოლიტიკურ სფეროში მიმდინარე პროცესების სისტემური ანალიზის მეთოდის შემუშავებამ და პოლიტიკურ მეცნიერებებში სისტემური მიდგომის განვითარებამ კი საფუძველი ჩაუყარა პოლიტიკური სისტემის თეორიის ჩამოყალიბებას.

სისტემური მეთოდის გამოყენება კი მკვლევარ ტალკოტ პარსონთანაა (Talcott Parsons) დაკავშირებული. ის განიხილავს საზოგადოებას როგორც სოციალურ სისტემას. სისტემათა თეორია პოლიტიკურ მეცნიერებაში შემოიღო დევიდ ისტონმა (D.A. Easton). მან გააკეთა დასკვნა, რომ პოლიტიკური ცხოვრების სისტემური ანალიზი დაფუძნებულია გარემოს ზემოქმედების ქვეშ მყოფი სისტემის ცნებაზე, რომელიც გულისხმობს სისტემის თვითგადარჩენისა და შენარჩუნებისათვის რეაგირების უნარსა და შესაძლებლობას. ამრიგად, პოლიტიკური სისტემა ძირითადად მოიცავს სტრუქტურულ-ინსტიტუციურ და სტრუქტურულ-პროცესუალურ შემადგენელ ნაწილებს. ასევე პოლიტიკური პროცესების მართვის ინსტიტუციურ-ორგანიზაციულ ფორმებს.

პოლიტიკა თავისი სამოქმედო არეალითა და მასშტაბით ვრცელი სივრცეა და დროთა ვითარებაში მუდმივად

ივსება ახალი მიდგომებითა და ფორმებით.

პოლიტიკა ეს არის პროცესი, რომლის სივრცეში ადამიანები ქმნიან ერთად თანაცხოვრების ნორმებს. ის არსებითად წარმოადგენს საზოგადოებრივი იდეების ერთობლიობას, რამდენადაც გამომდინარეობს მიზანმიმართული საქმიანობიდან და უშუალოდ დაკავშირებულია სახელმწიფოების, ხალხების, ერებისა და სოციალურ ჯგუფებს შორის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ურთერთობებისა და ინტერესების ჩამოყალიბებასთან.

პოლიტიკური სივრცე მჭიდროდაა გადახლართული სხვადასხვა სფეროებთან და მოიცავს ეკონომიკურს, სოციალურს, კულტურულს, სამართლებრივს, რელიგიურს. ამდენად, ის ორგანულად შესისხლხორცებულია სოციუმთან.

პოლიტიკური სივრცე ეს არის ვრცელი არეალი, რომელზეც ვრცელდება ისტორიულად განპირობებული პოლიტიკური სისტემა ანდა ხორციელდება მისი პოლიტიკური გავლენა.

საკვანძო სიტყვები: პოლიტიკა, პოლიტიკური სისტემა, პოლიტიკური სივრცე, პოლიტიკური ინსტიტუტები.

ციტირებისთვის: დარსანია ნ., პოლიტიკური სისტემა და პოლიტიკური სივრცე, ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, №3, 2022 წ. გვ. 18-23.

POLITICAL SYSTEM AND POLITICAL SPACE

Nodar Darsania

Doctor of History, SSU associate professor
<https://orcid.org/0000-0003-4698-1863>
nodar.darsania@yahoo.com

SUMMARY

The goal of the political system is to establish, strengthen and ensure stability of public order, which is achieved and developed directly through balancing the interests of various social and political groups.

Through the modern political system, political processes are given a purposeful and manageable character. It is a

very necessary and regular formation and phenomenon of political society.

The development of the method of systematic analysis of current processes in the political sphere and the development of the systematic approach in political sciences laid the foundation for the formation of the theory of the political system.

The use of the systematic method is associated with the researcher Talcott Parsons. He considers society as a social system. The theory of systems was introduced into political science by David Easton (D.A. Easton). He concluded that the systemic analysis of political life is based on the concept of a system under the influence of the environment,

which implies the ability and possibility of responding to the system's self-preservation and maintenance. Thus, the political system mainly includes structural-institutional and structural-procedural components, as well as institutional-organizational forms of political process management.

Politics is a vast space with its area and scope, and it is constantly filled with new approaches and forms over time.

The politics is a process in which people create norms for living together. It is essentially a set of public ideas, since it arises as a result of purposeful activity and is directly related to the formation of vitally important relations and interests

between states, peoples, nations and social groups.

The political space is closely intertwined with various spheres and includes economic, social, cultural, legal, religious. Thus, it is organically integrated with society.

The political space is a vast area over which a historically conditioned political system spreads or its political influence is exercised.

Key words: politics, political system, political space, political institutions.

For citation: Darsania N., Political system and political space, Journal of Business and Law, No. 3, 2022. p. 18-23.

ძირითადი ტექსტი

საზოგადოების პოლიტიკური სისტემა წარმოადგენს განსაკუთრებულ ტიპს თანამედროვე სოციალურ სისტემათა შორის, რომელიც უშუალოდ მონაწილეობს სახელმწიფოს მმართველობაში. იგი არის პოლიტიკური ინსტიტუტების, სოციალურ-პოლიტიკურ ერთობათა და მათ შორის, ურთიერთობათა ერთობლიობა, რომლის მეშვეობით ხორციელდება პოლიტიკური ხელისუფლება.¹ პოლიტიკური სისტემის განსაზღვრა დამოკიდებულია მის სტრუქტურაზე, სახეობასა და შინაარსობრივ-ფუნქციურ მახასიათებლებზე.

გამოყოფენ პოლიტიკური სისტემის შემადგენელ 5 ქვესისტემას, რომლებიც მჭიდროდ არიან ერთმანეთთან დაკავშირებული. მოგვყავს ისინი:

ინსტიტუციონალური (პოლიტიკური ინსტიტუტები: სახელმწიფო, პოლიტიკური პარტიები, დაინტერესებული ჯგუფები, პოლიტიკური ელიტა, პროფკავშირები და ა.შ.);

ნორმატიული (შედგება როგორც სამართლებრივი, პოლიტიკური, მორალური ნორმებისა და ღირებულებებისაგან, ასევე ტრადიციული ნორმების, ჩვეულებებისა და სიმბოლოებისაგან. მათი მეშვეობით პოლიტიკური სისტემა მუდმივ ზემოქმედებას ახდენს მოქალაქეთა ქცევებსა და ინსტიტუტების საქმიანობაზე);

კომუნიკაციური (მოიცავს პოლიტიკური ურთიერთობის ყველა ფორმას, როგორც სისტემის შიგნით (მაგალითად, სახელმწიფო ინსტიტუტებსა და პოლიტიკურ პარტიებს შორის), ასევე მის გარეთ - სხვა ქვეყნების პოლიტიკურ სისტემებთან.

ფუნქციური (მოიცავს პოლიტიკური საქმიანობის მეთოდებსა და ხელისუფლების განხორციელების საშუალებებს, როგორცაა თანხმობა, იძულება, ავტორიტეტი და სხვა);

კულტურული (იდეოლოგიური). მას მიაკუთვნებენ სუბკულტურების - რწმენის, რელიგიის, პოლიტიკური ქცევის, ნორმებისა და პოლიტიკური ცნობიერების ერთობლიობას, რაც, თავის მხრივ, ხელს უწყობს საზოგადოების სტაბილურობას, ურთიერთობისა და თანხმობის მიღწევას².

პოლიტიკური სისტემა „ცოცხლობს“ დროსა და სივრცეში, რადგან წარმოადგენს საკუთრივ მატერიისა და ცნობიერების, სოციალური მოძრაობის ერთ-ერთ ძირითად ფორმას³.

საკუთრივ, არსებული პოლიტიკური რეჟიმიდან გამომდინარე, განასხვავებენ პოლიტიკური სისტემის რამდენიმე სახეს, როგორცაა დემოკრატიულ, ავტორიტარულ და ტოტალიტარულ პოლიტიკურ სისტემებს. თავის მხრივ, ისინი იყოფა ტიპებად: ღია და დახურული, ანგლო-ამერიკული, ევროპულ-კონტინენტური და სხვ.

პოლიტიკური სისტემის მიზანს წარმოადგენს საზოგადოებრივი სტაბილურობის უზრუნველყოფა (წესრიგის დამყარება, განმტკიცება) და მისი განვითარება სხვადასხვა სოციალ-პოლიტიკური ჯგუფების ინტერესთა ბალანსირების გზით. შესაბამისად, გააჩნია განსაკუთრებული ფუნქციები, რომელსაც ახორციელებს სახელისუფლებო სტრუქტურებისა და სხვა პოლიტიკური ინსტიტუტების მეშვეობით, ქმედება ემყარება ავტორიტეტს, ძალასა და ძალმომრეობას.

უპირველესად, პოლიტიკური სისტემის ფუნქციებს განეკუთვნება ინტერესთა არტიკულაცია - პოლიტიკურ-მასსისტემამ პოლიტიკური პარტიების, საზოგადოებრივი ორგანიზაციების, პარლამენტის, ინტერესთა ჯგუფების და ა. შ. საშუალებით უნდა გამოხატოს სხვადასხვა სოციალური ჯგუფების ინტერესები, მეორე - ინტერესთა აგრეგირება (შეერთება) და განზოგადება (დაქსაქსული ჯგუფების ინტერესების შეერთება, განზოგადება, მნიშვნელობის მიხედვით განსაზღვრა, პროგრამის ფორმით ჩამოყალიბება და ხელისუფლებამდე მიტანა (პოლიტიკური პარტია); მესამე - წესებისა და ნორმების გამომუშავება (ასრულებენ საკანონმდებლო ორგანოები); მეოთხე - ნორმებისა და წესების გამოყენება (ამ ფუნქციას ასრულებს აღმასრულებელი ხელისუფლება, მისი კომპეტენტური ორგანოები). მეხუთე - კონტროლის დანერგვა (კონტროლი წესების გამოყენებაზე. მას სამართლო და იძულების ორგანოები ახორციელებენ); მეექვსე - პოლიტიკური კომუნიკაცია - პოლიტიკური სისტემის სხვადასხვა სტრუქტურებს, ლიდერებსა და მოქალაქეებს შორის ინფორმაციების გაცვლისა და

1 A.A. Горелов, Политология, М., 2006. С.227

2 ვაჟა შუბითიძე, ოთარ დავითაშვილი, პოლიტოლოგია, პოლიტიკური ტექნოლოგიები, თბ., 2002, გვ.42

3 .Политология, ред. Проф. В.Д. Первалов. М., 1999. С.123

ურთიერთქმედების ფორმები; მეშვიდე - პოლიტიკური სოციალიზაცია¹. პოლიტიკური სისტემის ამოცანას დემოკრატიული საზოგადოების ჩამოყალიბება და მისი სოციალ-დემოკრატიული ხასიათის პრობლემის გადაწყვეტა განსაზღვრავს. აქედან გამომდინარე, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მისი არსის გარკვევას. პოლიტიკური სისტემა განსაზღვრავს ძირითადად სახელმწიფოებრივი განვითარების მიმართულებებს. დემოკრატიული პოლიტიკური ღირებულებების არსს, პოლიტიკური ორიენტაციებისა და პოლიტიკური ინსტიტუტების სტრუქტურულ-ფუნქციურ თავისებურებებს².

თანამედროვე პოლიტიკური სისტემის საშუალებით პოლიტიკურ პროცესებს მიზანმიმართული და მართვადი ხასიათი ენიჭება. იგი არის პოლიტიკური საზოგადოების მეტად აუცილებელი და კანონზომიერი წარმონაქმნი და ფენომენი.³

პოლიტიკური სისტემა ესაა ყოველ დამოუკიდებელ საზოგადოებაში ურთიერთქმედების სისტემა, რომელიც ასრულებს ინტეგრაციისა და ადაპტაციის ფუნქციებს საზოგადოების შიგნით და გარეთ, მეტად თუ ნაკლებად ლეგიტიმური ფიზიკური იძულების გამოყენების გზით. . .ის არის საზოგადოებაში წესრიგის განმამტკიცებელი, მხარდამჭერი და გარდამქნელი სისტემა.⁴

პოლიტიკური სისტემა თავისი არსითა და ფუნქციით გარკვეულ სივრცეში მოქმედებს. პოლიტიკური სივრცის გაცნობიერება იმდენად არის მნიშვნელოვანი, რამდენადაც ამ სივრცეში მიმდინარეობს ერთდროულად ჩვენთვის უმნიშვნელოვანესი საყურადღებო და სასიცოცხლო მნიშვნელობის მქონე სოციალ-პოლიტიკური პროცესები.

თავის მხრივ, პოლიტიკურ სივრცეში მიმდინარე პროცესების სისტემური ანალიზის მეთოდის შემუშავებამ და პოლიტიკურ მეცნიერებაში სისტემური მიდგომის განვითარებამ საფუძველი ჩაუყარა პოლიტიკური სისტემის თეორიის ჩამოყალიბებას. სოციალურ მეცნიერებებში სისტემური მიდგომის გამოყენება დღეს არ დანეგებულა. მას გარკვეული ისტორია აქვს.

სისტემური მეთოდის გამოყენება მკვლევარ ტალკოდ პარსონსის სახელთანაა დაკავშირებული. ის საზოგადოებას განიხილავს როგორც სოციალურ სისტემას, რომელიც ოთხი ურთიერთმოქმედი ქვესისტემისგან შედგება. თითოეული ასრულებს, თავის მხრივ, შესაბამის ფუნქციას, როგორცაა პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური და სულიერი. ამდენად, საზოგადოება წარმოადგენს თვითრეგულირებად სისტემას. მისი ფუნქციები არის ის, რაც აძლიერებს საზოგადოების

სტრუქტურულ ცხოვრებას და მის ერთგვარ კონცენტრირებას ახდენს.⁵

სისტემათა თეორია კი პოლიტიკურ მეცნიერებაში შემოიღო დევიდ ისტონმა. მან მოდოფიცირება გაუკეთა ტალკოდ პარსონსის თეორიას იმგვარად, რომ ეჩვენებინა, თუ როგორ ახდენს პოლიტიკური სისტემა მარეგულირებელი მექანიზმების დახმარებით საპასუხო რეაქციების გამომუშავებას გარემოსაგან მიღებული იმპულსების მიმართ.⁶ პოლიტიკური სისტემა მოქცეულია ფიზიკურ, სოციალურ და კულტურულ გარემოში. ამ გარემოდან წარმოიშობა მოთხოვნები და მხარდაჭერა პოლიტიკური სისტემისთვის, რაც პოლიტიკური სისტემის შესასვლელს ქმნის. მთავრობისათვის მხარდაჭერა შეიძლება მომდინარეობდეს სხვადასხვა წყაროდან. ის შეიძლება მოდიოდეს პატრიოტი მოქალაქეებისა და „ინტერესთა ჯგუფებისაგან და ა. შ. მთავრობის გადაწყვეტილებები და მოქმედებანი საშინაო და საგარეო პოლიტიკაში სისტემის გამოსასვლელს ქმნიან. ეს გამოსასვლელი გადაეცემა უკან გარემოს და თავის მხრივ, ქმნის ახალ შესასვლელს პოლიტიკური სისტემის ახალ მოთხოვნებსა და მხარდაჭერას. ასეთი ხერხით კი ხდება პოლიტიკური სისტემისა და მისი მუშაობის კონცეპტუალიზაცია.⁷

გარემო გავლენას ახდენს პოლიტიკურ სისტემაზე მრავალი მოთხოვნილების წამოყენებით, ასევე ფუნდამენტური დახმარების აღმოჩენით. ისტონის კონცეფციაში მას ეწოდება „შესავალი“. შემდგომ პოლიტიკური პარტიები ან სხვა დანესებულებები აგროვებენ ამ „შესავლებს“ ფართო პროგრამებში. საბოლოოდ პოლიტიკური სისტემა (პოლიტიკოსების, ბიუროკრატების, აღმასრულებლების, კანონმდებლების, სასამართლოებისა და სხვათა სახით) ასრულებს ოფიციალურ ქმედებებს. ეს ოფიციალური რეაქციები შეიძლება იყოს გადაწყვეტილებების, კანონებისა და სხვა აქციების სახით და მათ უწოდებენ „გამოსავალს, შედეგს, რომელიც უბრუნდება გარემოს, როგორც საპასუხო რეაქცია“. ისტონის თანახმად, სისტემა არის უფრო მეტი, ვიდრე ნაწილების ჯამი. იგი ცოცხალი ორგანიზმის მსგავსია⁸. დევიდ ისტონმა დაასკვნა, რომ პოლიტიკური ცხოვრების სისტემური ანალიზი დაფუძნებულია გარემოს ზემოქმედების ქვეშ მყოფი სისტემის ცნებაზე, რომელიც გულისხმობს სისტემის თვითგადარჩენისა და შენარჩუნებისათვის რეაგირების უნარსა და შესაძლებლობას.⁹

დევიდ ისტონის პოლიტიკური სისტემის თეორია შევსებულ იქნა გაბრიელ ალმონდის მიერ. ის პოლიტიკურ სისტემას განიხილავს როგორც ურთიერთმოქმედ

1 ვაჟა შუბითიძე, ოთარ დავითაშვილი, პოლიტოლოგია, პოლიტიკური ტექნოლოგიები, თბ., 2002, გვ.43

2 პოლიტოლოგია, თბ.,2004, გვ.183.

3 იქვე, გვ. 184.

4 ვაჟა შუბითიძე, ოთარ დავითაშვილი. პოლიტოლოგია, პოლიტიკური ტექნოლოგიები. თბ., 2002. გვ.:40

5 ნ. დარსანია. პოლიტიკა როგორც ურთიერთობებისა და პროცესების სისტემა. ხელოვნება, პრაგმატული აზროვნება. თბ., 2019. გვ.71

6 იქვე, გვ.71

7 პოლიტიკა და პოლიტიკური მეცნიერება, ნან. მეორე.რედ. მ. მაცაბერიძე; თბ., 2006. გვ.14

8 პოლიტიკა და პოლიტიკური მეცნიერება, ნან. მეორე.რედ. მ. მაცაბერიძე; თბ., 2006. გვ.48

9 D.A. Easton. Framework for analysis of political life. NY, 1965.

როლებს. მას პოლიტიკური სისტემა მიაჩნია სტანდარტიზირებული ურთიერთმოქმედი როლების ერთობლიობად, რომელიც გავლენას ახდენს გადანყვეტილების მიღებასა და განხორციელებაზე¹.

აღსანიშნავია, რომ პოლიტიკური სისტემა თავისი შინაარსით მეტად დინამიური მოვლენაა. იგი დროთა ვითარებაში სხვადასხვა სისწრაფით თუ სიღრმისეულად ექვემდებარება მნიშვნელოვან ცვლილებებს.

არსებითად პოლიტიკური სისტემისათვის სწრაფი თუ ნელი ტემპის ცვლილებებია დამახასიათებელი. პოლიტიკური სისტემის დინამიზმის ფესვები საზოგადოებაში არსებული მრავალი სოციალურ-პოლიტიკური ჯგუფებისა და კლასების თანაარსებობაშია, ურთიერთობა მათ შორის, ხშირ შემთხვევაში, ინტერესების განსხვავებულობასა და ზოგჯერ საპირისპირო შეხედულებათა შედეგად, წინააღმდეგობრივი ხდება.

ამ ჯგუფების მოქმედების ამოსავალს წარმოადგენს არსებული ვითარების რეალობა, პირობებისა და პროცესების მოცემულობა, რომლის მიმართ შეიძლება დაიკავო არაერთგვარი, მაგრამ გარკვეული პოზიცია.

კონსერვატიული პოზიცია - გულისხმობს არსებული რეალობის, სინამდვილის აღიარებას და უარის თქმას ნებისმიერი ცვლილების მცდელობაზე. კონსერვატორები მიიჩნევენ, რომ მიუხედავად ყველაფრისა, სხვათა შორის, ისინი ცხოვრობენ ყველაზე კარგ სამყაროში. ძალიან კრიტიკულად არიან განწყობილი ყოველგვარი გარდაქმნებისადმი.

რეფორმისტული პოზიცია - არის ის, რომ მიიღტვის ისეთი ცვლილებებისკენ საზოგადოებრივ წესრიგში, რომლებიც არ გარდაქმნიან მას რადიკალურად, მაგრამ სურთ ისეთის გატარება, რომელიც შეარბილებდა სოციალური კონფლიქტების სიმწვავესა და შექმნიდა პოლიტიკური ელიტის მიერ გაუკონტროლებელი სოციალურ-პოლიტიკური აფეთქების თავიდან აცილების შესაძლებლობას. რეფორმები ეს დათმობებია, რომელიც კეთდება სოციალურ-პოლიტიკური ჯგუფების მოთხოვნით. რამდენადაც წინააღმდეგ შემთხვევაში ისინი შეიძლება პოლიტიკური სისტემის ჩარჩოს გასცდნენ. ჩვეულებრივ, რეფორმები ხორციელდება „ზევიდან“², თანმიმდევრულად და მონესრიგებულად.

თავის მხრივ, რევოლუციური პოზიცია ითვალისწინებს მთლიანად მთელი არსებული საზოგადოებრივი წყობის გარდაქმნას, რაც ნიშნავს ისეთი სოციალური სისტემის აშენებას, რომელიც ლეგიტიმურობის სრულიად ახალ, სხვაგვარ პრინციპებზე იქნება დაფუძნებული.³

ამგვარად, პოლიტიკური სისტემის დინამიურობა გამონეველია, უპირველესად, კონსერვატიული, რე-

ფორმისტული და რევოლუციური მოძრაობების ქმედებებით. საზოგადოებრივი ცვლილებების ტემპი და სიღრმე საბოლოოდ დამოკიდებულია იმაზე, თუ ჩვენ მიერ აღწერილი პოლიტიკური მოძრაობის ფორმებიდან რომელი უფრო მეტად ჭარბობს.

აქედან გამომდინარე, პოლიტიკური სისტემა საზოგადოების მეტად აუცილებელი და კანონზომიერი ფენომენია. პოლიტიკური სისტემის საშუალებით პოლიტიკურ პროცესებს მიზანმიმართული და მართვადი ხასიათი გააჩნია. იგი ძირითადად მოიცავს სტრუქტურულ-ინსტიტუციურ და სტრუქტურულ-პროცესუალურ შემადგენელ ნაწილებს. ასევე პოლიტიკური პროცესების მართვის ინსტიტუციურ-ორგანიზაციურ ფორმებს.⁴

რაც უფრო სწრაფი ტემპით ხდება საზოგადოების ყოველმხრივი განვითარება (მისი ინტელექტუალური, სოციალურ-პოლიტიკური და ეკონომიკურ-ტექნოლოგიური პროცესი), მით უფრო სწრაფად მიმდინარეობს მისი საზოგადოებრივი პოლიტიზაცია. დღეს აშკარად იგრძნობა მსოფლიოში მიმდინარე პოლიტიკური პროცესების მრავალფეროვანი და დიფერენცირებული ინტენსიური შედეგები. მისი აქტიური ზემოქმედება არამარტო საზოგადოების განვითარების ყველა სფეროზე, არამედ მთელი სამყაროს ცხოვრების პულსაციაზე.⁵ პოლიტიკა თავისი სამოქმედო არეალითა და მოცულობით ვრცელი სივრცეა და დროთა განმავლობაში მუდმივად ივსება ახალი მიდგომებითა და ფორმებით.⁶

პოლიტიკა ეს არის პროცესი, რომლის სივრცეში ადამიანები ქმნიან ერთად თანაცხოვრების ნორმებს. ის არსებითად წარმოადგენს საზოგადოებრივი იდეების ერთობლიობას, რამდენადაც გამომდინარეობს მიზანმიმართული საქმიანობიდან და უშუალოდ დაკავშირებულია სახელმწიფოების, ხალხების, ერებისა და სოციალურ ჯგუფებს შორის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ურთერთობებისა და ინტერესების ჩამოყალიბებასთან.⁷

უფრო სწორად, ზოგადი სახით (ფორმით) პოლიტიკა არის ადამიანთა საქმიანობა, რომელიც გამოიხატება სოციალურ ერთობებს, კლასებს, ერებს ხალხებს, პარტიებს, სახელმწიფოებს, მოქალაქეებსა და მათ გაერთიანებებს შორის, ურთიერთობებში პოლიტიკურ ხელისუფლებასთან დაკავშირებით, ადამიანთა ცხოვრების პირობების გაუმჯობესების, საზოგადოებრივი და მსოფლიო წესრიგის უზრუნველსაყოფად.⁸

ამდენად, პოლიტიკა ვლინდება და მისი მატერიალიზება ხდება პოლიტიკურ სუბიექტთა საქმიანობაში, გარკვეული პოლიტიკური შედეგების მიღების გამონევის მიზნით. ასე, მაგალითად, სახელმწიფოს საშინაო და საგარეო პოლიტიკა თავის აღიარებას პოულობს

1 პოლიტოლოგია, თბ., 2004, გვ.185

2 X.C. Санистебан. Основы политической науки. М., 1992. с.84

3 იქვე, გვ.84

4 Политология. Под ред. М.А. Василика М., 2005. С.13

5 ნოდარ დარსანია, პოლიტიკა როგორც ურთიერთობებისა და პროცესების სისტემა, ხელოვნება, პრაგმატული აზროვნება, თბ., 2019, გვ.17

6 იქვე, გვ. 54

7 დ. ჯალაღონია, პოლიტიკური ფილოსოფიის შესავალი, თბ., 2012, გვ.25

8 Политология. Отв. Ред. Док. Юрид. Наук, проф. В.Д. Перевалов. М., 1999. С.48

მისი საქმიანობის ძირითად მიმართულებებში. ქვეყნის სტრატეგიული, პოლიტიკური კურსის შემუშავება და რეალიზაცია წარმოუდგენელია პოლიტიკური პარტიების აქტიური საქმიანობის, აღმასრულებელი სახელმწიფო ორგანოების ფუნქციონირების გარეშე და სხვ.

პოლიტიკურ პროცესში მონაწილეობს არაერთი სუბიექტი, რომლის საქმიანობა ხასიათდება სისტემურობითა და ფორმათა მრავალსახეობით, თეორიული და პრაქტიკული მოღვაწეობის სათანადო დონით. ამ შემთხვევაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება პოლიტიკური საქმიანობის საკითხს.

პოლიტიკურ სარბიელზე მოქმედებენ პოლიტიკური სუბიექტები სხვადასხვა ინტერესებითა და მიზნებით. ისინი ობიექტური აუცილებლობით ურთერთქმედებენ მთავარი პოლიტიკური მიზნის მისაღწევად. ეს ურთიერთქმედება შეიძლება ყალიბდებოდეს კოორდინაციის პრინციპებსა და საქმიანობის სუბორდინაციაზე, ასევე პოლიტიკურ თანხმობასა და დაპირისპირებაზე. პრაგმატული პოლიტიკა თავისი არსით გულისხმობს იმას, რომ რეალური ურთერთქმედებით პოლიტიკური სუბიექტები კი არ ანადგურებენ ერთმანეთს, არამედ, პირიქით, ურთიმანეთს აძლიერებენ და ავსებენ.¹

პოლიტიკის სუბიექტები ეს არის სოციალური და ნაციონალური ერთობები, ორგანიზაციები, დაწესებულებები, რომელთაც ძალუძთ მიიღონ მონაწილეობა პოლიტიკურ ცხოვრებაში, მიიღონ პოლიტიკური გადაწყვეტილებები და მიაღწიონ მის რეალიზაციას, შეცვალონ საზოგადოებრივი ურთერთობები საკუთარი ინტერესებისა და მიზნების შესაბამისად. პოლიტიკის სუბიექტი ეს არის აქტიური მიზანმიმართული და გააზრებული მოქმედების მატარებელი კატეგორია.

პირობითად, პოლიტიკური სუბიექტები შეიძლება დავყოთ სამ ჯგუფად. პირველები - ესენი არიან - სოციალური და ნაციონალური სივრცის წარმომადგენლები. (ხელისუფლების პირველწყაროები: სოციალური ერთობები (გაერთიანებები, კლასები, ჯგუფები, ელიტები, ინდივიდები და სხვ.); მეორე - პოლიტიკური ინსტიტუტები: სახელმწიფო და მისი ორგანოები, პოლიტიკური პარტიები, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ორგანიზაციები და მოძრაობები. მესამე ჯგუფი - ესაა ფუნქციური პოლიტიკური სუბიექტები: ოპოზიცია, მასობრივი საინფორმაციო საშუალებები და სხვ. ისინი იბრძვიან პოლიტიკური ხელისუფლებისათვის და პირდაპირ თუ ირიბად მონაწილეობენ მის განხორციელებაში.

პოლიტიკის მამოძრავებელ ძალას ადამიანთა ამა თუ იმ სოციალურ გაერთიანებათა, ჯგუფების, ერების და ა.შ. ინტერესები წარმოადგენს. ამ ინტერესებს გამოხატავენ და იცავენ პოლიტიკური პარტიები, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ორგანიზაციები, სახელმწიფოს წარმომადგენლობითი ორგანოები.²

პოლიტიკა არსებობს და ფუნქციონირებს მხოლოდ განსაზღვრულ ჩარჩოებსა და სივრცეში. ის აუცილებელია და მან შესაძლოა მოგვიტანოს გარკვეული წარმატებები მიზნის მიღწევის უსათუო შესაძლებლობის პირობებში.

საბოლოოდ, მაინც პოლიტიკას ჩვენ გარშემო არსებული სამყაროს დინამიურობა, მოძრაობა და ვერბალურობა უდევს საფუძვლად. პოლიტიკის გარე საფუძვლების გარდა, არსებობს კიდევ შინაგანი საფუძვლები პოლიტიკის ობიექტისა, რომელიც მომდინარეობს უშუალოდ თვითონ ადამიანისაგან, მისი შინაგანი ფსიქოლოგიური თვისებებიდან გამომდინარე.

ამგვარად, პოლიტიკის ობიექტი საბოლოოდ თვითონ საზოგადოების საფუძველშივეა, მის გარშემო არსებულ სივრცეშია, სადაც მოქმედებენ ის სოციალური გაერთიანებები, ჯგუფები, ერები და ეროვნებები, მოქალაქეები და მათი გაერთიანებები, რომლებზედაც პოლიტიკა ზემოქმედებს გარკვეული მიზნით. დემოკრატიულ ქვეყნებში არსებობს ტენდენცია დაახლოებისა და ნაწილობრივი თანხვედრისა პოლიტიკის სუბიექტსა და ობიექტს შორის.³

ურთიერთობა პოლიტიკურ სუბიექტებს შორის ყალიბდება სტრატეგიული პოლიტიკური კურსის შემუშავების შემთხვევაში, ხოლო მოღვაწეობას ამ კურსის რეალიზაციისათვის უწოდებენ პოლიტიკურ ურთერთობებს.

პოლიტიკური ურთერთობები არის საზოგადოებრივი ურთერთობების სხვადასხვაობა. „პოლიტიკური ურთერთობები ადამიანებს შორის, - წერდა კ. მარქსი, - წარმოადგენს, ბუნებრივია, ასევე სოციალურსაც და საზოგადოებრივ ურთერთობებსაც, ისევე როგორც ყველა სხვა ურთიერთობები, რომლებშიც ადამიანები იმყოფებიან ერთმანეთთან მიმართებაში“.⁴ ოღონდაც პოლიტიკური ურთიერთობები გამოირჩევიან განსაკუთრებული სპეციფიკით, რომელიც განასხვავებს მათ საზოგადოებრივი ურთერთობების სხვა სახეობებისგან.

ჯერ ერთი, ისინი წარმოიშობიან, როგორც წესი, მსხვილ სოციალურ გაერთიანებების, ერების, ასევე პარტიებსა და სახელმწიფოებს შორის ურთიერთქმედებით.

მეორე, პოლიტიკური ურთერთობები განზოგადებული სახით გამოხატავენ სოციალური ჯგუფების, კლასების, ხალხების მოთხოვნებსა და ინტერესებს.

მესამე, ყველაზე უფრო მწვავედ ყველაფერი ეს ვლინდება სხვადასხვა პოლიტიკური ძალების მეტოქეობაში, საკუთარი მიზნებისათვის სახელმწიფოსა და სახელმწიფო ხელისუფლების გამოყენებაში.

მეოთხე, ისინი წარმოადგენენ უშუალოდ პოლიტიკური შეხედულებებისა და მრწამსის რეალიზაციის, პოლიტიკური ინსტიტუტების ფუნქციონირების ფორმებს.⁵

პოლიტიკური ურთერთობები რთული და მოძრავია,

1 იქვე, გვ.49

2 Политология. Отв. Ред. Док. Юрид. Наук, проф. В.Д. Перевалов. М., 1999. С.49

3 Там же, ст.52

4 Маркс Ф., Энгельс К., соч. 4. С.301

5 Политология. Отв. Ред. Док. Юрид. Наук, проф. В.Д. Перевалов. М., 1999. С.52-53

ისინი ობიექტურისა და სუბიექტურის, სტიქიურისა და შეგნებულობის ერთიანობას წარმოადგენენ.

პოლიტიკას შეხება აქვს ადამიანთა მრავალმილიონიან ინტერესებთან. ამდენად, ის მრავალმიზნობრივ მოვლენას წარმოადგენს, ხოლო პოლიტიკის უმნიშვნელოვანეს და მუდმივ მიზანს წარმოადგენს, უპირველეს ყოვლისა, სახელმწიფოს - ქვეყნებსა და მსოფლიოში სათანადო წესრიგის, უსაფრთხოებისა და მშვიდობის უზრუნველყოფა. პოლიტიკური სივრცე მჭიდროდაა გადახლართული სხვადასხვა სფეროებთან, როგორცაა ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული, სამართლებრივი, რელიგიური და, ამდენად, ის ხდება კანონზომიერად მზარდ მსოფლიოს საერთოპლანეტარულ ფაქტორად. რეალურ სინამდვილეში ორგანულად შესისხლხორცებულია სოციუმთან. არავის შეუძლია აიცდინოს პოლიტიკური ზემოქმედება. პოლიტიკური მისწრაფებები და ტალღები აღწევენ ქვეყნისა და მსოფლიოს ყველაზე შორეულ კუთხეებამდე. პოლიტიკური სივრცე ეს ის ვრცელი არეალია, რომელზეც ვრცელდება ისტორიულად განპირობებული პოლიტიკური სისტემა და ხორციელდება მისი პოლიტიკური გავლენა.

საზოგადოების პოლიტიზაციის ხარისხი დამოკიდებულია მრავალ გარემოებაზე, მაგრამ ყველაზე ნათლად და მკაფიოდ მთელი სისწრაფით ის ჩნდება გარდამავალ ისტორიულ პერიოდებში, როდესაც კარდინალურად ტრანსფორმირდება საზოგადოებრივი წესწყობილების

საფუძვლები. რის შედეგად ასევე იცვლება ადამიანთა მსოფლმხედველობა, მათი ფუნქციები და ღირებულებითი ორიენტირები.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ვაჟა შუბითიძე, ოთარ დავითაშვილი. პოლიტოლოგია, პოლიტიკური ტექნოლოგიები. თბ., 2002;
2. პოლიტოლოგია, თსუ, 2004;
3. პოლიტიკა და პოლიტიკური მეცნიერება. ნაწ. II. რედ. პროფ. მალხაზ მაცაბერიძე. თბ., 2008;
4. ნოდარ დარსანიას, პოლიტიკა როგორც ურთიერთობებისა და პროცესების სისტემა, ხელოვნება, პრაგმატული აზროვნება, თბ., 2019;
5. დ. ჯალაღონია, პოლიტიკური ფილოსოფიის შესავალი, თბ., 2012;
6. D.A. Easton. Framework for analysis of political life. NY, 1965;
7. X.C. Санистебан. Основы политической науки. М., 1999;
8. Политология. Под ред. М.А. Василика, М., 2005;
9. Политология. Отв. Ред. Док. Юрид. Наук, проф. В.Д. Перевалов. М., 1999;
10. Маркс Ф., Энгельс К., соч. 4;
11. А.А. Горелов. Политология. М., 2006.

თურქეთის საგარეო პოლიტიკა და გეოპოლიტიკური პრიორიტეტების ასპექტები 2010-2022 წწ.

გურამ მარხულია

ისტორიის დოქტორი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
<https://orcid.org/0000-0001-8962-4597>
guram.markhulia@gmail.com

რეზიუმე

მსოფლიოში არსებული ყველა სახელმწიფო იყოფა სამ ტიპად: მსოფლიო დონის სახელმწიფოები, რეგიონალური სახელმწიფოები და სხვა სახელმწიფოები, რომელთა პოლიტიკაც ადგილობრივი მნიშვნელობისაა. თურქეთი თავისი დამოუკიდებელი პოლიტიკით გახდა რეგიონალური სახელმწიფო.

სსრკ-ს დაშლა ნიშნავდა ცნობილი „საბჭოთა საფრთხის“ თავიდან აცილებას. თურქეთს აღარ ჰქონდა საერთო საზღვარი თავის „საშიშ“ ჩრდილოელ მეზობელთან და მოსკოვის გავლენა მეზობელ თურქეთსა და ყოფილი სოციალისტური ორიენტაციის ქვეყნებზე მკვეთრად დაეცა. ამან ანკარას საკმაოდ დიდი პერსპექტივები დაუსახა. კერძოდ, ინტერესები პოსტსაბჭოთა სივრცეში მჭიდრო კულტურული და რელიგიური კავშირების დამყარების თვალსაზრისით, ურთიერთობების დამყარება სამხრეთ კავკასიისა და ცენტრალური აზიის ახლად დამოუკიდებელ რესპუბლიკებთან. ანკარა სწრაფად ცდილობდა სარგებლობის მიღებას თურქულ რესპუბლიკებთან დიპლომატიური ურთიერთობებისა და მჭიდრო თანამშრომლობის დამყარებას, რომლებიც ადრე სსრკ-ს შემადგენლობაში იყვნენ. თუმცა, ნათელი პერსპექტივები დაჩრდილა იმ ფაქტმა, რომ 1990-იანი წლების დასაწყისში თურქეთი გადიოდა საგარეო პოლიტიკის რთულ მომენტს.

ცივი ომის დასრულებასთან ერთად, თურქეთისათვის რეგიონული უსაფრთხოების პრობლემა არათუ შემცირდა, არამედ უფრო გამწვავდა და საგრძნობლად გაიზარდა. რეგიონული კონფლიქტები, არ ჩაცხრა პირიქით, ცხელი წერტილების კერები გაფართოვდა ახალი კონფლიქტების გამო (ომები სპარსეთის ყურეში, იუგოსლავია, მთიანი ყარაბაღი, ჩეჩნეთი). მზარდი რე-

გიონული დაძაბულობა აშკარა საფრთხეებს ქმნიდა ევროპისა და თურქეთისთვის. მდგომარეობა კიდევ უფრო გააუარესა იმ ფაქტმა, რომ ცივი ომისთვის დამახასიათებელი რეგიონალური ძალების ბალანსი გაქრა, ხოლო, ახლო აღმოსავლეთის, ბალკანეთისა და ცენტრალური აზიის ქვეყნები უკვე არსებობდნენ კოორდინატების სხვა სისტემაში, რომელთა მონახაზი ჯერ კიდევ არ იყო სრული, თურქეთისთვის ვითარება სეპარატისტული აქტივობის ზრდამ დაამძიმა.

ამრიგად, ბიპოლარული ეპოქის დასასრულმა არ მოიტანა სტაბილურობა და შექმნა მრავალი პრობლემა, როგორც ეკონომიკაში, ასევე, უსაფრთხოების სფეროში. სწორედ მსგავსმა საერთაშორისო მდგომარეობამ განაპირობა მისი ახალი გეოპოლიტიკური ამბიციები, სწორედ ამ საკითხების გაშუქების მცდელობაა წინამდებარე ნაშრომში

საკვანძო სიტყვები: ბიპოლარული სისტემა, „სამართლიანი წესრიგის“ კონცეფცია, ისლამური იდენტობის იდეა.

ციტირებისთვის: მარხულია გ., თურქეთის საგარეო პოლიტიკა და გეოპოლიტიკური პრიორიტეტების ასპექტები 2010-2022 წწ., ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, №3, 2022 წ. გვ. 24-32.

TURKEY'S FOREIGN POLICY AND ASPECTS OF GEOPOLITICAL PRIORITIES

Guram Markhulia

Doctor of Historical Sciences,
Professor of Sukhumi State University
<https://orcid.org/0000-0001-8962-4597>
guram.markhulia@gmail.com

SUMMARY

All states in the world are divided into three types: world-class states, regional states, and other states whose

politics are of local importance. Turkey became a regional state with its independent policy.

The collapse of the USSR meant avoiding the well-known “Soviet threat”. Turkey no longer had a common border with its “dangerous” northern neighbor, and Moscow’s influence over neighboring Turkey and the countries of the former socialist orientation fell sharply. This gave Ankara quite a lot of prospects. In particular, interests in the post-Soviet space in terms of establishing close

cultural and religious ties, establishing relations with the newly independent republics of the South Caucasus and Central Asia. Ankara quickly sought to take advantage of the establishment of diplomatic relations and close cooperation with the Turkic republics that were formerly part of the USSR. However, the bright prospects were overshadowed by the fact that in the early 1990s, Turkey was going through a difficult moment in foreign policy.

With the end of the Cold War, the regional security problem for Turkey did not decrease, but became more acute and significantly increased. Regional conflicts did not subside, on the contrary

Hot spots have expanded due to new conflicts (wars in the Persian Gulf, Yugoslavia, Nagorno-Karabakh, Chechnya). Growing regional tensions posed clear threats to Europe and Turkey. The situation was made even worse by

the fact that the balance of regional powers characteristic of the Cold War had disappeared, and the countries of the Middle East, the Balkans and Central Asia already existed in a different system of coordinates, the outline of which was not yet complete, the situation for Turkey was aggravated by the increase in separatist activity.

Thus, the end of the bipolar era did not bring stability and created many problems, both in the economy and in the field of security. It is the current international situation that led to his new geopolitical ambitions, and this paper attempts to cover these issues.

Key words: bipolar system, concept of “just order”, idea of Islamic identity.

For citation: Markhulia G., Turkish Foreign Policy and Aspects of Geopolitical Priorities 2010-2022, Journal “Business and Legislation”, No. 3, 2022. p. 24-32.

ძირითადი ტექსტი

თურქეთის საგარეო პოლიტიკა, ბიპოლარული სისტემის დაშლის შემდეგ, პირველ ათწლეულში მეტწილად უცვლელი და ურყევი დარჩა, მისი ქემალისტური პრინციპებით, ხოლო შემდგომში ვესტერნიზაციის, ევროკავშირთან და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებთან თანამშრომლობაზე ორიენტირებული პოლიტიკით წარმართა. თუმცა, პოსტბიპოლარულმა პერიოდმა აჩვენა მნიშვნელოვანი ცვლილებები თურქეთის საგარეო პოლიტიკაში. ამ ფენომენის ახსნას ხშირად ცდილობენ იმით, რომ თურქეთმა სცადა სამართლიანობის პრინციპების ისლამურ იდენტობაზე მორგება და განვითარება, ხოლო მომხდარი ცვლილებების ან მიდგომების ძირითადი მიზეზი კი იყო თურქეთის ეკონომიკური ინტერესები, გაეძლიერებინა ეკონომიკური კავშირები მეზობელ სახელმწიფოებთან.

თურქეთის პოსტბიპოლარული საგარეო პოლიტიკის ანალიზი მოითხოვს ქვეყნის შიდა და გარე ურთიერთობების კომპლექსური ბუნების გათვალისწინებას, ზოგადი პოლიტიკისა და საერთაშორისო გარემოს მახასიათებლების მხედველობაში მიღებას და კონცეპტუალურ, მეთოდოლოგიურ მიდგომას, რაც შესაძლებელს გახდის ცვლილებების განხილვას.

თურქეთის საგარეო პოლიტიკის ხაზი, ერთდროულად სამი მიმართულებით შეგვიძლია განვიხილოთ. იგი მოიცავს შიდა პოლიტიკის შესწავლას, საერთაშორისო კონტექსტისა და იდეოლოგიური და ინსტიტუციური მხარდაჭერის ცვლილებებსა და საგარეო პოლიტიკას. ამ მიდგომით შესაძლებელი ხდება თურქეთის ევროკავშირთან და დასავლეთის ქვეყნებთან „მოულოდნელი“ დაახლოებისა და თანამშრომლობის ახსნა. ასევე, ზოგადად ახლო აღმოსავლეთში წამყვანი როლის მოპოვებისა და თავის დამკვიდრების მცდელობების ახსნა.

ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში თურქეთის საგარეო პოლიტიკაში მომხდარი უცნაური გადახვევები ინტენსიური ყურადღების ქვეშ მოექცა. არა

მხოლოდ სპეციალისტები და მსოფლიო მედია, არამედ ფართო აუდიტორიაც განიხილავს ამ პროცესებს. მზარდმა ინტერესმა, ერთი მხრივ, წარმოშვა მრავალი ვერსია, რომლებიც ხსნიდნენ ანკარას საგარეო პოლიტიკის რთულ ტრაექტორიებს. ამ ყველაფერმა, მეორე მხრივ, სერიოზულად დაამახინჯა საგარეო პოლიტიკის უწყვეტობისა და ტრანსფორმაციის გაგება თურქულ კონტექსტში.

ცივი ომის დასრულებას არ გამოუწვევია რევოლუციური ცვლილებები ანკარის საგარეო პოლიტიკაში, 1990-იანი წლების განმავლობაში. იგი დარჩა ქემალისტური პრინციპების ერთგული, რამაც განაპირობა ზოგადად თურქეთის პროდასავლური ორიენტაცია. ცივი ომის დასრულებამ ხელი შეუწყო ფუნდამენტური ცვლილებების პროვოცირებას და ძალათა გადანაწილებას გლობალურ და რეგიონალურ ბალანსში. თურქეთის, რომელიც „ფლანგი ქვეყნის“ სტატუსს ატარებდა, წინაშე წარმოიშვა შემდგომი საგარეო პოლიტიკის სტრატეგიის დაგეგმვისა და განხორციელების ახალი ამოცანები.

სსრკ-ს დაშლა ნიშნავდა ცნობილი „საბჭოთა საფრთხე“-ის თავიდან აცილებას. თურქეთს აღარ ჰქონდა საერთო საზღვარი თავის „საშიშ“ ჩრდილოელ მეზობელთან და მოსკოვის გავლენა მეზობელ თურქეთსა და ყოფილი სოციალისტური ორიენტაციის ქვეყნებზე მკვეთრად დაეცა. ამან ანკარას საკმაოდ დიდი პერსპექტივები გაუხსნა. კერძოდ, ინტერესები პოსტსაბჭოთა სივრცეში მჭიდრო კულტურული და რელიგიური კავშირების დამყარების თვალსაზრისით, ურთიერთობების დამყარება სამხრეთ კავკასიისა და ცენტრალური აზიის ახლად დამოუკიდებელ რესპუბლიკებთან. ანკარა სწრაფად ცდილობდა სარგებლობის მიღებას თურქულ რესპუბლიკებთან დიპლომატიური ურთიერთობებისა და მჭიდრო თანამშრომლობის დამყარებას, რომლებიც ადრე სსრკ-ს შემადგენლობაში იყვნენ. თუმცა, ნათელი პერსპექტივები დაჩრდილა იმ ფაქტმა, რომ 1990-იანი წლების დასაწყისში თურქეთი გადიოდა

საგარეო პოლიტიკის რთულ მომენტს.

სსრკ-ს გაუჩინარებამ, როგორც საერთაშორისო ურთიერთობების ცნობილი სპეციალისტი, მ. მუფთაულერ-ბახი აღნიშნავს, ბევრი დასავლელი ლიდერი დააფიქსა თურქეთთან ურთიერთობების მომავალზე. ცხადია, ასეთი შეხედულება თურქეთი, როგორც დაკარგული რგოლი საერთაშორისო უსაფრთხოების დასავლურ სისტემაში ნიშნავდა ანკარას გეოპოლიტიკური ღირებულების გარდაუვალ დეგრადაციას მისი დასავლელი მოკავშირეებისთვის, რაც პრაქტიკული თვალსაზრისით არ იყო კარგი. ჯერ ერთი, ეს გულისხმობდა სამხედრო და ეკონომიკური მხარდაჭერის შემცირებას და მეორეც, მან ანკარის პოზიცია უფრო შეასუსტა ისეთ მტკიცებულ საკითხებზე, როგორიცაა კვიპროსის საკითხის დარეგულირება ან ადამიანის უფლებების დარღვევა.

ცივი ომის დასრულებასთან ერთად, თურქეთისათვის რეგიონული უსაფრთხოების პრობლემა არათუ შემცირდა, არამედ უფრო გამწვავდა და საგრძნობლად გაიზარდა. რეგიონული კონფლიქტები, რომლებმაც ადრე იფეთქა, არ ჩაცხრა და ცხელი წერტილების კერები გაფართოვდა ახალი კონფლიქტების გამო (ომები სპარსეთის ყურეში, იუგოსლავია, მთიანი ყარაბაღი, ჩეჩნეთი). მზარდი რეგიონული დაძაბულობა აშკარა საფრთხეებს ქმნიდა ევროპისა და თურქეთისთვის. მდგომარეობა კიდევ უფრო გააუარესა იმ ფაქტმა, რომ ცივი ომისთვის დამახასიათებელი რეგიონალური ძალების ბალანსი გაქრა, ხოლო, ახლო აღმოსავლეთის, ბალკანეთისა და ცენტრალური აზიის ქვეყნები უკვე არსებობდნენ კოორდინატების სხვა სისტემაში, რომელთა მონახაზი ჯერ კიდევ არ იყო სრული, თურქეთისთვის ვითარება სეპარატისტული აქტივობის ზრდამ დაამძიმა.

ამრიგად, ბიპოლარული ეპოქის დასასრულმა არ მოიტანა სტაბილურობა და შექმნა მრავალი პრობლემა, როგორც ეკონომიკაში, ასევე, უსაფრთხოების სფეროში. 1900-იან წლებში თურქეთმა საკმაოდ სუსტი პერიოდი გაიარა, კოალიციური მთავრობებით. კოალიციური მთავრობები და მინისტრთა კაბინეტის მთლიანი შემადგენლობა შეიცვალა 9-ჯერ, ხოლო საგარეო საქმეთა სამინისტროს ხელმძღვანელობა კი 13-ჯერ. ამ პირობებში, არც მთავრობის ცალკეულ მეთაურს და არც საგარეო საქმეთა მინისტრს არ ჰქონდათ შესაძლებლობა განეხორციელებინათ თავიანთი იდეები და, შესაბამისად, ვერ ახდენდნენ გავლენას საგარეო პოლიტიკური პროცესის მიმდინარეობაზე. ქვეყნის ისტორიაში პირველ ისლამისტ პრემიერ-მინისტრსაც კი, რომელმაც წამოაყენა „სამართლიანი წესრიგის“ კონცეფცია არ ჰქონდა დრო მისი პრაქტიკაში განსახორციელებლად.

თურქეთი ზოგადად მოძრაობდა ტრადიციული ქემალისტური საგარეო პოლიტიკის შესაბამისად, მხარს უჭერდა არსებულ ალიანსებს და თურქეთის, როგორც რეგიონული უსაფრთხოების გარანტიის მნიშვნელობის პოპულარიზაციას.

1990-იანი წლებიდან იწყება მეტწილად პროდასავლური საგარეო პოლიტიკა და მჭიდრო თანამშრომლობის დამყარება ისრაელთან, რომელიც ანკარას სტრატეგიული პარტნიორი გახდა ახლო აღმოსავლეთში. ცივი ომის დასრულების შემდეგ დასავლეთისთვის ყოფილი სტრატეგიული მნიშვნელობის დაკარგვის უარყოფითი შედეგების შიშმა თურქეთს უზიძგა ევროპასთან ურთიერთობების აქტიური განვითარებისკენ. ამას ლოგიკურად მოჰყვა ევროპულ საერთაშორისო სტრუქტურებში სრული წევრობის სურვილი და მზადყოფნა გაეფართოვებინა თანამშრომლობა სხვადასხვა სფეროში. ევროკავშირს, თავის მხრივ, საკმაოდ პოზიტიური დამოკიდებულება ჰქონდა ურთიერთქმედების იდეის მიმართ. 1995 წელს თურქეთი შევიდა საბაჟო კავშირში ევროკავშირთან. ხოლო 1999 წელს მიიღო ევროკავშირის კანდიდატი ქვეყნის სტატუსი, რისთვისაც ანკარა დათანხმდა საბერძნეთთან ურთიერთობის ნორმალიზებას „კვიპროსის საკითხზე“, რომელიც თურქეთში ადამიანის უფლებების ფართომასშტაბიანი დარღვევის ბრალდებებთან ერთად იყო მთავარი დაბრკოლება ბრიუსელთან მოლაპარაკებებში. ფაქტობრივად, 1990-იან წლებში ევროინტეგრაცია იყო თურქეთის საგარეო პოლიტიკის მთავარი მამოძრავებელი ძალა. ევროკავშირში განწევრიანება, როგორც საგარეო პოლიტიკის პრიორიტეტი, ერთი მხრივ შეესაბამებოდა პროფესიონალის პროდასავლური ღირებულებითი მატრიცას, ამასთან, საგარეო პოლიტიკური გარემოს ცვლილებებით თურქეთმა გააძლიერა ურთიერთობა დასავლელ მოკავშირეებთან და დაარწმუნა ისინი თურქეთის სტრატეგიულ მნიშვნელობაში ევროპის უსაფრთხოებისთვის კრიტიკულ რეგიონებში: ახლო აღმოსავლეთსა და ცენტრალურ აზიაში.

2002 წელს თურქეთის სათავეში სამართლიანობისა და განვითარების პარტიის მოსვლის შემდეგ ქვეყანაში დაიწყო ახალი პოლიტიკური ხანა, რომლის პერიოდშიც ეტაპობრივად შეიცვალა ქვეყნის საგარეო და საშინაო პოლიტიკის მთავარი მიმართულებები.

პარტიის იდეოლოგიის მთავარ თეორიულ ბაზისად ხშირად მიიჩნევენ სამართლიანობისა და განვითარების პარტიის ერთ-ერთი დამფუძნებლის და ერდოღანის თანამებრძოლის, საერთაშორისო ურთიერთობების პროფესორის აჰმედ დავითოღლუს ფუნდამენტურ ნაშრომს-- „სტრატეგიის სიღმეს“, რომელშიც გადმოცემულია მისი შეხედულებები საერთაშორისო სისტემაში თურქეთის ადგილისა და როლის და მისი ძირითადი საგარეო პოლიტიკური პრიორიტეტების შესახებ.

XXI-ე საუკუნის პირველი ათწლეული თურქეთისთვის გამოირჩეოდა აშშ-ს ექსპონენტურად მზარდი აქტივობით ახლო აღმოსავლეთში. თავდასხმები 2001 წლის 11 სექტემბერს და ავღანეთში საერთაშორისო ანტიტერორისტული კოალიციის შემდგომი ომი, შემდეგ კი აშშ-ს შეჭრა ერაყში 2003 წელს - ამ ყველაფერმა გაანადგურა 1990-იან წლებში მიღწეული განვითარება. გამოჩნდა ძალათა ახალი ბალანსი რეგიონში. თურქეთისათვის ამერიკის ასეთი გაძლიერება

რეგიონში ნიშნავდა ახალი გამოწვევის გაჩენას, რაც საგრძნობლად ართულებდა საგარეო პოლიტიკურ ნაბიჯებს. 2002 წლის ბოლომდე, სანამ ერდოლანის პარტიამ გაიმარჯვა არჩევნებში, 90 იანი წლები ხასიათდება როგორც სუსტი კოალიციური მთავრობების ეპოქა. ბ. ეჯევიტის კაბინეტი, რომელმაც 1999 წელს დაიკავა პრემიერ მინისტრის პოსტი, იცავდა პროდასავლურ კურსს, რაც გულისხმობდა არა მხოლოდ საერთაშორისო ქმედებების მხარდაჭერას, არამედ პოპულარიზაციის ნახალისებას. სწორედ ბ. ეჯევიტის მთავრობამ დაიწყო ადმინისტრაციული და პოლიტიკური რეფორმების კომპლექსი, ე.წ. „პაკეტური რეფორმები“, თურქეთის კოპენჰაგენის კრიტერიუმების შესასრულებლად ჰელსინკიში კანდიდატი ქვეყნის ოფიციალური სტატუსის მიღების შემდეგ. თურქეთის საგარეო საქმეთა მინისტრებიდან, ერდოლანის ხელისუფლებაში მოსვლის შემდეგ გამოჩენილი პოლიტიკური ფიგურები იყვნენ ჯერ ა. გიული (2003–2007 წწ.), შემდეგ ა. ბაბაჯანი (2007–2009 წწ.) და ბოლოს, ა. დავუთოლლუ (2009–2014 წწ.). არც ა. გიული და არც ა. ბაბაჯანი პროფესიონალურად არ იყვნენ ჩართულნი საერთაშორისო ურთიერთობების საკითხებში.

ერაყში აშშ-ის სამხედრო მოქმედებების შედეგად, თურქულ-ამერიკული ურთიერთობა განყდა. წარმოშობილი პრობლემების მოგვარების ორმხრივი სურვილის მიუხედავად, სამართლიანობისა და განვითარების პარტიას უსაფრთხოების სფეროში შეერთებულ შტატებთან თანამშრომლობა რთულად განსახორციელებელი ჩანდა პრინციპული განსხვავების გამო. თუ შეერთებული შტატებისთვის ერაყელი ქურთები იყვნენ მთავარი მოკავშირეები, ანკარა შემფოთებით უყურებდა ქურთების სეპარატიზმის აღზევებას ჩრდილოეთ ერაყში, სადაც ქურთისტანის მუსათა პარტიას თავისი სამხედრო ბაზები ჰქონდა. 1997 წელს ვაშინგტონში საკმარისი მხარდაჭერის ვერ მოპოვების გამო, ანკარამ ალტერნატიული გზა აირჩია - დაიწყო უსაფრთხოების სფეროში თანამშრომლობის გაძლიერება. ევროკავშირთან ევროპის საერთო საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკის ფარგლებში, რომლის უმეტესი დეკლარაციას თურქეთმა ხელი მოაწერა 2007 წელს. ფაქტობრივად, ეს ნაბიჯი იყო ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფციის ტრანსფორმაციისა და მისი უზრუნველყოფის ოპტიმალური მექანიზმების ახალი ხედვის ასახვა. ევროკავშირთან დაახლოება, აშკარად გამოიხატა რ. ერდოლანის პოლიტიკური რეალიზმი, რომელმაც ამ ნაბიჯით ერთდროულად რამდენიმე პრობლემა გადაჭრა. სამართლიანობისა და განვითარების პარტიის ხელისუფლებაში მოსვლისას ევროკავშირთან თანამშრომლობის მთელი ინფრასტრუქტურა უკვე ჩამოყალიბებული იყო.

2000-იან წლებში ერდოლანისა და მისი: „სამართლიანობისა და განვითარების“ პარტიის ხელისუფლებაში მოსვლით, ქვეყანაში შეჩერდა ქემალისტური საგარეო პოლიტიკის ტრადიცია და მისი „დაჩქარებული პროცესი“. ლიბერალიზაცია“, რომლის მთავარი მამოძრავებელი იყო

ევბელი იყო ევროკავშირის სრულუფლებიანი წევრის სტატუსის მოპოვების სურვილი. ანკარის საგარეო პოლიტიკაში გამოიკვეთა ახალი აქცენტები, წინა პლანზე წამოვიდა თურქეთის ისლამური იდენტობის იდეა, რაც აისახა ქვეყნის თვითპოზიციონირებაზე და მის საერთაშორისო დღის წესრიგზე.

2000-იანი წლებიდან თურქეთის საგარეო პოლიტიკაში აშკარა ცვლილებები დაიწყო. რ. ერდოლანის ხელისუფლების ხაზგასმით რევოლუციურმა მოწოდებებმა, მის მიერ განხორციელებულმა სოციალურ-პოლიტიკურმა რეფორმებმა, ათათურქის „ახალი თურქეთის“ ანალოგიით, გამოიწვია კამათის ტალღა, ორიენტაციის შეცვლასთან დაკავშირებით. მედიასა და აკადემიურ გამოცემებში 2000-იანი წლების ბოლოდან სულ უფრო და უფრო ხშირად ისმოდა ბრალდებები „თურქეთის აღმოსავლეთისკენ გადამისამართების“ ან როგორც ა.კოენმა პოეტურად ჩამოაყალიბა თავის სტატიაში „დაშორება დასავლეთთან“- თურქეთის „ნეო-ოსმალეთის“ პოლიტიკის შესახებ. საგარეო კურსის ცვლილებები უმეტესწილად მოიაზრებოდა საკუთარი საზღვრების პერიმეტრის გასწვრივ აქტივობის გაზრდას, რაც, როგორც ზოგიერთმა მკვლევარმა სწორად აღნიშნა, „ენინააღმდეგება ცვლილების შესახებ თეზისის არსს“. არსებული სამეცნიერო ლიტერატურა თურქეთის მერყე და ხშირად ძნელად პროგნოზირებად საგარეო პოლიტიკის ბუნებას სხვადასხვაგვარად განმარტავს და მის განმსაზღვრელად ზოგჯერ ფაქტორებს ურთიერთსანიანააღმდეგო ფაქტორებს ასახელებს. ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული ინტერპრეტაციები ფოკუსირებულია ისლამზე. როდესაც სამართლიანობისა და განვითარების პარტიამ- გაიმარჯვა 2002 წლის საპარლამენტო არჩევნებში, მან მოიპოვა შესაძლებლობა შეექმნა ერთპარტიული მთავრობა.

მას შემდეგ, რ. ერდოლანის პარტია იკავებდა ხელისუფლებას ქვეყანაში, რომელმაც მოიგო ყველა მომდევნო არჩევნები. გამოიკვეთა რ. ერდოლანის მართვლობის „ისლამური“ ხასიათი. მზარდი ისლამური იდენტობის დომინირება აიხსნება, თუმცა, სამართლიანობისა და განვითარების პარტიაა, ისლამურმა იდენტობამ და „ახალი თურქეთის“ ლიდერების „ისლამურმა წარმომავლობამ“ ხელი არ შეუშალა 2000-იან წლებში ხელისუფლებაში მოსულიყო და ელიარებიანათ როგორც „ერთ-ერთი ყველაზე პროდასავლური პარტია ქვეყნის ისტორიაში“. ისლამურ იდენტობას ხელი არ შეუშლია პროდასავლური კურსის გატარებაში. მაშინ ისმის კითხვა, რამ გამოიწვია 2010 წლიდან საგარეო პოლიტიკის რადიკალური გადახედვა? და სწორია თუ არა, რომ კურსის შეცვლას მხოლოდ ერდოლანის და მის პარტიას ხელისუფლებაში მოსვლას უკავშირებენ.

ბოლო დრომდე მკვლევართა უმეტესობა თურქეთის საგარეო პოლიტიკას ახასიათებდა როგორც, „დავებსა და სტრატეგიული ალიანსებზე“ ორიენტირებულ მიდგომას. ამავე დროს, საგარეო პოლიტიკის ანალიზის ძირითადად მიმდინარეობდა შიდაპოლიტიკური ფაქტორების, როგორც გარეგანის მთავარი განმსაზღვრე-

ლის, გათვალისწინებით. ამ ლოგიკის მიხედვით, ზოგიერთმა მკვლევარმა (მაგალითად, მ. კარა და ა. სოზენი) აღნიშნა ფუნდამენტური განსხვავებები თურქეთის საგარეო პოლიტიკას შორის სამართლიანობისა და განვითარების პარტიამდე“ და მას შემდეგ, რაც ის ხელისუფლებაში მოვიდა. საგარეო პოლიტიკური კურსის ცვლილებების ხელისუფლების ცვლილებასთან დაკავშირების სურვილი აშკარა წინააღმდეგობაში მოდის ქემალისტური იდეოლოგიის განმსაზღვრელი როლის შესახებ გავრცელებულ თეზისთან, რომელიც მუდმივია საგარეო პოლიტიკისთვის, მთავრობის შემადგენლობის მიუხედავად.

ერთი მხრივ, ითვლებოდა, რომ ეროვნული ინტერესების ასეთი პასუხისმგებელი სფერო არ შეიძლებოდა იყოს შიდაპარტიული წინააღმდეგობებისა და ღირებულებით-იდეოლოგიური განსხვავებების მძევალი. თავის მხრივ, საგარეო პოლიტიკაში ცვლილებების ახსნის მცდელობები რა თქმა უნდა, მხოლოდ ხელისუფლების ცვლილებით და ახალი პარტიის ხელისუფლებაში მოსვლით, არსებითად გულისხმობს თურქეთის იზოლაციის ცვლილებების გავლენისგან.

ამ პერიოდის დასახასიათებლად მნიშვნელოვანია გამოყენოს ოთხი ფაქტორი: გლობალური ეკონომიკური კრიზისის შედეგები, არაბული გაზაფხული, 2013 წლის ზაფხულში საპროტესტო აქციები და 2016 წელს სახელმწიფო გადატრიალების მცდელობა. გლობალურმა ეკონომიკურმა კრიზისმა შეარყია აშშ-ს დომინირება, ზოგადად გლობალური პოლიტიკა და განსაკუთრებით ახლო აღმოსავლეთი. ბ. ობამამ, რომელიც 2009 წ. გახდა პრეზიდენტი, დააჩქარა ერაყში ძვირადღირებული ომის დასრულება (აშშ-ს ძალები ოფიციალურად გამოვიდნენ 2011 წელს) და განათავსეს ახალი საგარეო პოლიტიკური პრიორიტეტები, რომელთაგან ერთ-ერთი იყო ამერიკული „Turn to აზია“. თურქეთისთვის ახლო აღმოსავლეთის მიმართ აშშ-ს ინტერესის შემცირება ნიშნავდა იმას, რომ ამიერიდან შეერთებულმა შტატები ნაკლებად ჩაეროდა ახლო საზღვარგარეთის საქმეებში. თავის მხრივ, სუვერენული ვალის კრიზისმა, რომელმაც მოიცვა ევროპა, ჯერ შეეხო ევროკავშირის პერიფერიულ ქვეყნებს (საბერძნეთი) შემდეგ კი გავრცელდა თითქმის მთელ ევროზონაში, აიძულა ევროკავშირის წამყვანი ქვეყნები ყურადღება მიექციათ შიდა პრობლემების გადაჭრაზე, რამაც გამოიწვია ევროს სკეპტიციზმის ზრდა და პოპულისტური პარტიების გააქტიურება. დიდმა ბრიტანეთმა და გერმანიამ, რომლებიც მხარს უჭერდნენ თავიანთი ქვეყნების ევროკავშირიდან გასვლას, აჩვენეს ევროკავშირის გაფართოების სტრატეგიის ამონურვა. ერთის მხრივ, ევროკავშირი, როგორც სტაბილურობისა და კეთილდღეობის ოაზისი გაქრა, მეორე მხრივ, ბრიუსელი ნაკლებად დაინტერესდა გლობალური პოლიტიკით, ახლო აღმოსავლეთი გადავიდა თავისი ინტერესების პერიფერიაზე და მთავარი თავის ტკივილი იყო არალეგალური მიგრანტების საკითხი, რომელთა ზენოლა ევროკავშირის ქვეყნებზე ექსპონენტურად გაიზარდა. შესაბამისად, თურქეთს

აღარ შეეძლო ევროკავშირთან თანამშრომლობა რეგიონული უსაფრთხოების საკითხებში. ამავდროულად, 2010-იან წლებში თურქეთის საზღვრების პერიმეტრზე დაძაბულობა გაიზარდა. სწრაფად გაიზარდა მასობრივი საპროტესტო აქციები, რომელმაც თითქმის ყველა ქვეყანა მოიცვა 2011 წელს ახლო აღმოსავლეთიც, რამაც გამოიწვია ერთი შეხედვით ურყევი რეჟიმების შეცვლა და სამოქალაქო ომები, პირდაპირ შეეხო თურქეთს. „არაბულმა გაზაფხულმა“ მოითხოვა ნაჩქარევი ეროვნული უსაფრთხოების სტრატეგიისა და საგარეო პოლიტიკის გადახედვა. სამოქალაქო ომმა, რომელმაც მეზობელი სირია მოიცვა, ლტოლვილების უპრეცედენტო რაოდენობა გამოიწვია, რომელთა რაოდენობამ 2014 წლისთვის 1,5 მილიონს გადააჭარბა და 2020 წელს მიაღწია 4 მილიონზე მეტს. ძალაუფლების ვაკუუმმა, რომელიც წარმოიშვა სირიაში, ხელი შეუწყო ქურთების ავტონომიის გაჩენას ქვეყნის ჩრდილოეთში.

ისრაელთან ურთიერთობა გაფუჭდა, სერიოზული შიშები გამოიწვია ირანის გაზრდილმა აქტიურობამ და რუსეთის სამხედრო ოპერაციამ სირიაში, რომელიც 2015 წელს დაიწყო ბაშარ ალ-ასადის რეჟიმის დასახმარებლად. შიდა პოლიტიკურმა მოვლენებმა სერიოზულად შეცვალა არა მხოლოდ საგარეო პოლიტიკური კურსის შინაარსი, არამედ მისი ინსტიტუციური განხორციელების მექანიზმები, რის შედეგადაც საგარეო პოლიტიკის მართვის ყველა ძაფი, პროცესი ერთი ადამიანის - პრეზიდენტის რ. ერდოღანის ხელში იყო კონცენტრირებული. 2000-იანი წლების ბოლოდან რ. ერდოღანი ხისტი ვერტიკალის აგებას შეუდგა. ამ პროცესის ამოსავალ წერტილად შეიძლება ჩაითვალოს არჩევნები და 2007 წელს ა. გულის პრეზიდენტის პოსტზე დანშვნა, რომელიც იყო სამართლიანობისა და განვითარების პარტიის თანადამფუძნებელი და ერდოღანის ერთ-ერთი უახლოესი თანამოაზრე. ამ ყველაფერს კი მოჰყვა ისლამისტური ფართომასშტაბიანი გამოსვლები „ქემალისტური ელიტის“ წინააღმდეგ.

მეორე მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო 2010 წლის საკონსტიტუციო რეფერენდუმი. მისი ჩატარების დღეც კი სიმბოლურად 12 სექტემბერს, 30 წლისთავზე დაინიშნა. ეს იყო თურქეთში ერთ-ერთი ყველაზე სისხლიანი სამხედრო გადატრიალების წლისთავი. შევიდა შესწორებები ძირითად კანონში, კერძოდ, არმიას ჩამოერთვა იურიდიული ავტონომია და შეზღუდეს სამხედრო ელიტის ინსტიტუციური შესაძლებლობები პოლიტიკურ პროცესებზე გავლენის მოხდენის გზით.

ბიუროკრატიული ნომენკლატურის განახლება, რომელიც პოპულისტურად განხორციელდა იარლიყებითა და ხალხისგან განცალკევების ბრალდებით, სრულად შეეხო საგარეო საქმეთა სამინისტროსაც, რომელსაც 2009 წელს ადავუთოლლუ ხელმძღვანელობდა. 2014 წლის ზაფხულში ა. დავითოლლუმ შეწყვიტა საგარეო საქმეთა სამინისტროს ხელმძღვანელობა და პრემიერ მინისტრის თანამდებობა დაიკავა, ხოლო 2016 წელს გადადგა და მალევე დატოვა პარტიის რიგები. მისი იდეები რეალურად დარჩა თურქეთის საგარეო

პოლიტიკის საფუძვლად, რომელიც 2020-იანი წლების დასაწყისში ხასიათდებოდა, ერთის მხრივ, მემარჯვენე პოპულისტური და ისლამისტური რიტორიკის კომბინაციით და, მეორე მხრივ, რეგიონზე ფოკუსირებით.

არც ერთი, არც პოპულიზმი და არც ისლამიზმი არ ქმნიდნენ მყარ იდეოლოგიურ და პოლიტიკურ საფუძველს, ამიტომ, საგარეო პოლიტიკური კურსის რყევების ამპლიტუდა შეიძლება იყოს საკმაოდ დიდი, რაც კარგად ჩანს ანკარის პოლიტიკის რყევები სირიის მიმართულებით. 2014 წელს თურქეთის პრეზიდენტად რ. ერდოღანის არჩევით, მნიშვნელოვანი გახდა გადანაცვლებების შემუშავება და სწორი ფორმულირება. პრეზიდენტის მიერ საგარეო პოლიტიკის მონოპოლიზაციამ განაპირობა ის, რომ დიპლომატიურ დონეზე კონსენსუსის ძიებისა და კომპრომისების მოპოვების სტრატეგია შეიცვალა განსხვავებული მიდგომით.

თურქეთის ეროვნული უშიშროების საბჭოს მიერ კოორდინირებული ადრე დადგენილი პროცედურის გვერდის ავლით, რ. ერდოღანმა ამჯობინა პირადად ენარმოებინა დიალოგი სხვა სახელმწიფოების მეთაურებთან თითქმის ყველა საკითხზე. ამ ფონზე საგარეო საქმეთა სამინისტროს საკადრო პოლიტიკამ მნიშვნელოვანი ცვლილებები განიცადა. საკვანძო პოზიციები დეპარტამენტში და ხელმძღვანელ პოზიციები დიპლომატიურ მისიებში ხშირად დაკავებული არიან ადამიანებით, რომლებსაც არ აქვთ გამოცდილება დიპლომატიურ საქმიანობაში. უფრო მეტიც, შემცირდა თავად სამინისტროს ოპერატიული შესაძლებლობებიც. 2010-იან წლებში რ. ერდოღანმა ერთდროულად რამდენიმე დეპარტამენტის შექმნა, რომლებიც დღემდე ფუნქციონირებს, ესენია: სახალხო დიპლომატიის კოორდინაციის საბჭო, თანამემამულეების ანუ დიასპორის კომიტეტი, ცალკე თურქები საზღვარგარეთ (Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı), ფონდი-ვაქფი "Pro Enlightenment" (Maarif Vakfi). ყველა ახალი სტრუქტურა პრეზიდენტის პირდაპირ დაქვემდებარებაში შევიდა. ქვეყნის საბოლოო საგარეო პოლიტიკური კურსი ჩამოაყალიბა პრეზიდენტ ერდოღანის მრჩეველთა ვიწრო წრემ, რომელიც შერჩეულია არა პროფესიული კრიტერიუმებით, არამედ სახელმწიფოს მეთაურის მიმართ პირადი ლოიალობის საფუძველზე. ამავდროულად, გაფართოვდა საგარეო პოლიტიკურ საქმიანობაში ჩართული ადრე შექმნილი სტრუქტურების უფლებამოსილებები, როგორცაა თურქული თანამშრომლობისა და კოორდინაციის სააგენტო (Başkanlığı - TİKA) და რელიგიურ საქმეთა დეპარტამენტი (Diyanet İşleri Başkanlığı - Diyanet). შედეგად, რ. ერდოღანმა მიიღო პირდაპირი კონტროლის შესაძლებლობა და ნებისმიერი საგარეო პოლიტიკური აქტივობის დეტალური კონტროლის მექანიზმები. რ. ერდოღანი გარკვეული საგარეო პოლიტიკური პროცესების ხასიათის განსაზღვრის მთავარ ცენტრად იქცა. 2013 წლის ზაფხულში ფართომასშტაბიანი მასობრივი საპროტესტო გამოსვლები დაიწყო, რომელიც დაიწყო „გეზის პარკის დამცველების“ აქციების სახით სტამბოლის ცენტრში

და შემდეგ მოიცვა თითქმის მთელი ქვეყანა, შესაძლებელი გახდა მშვიდობიანი სამოქალაქო პროტესტის წარმოჩენა. ეს იყო ლეგიტიმურად არჩეული ხელისუფლების დამხობის მცდელობა.

2010 იანი წლების შუაში „მტრული სუპერდაზვერვის“ კონცეფცია (üst akıl), ფეთქულა გიულენის ტერორისტულ ორგანიზაციასთან (Fetullahçı Terör Örgütü - FETÖ) ერთად იქცა შეთქმულების თეორიების საფუძველი ქვეყანაში. ერთის მხრივ, ძველი ბიუროკრატიის გადაადგილებამ და საგარეო პოლიტიკურ კურსზე გავლენის მოხდენის უნარის ჩამორთმევამ, მეორე მხრივ, ახლო აღმოსავლეთში ევროკავშირისა და აშშ-ს აქტივობის შესამჩნევმა შემცირებამ გამოიწვია ევროკავშირის გაფართოება. სრული წევრობის მიღწევის უშუალო მცდელობებმა და ბრიუსელთან ურთიერთობაში წარმოშობილმა კრიზისმა გამოიწვია მოლარაპარაკების გაყინვა. ევროკავშირის რიგი ქვეყნების ფინანსურმა პრობლემებმა და ევროპის სავალსე კრიზისმა ობიექტურად შეამცირა ევროკავშირის მიმზიდველობა. ანკარა სულ უფრო ნაკლები ენთუზიაზმითა და მზადყოფნით განაგრძობდა კოპენჰაგენის კრიტერიუმების განხორციელებას. უფრო მეტიც, მთავარი დაბრკოლება ევროკავშირისკენ მიმავალ გზაზე იყო „კვიპროსის პრობლემა“, რაც სათავეს იღებს 2000-იანი წლების ბოლოდან. თურქეთის ხელისუფლება არ მალავდა იმედგაცრუებას წარუმატებლობის გამო. გაღიზიანება გამოიწვია იმანაც, რომ კვიპროსი მიიღეს ევროკავშირში 2004 1 მაისს, თურქეთი კი კანდიდატის სტატუსში დარჩა. თურქეთის პოლიტიკური და ეკონომიკური ბლოკადის გათვალისწინებით, თურქეთს სულ უფრო ნაკლები სტიმული ჰქონდა კომპრომისების მოსაძებნად ბრიუსელთან მოლაპარაკების პროცესის წინსვლისთვის. ამ თვალსაზრისით თურქეთის საგარეო პოლიტიკა 2010 წ მკვეთრად ეწინააღმდეგებოდა 2000-იანი წლების პერიოდს, როდესაც პრიორიტეტად მიიჩნეოდა ანკარასა და ბრიუსელის ინტერესთა გაერთიანება რეგიონულ დონეზე.

თურქეთი არ ეძებდა ევროკავშირთან თანამშრომლობის შესაძლებლობებს არაბული გაზაფხულის შემდეგ, მხოლოდ საჯაროდ ადანაშაულებდა ბრიუსელს უმოქმედობაში და სამოქალაქო ომის გაჩაღებაში. ევროკავშირის კრიტიკა და ანტიდასავლური რიტორიკა 2010-იან წლებში დამახასიათებელი გახდა ოპოზიციური პარტიებისთვის, რომლებიც, ერდოღანის პარტიის მსგავსად, გამოხატენ ევროპელი ლიდერების ორმაგ სტანდარტებს თურქეთის მიმართ. სირიელი ლტოლვილების საკითხში და მიგრაციული კრიზისის მოგვარების საკითხშიც კი თურქეთის მთავრობა ვერ ხედავდა ევროკავშირთან სრული თანამშრომლობის შესაძლებლობას და უმეტესწილად იარაღად იყენებდა ლტოლვილთა ფაქტორს.

2010-იანი წლები თურქეთი არ ცდილობდა ევროკავშირთან ინტერესთა დაახლოების ნერტილების მოძიებას, მას ერთგვარი შუამავლის როლის შესრულება უნდოდა „არაბული გაზაფხულის“ საწყის ეტაპზე დან-

გრეულ რეჟიმებსა და ოპოზიციას შორის. ანკარამ ამ სფეროში წარმატებას ვერ მიაღწია შეზღუდული შესაძლებლობებისა და თურქეთის აქტივობაზე უარყოფითი რეაქციების გამო. „თურქული მოდელის“ ხიბლი და „რბილი ძალის“ იარაღები ახალ პირობებში აღარ მუშაობდნენ, ამიტომ, თურქეთმა დაიწყო ახალი მოკავშირეების ძებნა რეგიონში, ეს იყო ყატარი, ეგვიპტის მუსლიმთა საძმო და სირიის ოპოზიცია. რ. ერდოღანმა თავის ამერიკელ და ევროპელ კრიტიკოსებს ანტი-დასავლური რიტორიკის გაძლიერებით და რუსეთთან ეკონომიკური, შემდეგ კი სამხედრო-პოლიტიკური პარტნიორობის დამყარებით უპასუხა. რუსეთთან ურთიერთობის გაძლიერებით, ისეთ სფეროებში, როგორცაა თავდაცვა და S-400 სისტემების მიწოდებაზე შეთანხმებების გაფორმებით, თურქეთმა დასავლეთს აჩვენა თავისი ძალთა ალტერნატიული ბალანსის დამყარების შესაძლებლობები იმ სიტუაციაში, როდესაც არც ვაშინგტონი და არც ბრიუსელი არ იყვნენ მზად სათანადოდ ეპასუხათ მისი ინტერესებისთვის. ამავე დროს, ანტიდასავლურმა რიტორიკამ, რომელიც 2010 წ. გახდა ერდოღანის პარტიის პოლიტიკური იდენტობის განუყოფელი ნაწილი, ანკარას არ მისცა საშუალება მოსკოვთან კრიზისის დროს სწრაფად გადასულიყო დასავლეთთან თანამშრომლობაზე და გააცნობიერებინა თავისი პოტენციალი.

ზოგადად, 2010 წ. ანკარას საგარეო პოლიტიკა ნაკლებად დამოკიდებული გახდა „აშშ-ისა და ევროკავშირის ფაქტორზე“, რამაც თურქეთს საშუალება მისცა გაეტარებინა უფრო ავტონომიური საგარეო პოლიტიკა, რომელიც წარმატებული კონსოლიდაციის შემდეგ, უფრო მეტად ასახავდა პარტიის ისლამისტურ პოლიტიკურ იდენტობას. ამ პერიოდიდან, ევროკავშირში განწევრიანების სურვილი აღარ არის თურქეთის მამოძრავებელი ძალა და დასავლეთთან მოკავშირე ურთიერთობები შეიცვალა ახალი სიტუაციური ალიანსებით ყატართან და მუსლიმურ სამყაროსთან.

მას შემდეგ რაც თურქეთის პოლიტიკურმა ელიტამ რ. ერდოღანის სახით პრეტენზია განაცხადა რეგიონში ჰეგემონობაზე და გამოხატა მზადყოფნა, რომ მსოფლიოს პოლიტიკურ არენაზე წარმოდგენილი იყოს არა როგორც დასავლეთის ინტერესების გამტარებელი სახელმწიფო, არამედ როგორც დამოუკიდებელი აქტორი, მისი ურთიერთობა აშშ-სთან საგრძნობლად დამძიმდა. თურქეთის ეს სწრაფვა გამოვლინდა ჯერ კიდევ 2003 წელს, როდესაც მან უარი განაცხადა ნატოელ მოკავშირეებს ერთად მონაწილეობა მიეღო ერაყის ომში სადამ ჰუსეინის წინააღმდეგ. ამ გადაწყვეტილების ოფიციალურ მიზეზად კი დასახელდა რელიგიური ფაქტორი - მუსლიმური სახელმწიფო ვერ არ ებრძვის მუსლიმურ ქვეყანას! თუმცა ამ ქმედების ერთ-ერთი რეალური მოტივი იყო თურქეთის სურვილი გაეტარებინა დაბალანსებული პოლიტიკა და იმის წარმოჩენა რომ ის არ არის უბრალო მარიონეტი დასავლეთის ხელში. ხელისუფლებაში ერდოღანის მოსვლის შემდეგ ეს ფაქტი იყო პირველი დასავლეთსა და აშშ-ს ურთიერ-

ობებში გაჩენილი პირველი „შავი ლაქა“.

მმართველი პარტიის მიერ ხელისუფლების კონსოლიდაციის ხარისხის ზრდასთან ერთად პირდაპირპროპორციულად იზრდებოდა ერდოღანის და მისი გარემოცვის ავტორიტარული მიდრეკილებების გამოვლენის ფაქტები, დასავლეთის მიმართ ასევე ამ პროცესის პარალელურად მკაცრდებოდა რიტორიკა, რამაც განსაკუთრებით მწვავე სახე მიიღო 2016 წლის 15 ივლისის მოვლენების შემდეგ.

ერდოღანის უკიდურესად გაზრდილ ამბიციებსა და არაპროგნოზირებადობაზე მეტყველებს მის მიერ გაკეთებული განცხადება, სადაც არ ერიდება თურქეთის ჰეგემონისტური მისწრაფებების აფიშირებას. კერძოდ, მან განაცხადა, რომ ემხრობოდა პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ თურქეთის მიერ ხელმოწერილი ხელშეკრულებების გადახედვას რომლებშიც დადგენილია თურქეთის დღევანდელი საზღვრები. ერდოღანმა პრეტენზია განაცხადა მოსულის, ქირკუკის და ჩრდილოეთ ერაყის ზოგიერთ იმ ტერიტორიაზე, რომელიც დღეს ერაყის ქურთისტანის შემადგენლობაშია, ასევე საბერძნეთის კუთვნილ დოდეკანესის კუნძულებსა და თურქულ-სირიული სასაზღვრო ზოლის კონკრეტულ მონაკვეთზე. ერდოღანის ეს განცხადება ადასტურებს თურქეთის არა მხოლოდ დაუმოკებელ და თანამედროვე საერთაშორისო სისტემის პირობებში არაადეკვატურ სწრაფვას ერთპიროვნული რეგიონული ჰეგემონობისკენ, არამედ საერთაშორისო სამართლის პრინციპების უგულვებელყოფით ნეო-ოტომანური იდეოლოგიის პრაქტიკაში განხორციელებისთვის მზადყოფნას, რაც მისთვის ხელსაყრელ დროს, მისივე არაპროგნოზირებადობიდან გამომდინარე, შესაძლოა განცხადებიდან ქმედებად იქცეს. ერდოღანის მსგავსი რიტორიკა, ბუნებრივად ინვესს აშშ-ს შეშფოთებას, ემუქრება მის ინტერესებს რეგიონში და პერსპექტივაში თავად რეგიონს--კიდევ უფრო ფართომასშტაბიანი დესტაბილიზაციით.

გარდა ამისა ორ ქვეყანას შორის ურთიერთობების დაძაბვის ზემოხსენებული ფუნდამენტური მიზეზისა, კერძოდ, თურქეთის პოლიტიკური ელიტის სწრაფვისა თურქეთის რეგიონული ჰეგემონობისკენ და ამით აშშ-ს ინტერესების დამუქრებისა, არსებობს ასევე მათი ურთიერთობების გაუარესების რამდენიმე დამატებითი ფაქტორიც, კერძოდ: სირიის ომში მათი ინტერესების დაპირისპირება: აღნიშნულ კონფლიქტში აშშ-ს მთავარი ინტერესი მდგომარეობს ისლამური სახელმწიფოს საბოლოო დამარცხებაში, რისთვის ის მხარს უჭერს ქურთულ შეიარაღებულ ფორმირებებს, რომლებიც ეფექტურად იბრძოდნენ ტერორისტების წინააღმდეგ. მიუხედავად იმისა, რომ თურქეთისთვის ისლამური სახელმწიფო ასევე უდიდეს საფრთხეს წარმოადგენს, მისთვის მთავარი პრიორიტეტი მაინც ქურთ სეპარატისტებთან ბრძოლა და მის საზღვართან ქურთული დამოუკიდებელი სახელმწიფოს ან ავტონომიის ჩამოყალიბების ნებისმიერ ფასად არ-დაშვებაა იყო. იგი ებრძვის აშშ-ს მიერ მხარდაჭერილ ქურთულ

დაჯგუფებებს ქურთულ სამხედრო შენაერთებთან ბრძოლის პარალელურად იგი ფინანსურად და ლოჯისტიკურად ეხმარება ჯიჰადისტურ დაჯგუფებებს. ეს ფაქტორი, თავისთავად, კიდევ უფრო ძაბავდა ორი ქვეყნის ურთიერთობებს. სირიის კრიზისში ორი ქვეყნის ინტერესების დაპირისპირების ერთ-ერთი სიმპტომი იყო 2018 წლის დასაწყისში ჩრდილოეთ სირიის ქალაქ აფრინში თურქეთის მიერ „ისლამური სახელმწიფოს“ წინააღმდეგ ჩატარებული სრულმასშტაბიანი სამხედრო ოპერაცია: თურქეთის მიერ ოპერაციის დაწყების რეალურ მიზეზად მიიჩნევა აშშ-ს მხარდაჭერას. თურქეთის მოსაზღვრე რეგიონებში 30 000-იანი ქურთული შენაერთის შექმნის დაანონსება, რომელიც გააკონტროლებდა სირიისა და თურქეთის საზღვარს და მიმდებარე რაიონებს. ამ შენაერთის შექმნის მთავარი დანიშნულება იყო თურქეთის მიმართულებით ISIS-ს თუ სხვა დაჯგუფების ტერორისტებისთვის, სირიიდან გასასვლელის ჩაკეტვა. პრეზიდენტმა ერდოლანმა ოპერაციის დაწყებამდე აღნიშნულ შენაერთს აშშ-ს მიერ მხარდაჭერილი „ტერორისტების არმია“ უწოდა და სრულ დაკომპლექტებამდე მისი განადგურების პირობა დადო. ოფიციალური ანკარის პოზიციით, ამ შენაერთის თურქეთის საზღვართან განლაგება გამოიწვევდა თურქეთის ტერიტორიაზე მოქმედ ქურთ სეპარატისტთა მოძრაობის გაძლიერებას და შესაბამისად, საფრთხეს შეუქმნიდა თურქეთის უსაფრთხოებას. ოპერაციის მსვლელობისას თურქეთის ავიაციამ სხვა ობიექტებთან ერთად დაბომბა აეროდრომი, რომლითაც აშშ ქურთებს იარაღით ამარაგებდა. სიტუაცია კიდევ უფრო გაამწვავა პრეზიდენტ ერდოლანის განცხადებამ იმასთან დაკავშირებით, რომ თურქეთის არმია მხოლოდ აფრინის ალებას არ დაჯერდებოდა და ტერორისტების დევნას იმ ტერიტორიებამდეც გააგრძელებდა, სადაც უშუალოდ აშშ-ს შეიარაღებული ძალები იყვნენ დისლოცირებულნი. ამგვარად, აფრინის ოპერაციამ კიდევ უფრო დაძაბა ორი ქვეყნის ურთიერთობები. აღსანიშნავია, რომ ერდოლანმა ეს ოპერაცია შიდა პოლიტიკური პრობლემების გადასაფარად და ახალი ანტი-ამერიკული პროპაგანდის კიდევ ერთი ტალღის აგორებისთვის გამოიყენა.

ორი ქვეყნის ურთიერთობებში მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო 2013 წელს მომხდარი სკანდალი თურქეთის ირანთან ოქროთი უკანონო ვაჭრობის შესახებ. გაირკვა, რომ თურქული ბანკები და ერდოლანის უახლოესი გარემოცვა ირანთან უკანონო ბიზნეს საქმიანობას აწარმოებდა აშშ-ს მიერ ირანისათვის დაწესებული სანქციების რეჟიმის გვერდის ავლით. ამ მორიგმა პოლიტიკურმა სკანდალმა ასევე შეუწყო ხელი ქვეყნებს შორის ურთიერთობის გაუარესებას. სწორედ ეს შემთხვევა გახდა მანამდე კულუარულად მიმდინარე მათი დაპირისპირების გასაჯაროების მიზეზი.

ასევე დიდი ზიანი მიაყენა ორი ქვეყნის ურთიერთ-

ობებს 2016 წლის ივლისში სამხედრო გადატრიალების მცდელობამ. ზოგიერთი მოსაზრებით იგი აშშ-ს მიერ იყო ინსპირირებული მათთვის არასასურველი ლიდერის-ერდოლანის დამხობის მიზნით. ერდოლანის მიერ ანტი-ამერიკული რიტორიკის ახალი ძალით დაწყების საბაბი გახდა ასევე აშშ-ში ემიგრირებული მისი ყოფილი თანამებრძოლის და მისი ნომერ პირველი პოლიტიკური მეტოქის--ფ.გოულენის ექსტრადირებაზე აშშ-ს უარი.

თურქეთს და აშშ-ს შორის ურთიერთობების დაძაბვის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია ასევე გადატრიალების მცდელობის შემდეგ რუსეთ-თურქეთის ურთიერთობები საგრძნობლად გაუმჯობესება. სავარაუდოდ, ამას ხელი შეუწყო ერდოლანისთვის გადატრიალების მცდელობის აღკვეთაში რუსული დაზვერვის მიერ მიწოდებული დროულმა ინფორმაციამ¹. შემდგომი ორი წლის განმავლობაში მოხდა მათი კიდევ უფრო დაახლოება: თურქეთმა დადო რუსეთთან გარიგება რუსული S-400 ტიპის სარაკეტო სისტემის შესყიდვის თაობაზე, რასაც მოჰყვა ნატოს სარდლობის მხრიდან განცხადება, რომ გარიგების სისრულეში მოყვანისთანავე თურქეთს შეეზღუდება ალიანსის წევრი ქვეყნების საჭირო თავდაცვით სისტემებთან წვდომა და შესაძლოა აშშმ აღარ მიყიდოს თურქეთს შეთანხმებული F-35 ტიპის რეაქტიული თვითმფრინავები.

გარდა ამისა, მოსკოვი აპირებს თურქეთში 20 მლრდ ლირებულების პროექტის განხორციელებას--ატომური ენერჯის პირველი სადგურის აშენებას, რაც სავარაუდოდ მოწმობს იმას, რომ რუსეთს და თურქეთს საკმაოდ გრძელვადიანი პარტნიორობის გეგმები აქვთ. ამასთან, ბოლო პერიოდში ასტანაში გამართულ სირიის სამშვიდობო სამიტზე გამოიკვეთა რუსეთის, თურქეთის და ირანის დაახლოების პერსპექტივები, რაც განსაკუთრებით შემამოფოთებელია აშშ-თვის იმის გათვალისწინებით, რომ თუ მან ვერ მოახერხა ამ სახელმწიფოების პარტნიორობის თავიდან აცილება, ეს გახდება რეგიონში მისი ინტერესებისთვის უდიდესი გამოწვევა. დღეისათვის აშშ-თურქეთის ურთიერთობების მთავარი „ძაბვის ხაზი“ სწორედ თურქეთის ირანთან და განსაკუთრებით რუსეთთან შესაძლო პარტნიორობაზე გადის. ბოლო პერიოდში აქტუალური გახდა ინჯირლიკის ბაზის შესაძლო დახურვის საკითხიც, რაზეც ორი ქვეყნის ურთიერთობებში ყოველი მორიგი კრიზისისას მიანიშნებს ან პირდაპირ იმუქრება ანკარა. აღსანიშნავია, რომ თურქეთის არაადეკვატური ქცევის გამო ინჯირლიკის ბაზა უკვე დატოვა გერმანიულმა არმიის ნაწილებმა და გადავიდა იორდანიამში არსებულ ნატოს სხვა სამხედრო ბაზაზე. რაც შეეხება აშშ-ს, თავდაცვის დეპარტამენტში ჯერ კიდევ 2017 წლის ბიუჯეტში იყო გათვალისწინებული ინჯირლიკის ბაზის იორდანიამში შესაძლო გადატანისთვის ფინანსური ხარჯები. სავარაუდოა, რომ არასაჯარო დონეზე ას-

1 არსებობს ინფორმაცია იმის შესახებ რომ რუსეთის სპეცსამსახურებმა 8 სათით ადრე შეატყობინეს ერდოლანს გადატრიალების და მისი სასახლის დაბომბვის შესახებ. გადაუმოწმებელი ინფორმაციით ერდოლანი რუსეთის მიერ ოკუპირებულ ყირიმში დამალეს რუსეთის სპეცსამსახურებმა.

ევე გათვლილი იქნება ამ ქმედების სტრატეგიული და პოლიტიკური ღირებულება, თუმცა ფაქტია, რომ ბაზის დახურვაზე ანკარის მუდმივი სპეკულაციების მიუხედავად, აშშ ჯერჯერობით არ ჩქარობს ამ უდიდესი სტრატეგიული მნიშვნელობის მქონე ბაზიდან საკუთარი საჯარისო ნაწილების გაყვანას.

მაშასადამე, თურქეთის საგარეო პოლიტიკაში საგრძობლად დიდი ცვლილებები დაიწყო პრეზიდენტ ერდოღანის ხელისუფლებაში მოსვლის შემდგომ, კერძოდ, 2016 წელს სამხედრო რეფორმების გატარების შემდეგ. ცვლილებების შედეგად უფრო მეტი ყურადღება დაეთმო ეროვნულ უსაფრთხოებას, პოლიტიკაშიც დამკვიდრდა მტკიცე სტილი და უპირატესობა მიენიჭა გაცვლით ურთიერთობებზე დაფუძნებულ კავშირებს.

თურქეთის საგარეო პოლიტიკის დასახასიათებლად ხშირად გამოიყენება სხვადასხვა ეპითეტები. მათგან ყველაზე ფართოდ გავრცელებულია „პროაქტიურობის“ ცნება. თუმცა, ასეთი მიდგომების ახსნა-განმარტების პოტენციალი შეზღუდული აღმოჩნდა. ჯერ ერთი, ლიბერალური მოლოდინები არ გამართლდა: თურქეთმა ვერ ააშენა რეგიონალური ურთიერთდაჯერებულობისა და ინტერესთა შეერთების პრინციპებზე დაფუძნებული სახელმწიფო, რადგან შეუძლებელი იყო წინსვლა ისეთი მწვავე საგარეო პოლიტიკური კონფლიქტების პირობებში. მეორეც, უკვე 2010-იან წლებში გამოიკვეთა თურქეთის საგარეო პოლიტიკის ინტერპრეტაციის კონსტრუქტივისტული მიდგომები, რომლებიც ხაზს უსვამენ ისლამისტურ პოლიტიკურ იდენტობას, რაც, ასევე ვერ იქცა უნივერსალურ ანალიტიკურ ინსტრუმენტად. ახლო აღმოსავლეთში თურქეთის აქტიური მონაწილეობის ზრდის ახსნა სცადეს „ნეოსმანიზმისა“ და „პანისლამიზმის“ გამოვლინებით. ეს პროცესი დაიწყო ჯერ კიდევ რ. ერდოღანის პარტიის ხელისუფლებაში მოსვლამდე. ხოლო შემდგომ, ერდოღანმა გააგრძელა. ამრიგად, არსებული სამეცნიერო ლიტერატურა დიდწილად იძლევა გასაღებს თურქეთის საგარეო პოლიტიკის დინამიკის, მისი შაბლონებისა და ძირითადი განმსაზღვრელი ფაქტორების გასაგებად. გასათვალისწინებელია არა მარტო საშინაო პოლიტიკური ფაქტორები, არამედ ცვლილებები გარე კონიუნქტურაშიც, ხშირად მხედველობიდან რჩებათ შემდეგი მნიშვნელოვანი პუნქტი: თურქეთი, როგორც „ძალა“ ხშირად შებოჭილი იყო თავის ქმედებებში.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, როგორც ჩანს, თურქეთის საგარეო პოლიტიკის ტრანსფორმაცია ცივი ომის დასრულებიდან სამი ათწლეულის განმავლობაში მოითხოვს კოორდინატების ალტერნატიულ სისტემას, რომელიც არ გახდება ერთფაქტორიანი მიდგომის მსხვერპლი, მაგრამ მხედველობაში მიიღება

კომპლექსურად. გარეგანი შეუსაბამობა და შიდა პოლიტიკური დინამიკა, ასევე თურქეთის საერთაშორისო პოლიტიკური პოტენციალი აუცილებლად უნდა ოყოს ანალიზის პროცესში გათვალისწინებული. საკითხის გააზრებისათვის მნიშვნელოვანია სამი განზომილების გათვალისწინება: საშინაო პოლიტიკის დინამიკა, საერთაშორისო კონტექსტი და იდეოლოგიური და ინსტიტუციური მხარდაჭერის ტრანსფორმაცია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Гаджиев, А.Г. Турция – ЕС: проблемы и перспективы развития отношений (1963–2019 гг.). М.: ИВ РАН, 2020;
2. Дружиловский, С.Б., Аватков, В.А. Внешнепо-литические идеологемы Турции (2002–2012 гг.) // Научно-аналитический журнал Обозреватель– 2013. – No 6 (281);
3. Надеин-Раевский, В.А. Внешняя политика Турции: ветры перемен // Мировая экономика и международные отношения. – 2013. – No ;
4. Хавамдех Мазен Хуссиен Фалах. Внешняя политика Турции на Ближнем Востоке в период “Арабской весны” 2010-2019 гг. : специальность 23.00.04 “Политические проблемы международных отношений, глобального и регионального развития” : диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук. (<https://repository.rudn.ru/ru/records/dissertation/record/75499/>);
5. Balkır, Canan, and Sedef Eylemer. “Shifting Logics: The Discourses of Turkish Political Elites on EU Accession.” South European Society and Politics 21, no. 1. (2016): 29–43. <https://doi.org/10.1080/13608746.2016>;
6. Turkey’s foreign policy and its consequences for the EU, Ilke TOYGÜR, Funda TEKIN, Eduard SOLER i LECHA, Nicholas DANFORTH, Feb, 2022 chrome-extension://efaidnbmnnnibpajpcglclefindmkaj/[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/653662/EXPO_IDA\(2022\)653662_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/653662/EXPO_IDA(2022)653662_EN.pdf);
7. Turkish foreign policy under Erdogan: A change in international orientation?, pages 206-223 Lars Haugom, 17 Jun 2019 <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01495933.2019.1606662?journalCode=ucst20>;
8. “The Foreign Policy of the ‘New Turkey’: Priorities, Challenges and Contradictions”, March 2019, new middle eastern studies https://www.researchgate.net/publication/33-1559363_The_Foreign_Policy_of_the_‘New_Turkey’_Priorities_Challenges_and_Contradictions;
9. Turkish foreign policy in a post-western order: strategic autonomy or new forms of dependence? Mustafa Kutlay, Ziya Öniş International Affairs, July 2021, Pages 1085–1104.

„რბილი ძალის“ ფენომენი სამხრეთ კორეის რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკაში

მარინა იზორია

სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი
ალტე უნივერსიტეტის პროფესორი
<https://orcid.org/0000-0002-6634-2498>
marinaizoria81@gmail.com

რეზიუმე

ნარმოდგენილ ნაშრომში განხილულია „რბილი ძალის“ ეროვნულ სტრატეგიები კორეის რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკაში, გაანიზებულია ამ სახელმწიფოს მიერ „რბილი ძალის“ გამოყენების ძირითადი მიდგომები, რესურსები, ინსტრუმენტები, მიზნები და შედეგები დღევანდელ ეტაპზე. სამხრეთ კორეაში „რბილი ძალის“ კონცეფცია განსაკუთრებულ აკადემიურ ინტერესს იწვევს, რადგან სეულმა იგი საგარეო პოლიტიკის სტრატეგიაში შეიტანა და გარდა ამისა, დიდი რესურსი ჩადო მსოფლიო ასპარეზზე მის დანინაურებაში. ეროვნული ენების პოპულარიზაცია და კულტურისა და ტრადიციების გავრცელება საზღვარგარეთ უკვე მოქმედებს, როგორც ეფექტური იარაღი „რბილი ძალის“ განხორციელებისთვის, რომლის დახმარებითაც მთავრობები აყალიბებენ ქვეყნის პოზიტიურ იმიჯს.

თანამედროვე სახელმწიფოთაშორის ურთიერთობებში კატეგორიას „ძალა“ აქვს ცვლადი მნიშვნელობები. ათასობით წლის განმავლობაში, ძალა ტრადიციულად იდენტიფიცირებული იყო სამხედრო ძალასთან, რომელიც დღემდე რჩება სახელმწიფოს პრესტიჟის მთავარ

ინდიკატორად საერთაშორისო ასპარეზზე. თუმცა, 1980-იანი წლების შუა პერიოდიდან საერთაშორისო ურთიერთობების თეორიაში ძალის ტრადიციული (სამხედრო) გაგება იცვლება და პოლიტიკურ თუ აკადემიურ ლიტერატურაში შემოდის ახალი ცნება „რბილი ძალა“. სწორედ ამ საკითხების გაშუქებას ისახავს მიზნად წინამდებარე ნაშრომი.

საკვანძო სიტყვები: „რბილი ძალის“ კონცეფცია, „კულტურული და იდეოლოგიური ჰეგემონია“, სწრაფი მოდერნიზაცია, კულტურული ინდუსტრია.

ციტირებისთვის: „რბილი ძალის“ ფენომენი სამხრეთ კორეის რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკაში, უფროსი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, №3, 2022 წ. გვ. 33-37.

THE PHENOMENON OF “SOFT POWER” IN THE FOREIGN POLICY OF SOUTH KOREA

Marina Izoria

Academic Doctor of Social Sciences

Professor of Alte University

<https://orcid.org/0000-0002-6634-2498>

marinaizoria81@gmail.com

SUMMARY

The presented work discusses the national strategies of “soft power” in the foreign policy of the Republic of Korea, analyzes the main approaches, resources, tools, goals and results of the use of “soft power” by this state at the current stage. In South Korea, the concept of “soft power” is of particular academic interest because Seoul has incorporated it into its foreign policy strategy and, in addition, has invested considerable resources in promoting it on the world stage. The promotion of national languages and the spread of culture and traditions abroad already act as an effective tool for

the implementation of “soft power”, with the help of which governments build a positive image of the country.

In modern interstate relations, the category “power” has many variable meanings. For thousands of years, power has traditionally been identified with military power, which remains the main indicator of a state’s prestige in the international arena. However, since the mid-1980s, the traditional (military) understanding of power in international relations theory has been changing, and a new concept of “soft power” has been introduced into the political and academic literature. This paper aims to cover these issues.

Key words: the concept of “soft power”, “cultural and ideological hegemony”, rapid modernization, cultural industry.

For citation: The phenomenon of “soft power” in the foreign policy of the Republic of South Korea, Journal of Business and Legislation, No. 3, 2022. p. 33-37.

ძირითადი ტექსტი

21-ე საუკუნის დასაწყისიდან „რბილი ძალის“ ცნება ფართოდ გავრცელდა საერთაშორისო სამეცნიერო და პოლიტიკურ სამეცნიერო დისკურსსა და პრაქტიკულ დიპლომატიკაში. სავსებით ბუნებრივია, რომ მსოფლიოში მზარდი კონკურენციის, გლობალური პოლიტიკური არასტაბილურობისა და ნაკლებად პროგნოზირებადობის პირობებში, სახელმწიფოთა საგარეო პოლიტიკური ინტერესების უზრუნველყოფის ეფექტურ ინსტრუმენტად იქცა „რბილი ძალის“ პოლიტიკა, რომელიც ჰარმონიულად ავსებს კლასიკურ ტრადიციულ დიპლომატიას. ქვეყნების მზარდი რაოდენობა, რომლებიც აცხადებენ პრეტენზიას მსოფლიო ლიდერობაზე, იყენებენ „რბილ ძალას“ თავიანთ პოლიტიკურ სტრატეგიებში, რათა შექმნან ხელსაყრელი გარე პირობები შიდა განვითარების, მოდერნიზაციის პრაქტიკული საკითხების გადაჭრისა და გავლენის საზღვრების გაფართოებისთვის.

გლობალიზაციისა და ყოვლისმომცველი კონკურენციის ზრდის ეპოქაში „რბილი ძალა“ პოლიტიკოსებისა და თეორეტიკოსების მიერ განიხილება, როგორც სტატუსის მსურველი ქვეყნების საგარეო პოლიტიკური ძალაუფლების ძალიან მნიშვნელოვანი რესურსი. ცნება „რბილი ძალა“ სულ უფრო მეტად გამოიყენება გლობალური პოლიტიკის თანამედროვე დისკურსში, ასევე ცალკეული ქვეყნებისა და საერთაშორისო გაერთიანებების საგარეო პოლიტიკური სტრატეგიების დასახასიათებლად.

საგარეო პოლიტიკურ პროცესებში ცვლილებები, რომლებიც დაკავშირებულია გლობალური ურთიერთდამოკიდებულების ზრდასთან და ნაციონალურ სახელმწიფოებში გარდაქმნებთან, უპირველეს ყოვლისა, აისახება აქცენტის ცვლაში: ხდება გადასვლა ტრადიციული ძალაუფლების გამოყენებისგან. სამხედრო-პოლიტიკური და ეკონომიკური ძალაუფლების ერთობლიობა პოლიტიკური ინტერესების მისაღწევად რბილ ძალაში სულ უფრო შესამჩნევი ხდება. „რბილი ძალა“ გულისხმობს მოკავშირეთა ნებაყოფლობითი მონაწილეობის საფუძველზე სასურველის მიღწევის უნარს; იგი შექმნილია პოტენციური მტრის მხარეზე მოსაზიდად ან მშვიდობიანი გზით მის გასანეიტრალებლად. „რბილი ძალა“ ეფუძნება ისეთ სოციალურ-კულტურულ დომინანტებს, როგორცაა კულტურა, ღირებულებები, იდეები, სიმბოლოები, მითები.

ნარმოდგენილ ნაშრომში განვიხილავთ „რბილი ძალის“ ეროვნულ სტრატეგიებს კორეის რესპუბლიკის საგარეო პოლიტიკაში, ვაანალიზებთ ამ სახელმწიფოს მიერ „რბილი ძალის“ გამოყენების ძირითად მიდგომებს, რესურსებს, ინსტრუმენტებს, მიზნებსა და შედეგებს დღევანდელ ეტაპზე. სამხრეთ კორეაში „რბილი ძალის“ კონცეფცია განსაკუთრებულ აკადემიურ ინტერესს იწვევს, რადგან სეულმა იგი საგარეო პოლიტიკის სტრატეგიაში შეიტანა და გარდა ამისა, დიდი რესურსი ჩადო მსოფლიო ასპარეზზე მის დანიშნულებაში. ეროვნული ენების პოპულარიზაცია და კულტურისა და ტრადი-

ციების გავრცელება საზღვარგარეთ უკვე მოქმედებს როგორც ეფექტური იარაღი „რბილი ძალის“ განხორციელებისთვის, რომლის დახმარებითაც მთავრობები აყალიბებენ ქვეყნის პოზიტიურ იმიჯს.

თანამედროვე სახელმწიფოთაშორის ურთიერთობებში კატეგორიას - „ძალა“, აქვს ცვლადი მნიშვნელობა. ათასობით წლის განმავლობაში, ძალა ტრადიციულად იდენტიფიცირებული იყო სამხედრო ძალასთან, რომელიც მრავალი გამოჩენილი პოლიტიკური მკვლევარისთვის (გ. მორგენტაუ, კ. ვალცი, რ. არონი) იყო და რჩება სახელმწიფოს პრესტიჟის მთავარ ინდიკატორად საერთაშორისო ასპარეზზე. თუმცა, 1980-იანი წლების შუა პერიოდიდან საერთაშორისო ურთიერთობების თეორიაში ძალის ტრადიციული (სამხედრო) გაგება იცვლება მისი ახალი (არასამხედრო) გადახედვით.

ტერმინი „რბილი ძალა“ პირველად ამერიკელმა პოლიტოლოგმა ჯოზეფ ნაიმ შემოიტანა.¹ „რბილი ძალა“ არის პოლიტიკური ძალაუფლების ფორმა, სასურველი შედეგების მიღწევის უნარი ნებაყოფლობით მონაწილეობის, სიმპათიისა და მიმზიდველობის საფუძველზე, განსხვავებით „ძალისგან“, რომელიც გულისხმობს იძულებას ნების სანინალმდეგოდ. ნაის აზრით, ენა და კულტურა არის „რბილი ძალა“, რომელიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებს საერთაშორისო ურთიერთობებში, პირდაპირ თუ ირიბად გავლენას ახდენს მსოფლიო პოლიტიკასა და ბიზნეს კავშირებზე.

„რბილი ძალა“ არის მიზნების მიღწევის უნარი საერთაშორისო ასპარეზზე სხვა აქტორების დარწმუნებითა და სიმპათიების მოზიდვით. ეს არის საგარეო პოლიტიკური საქმიანობის განსაკუთრებული ტიპი, რომელიც დაკავშირებულია ერთი სახელმწიფოს გავლენის გავრცელებასთან მედიის, პოპულარული და მაღალი კულტურის, საგანმანათლებლო მომსახურების მიწოდების, ხელსაყრელი ეკონომიკური გარემოს, მიმზიდველი ჰუმანიტარული და პოლიტიკური იდეალების გავრცელებასთან. საკუთარი ორიგინალური ღირებულებითი სისტემა, რომლის შემოტანა სურთ სხვა სუბიექტებს საერთაშორისო ურთიერთობები. „რბილი ძალა“ ხდება გავლენის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი რესურსი თანამედროვე გლობალურ სამყაროში. დღეს ეს არის ნებისმიერი ძალაუფლების უცვლელი ატრიბუტი, რომელიც აცხადებს გარკვეულ სტატუსს მსოფლიო თუ რეგიონულ პოლიტიკაში.

„რბილი ძალის“ კონცეფციის ერთ-ერთი წინამორბედი იყო „კულტურული და იდეოლოგიური ჰეგემონიის“ კონცეფცია, რომელიც შეიმუშავა იტალიელმა ფილოსოფოსმა ანტონიო გრამშიმ 1930-1940 წლებში. ა.გრამში მივიდა დასკვნამდე, რომ სისტემის სიცოცხლისუნარიანობა ეფუძნება არა მხოლოდ მატერიალურ, არამედ იდეოლოგიურ (კულტურულ და ინტელექტუალურ) ფაქტორებს. გარკვეული კლასის დომინირება ეფუძნება როგორც იძულებას (დომინირებას), ასევე იდეოლოგიურ ხელმძღვანელობას, რომელსაც მან „ჰეგემონია“ უწოდა. ჰეგემონია

¹ ჯოზეფ ს. ნაი არის წამყვანი ექსპერტი საერთაშორისო ურთიერთობების სფეროში, რომელიც აწვთარებს რიგ სფეროებს ნეოლიბერალიზმის ფარგლებში, მათ შორის კომპლექსურ ურთიერთდამოკიდებულების თეორიას. ტერმინი რბილი ძალა პირველად გამოიყენა და შემდგომში განავითარა ეს კონცეფცია თავის წიგნში *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (2004).

ხორციელდება სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტების (პარტიები, პროფკავშირები, საგანმანათლებლო და კულტურული დაწესებულებები, ეკლესია, მედია და სხვ.) მეშვეობით. ჰეგემონიის მხარდაჭერის ფუნქცია, გრამმის აზრით, ენიჭება „ორგანულ ინტელექტუალებს“ (იდეოლოგებს, პრაქტიკოსებს, რომლებიც აყალიბებენ საზოგადოებაში ინტელექტუალურ კლიმატს).

რბილი ძალა მოიცავს: ეკონომიკური ზრდის მიმზიდველობას და ქვეყნის მოსახლეობის კეთილდღეობას, სოციალური სისტემის სასურველ გამოსახულებებს და სახელმწიფო განვითარების მოდელებს, ერის შემოქმედებით ძალას, ქვეყნის ხალხის გაძლიერებას და მიმზიდველ საგარეო პოლიტიკურ სტრატეგიას. „რბილი ძალის“ ფუნქციური გამოყენება განიხილება როგორც ქვეყნის საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის გაზრდის საფუძველი.

რბილი ძალის შემდეგი ტიპები შეიძლება გამოიყოს.

E1) Economic Soft Power (ეკონომიკური რბილი ძალა)

- ეკონომიკური მიმზიდველობის ინდიკატორები, მათ შორის ინვესტიციები. 2) **Human Capital Soft Power** არის ჰუმანიტარული კაპიტალი, რომელიც დაფუძნებულია ზოგადი და საუნივერსიტეტო განათლების, სამეცნიერო და ტექნოლოგიური საქმიანობის სისტემის მიმზიდველობაზე. 3) **Cultural Soft Power** - კულტურული გავლენის იარაღები, კერძოდ, ქვეყნის კულტურული მემკვიდრეობის მნიშვნელობისა და სიდიადის საერთაშორისო აღიარება, ეროვნული კულტურის პოპულარიზაციის პოლიტიკა, კულტურათაშორისი კომუნიკაციების გაფართოება, ქვეყნის ტურისტული მიმზიდველობა, ეროვნული ენისა და ეროვნული სამზარეულოს გავრცელება. 4) **Political Soft Power** არის პოლიტიკური დემოკრატიის ინსტიტუტების განვითარებისა და ადამიანის უფლებების დაცვის დონის ინდიკატორების სისტემა. 5) **Diplomatic Soft Power** - ქვეყნის დიპლომატიური რეპუტაცია, მოლაპარაკებების პროცესში დიპლომატიური ძალისხმევის ეფექტურობის ინდიკატორები, სიმშვიდის ხარისხი, აგრესიის თავიდან აცილებისა და საფრთხეების განეიტრალების უნარი, გლობალური დღის წესრიგის დასახვის უნარი.

სამხრეთ კორეა არის ერთ-ერთი ქვეყანა, რომელიც ახლა მიზანმიმართულად ანვითარებს რბილი ძალის აქტუალურ სტრატეგიებს. დღეისათვის სამხრეთ კორეა შემდეგი მნიშვნელოვანი რბილი ძალის რესურსებს იყენებს: 1) სწრაფი მოდერნიზაციისა და დემოკრატიზაციის წარმატებული გამოცდილება, 2) ეგრეთ წოდებული „კორეული ტალღების“ («Korean Waves») გავრცელება, პირველ რიგში, აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნებში, ისევე როგორც მთელ მსოფლიოში. ექსპერტების დონეზე, ზოგადად მიღებულია, რომ სამხრეთ კორეამ აღმოაჩინა „რბილი ძალის“ შესაძლებლობები მის თანამედროვე ფორმაში არც ისე დიდი ხნის წინ, დაახლოებით 1990-იანი წლების დასაწყისში. თუმცა, მისი გამოცდილება ამ სფეროში ძალიან სასარგებლო და მიმზიდველია.

კორეული რბილი ძალის ფენომენი სპონტანურად გაჩნდა, სინგაპურში კორეული სერიალების და პოპ-მუსიკის მოულოდნელი პოპულარობის წყალობით. ისინი არა მხოლოდ საინფორმაციო ტექნოლოგიებს ანიჭებენ მნიშვნელობას არამედ კულტურულ ტექნოლოგიებსაც.

როგორც ერთ-ერთი სამხრეთ კორეელი მეცნიერი აღნიშნავს, „როცა ჩვენ ვიყავით განვითარებად ქვეყანაში, ჩვენ ვცხოვრობდით ინდუსტრიული წარმოებით. ახლა ჩვენ უნდა ნავიდეთ წინ და ვიცხოვროთ კულტურული ინდუსტრიით.“

ჯ. ნაიმ 2010 წლის სტატიაში ასევე აღნიშნა სამხრეთ კორეის „რბილი ძალის“ მზარდი პოტენციალი - ქვეყანა, რომლის წარმომადგენელიც გახდა გაეროს გენერალური მდივანი, სადაც გაიმართა G-20 სამიტი. თუმცა, მისი დაკვირვებით, მაშინ როცა ეროვნული ძალაუფლების ინდექსი „რბილი ძალის“ სფეროში მნიშვნელოვნად ჩამორჩება ქვეყნის საერთო რეიტინგს (მსოფლიოში მე-13 ადგილზე). „სამხრეთ კორეას აქვს ეკონომიკური და კულტურული რესურსები მნიშვნელოვანი რბილი ძალის შესაქმნელად, რაც მას საშუალებას აძლევს შეიმუშაოს საგარეო პოლიტიკა, რომელიც მას უფრო დიდ როლს მისცემს გლობალურ მმართველობაში“. (გულისხმობს კორეის კონფლიქტს).

2009 წლის იანვარში შეიქმნა პრეზიდენტის ეროვნული ბრენდინგის კომიტეტი კორეის რესპუბლიკის ეროვნული სტატუსისა და პრესტიჟის გასაძლიერებლად. მისი მიზანია შექმნას კორეის იმიჯი, როგორც „პასუხისმგებელიანი ერის, რომელიც ყველას უყვარს“.

ამჟამად კორეის წარმატებული რბილი ძალის სტრატეგიის თვალსაჩინო შედეგებია: სამხრეთ კორეის საქონლით ვაჭრობის ბაზრების გაფართოება, სამხრეთ კორეაში ტურისტული ნაკადების მნიშვნელოვანი ზრდა, კონსულტაცია და საექსპერტო დახმარება სხვა ქვეყნების პოლიტიკოსებისა და ბიზნესმენებისთვის მოდერნიზაციის საკითხებში და დემოკრატიზაცია იმ ქვეყნებში, საითაც კორეული ტალღა მიემართება, კორეული ცხოვრების წესი, კორეული ტიპის მოხმარება და მომსახურება ვრცელდება, კორეული ბრენდები და ცნობილი სახეები პოპულარული ხდება. გარდა ამისა, სამხრეთ კორეა აპირებს სერიოზული კონკურენცია გაუწიოს შეერთებულ შტატებსა და იაპონიას ისეთი რბილი ძალის რესურსების პოპულარიზაციაში, როგორიცაა ანიმაცია, კომპიუტერული თამაშები და, რა თქმა უნდა, IT ტექნოლოგიები მსოფლიო ბაზრებზე.

სამხრეთ კორეა გეოგრაფიულად მოქცეულია რეგიონში, სადაც სამი გიგანტი (ჩინეთი, რუსეთი და იაპონია) ისტორიულად დაუპირისპირდა ერთმანეთს. ამ სახელმწიფოს უჭირდა თავისი ინტერესების დასაცავად საკმარისი სრულფასოვანი „მყარი ძალის“ შექმნა. XX საუკუნის დასაწყისში. კორეა გახდა იაპონიის კოლონია. კორეის ომის დასრულებიდან (1950-1953 წწ.) სამხრეთ კორეა ცდილობდა შეექმნა თავისი სამხედრო „მყარი ძალა“ აგრესიული ჩრდილოეთ კორეის შესაჩერებლად და მისი ეკონომიკური „მძიმე ძალა“ თავისი ეკონომიკური პოტენციალის გასაზრდელად. მიუხედავად ამისა, დღეს ამ სახელმწიფოს აქვს ყველა შესაძლებლობა განავითაროს თავისი „რბილი ძალა“.

კორეელი მკვლევარები იღებენ ჯ. ნაის თეორიას მთლიანობაში, მაგრამ ხშირად კამათობენ მის განცხადებებთან და ცდილობენ შეავსონ მისი კონსტრუქციები, გამორიცხავენ მათში არსებული წინააღმდეგობების მაგალითად, სეულის ეროვნული უნივერსიტეტის მკვლე-

ვარმა გეუნ ლიმ შეიმუშავა „რბილი ძალის“ რესურსების თეორია. მას სჯერა, რომ ჯ. ნაი უფრო მეტად აქცევს ყურადღებას ძალის ბუნებას, ვიდრე რესურსებს; მისი ძალა „რბილი“ ხდება გამოყენებული რესურსების მიუხედავად, რაც კორეელი მეცნიერის აზრით, არასწორია. გეუნ ლი „რბილ“ რესურსებს უწოდებს სიმბოლურ რესურსებს სხვებზე ზემოქმედებისთვის (იდეები, თეორიის სურათები, ნოუ-ჰაუ, განათლება, დისკურსები, კულტურა, ტრადიციები, ეროვნული და გლობალური სიმბოლოები). გარდა ამისა, ის მიზნებიდან გამომდინარე გამოყოფს „რბილი ძალის“ ტიპებს, ვინაიდან თავისთავად „რბილი ძალის“ არსებობა, მკვლევარის აზრით, უაზროა. „რბილი ძალის“ შესაძლო მიზნებს შორისაა გარე უსაფრთხოების გაუმჯობესება, სხვა ქვეყნების მობილიზება და ქვეყნის შიგნით ერთიანობის შენარჩუნება.

სამხრეთ კორეაში „რბილი ძალის“ დისკურსის მახასიათებელია კომერციული ბრენდების ჩართვა „რბილ“ რესურსებში: კორეული პროდუქციის საერთაშორისო წარმატებულმა ექსპორტმა გადააქცია კომერციული ბრენდები სამხრეთ კორეის დიპლომატიის „რბილი ძალის“ ასპექტად (chaebols ჩაიბოლები).¹ Hyundai Kia Automotive Group-ისა და LG-ის გლობალურ ბრენდებზე იქნა მიღებული, გარდა ამისა, მკვლევარები აღნიშნავენ „რბილი ძალის“ დახმარებით ქვეყნის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის შესაძლებლობას, კერძოდ, „რბილ“ ქსელზე დაფუძნებული უსაფრთხოების არქიტექტურის მშენებლობას.

ზოგადად, „რბილი ძალის“ შესწავლა სამხრეთ კორეაში ტარდება ორი სხვა ძირითადი დისკურსის შესაბამისად. პირველი ეხება იმას, უნდა აამაღლოს თუ არა სამხრეთ კორეამ თავისი სტატუსი გლობალურ საზოგადოებაში უფრო პასუხისმგებელი აქტორი გახდეს. სამხრეთ კორეას, როგორც აყვავებულ ქვეყანას, შეუძლია ფოკუსირება მოახდინოს განვითარებადი ქვეყნების დახმარებაზე. მეორეს მნიშვნელობა ის არის, რომ ძლიერი ძალებით (ჩინეთი, რუსეთი, იაპონია) გარემორტყმული სამხრეთ კორეა ცდილობს დააბალანსოს მათთან ურთიერთობა, რათა უზრუნველყოს მისი გადარჩენა და კეთილდღეობა ჩრდილო-აღმოსავლეთ აზიაში სამხრეთ კორეის სტრატეგიული როლის გაძლიერებით, მათ შორის. სამხრეთ ურთიერთობებში: სამხრეთ კორეა - ჩინეთი - იაპონია.

სამხრეთ კორეა სწრაფად განვითარებადი ქვეყანაა, რომელიც წამყვან როლს თამაშობს მსოფლიო ეკონომიკაში და გლობალიზაციის სივრცეში. კორეის წარმატების ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ელემენტი გლობალურ და შიდა სივრცეში გახდა სხვადასხვა რბილი ძალის რეიტინგების მიხედვით, პირველ ათეულში დაიკავა ადგილი, რაც უდავოდ მაღალი მაჩვენებელია. მაგალითად, 2011 წელს სამხრეთ კორეა მე-14 ადგილზე იყო. სამხრეთ კორეა დღეს მაღალი ტემპით ვითარდება: ომის შემდგომ წლებში კარდინალური ეკონომიკური ტრანსფორმაციის მსგავსად, ქვეყანა ძალიან სწრაფად იძენს „რბილი ძალის“ აქტივებს.

ნიშვნელოვანია აგრეთვე აღინიშნოს ტურიზმის მნიშვნელობა როგორც კორეული რბილი ძალის ელემენტი.

კორეის რესპუბლიკაში ყოველწლიურად დაახლოებით 10 მილიონი ტურისტი შედის, რაც შთამბეჭდავად გამოიყურება 50 მილიონი ადამიანის ფონზე და ყოველწლიურად შეინიშნება ტურისტული ნაკადის საკმაოდ დიდი ზრდა (დაახლოებით 14%), რაც დაკავშირებულია პოზიტივის ფორმირებასთან. სახელმწიფოს იმიჯი, ბიუროკრატიული დაბრკოლებების არარსებობა და განვითარებადი ტურისტული კლასტერი, განვითარებული რეკრეაციული ინფრასტრუქტურა.

რათქმაუნდა, ტურისტული ნაკადის მოცულობა ჯერ კიდევ შეუდარებელია ისეთ ქვეყნებთან, როგორიცაა აშშ, საფრანგეთი, მაგრამ ტურისტების მზარდი მოცულობა, პირველ რიგში, ქვეყანის კარგ იმიჯზე მეტყველებს, რომ კორეა საინტერესო და მიმზიდველი ქვეყანაა.

ტურიზმის შემოსავლების მხრივ ქვეყნების სიაში სამხრეთ კორეა 21-ე ადგილს იკავებს, რაც საკმაოდ მაღალი მაჩვენებელია. ტურისტების ძირითადი ნაკადი მასში მოდის აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონის ქვეყნებიდან. კორეა, თავისი სწრაფი ეკონომიკური ზრდით, გარანტირებული თავისუფლებებითა და სოციალური დაცვით, ბევრად უფრო მიმზიდველად გამოიყურება, ვიდრე ბევრი მეზობელი ქვეყანა.

ასევე აღსანიშნავია ჯოსონის „რბილი ძალის“ ეკონომიკური კომპონენტი. კორეის რესპუბლიკა არის ქვეყანა, სადაც 50 მილიონი ადამიანი ცხოვრობს. მისი (BPII) მშპ თითქმის \$1,3 ტრილიონია, ხოლო ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავალი \$31000-ზე მეტია. ეკონომიკის ძირითადი სექტორებია მაღალტექნოლოგიური წარმოება და ინჟინერია (ანუ ყველაზე მოთხოვნადი ინდუსტრიები). ყველამ იცის ისეთი ბრენდები, როგორიცაა samsunig, LG, Daewoo, kia, Hyundai გლობალური ინდუსტრიის ეს მონსტრები აწარმოებენ პროდუქციის ფართო სპექტრს: ძრავებიდან და ტურბინებიდან სმარტფონებამდე და სხვა მაღალტექნოლოგიურ პროდუქტებამდე. სამსუნგი ზოგადად ერთ-ერთი ყველაზე წარმატებული და ძვირადღირებული კომპანიაა მსოფლიოში, რომელიც აწარმოებს IT პროდუქტებს.

ბევრს, არამარტო აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონში, არამედ მთელ მსოფლიოში, სურს მიიღოს კორეული კონცერნების პროდუქტები, რადგან ისინი ასოცირდება საიმედოობასთან, შესანიშნავ ხარისხთან და საუკეთესო ფასთან. ბუნებრივია, ეს არ არის მხოლოდ დამთხვევა, არამედ სახელმწიფოს მიზანმიმართული შრომა თავისთავად ხელსაყრელი ბიზნესკლიმატის შესაქმნელად. კორეას ყველა ექსპერტი აღნიშნავს, როგორც მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე ინოვაციური ეკონომიკის მქონე ქვეყანას, რაც ინვესს ინვესტიციების მიმზიდველობის მნიშვნელოვან ზრდას.

განათლება ასევე მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სამხრეთ კორეის რბილი ძალის პოლიტიკაში. ცნობილი ფაქტია, რომ ეკონომიკამ იმუშაოს, კადრებია საჭირო, სახელმწიფო რომ აყვავდეს, დემოკრატია. ეს ყველაფერი მიიღწევა მოსახლეობის განათლებით, სადაც კორეამ მნიშვნელოვან წარმატებებს მიაღწია. კორეა მუდმივად ზრდის განათლებაზე დანახარჯებს, რაც ახლა მშპ-ს

¹ Chaebol არის დიდი სამხრეთ კორეის ფინანსური და ინდუსტრიული ჯგუფი. ეს არის რამდენიმე ფორმალურად დამოუკიდებელი ფირმა, რომელსაც ფლობს გარკვეული ოჯახი ერთი ფინანსური და ადმინისტრაციული კონტროლის ქვეშ.

5%-ს აღწევს, რაც გლობალური მასშტაბით უზარმაზარი თანხაა. სამართლიანად უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ კორეელები ყურადღებას ამახვილებენ ტექნიკურ სპეციალობებზე, რომლებიც მოთხოვნადია დამსაქმებლებს შორის მთელს მსოფლიოში.

საზოგადოებრივი და ჰუმანიტარული დაწესებულებები, ქვეყნის უდიდესი და საუკეთესო უნივერსიტეტები, რომლებიც შედის საუკეთესოთა სიებში, არის პოჰანგის მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების უნივერსიტეტი ((Pohang University of Science and Technology, 53-ესიაში), Korea Advanced Institute of Science and Technology (KAIST 94-ე), Seoul National University (124 ადგილი). კორეის მრავალი ინსტიტუტი ხსნის თავის წარმომადგენლობას რეგიონში, მაგალითად, ჰანიანგის უნივერსიტეტი (314-ე ადგილი) ხსნის ფილიალებს მაღალიზიაში 2500 სტუდენტისთვის. კორეა ასევე ხსნის მათ ჩინეთში, ინდონეზიაში, პაკისტანში, საუდის არაბეთში. უნივერსიტეტების უმეტესობა გვთავაზობს დასავლური სტანდარტების შესაბამისი სასწავლო პროგრამების ფართო სპექტრს და ასევე უზრუნველყოფს დასაქმებას მათი კურსდამთავრებულებისთვის. გავრცელებული პრაქტიკაა, როდესაც კონცერნები ამზადებენ სტუდენტს საკუთარი ფინანსებით, ხელშეკრულებით მუშაობის ვალდებულებით. კორეაში მოსახლეობის თითქმის 85%-ს აქვს მინიმუმ საშუალო განათლება. ევროპის ქვეყნების ფონზე, ეს არც ისე ბევრია, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ კორეას პრობლემები აქვს ამ სფეროში (რუსეთში - 94%, მაგალითად). ამავდროულად, ეს არის ერთ-ერთი ყველაზე მაღალი მაჩვენებლის მქონე ქვეყანა ტექნიკური სპეციალობების კურსდამთავრებულთა და განვითარების ხარჯების მხრივ (თუნდაც აშშ-ზე მეტი). განსაკუთრებით აღსანიშნავია კორეის საერთაშორისო განათლების ინსტიტუტი, რომელიც ახორციელებს კვლევებს ჰუმანიტარულ მეცნიერებებში, ამყარებს კავშირებს საზღვარგარეთ უნივერსიტეტებს შორის და უზრუნველყოფს უცხოელი სტუდენტების შემოდინებას.

კულტურა, როგორც რბილი ძალის ელემენტი, სოციალური მედია, ინტერნეტი და სატელევიზიო ტელევიზია, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია კორეული კულტურის გავრცელებისთვის ისეთ ბაზრებზე, როგორცაა ახლო აღმოსავლეთი, ევროპა და მის ფარგლებს გარეთ. აზიური კულტურული კავშირი ასევე მნიშვნელოვან როლს თამაშობს კორეული კულტურის საზღვარგარეთ გავრცელებაში. აზიელი მაცურებელი საკუთარ თავს უფრო კორეული კულტურით განსაზღვრავს, ვიდრე დასავლური კულტურით. კორეული K-pop- ის მსუბუქი, შეუმჩნეველი კულტურა აერთიანებს ტრადიციულ აზიურ და დასავლურ ელემენტებს, რაც საშუალებას გვაძლევს ვისაუბროთ მის ჰიბრიდულობაზე და შერევაზე. ეს ორმაგობა წარმატების გასაღებია: ის არ ითვლება მტრულად, არამედ საინტერესოდ. 1990-იანი წლებიდან კორეული კულტურა სულ უფრო გლობალური გახდა.

კორეის რესპუბლიკის „რბილი ძალის“ სტრატეგიის მთავარი გასაღები საერთაშორისო აქტივობაა. საერთაშორისო ასპარეზზე სამხრეთ კორეის მთავრობა აქტიურად მუშაობს საერთაშორისო ურთიერთობების დამყარებისა და კომუნიკაციის გასაუმჯობესებლად.

1991 წელს დაარსებული კორეის ფონდი კოორდინაციას უწევს და ეხმარება კულტურული გაცვლის საერთაშორისო პროგრამების ფართო სპექტრის განხორციელებაში. ქვეყნის ტერიტორიაზე იმართება საერთაშორისო ფორუმები და გამოფენები, როგორცაა APEC-ის (აზია-წყნარი ოკეანის ეკონომიკური თანამშრომლობა) და სხვა.

სამხრეთ კორეა განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს აზია-წყნარი ოკეანის რეგიონს, ვიეტნამთან, მაღალიზიასა და ინდონეზიასთან თანამშრომლობას. ეს აიხსნება იმით, რომ ქვეყანა იწყებს კონტაქტების საზღვრების გაფართოებას და პირველ რიგში მას სჭირდება ფეხის მოკიდება რეგიონში, შექმნას პასუხისმგებელი და კეთილმეზობლური პარტნიორის დადებითი იმიჯი.

სამხრეთ კორეა ასოცირდება სწრაფ პროგრესთან, დემოკრატიული და ჰუმანიტარული თავისუფლებების უზრუნველყოფასთან და ტექნოლოგიურ განვითარებასთან. სამხრეთ კორეის „რბილი ძალის“ რესურსები აღიარებულია, როგორც სწრაფი მოდერნიზაციისა და დემოკრატიზაციის წარმატებულ გამოცდილებად, ძლიერი ეკონომიკა და ეგრეთ წოდებული „კორეული ტალღები“ („hallyu“), რაც ასახავს კორეული კულტურის პოპულარობას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ნაუმოვი, ა.ო. რბილი ძალა და სახალხო დიპლომატია თანამედროვე სამყაროში / ნაუმოვი, ა.ო. URL: http://spa.msu.ru/page_635.html (წვდომის თარიღი: 04/12/2016).
2. ბობილო ა.მ. სამხრეთ კორეია. განვითარება და კულტურა. მ. 2017.
3. ო.ფ რუსაკოვა. რბილი ძალა აზიის ქვეყნებში. მ. 2011
4. ნაუმოვი, ა.ო. რბილი ძალა და სახალხო დიპლომატია თანამედროვე სამყაროში / ნაუმოვი, ა.ო. URL: http://spa.msu.ru/page_635.html (წვდომის თარიღი: 04/12/2016).
5. ა. გარმახანოვა მ.ც. კორეის პრობლემა ჩინეთის ახალი დიპლომატიაში. მ.2015
6. Mark Tran. South Korea strives for soft power / URL: <https://www.theguardian.com/news/blog/2008/jun/05/southkoreastrivesforsoftp> (დათა обращения 01.12.2022).
7. Joseph S. Nye. South Korea's growing soft power / URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/south-korea-s-growing-soft-power?barrier=accessreg> (დათა обращения 01.12.2022).
8. Lee G.A. Theory of Soft Power and Korea's Soft Power Strategy. N.d. URL: http://www.kiep.go.kr/include/filedown.jsp?fname=20081031_3_1%20Lee1.pdf&fpath=EngSeminar&NO=182817&FNO=138 (დათა обращения 17.11.2016).
9. Chun C. «Soft Power and South Korea's Foreign Policy: Security Policy and North Korea Strategy». Diplomatic Strategy of Soft Power Seminar. Jeju Peace Institute, 16 Oct. 2009. URL: <http://www.jpi.or.kr/skyboard/download.sky?fid=3379&gid=5309&code=jpiworld> (დათა обращения 18.11.2022).

კანდემიის შედეგები გლობალურ ეკონომიკაზე

მადონა გელაშვილი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
<https://orcid.org/0000-0002-4952-6420>
madigelashvili0761@gmail.com

რეზიუმე

პანდემიით გამოწვეული კრიზისის მიერ გლობალურ ეკონომიკასა და ადამიანების კეთილდღეობაზე მიყენებული ზიანი ჯერ კიდევ მზარდია და კვლევის საგანს წარმოადგენს. სახელმწიფოს მხრიდან ადამიანთა სიცოცხლის გადარჩენის და პანდემიის გავრცელების პრევენციისათვის გატარებულმა ზომებმა მათ შორის, საზღვრების ჩაკეტვამ, ქალაქების შორის მოძრაობის აკრძალვამ, საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადებამ და სოციალური დისტანცირების მოტივით ეკონომიკური საქმიანობის შეზღუდვამ მნიშვნელოვანი დარტყმა მიაყენა მსოფლიოს ქვეყნების ეკონომიკურ განვითარებას. სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციის თანახმად, 2020 წელს გლობალური ეკონომიკა მკვეთრად შემცირდა, სულ მცირე -3% -ით, რაც 2008-2009 წლების გლობალურ კრიზისზე უფრო ცუდი მაჩვენებელია.

მსოფლიო ბანკისა და მსოფლიო ექსპერტების პროგნოზი ემყარება დაშვებებს, რომ პანდემიის შედეგად გამოწვეული რეცესია დაძლეული იქნება, რომ უარყოფითი გლობალური ზემოქმედებები შესუსტდება და ფინანსური ბაზრების მოშლა დიდხანს არ გაგრძელდება. 2021 წელს უკვე დაფიქსირდა გლობალური ეკონომიკური ზრდა - 4.2%, ხოლო მონინავე ეკონომიკაში - 3.9%, განვითარებად ქვეყნებში - 4.6% -მდე. ამასთან, ისიც უნდა აღვნიშნოთ, რომ რიგ შემთხვევაში პერსპექტივა ძალზე გაურკვეველი და ბუნდოვანია.

რა გადანყვეტილებებს მიღებენ მომავალში, უფრო მეტი ინვესტიცია ჩაიდება IT-ტექნოლოგიებსა და ხელოვნურ ინტელექტში (განსაკუთრებით, უსაფრთხოების გამო), სამედიცინო აპარატურაში, ჯანდაცვაში, ბიოტექნოლოგიაში და აგრეთვე, სოფლის მეურნეობაში, ეს ის საკითხებია რომელიც ძალზედ აქტუალური და მნიშვნელოვანი გახდა. რა თქმა უნდა, დიდი ფინანსური რესურსის შედინებას ვარაუდობენ ინტერნეტის პროვაიდერ და სატელეკომუნიკაციო კომპანიებში, რადგან კერძო სექტორმა დაინახა, რომ ბევრი საკითხის განხილვა ონლაინ რეჟიმშიცაა შესაძლებელი. ონლაინ კონსალტინგი, ონლაინ იურიდიული მომსახურება, ფინანსური რჩევები და სხვა, ბევრი ადამიანი დიდ დროს დაზოგავს, მაგრამ მნიშვნელოვან პრობლემებსაც წარმოქმნის, რადგან ეს პროცესები გამოიწვევს ბევრი დარგის შემცირებას ან გაქრობას; უმუშევრობის ზრდას.

კორონა ვირუსით გამოწვეული პანდემიის მიმართ საქართველოს ეკონომიკის მაღალი მონყვლადობა სხვადასხვა ფაქტორითაა გამოწვეული. უპირველეს ყოვლისა ეს დაკავშირებულია მთლიანი შიდა პროდუქტის სტრუქტურასთან, სადაც დარგობრივად ყველაზე დიდი წილი ისეთ ეკონომიკურ საქმიანობებზე მიდის, რონლებიც ყველაზე მეტად დაზიანდნენ კორონა ვირუსის პირობებში, ესენია:

- საბითუმო და საცალო ვაჭრობა (13,9%);
- უძრავ ქონებასთან დაკავშირებული საქმიანობები (11,4%);
- მშენებლობის სექტორები (8,3%);
- საფინანსო-სადაზღვეო საქმიანობები(6,1%);

ამასთან, ტურისტული სექტორის გაჩერებამ, რომელიც წლებია ეკონომიკური განვითარების ქვაკუთხედად მოიაზრება, მნიშვნელოვანი დარტყმა მიაყენა როგორც შრომით ბაზარს, ასევე ლარის კურსის სტაბილურობას. ტურიზმიდან შემოსული ფინანსური კაპიტალი, უცხოეთიდან შემოსულ ფულად გზავნილებთან და პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებთან ერთად, ლარის კურსის გამყარების მნიშვნელოვან წინაპირობას ქმნიდა.

პანდემიით გამოწვეული კრიზისი საკმაოდ ღრმა კვალს დატოვებს და დიდ გლობალურ პრობლემებს გამოიწვევს, ამიტომ ნომერ პირველი გამოწვევაა ჯანმრთელობის გლობალური და მეტად რთული ეკონომიკური მდგომარეობის გადალახვა. ამის შემდეგ, მსოფლიო საზოგადოებამ უნდა გააერთიანოს ძალისხმევა, რომ მოძებნოს ეკონომიკის მაქსიმალურად სწრაფად და მდგრადი აღორძინების გზები, რათა ხელი შეუშალოს სიღარიბისა და უმუშევრობის შემდგომ ზრდას.

ციტირებისთვის: „პანდემიის შედეგები გლობალურ ეკონომიკაზე“, ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, №3, 2022 წ. გვ. 38-42.

THE CONSEQUENCES OF THE PANDEMIC ON THE GLOBAL ECONOMY

Madona Gelashvili

Academic Doctor of Economy,
Associated Professor Sokhumi State University
<https://orcid.org/0000-0002-4952-6420>
madigelashvili0761@gmail.com

ABSTRACT

Despite of the fact that expectations are different, generally, huge economic effects will be suffered by the countries where there had been the highest indicator of spreading of COVID-19 registered, followed by the countries with the economics much depended upon tourism, export of petroleum products and other goods, and finally the negative impact will be reflected on the economics of their partner-countries. These are the key issues which will be analyzed in the present article.

The most serious damage was inflicted to the states where the pandemics had caused an extremely complicated situation due to its spreading, and rather strict regulations had been enforced as a result of the stated. We talk about the states which are significantly dependent upon the world trade, tourism, exports of goods and international funding. Despite of the fact that an extent of the shock is different among regions, all states with developing economics have their own weaknesses that had been worsen much more by external shocks. In addition to the above-mentioned, interruption of school (auditory) education and poor availability of the primary health care will expectedly have a long-termed negative impact on development of the human capital.

A forecast of the World Bank and world experts is based on assumptions that the recession caused by the pandemics will be overcome, that negative global impacts will be weak-

ened in the second half of the current year and destruction of financial markets will be stopped. On their opinion, in the year of 2021 development of the global economics will be restored and reach 4,2%, and in the leading economics it will amount to 3,9%, in the developing states the economics rise will be accelerated up to 4,6%. On top of all, it is noteworthy, that the prospect is rather ambiguous and unclear against the background of existing negative risks; Last year economics of the USA was decreased by 6.1%, economics of the European zone – by more than 9%. All this was resulted by the epidemics which had a negative effect on business activities. In Japan, the economics was decreased as well; preventive activities implemented in the state decreased economic activity by 6.1%.

From different viewpoints, the recession caused by the COVID-19 pandemics is unique and, probably, the deepest one. According to the assessment made by Director of the Economics Development Prospects Researching Department of the World Bank, current events have already caused unprecedented behavioral reviewing of the forecast of rise of the world economics, that is unprecedented from the standpoint of its speed and stridency.

The current crisis leaves behind a very deep trace and global problems; thus, the top challenge is overcoming of health global and more complicated economic state. Following this, the world community should integrate mutual efforts to obtain ways of restoration of their economics in a maximally rapid and sustainable way to prevent increasing of the poverty and non-employment rates.

Key words: global economics, economic development, risks, investments, non-employment.

For citation: „The consequences of the pandemic on the global economy“, Journal of Business and Legislation, No. 3, 2022. p. 38-42.

INTRODUCTION

Covid-19 (corona virus) has turned to be a rather complicated challenge and serious danger not only for the world health care system, but for the global economics as well. A virus originated in Wuhan in November-December of 2019, just in some months, transformed into the pandemics with a focal negative impact on the world economics which is irreversible. Definitely, it is very difficult to make a forecast on the economic impacts caused by the pandemic process and epidemic states existing in different countries from the viewpoint of the global economics.

In connection with the issue being under consideration, too many works have already been published; they were analyzing the negative impact caused by the COVID-19 virus pandemics on the global economics. On top of all, it seems to be a very complicated challenge and serious danger not

only for the world health care system, but for the global economics as well. After the initial shock, researchers started analyzing of results of the recession resulted by the pandemics more actively. However, there is no exact information on the extent of impact of these processes on the global economics, geopolitics, social relations, and unemployment rate. Researches and reports conducted by international organizations give an inhomogeneous assessment of the pandemics' impact on the global economics.

Despite of the fact that expectations are different, generally, huge economic effects will be suffered by the countries where there had been the highest indicator of spreading of COVID-19 registered, followed by the countries with the economics much depended upon tourism, export of petroleum products and other goods, and finally the negative impact will be reflected on the economics of their partner-

countries. These are the key issues which will be analyzed in the present article.

IMPACT OF THE CORONAVIRUS AND KEY CHALLENGES

The Coronavirus pandemics and quarantine measures implemented for its elimination turned to be dramatic and horrifying for the global economics as a result of which it entered into a deep recession. According to the World Bank, global economics had been decreased by 5,2% in 2020. It is the deepest fall since the times of the Second World War and is the most large-scaled decrease in quantity of products per capita in majority of countries since the year of 1870. The stated problem was discussed in the report of the World Bank issued in June 2020.

Against the background of the huge shock having an effect on domestic (internal) supplies and demand, trade and funds, economic activity was decreased by 7% in the states with developed economics, and by 2,5% in the states with developing economics last year. This is the first all-embracing recession in economics of this group within the last sixty years at least. Income per capita was decreased by 3,6%, that will drag millions of people in the uttermost poverty.

The most serious damage was inflicted to the states where the pandemics had caused an extremely complicated situation due to its spreading, and rather strict regulations had been enforced as a result of the stated. We talk about the states which are significantly dependent upon the world trade, tourism, exports of goods and international funding. Despite of the fact that an extent of the shock is different among regions, all states with developing economics have their own weaknesses that had been worsen much more by external shocks. In addition to the above-mentioned, interruption of school (auditory) education and poor availability of the primary health care will expectedly have a long-termed negative impact on development of the human capital. (Gelashvili M., 2017; 4).

A forecast of the World Bank and world experts is based on assumptions that the recession caused by the pandemics will be overcome, that negative global impacts will be weakened in the second half of the current year and destruction of financial markets will be stopped. On their opinion, in the year of 2021 development of the global economics will be restored and reach 4,2%, and in the leading economics it will amount to 3,9%, in the developing states the economics rise will be accelerated up to 4,6%. On top of all, it is noteworthy, that the prospect is rather ambiguous and unclear against the background of existing negative risks; they include a wide-spread pandemics that is connected with its third wave and new strains about which we obtain a rather severe information and it is difficult to believe to such forecasts. If the events are developed according to the pessimistic scenario, a definite part of experts will talk about trends of recession of the world economics again

(Gourinchas P., 2020: 6).

Last year economics of the USA was decreased by 6.1%, economics of the European zone – by more than 9%. All this was resulted by the epidemics which had a negative effect on business activities. In Japan, the economics was decreased as well; preventive activities implemented in the state decreased economic activity by 6.1%.

From different viewpoints, the recession caused by the COVID-19 pandemics is unique and, probably, the deepest one. According to the assessment made by Director of the Economics Development Prospects Researching Department of the World Bank, current events have already caused unprecedented behavioral reviewing of the forecast of rise of the world economics, that is unprecedented from the standpoint of its speed and stridency. “Proceeding from the past experience, perhaps we should review the further decline of our forecasts concerning economic rise that considers that politicians probably had been ready for implementation of additional measures to stimulate business activities”, - stated Aihan Kose. A report of the World Bank under a title “Prospects of the World Economics” has discussed and analyzed key aspects of this historical economic shock. What is the extent of the recession caused by the COVID-19 pandemics, what are the expected scenarios for economic development? Short-termed forecasts of rates of the economic rise are characterized with preternaturally high ambiguity and accordingly alternative scenarios are being under consideration.

- What is the extent of aggravation of the pandemic impact by the informal economics? Probably, pandemics will have more malicious effect on health care sector and economics of the states having informal economics. The most severe outcome will be observed in life of citizens and economics of poor countries.

- Macroeconomic results are unclear in separate regions: each region has its own weaknesses, that make it vulnerable in front of the pandemics and the economic crisis connected with it.

- A depth of horrifying impact of the pandemics on trade, industrial and financial markets in the global industrial-commercial chain is an issue of great importance.

- Deep recession caused by the pandemic effect may cause an abrupt decreasing of long-termed investments, exhausting of human capital as a result of unemployment, hindering of global trading and supply links.

- Low petroleum prices which are established by an unprecedented decreasing of the demand is not expected that will relieve the pandemic outcomes, but to some extent, may enhance economic restoration.

The pandemics underscored a necessity of responding of health care and economic politics, including the global collaboration to facilitate its impact. For the purpose of protection of vulnerable population and enhancing of state opportunities, prevention of similar events in future and overcoming of the events support of developed states

and their efforts made to neutralize the critical situations is rather important. Developing economics are especially vulnerable and enforcing of the health care system, settlement of informal economics and limited social safety networks, implementation of reforms to provide a strong and sustainable economic development after the existing crisis are very essential.

IMPACT OF THE PANDEMICS ON THE GLOBAL ECONOMICS

Implementation of additional stimulating measures may be considered in the developing countries having sufficient budgetary opportunities and able to attract funding under favorable conditions in case of maintaining of results of the pandemics. Implementation of such measures without reinforcing of the fiscal system is impossible. It is focal to mobilize internal (domestic) resources, to increase efficiency of spending of funds and providing transparency in the fiscal and credit (loan) environment. Transparency of all financial obligations of the Government, instruments of quasi-loans and investments is one of the key precondition for formation of an attractive investment climate.

According to regions the results caused by the pandemics are as follows:

- **Eastern Asia and Pacific Ocean** – in 2020 economic rise in the region was decreased to 0,5% that is the lowest rate since the year of 1967; all this reflects the shocks connected with the pandemics;
- **Europe and Middle Asia** – according to the forecast, economics of the region was decreased by 4,7% and the recession covered almost all countries of the region;
- **Latin America and Caribbean Region** – the horrifying impact of the pandemics caused a deep decrease of economic activities in the region, in 2020 – by 7,2%;
- **Middle Eastern and Northern Africa** – economic activity was decreased by 4,2% that was caused by the pandemics and a situation on the petroleum markets;
- **Asia** – economic activity in the region was decreased by 2,7% in 2020 as decreasing of consumption and restriction of the service sector activity, future risks and unclearness caused by the pandemics forced private investments to decrease their activity;
- **Africa** – in 2020, economic activity was decreased by 2.8% in the region that is the most abrupt decrease in the history of the region.

In fact, we can make definite conclusions which are logically proceeding from current challenges and relevancy of activities implemented by governments of different world countries.

First of all, it should be mentioned that, generally, in February, a slow increase was observed in the Chinese economic activity. According to the Blumberg, based on different sources, by the end of February – beginning of March the Chinese economics was operating at a normal level, - 65% and 75%. The economics managed to reimburse some losses

in production. Covid-19 global economic impact really exceeds the SARS- epidemics of 2002-2003 in its scale (it was originated in China as well). This, most particularly, was caused by a current 20% share of the Chinese economics in the world economics that significantly exceeds an indicator registered in 2003. [Baldwin R., 2020:10).

Secondly, nowadays the Chinese economics is in closer connection with other economics of the world than 10 or 20 years ago. For many countries China is:

- Important export market;
- Source of tourism;
- Supplier of intermediary commodity.

For years, area of international business has been disintegrated and spread all over the world, China turned into the world “factory”. For instance, the largest part of the consumer electronics (mobile telephones, notebooks, house holding equipment) as well as automobile spare parts, raw materials for definite medicines and other goods are manufactured in China.

Proceeding from the fact that the Chinese production has been significantly slowed against the background of explosion of the virus pandemics, too many goods are not available for entrepreneurs of different states and business is forced to continue its activity based on its own resources. The term of maintenance of deficiency in supply of these goods probably will have a negative impact and lead to empty shelves; all this will be resulted in increasing of prices and shortage of funds in the consumers’ pockets. On top of all, it will suspend manufacturing process in factories using intermediary raw materials (goods) imported from China. To summarize all this we should state that a chain of global values with a decisive role of China is abruptly interrupted due to explosion of COVID-19 and negative economic results are expecting all over the world, that currently has a place.

Despite of this, breaching of the international trade caused by the coronavirus, destructive results of the trading tension and China may force international business to diversify production in many countries, such as Thailand, Malaysia, Vietnam. However, it should be mentioned that relevant effects will appear after passing of a definite period of time.

Developing countries, especially in the region of Southern-Eastern Asia, are still suffering from the most negative results of the virus epidemics. Majority of the Southern-Eastern Asian countries are strongly dependent upon China and they, in fact, are experiencing a risk of the wide-spread pandemics. In the Southern-Eastern Asia a high risk of spreading of virus, on top of other issues, is connected with increasing of density of population and poorly developed medical service in comparison with majority of Western countries. For instance, in the Southern-Eastern Asia an average number of hospital beds and physicians per 1000 persons amounts to 0,7 and 1.5, accordingly, in comparison with the EU indicator, - 5.6 and 3.6 (OECD, 2020:14).

Besides, developing countries oriented on export of

raw materials, such as Brazil (oil, soya, ironstone), Russia (petroleum products and gas), or Chili (copper) are suffering from deficiency of incomes from export products, prices on majority of goods have been significantly decreased due to explosion of the virus.

Currencies of the developing countries are being under pressure as well, as investors decrease risks of their investment portfolio due to negative attitudes existing all over the world, and, accordingly, they, to some extent, cut their share in developing countries. Currency devaluation is a serious problem because imported products became more expensive (due to worsening of commercial (trading) conditions). On top of all, currency loan service is significantly complicated that is problematic for such countries as Argentina, Turkey, Ukraine, not to speak of our country in which this problem is much more severe due to abrupt devaluation of the national currency. According to the world experts' assumptions, it is expected that a currency of developing countries and commodity prices will continue their fluctuations in the further period that, definitely, is a result of a total negative influence of COVID-19.

The epidemics which had been started in China created very serious difficulties to all countries of the world where COVID-19 had heavy outcomes and where a quantity of diseased people was comparatively low. Here, the key impact is represented by the China's economic shock. For instance, insufficient protection and fear of the virus forces people to postpone their holidays and to avoid places of mass collection of people. Business cancels its activities, forbids travelling of its employees. Accordingly, virus inflicted the hugest damage to tourism and its related sectors: transport, air flights and hospitality.

Financial instability is another rather serious challenge. This, first of all, relates to the countries in which corporative credit level was quickly increasing (for example, United States), or which were very unprotected (for instance, Italy). In case if banks and other financial institutes significantly worsen quality of the credit portfolio, there is a danger that the COVID-19 crisis will initiate a financial crisis. It is not a part of risk scenario and it can be avoided if central banks and governments will make necessary, proactive, sustainable political resolutions. Analysts state that these resolutions, in any case, should include targeted financial measures, for example long-termed refinancing by central (national) banks of relevant states.

CONCLUSION

Accordingly, it may be mentioned definitely, that the world economics has already been in recession as an impact of the coronavirus pandemics restricts the economic activity and has a negative effect on it. There is no doubt that only global and wide-spread struggle against the pandemics will have a result. It is confirmed by majority of experts that situation may be controlled rapidly and influence of the virus

on the global economics will be essential, but short-termed, as it used to be in case of the SARS virus appeared in 2003. In the second quarter, economic rise will be stabilized if we receive this scenario as a base like majority of analysts, an impact on the global economic will be negative, but limited. In addition to it, a key issue remained in the economic forecast is a depth and duration of recession which should be slowed significantly in 2021. Here, active assistance to the health care sector and a struggle using epidemiological global vaccination is an issue of great importance that will give a possibility to the states to facilitate regulations and to enable business to apply the whole potential of its resources.

The current crisis leaves behind a very deep trace and global problems; thus, the top challenge is overcoming of health global and more complicated economic state. Following this, the world community should integrate mutual efforts to obtain ways of restoration of their economics in a maximally rapid and sustainable way to prevent increasing of the poverty and non-employment rates.

REFERENCES

1. Gelashvili M., (2017). „Innovative Human Capital and its development characteristics“, SSU IV international-practical conference, collections. Tbilisi „Homeland“;
2. Bedianashvili, G. (2021). Macroeconomic and Cultural Determinants of the COVID-19 Pandemic Crisis. Bulletin of the Georgian National Academy of Sciences. 15 (2),191-197;
3. Bregadze, G. (2021). Toward the Introduction of Tourism Satellite Account–Case Study Georgia. Globalization and Business,11, 127–132. <https://doi.org/10.35945/gb.2021.11.018>;
4. Shengelia T., (2020). The post-coronavirus economy of the world and Georgia. // Economic and Business № 12;
5. OECD (2020), Employment rate by age group (indicator). doi: 10.1787/084f32c7-en (Accessed on 23 October 2020);
6. Carlsson-Szlezak, Philipp, Reeves, M., & Swartz, P. (2020, March 27). Understanding the Economic Shock of Coronavirus. Harvard Business Review. hbr.org;
7. Baldwin, R. (2020, March 13). Keeping the lights on: Economic medicine for a medical shock. VoxEU. Org;
8. Gourinchas, P.-O. (2020). Flattening the pandemic and recession curves. Mitigating the COVID Economic Crisis: Act Fast and Do Whatever;
9. Baker, S. R., Bloom, N., Davis, S. J., & Terry, S. J. (2020). COVID-Induced Economic Uncertainty (Working Paper No. 26983; Working Paper Series). National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w26983>;
10. Coibion, O., Gorodnichenko, Y., & Weber, M. (2020b). The Cost of the Covid-19 Crisis: Lockdowns, Macroeconomic Expectations, and Consumer Spending (Working Paper No. 27141; Working Paper Series). National Bureau of Economic Research.

ბანკების საქმიანობის ძირითადი ასპექტები, პრობლემები გლობალური ეკონომიკის პირობებში

ბესარიონ ნაყოფია

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
თბილისის ჰუმანიტარული სასწავლო უნივერსიტეტის პროფესორი,
საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი
<https://orcid.org/0000-0001-9017-3658>
besarionakopia@yahoo.com

რეზიუმე

გლობალური ეკონომიკის პირობებში საბანკო სისტემის განვითარების ახალი ფინანსური პროდუქტებისა და ტექნოლოგიური ინოვაციების მზარდი ნაკადის მკაცრი ბანკთაშორისი კონკურენციისა და ფინანსური მომსახურების ბაზრის მუდმივი ცვალებადობის პირობებში გადარჩენის აუცილებლობა ბანკებს აიძულებს სიღრმისეულად გადახედონ თავიანთი საქმიანობის მიმართულებებს. მათ შორის, განსაკუთრებით ახალ, თანამედროვე ტექნოლოგიებს.

ბანკებში მართვის ისეთი სისტემებია ჩამოსაყალიბებელი, რომელიც გაითვალისწინებს ბანკზე მოქმედ ყველა ფაქტორს, ანუ ბანკის მართვის საფუძველს უნდა წარმოადგენდეს სისტემური, კომპლექსური მიდგომა, რომელიც საბანკო ორგანიზაციას განიხილავს არა მარტო რთულ სისტემად თავისი შინაგანი საორგანიზაციო სტრუქტურით, არამედ როგორც ეკონომიკურ სუბიექტს, რომელზედაც გავლენას ახდენს მრავალი გარე ფაქ-

ტორი, და, რომელიც უფრო გლობალური ეკონომიკური და სოციალური სისტემების განუყოფელი ნაწილია.

საკვანძო სიტყვები: საბანკო სისტემა; ბაზელის კომიტეტი; სავალუტო ურთიერთობები; საერთაშორისო ანგარიშსწორების ბანკთაშორისი გადარიცხვები; მაკროეკონომიკური წონასწორობის გრადუალისტური კონცეფცია;

ციტირებისთვის: ნაყოფია ბ. ბანკების საქმიანობის ძირითადი ასპექტები, პრობლემები გლობალური ეკონომიკის პირობებში, ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, №3, 2022 წ. გვ. 43-49.

THE MAIN ASPECTS OF THE ACTIVITIES OF BANKS, PROBLEMS IN THE CONDITIONS OF THE GLOBAL ECONOMY

Besarion Nakopia

Doctor of Economic Sciences,
Professor of Tbilisi University of Humanities,
full member of Georgian Academy of Economic Sciences
<https://orcid.org/0000-0001-9017-3658>
besarionakopia@yahoo.com

RESUME

In the conditions of the global economy, an increasing flow of new financial products and technological innovations in the development of a banking system, the need to survive in a face of a fierce interbank competition, and constant changes in the financial services market force banks to deeply consider their areas of activity. Among them,

ძირითადი ტექსტი

გლობალური ეკონომიკის პირობებში ბანკების საქმიანობის შედეგების შეფასება, საბანკო მენეჯმენტის ეფექტიანი მეთოდების ანალიზი და დამუშავება, საბანკო ინსტიტუტების სტრატეგიის განსაზღვრა, უპირველეს ყოვლისა, მოითხოვს საბანკო საქმეში დაგროვილი ერ-

especially new, modern technologies.

Banks should create management systems that take into account all factors affecting a bank, meaning that banking management should be based on a systematic, integrated approach that considers a banking organization not only as a complex system with its internal organizational structure but also as an economic unit, based on which is influenced by a lot of external factors and, which is an integral part of the larger economic and social systems.

Key words: banking system; Basel Committee; currency relations; Interbank transfers of international settlement; Gradualist concept of macroeconomic equilibrium.

For citation: The main aspects of the activities of banks, problems in the conditions of the global economy, Journal of Business and Law, No. 3, 2022. p. 43-49.

ონული გამოცდილებისა და ევროკავშირის ქვეყნების, ამერიკის შეერთებული შტატებისა და სხვა განვითარებული ქვეყნების პრაქტიკის კომპლექსურ შესწავლასა და განზოგადებას.

საბანკო სისტემის განვითარების გლობალური ტენდენციების პირობებში ახალი ფინანსური პრო-

დუქტებისა და ტექნოლოგიური ინოვაციების მზარდი ნაკადის, მკაცრი ბანკთაშორისი კონკურენციისა და ფინანსური მომსახურების ბაზრის მუდმივი ცვალებადობის პირობებში, გადარჩენის აუცილებლობა ბანკებს აიძულებს სიღრმისეულად გადახედონ თავიანთი საქმიანობის თითოეულ მიმართულებას, განსაკუთრებით მართვის სისტემასა და საბანკო ტექნოლოგიებს.

ფინანსური არასტაბილურობის ზრდა უკანასკნელი ათწლეულების განმავლობაში განსაკუთრებით მკაფიოდ გამოვლინდა ეკონომიკის საბანკო სექტორში, რომელიც ყველაზე მგრძობიარეა გარე ფაქტორების მიმართ. დღეისათვის სასაქონლო და ფინანსური ბაზრების მაღალი განვითარების პირობებში საბანკო სისტემების სტრუქტურა გართულებულია. გაჩნდა და ჩნდება ფინანსური დანესებულებების ახალი სახეობები, ახალი ტიპის საკრედიტო დანესებულებები კლიენტურის, მომსახურების უახლესი ინსტრუმენტები და მეთოდები. სწორედ გლობალიზაციის დროს იშლება ინსტიტუციონალური მიჯნები საბანკო და საფინანსო საქმიანობებს შორის. შედეგად, საფინანსო ბაზრებზე არსებითად იცვლება კონკურენციის ხასიათი და ფორმები. გლობალიზაციის პირობებში ბანკების როლიდან საფინანსო სისტემაში, მსოფლიო პრაქტიკაში ცნობილია განვითარებული ქვეყნებისათვის დამახასიათებელი ორი ტიპის საფინანსო სისტემა. საფინანსო სისტემის პირველ ტიპს შეიძლება ეწოდოს ბანკებზე ორიენტირებული საფინანსო სისტემა. იგი დამახასიათებელია კონტინენტური ევროპისა და იაპონიისათვის. მისი განსაკუთრებული ნიშნებია ფინანსური ბაზრების განვითარების შედარებით დაბალი ხარისხი; მოსახლეობის დანაზოგები ძირითადად ტრანსფორმირდება მოკლევადიან და გრძელვადიან კრედიტებად კომერციული ბანკებისა და შემნახველი დანესებულებების ქსელის მეშვეობით; ფინანსური კონტრაქტების უმეტესი ნაწილი კონცენტრირებულია ბანკებში; მარეგულირებელი მოთხოვნები კომერციული ბანკებისადმი კაპიტალდაბანდების არჩევანთან დაკავშირებით შედარებით ლიბერალურია; სახელმწიფო საჭიროების შემთხვევაში მხარს უჭერს კომერციულ ბანკებს. ფინანსური სისტემის მეორე ტიპი იწოდება ბაზარზე ორიენტირებულ საფინანსო სისტემად. გავრცელებულია ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და დიდ ბრიტანეთში და მისთვის დამახასიათებელი განსაკუთრებული ნიშნებია კაპიტალის ბაზრების განვითარების მაღალი დონე; მოსახლეობა თავისი დანაზოგების უდიდეს ნაწილს თვითონ აბანდებს წარმოებაში არასაბანკო ფინანსური შუამავლების მეშვეობით; ბანკები ახდენენ კორპორაციათა მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას ძირითადად მოკლევადიანი დაკრედიტების მიმართულებით; კომერციული ბანკის დაბანდებათა პორტფელის მოცულობა მკაცრად შეზღუდულია; სახელმწიფო არ ახდენს კომერციული ბანკების მხარდაჭერას და არ ერევა მის საქმიანობაში. აქედან გამომდინარე, ბანკები იძულებულნი არიან კონკურენცია აწარმოონ არა მარტო ერთმანეთთან, არამედ საფინანსო ბაზრის ყველა სეგმენტში-სადაზღვევო, საინვესტიციო ფონ-

დებთან, საფინანსო კომპანიებთან, რეზიდენტებთან და არარეზიდენტებთან და სხვ. აქვე აღსანიშნავია, რომ გლობალური კრიზისები ასევე არსებითად ცვლის მაკროეკონომიკური წონასწორობის გრადუალისტური კონცეფციის პრინციპებს, რაც კრიზისულ გარემოში სახელმწიფოს ფუნქციების მნიშვნელოვან ტრანსფორმირებას მოითხოვს.

ეკონომიკის მაკროეკონომიკური ერთ-ერთი სფერო, რომელმაც რთული და წინააღმდეგობრივი პერიოდი გამოიარა და სხვა სფეროებისაგან განსხვავებით, მაღალ შედეგებს მიაღწია, არის საბანკო სისტემა. სწორედ საბანკო სექტორი წარმოადგენს ეკონომიკის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს და აუცილებელ დარგს, რომელიც განვითარების თავისებურებებით ხასიათდება და მთელი ეკონომიკური სისტემის ქმედითუნარიანობას განსაზღვრავს. გლობალური ეკონომიკის პირობებში წარმოდგენილია ფულად-საკრედიტო სისტემის აქტიური ფუნქციონირების გარეშე. საბანკო სისტემა უშუალო ზემოქმედებას ახდენს გლობალური ეკონომიკის თითქმის ყველა სფეროზე და უმნიშვნელოვანესწილად განსაზღვრავს მისი განვითარების ვექტორს.

კომერციული ბანკების ეფექტიანი ფუნქციონირება მიიღწევა სტრატეგიული დაგეგმვის განხორციელებით. ასეთი დაგეგმვის შედეგს უნდა წარმოადგენდეს ხანგრძლივი სამომავლო, გრძელვადიანი მიზნების დასადგენად წინადადებების მომზადება და მიმდინარე საქმიანობის გეგმის პროექტის შემუშავება მათი რეალიზაციის მიმართულებათა ჩვენებით. ამასთან, სტრატეგიული დაგეგმვა თავისთავად კომერციული ბანკისათვის მოგების მომტანი არ არის. ოპტიმალურად შემუშავებული სტრატეგიის პირობებშიც კი ბანკმა შეიძლება მუშაობის შედეგებით წარმატებებს ვერ მიაღწიოს მოტივაციის, ორგანიზაციის, კონტროლისა და ზოგადად, მენეჯმენტში დაშვებული შეცდომების გამო. ამიტომ სტრატეგიული დაგეგმვა ხელს უწყობს ბანკის საქმიანობის მკაცრ კოორდინაციას, მოითხოვს მიზნის ზუსტად დასმას.

საბანკო მომსახურებათა რაოდენობის ზრდა, საბანკო პროდუქტებისა და მომსახურების არეალის გაზრდა ძირითადად გამოწვეულია კონკურენციის გაზრდით, ტექნოლოგიური ცვლილებებით საბანკო სფეროში; მომსახურებათა განხორციელების პრინციპულად ახალი ფორმების დანერგვით, ფინანსურ საკითხებში კლიენტების ინფორმირებულობის ამაღლებით.

კომერციულ ბანკებში, საბანკო პროდუქტის სპეციფიკის გამო, რისკი აუცილებელი და მუდმივად თანმდევი მოვლენაა. ბანკებში მსჯელობა უნდა იყოს რისკის არა მთლიანად განეიტრალებაზე, არამედ მისი წინასწარი განჭვრეტისა და მინიმალურ ოდენობამდე შემცირების შესახებ. ბანკებში რისკი წარმოშობის მიხედვით იყოფა საგარეო და საშინაო რისკებად. საგარეო რისკებია, რომლებიც დაკავშირებული არ არის ბანკის ან მისი კლიენტის საქმიანობასთან; საშინაო რისკებს მიეკუთვნება სავალუტო, საპროცენტო, საბაზრო, საკრედიტო რისკები, ასევე დეპოზიტების ფორმირებასთან დაკავში-

რებული ზარალი და სხვ. საბანკო რისკებიდან ყველაზე გავრცელებულია საკრედიტო რისკი, რომელიც დაკავშირებულია მსესხებლის მიერ კომერციული ბანკის წინაშე აღებული ვალდებულებების შეუსრულებლობასთან. საკრედიტო რისკის შემცირების უზრუნველსაყოფად განსახორციელებელი ღონისძიებებიდან გავრცელებულია მსესხებლის კრედიტუნარიანობის შეფასება, ერთ მსესხებელზე გასაცემი კრედიტის მოცულობის შემცირება, კრედიტების დაზღვევა, საკმარისი უზრუნველყოფის მოზიდვა, სადისკონტო სესხების გაცემა და ა.შ.

საერთოდ, საბანკო დანესებულების ყოველმხრივი შეფასება მოითხოვს მისი ყველა მსხვილი განყოფილების სრულ ანალიზს. ასეთი კვლევები საკმაოდ კაპიტალტევადია

და მოითხოვს მნიშვნელოვან დროით დანახარჯებს ცალკეულ ქვედანაყოფთან დაკავშირებული რისკების კვლევას და მის საფუძველზე მთლიანობაში ბანკის საიმედოობის ხარისხის შეფასებას. დღეისათვის ასეთი კვლევები გამოიყენება ჰოლანდიისა და დიდი ბრიტანეთის საზედამხებველო ორგანოების მიერ. მაგალითად, ჰოლანდიაში დანერგილი ბანკების შეფასების სისტემა RAST ითვალისწინებს შემდეგ ეტაპებს: საკრედიტო დანესებულების საერთო აღწერა და ფინანსური ანალიზი არსებული ანგარიშგებისა და ადგილზე ბოლო გამოკვლევების შედეგების მიხედვით; ბანკის დაყოფა მსხვილ მმართველობით დანაყოფებად და საქმიანობის სახეებად; რისკებისა და ცალკეული დანაყოფების მართვის შეფასება; მაჩვენებლების აგრეგირება და ანგარიშგებების შედგენა. დიდი ბრიტანეთის სისტემა RATE ბანკების რისკებს ასევე აფასებს მთლიანობაში. იგი გულისხმობს რისკების კატეგორიების გამოყოფას მთლიანად საკრედიტო დანესებულებისათვის.

საბანკო სისტემის გლობალიზაციისა და ინტერნაციონალიზაციის შეუქცევადმა პროცესებმა დღის წესრიგში ასევე დააყენეს საბანკო ზედამხებველობის ერთიანი პრინციპების საერთაშორისო დონეზე უნიფიც-

ირების საკითხი. ამ მიზნით შექმნილი „საბანკო ზედამხებველობის ბაზელის კომიტეტი“-ს (შვეიცარია) მთელი საქმიანობა მიმართულია სწორედ ქმედითი საბანკო ზედამხებველობის საბაზო პრინციპების შემუშავებისა და ბანკებისათვის სხვადასხვა რეკომენდაციების შეთავაზებისაკენ. სწორედ საბანკო სისტემის ზედამხებველობისა და რეგულირების ეფექტიანი სისტემა აუცილებლად გულისხმობს ცენტრალური ბანკის პასუხიერებლობისა და მიზნების მკაფიოდ განსაზღვრას, რომელიც მას მინიჭებული აქვს კანონმდებლობით.

საქართველოს ეროვნული ბანკი ეყრდნობა ბაზელის მეთოდოლოგიას და მის მიერ შემოთავაზებულ კაპიტალის მინიმალურ მოთხოვნებსა და სხვა მაჩვენებელთა მნიშვნელობას. ფინანსური სილთულებებისას კარგად კაპიტალიზებული ბანკები, დიდი ალბათობით, შედეგადად გააგრძელებენ ოპერირებას ბაზარზე. ასევე ბანკების მიმართ ნდობის კრიზისის პირობებში, სწორედ ბანკების ჯანსაღი ლიკვიდობის პოზიცია და ბუფერები არის მათი სირთულეების შემამსუბუქებელი (იხ. ცხრილი).

Tier I Capital-ბანკის ძირითადი კაპიტალი/რისკის მიხედვით შენონილი აქტივებია. იგი არის ბანკის მფლობელობაში არსებული კაპიტალი, რომელიც გამოიყენება ტრანზაქციებისათვის (ინვესტირება, ვაჭრობა, სესხის გაცემა). ბანკის პირველადი კაპიტალი (Tier I) არის საზედამხებველო კაპიტალის ძირითადი წყარო, რომელიც უნდა შეადგენდეს საზედამხებველო კაპიტალის არანაკლებ 50 პროცენტს. ეს კაპიტალი საშუალებას აძლევს ბანკს გაუმკლავდეს ფინანსურ სიძნელეებს, ვინაიდან იგი სარეზერვო კაპიტალს წარმოადგენს. პირველადი კაპიტალი შედგება შემდეგი კომპონენტებისაგან: ჩვეულებრივი აქციები გამოსყიდულის გამოკლებით; არაკუმულაციური უვადო პრივილეგირებული აქციები გამოსყიდულის გამოკლებით; აქციების ემისიით მიღებული დამატებითი სახსრები; სარეზერვო ფონდი, რომელიც შექმნილი უნდა იყოს წინა წლების გაუნაწილებელი მოგებიდან; წინა წლების გაუნაწილებელი

ბაზელი III კაპიტალის მაჩვენებელთა გრადაცია

მაჩვენებელი/წელი	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
კონტრციკლური ბუფერი (CCB)				0.625%	1.25%	1.875%	2.50%	2.50%
ლიკვიდობის დაფარვის კოეფიციენტი			60%	70%	80%	90%	100%	100%
ძირითადი პირველადი Tier1 კაპიტალის კოეფიციენტი	4.50%	5.50%	6%	6%	6%	6%	6%	6%
ძირითადი კაპიტალის კოეფიციენტი		8%	8%	8%	8%	8%	8%	8%
საზედამხებველო კოეფიციენტი (ძირითადი კაპიტალის კოეფიციენტი + კონსერვაციის ბუფერი)		8%	8%	8.625%	9.25%	9.875%	10.50%	10.5%

მოგება(ზარალი). ბაზელ III-ის მიხედვით, ფინანსური ინსტიტუტი რომ ჩაითვალოს კარგად კაპიტალიზებულად, აღნიშნული მაჩვენებლის მნიშვნელობა უნდა იყოს მინიმუმ 6%. აღნიშნული მაჩვენებლის მიხედვით ბანკის გრადაცია შეიძლება შემდეგნაირად: კარგად კაპიტალიზებული, ადეკვატურად კაპიტალიზებული, არაკაპიტალიზებული, მნიშვნელოვნად არაკაპიტალიზებული, კრიტიკულად არაკაპიტალიზებული. რაც შეეხება საზედამხედველო კაპიტალს, იგი არის კაპიტალის სახეობა, რომელიც იქმნება საბანკო საქმიანობის განხორციელებისათვის, მოსალოდნელი და მოულოდნელი ფინანსური დანაკარგების/ზარალის განეიტრალებისა და სხვადასხვა რისკის თავიდან აცილებისათვის. ბანკის საზედამხედველო კაპიტალი შედგება პირველადი და მეორეული კაპიტალისაგან და უდრის პირველადი და მეორეული კაპიტალის ჯამს გამოკლებული საზედამხედველო კაპიტალის დაქვითვები.

უნდა აღინიშნოს, რომ საზედამხედველო კაპიტალის(კაპიტალის ადეკვატურობის მაჩვენებელი) მინიმალური მნიშვნელობა ბაზელ III-ის მიხედვით არის 10,5%. თუმცა საქართველოს ეროვნული ბანკი აღნიშნული მაჩვენებლის მინიმალურ მნიშვნელობას განიხილავს დაახლოებით 12%-იანი ნიშნულით. აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ რისკის მიხედვით შენონილი კაპიტალის ადეკვატურობის კოეფიციენტი შესაძლოა სრულყოფილად არ ასახავდეს ბანკების გადახდისუნარიანობას, რამდენადაც რისკის წონები შესაძლოა საზედამხედველო პოლიტიკის მიზნების მიხედვით იცვლებოდეს. ასევე შესაძლოა ყოველი კონკრეტული აქტივისთვის რისკის წონები განსხვავდებოდეს ბანკების მიხედვით.

ცენტრალური ბანკის მხრიდან საბანკო ზედამხედველობის საბოლოო მიზანია საბანკო-საკრედიტო სისტემის სტაბილური ფუნქციონირების უზრუნველყოფა, საბანკო სისტემაში სისტემური კრიზისის წარმოქმნის ალბათობის მინიმუმამდე შემცირება და ამ გზით ბანკების მენაბრეთა და სხვა კრედიტორთა ფულადი სახსრების, საბანკო სისტემაში კონკურენტუნარიანობის პრინციპებისა და ცენტრალური ბანკის ინსტიტუციური ინტერესების მაქსიმალურად დაცვა.

ზემოთ ჩამოთვლილი სისტემები მიმართულია ბანკის მიმდინარე მდგომარეობის ანალიზისაკენ. თუმცა არანაკლებ მნიშვნელოვანია ბანკის მდგომარეობის შეფასება მომავალში, რომელიც საშუალებას იძლევა მოხდეს საგანგაშო მაჩვენებლების დროულად გასწორება ჯერ კიდევ იმ დროისათვის, სანამ ის არ გახდება კრიტიკული.

გლობალური ეკონომიკის პირობებში საბანკო სისტემაში პრობლემების განსაზღვრა დაკავშირებულია გარკვეულ სირთულეებთან, ვინაიდან არ არსებობს სტატისტიკური მაჩვენებლების დროითი მწკრივები, რომლებიც გაადვილებდნენ ანალოგიურ სამუშაოებს. მაგალითად, წინა წლებში საბანკო პრობლემები დაკავშირებული იყო დეპოზიტების მასიურ გამოთხოვნასთან. როგორც იაპონიის, არგენტინის, ფილიპინების, თურქეთის საბანკო პრობლემებმა აჩვენეს, მეტი წილი თანამედროვე საბანკო პრობლემებისა ვითარდება ბან-

კების ბალანსებში პრობლემური აქტივების წარმოქმნის შედეგად და, როგორც წესი, ისინი არ არის დაკავშირებული დეპოზიტების გამოთხოვნასთან. დეპოზიტების მნიშვნელოვანი მოცულობის გადინების შემთხვევები დაკავშირებული იყო პრობლემური საბანკო აქტივების შესახებ ინფორმაციის საჯაროობასა და ეროვნული ვალუტისადმი ნდობის დაკარგვასთან.

კომერციულ ბანკებში სულ უფრო გამოიყენება სესხის მიმღების საბოლოო შეფასების მეთოდი, რომელიც ითვალისწინებს კლიენტის რეიტინგის განსაზღვრას. მსესხებლის შეფასების კრიტერიუმები თითოეული ბანკისათვის ინდივიდუალურია და დაფუძნებულია ბანკის გამოცდილებაზე, რომელიც პერიოდულად გადაიხედება. ერთ მსესხებელზე გასაცემი კრედიტის მოცულობის შემცირება მაშინ გამოიყენება, როდესაც კომერციული ბანკი დარწმუნებული არ არის კლიენტის რეალურ კრედიტუნარიანობაში. საკმარისი უზრუნველყოფის მოზიდვის მეთოდის გამოყენება კომერციულ ბანკს გაცემული სესხის დაბრუნებისა და პროცენტის მიღების გარანტიას აძლევს. საკრედიტო რისკისაგან თავის დასაღწევად ბანკი მოიზიდავს სესხის საკმარის უზრუნველყოფას, რაც მას ბანკის საკრედიტო ხელშეკრულებით მსესხებლის მიერ აღებულ ვალდებულებათა შესრულების გარანტიას აძლევს. სადისკონტო სესხების გაცემას შედარებით ნაკლები დონით შეუძლია საკრედიტო რისკის შემცირება, სესხის გაცემის ასეთი წესი კრედიტის საფასურის მიღების გარანტიას აძლევს კომერციულ ბანკს.

საკრედიტო რისკი არის ძირითადი ვალისა და პროცენტის დაუბრუნებლობის რისკი. საკრედიტო რისკის შეფასების კრიტერიუმებია-მიმდინარე სანარმოო თუ სხვა საქმიანობის პროცესში გამომუშავებული ფულადი სახსრებით ვალის დაფარვის უნარი, მსესხებლის რეპუტაცია, საკუთარი კაპიტალის საკმარისობა და ის პირობები, რომელთა საფუძველზე ხორციელდება საკრედიტო გარიგება.

კომერციულ ბანკებში საკრედიტო პორტფელის ანალიზი გულისხმობს საკრედიტო

რისკის პოზიციებიდან სესხის სახეების შეფასებისათვის კრიტერიუმების შერჩევას, სესხების კლასიფიკაციას, საპროცენტო რისკის განსაზღვრას, იმ რეზერვის განსაზღვრას, რომელიც საკმარისი იქნება გაცემული სესხის დაგვიანებით დაფარვის გამო გამონეწეული ზარალის დასაფარავად და სხვ.

საზღვარგარეთულ საბანკო სისტემაში გამოიყენება სესხის სახის შეფასების ორი ძირითადი მეთოდი: დანომვრის და საბანკო სისტემებით. გასული პერიოდების საანგარიშგებო მონაცემების ბაზაზე საკრედიტო რისკის პროგნოზირებისათვის გამოიყენება საფინანსო კოეფიციენტების სისტემა. ერთ-ერთი მათგანი აგებულია საანგარიშსწორებო სალდოს მაჩვენებელზე, ხოლო მეორე - სისტემა შედეგების ანგარიშგების მაჩვენებლებზე. საფინანსო კოეფიციენტების ორივე სისტემა არა მარტო კლიენტის კრედიტუნარიანობის საერთო შეფასებას იძლევა, არამედ გამოყოფს ჩამოყალიბებულ ტენდენციებსაც.

გლობალური ეკონომიკის პირობებში ფინანსები იზიდავს ასევე სპეკულაციურ (პორტფელურ) კაპიტალსაც, რომლის შემოსვლაც აღიქმება საბანკო სისტემის პრობლემების დასაწყისად. ეს მოკლევადიანი კაპიტალი განვითარებად ქვეყნებში მიედინება მაღალი საპროცენტო განაკვეთებისა და არა გრძელვადიანი ეკონომიკური მოლოდინის გამო. ეს კაპიტალი არის ყველაზე ლიკვიდური და პირველი ტოვებს ადგილობრივ ფინანსურ ბაზარს მოახლოებული პრობლემის შემთხვევაში. თითქმის ყველა განვითარებად ქვეყანაში, რომელმაც უკანასკნელი 30 წლის განმავლობაში განიცადა საბანკო კრიზისი, ეკონომიკური აღმავლობა და მისი ღრმა ვარდნა, სწორედ ამ ფაქტორთანაა დაკავშირებული.

პორტფელის ინვესტიციების შემოღინების ეფექტი გამოიხატება დაკრედიტების ზრდაში, რომელსაც მოჰყვება ისეთი მოვლენები, როგორცაა იმპორტზე მოთხოვნის ზრდა, საგადასახდელო ბალანსის მდგომარეობის გაუარესება, ფულად-საკრედიტო და ფისკალური პოლიტიკის გამკაცრება, საპროცენტო განაკვეთის ზრდა. ასეთივე ნეგატიური შედეგი გააჩნია ინვესტიციების გაღინებას, ანუ ქვეყნიდან საბანკო კაპიტალის გაღინებამ შეიძლება გამოიწვიოს სავალუტო და საბანკო კრიზისების წარმოქმნა.

სწორედ გლობალური ეკონომიკის პირობებში ფინანსური ლიბერალიზაციის შედეგად საბანკო დანესებულებების საქმიანობაზე შეზღუდვების მოხსნამ ბანკებს მისცა სრული თავისუფლება დამოუკიდებლად გადაენწყვიტათ ისეთი საკითხები, როგორცაა ვისზე და რა კრიტერიუმებით გასცენ სესხები, დაადგინონ კრედიტებზე და დეპოზიტებზე საპროცენტო განაკვეთები, სადა დაბანდონ მათ განკარგულებაში არსებული სახსრები.

ბანკებში სწორად მართვის ისეთი სისტემაა ჩამოსაყალიბებელი, რომელიც გაითვალისწინებს ბანკზე მომქმედ ყველა ფაქტორს, ანუ ბანკის მართვის საფუძველს უნდა წარმოადგენდეს სისტემური კომპლექსური მიდგომა, რომელიც საბანკო ორგანიზაციას განიხილავს არა მარტო რთულ სისტემად თავისი შინაგანი საორგანიზაციო სტრუქტურით, არამედ როგორც ეკონომიკურ სუბიექტს, რომელზეც გავლენას ახდენს მრავალი გარე ფაქტორი და, რომელიც უფრო გლობალური ეკონომიკური და სოციალური სისტემების განუყოფელი ნაწილია. ასევე მნიშვნელოვანია ისეთი ფაქტორების გათვალისწინება, როგორცაა ტექნოლოგიური რევოლუცია, მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარება, კომპიუტერული და ტელესაკომუნიკაციო საშუალებათა სფეროში სრულიად ახალი, მრავალფეროვანი საბანკო ტექნოლოგიების შემუშავება-დანერგვის პროცესი.

ამჟამად, კომერციული ბანკების ძირითადი პროდუქტი-კრედიტი რაოდენობრივ ცვლილებას განიცდის, რასაც საბოლოოდ, ზემოთ თქმულის ხასიათიდან გამომდინა-

რე, მიეყვარათ ბანკების როლის ხარისხობრივ ცვლილებამდე, რადგანაც კრედიტი თავისუფალი კონკურენციის იარაღიდან მონოპოლისტური კაპიტალის იარაღად გარდაიქმნა.

ფინანსური სისტემის სტაბილურობა უშუალოდ არის დაკავშირებული საგადასახადო სისტემის სტაბილურობასთან, ანუ გადახდების საიმედო მექანიზმების არსებობით არის განპირობებული, რომელიც ბანკთაშორისო ურთიერთჩათვლებისა და გადახდების ოპერაციების უწყვეტად განხორციელების შესაძლებლობას იძლევა.

კომერციული ბანკების ის სახსრები, რომლებიც ცენტრალური ბანკის ანგარიშებზეა, მინიმალური სარეზერვო მოთხოვნების შესრულების შესაბამისად ჩაირიცხება. ზემოთ აღნიშნული სახსრები არა მარტო ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის მიზნების, არამედ საგადასახადო სისტემის საიმედო ფუნქციონირებასაც უზრუნველყოფს.

ამავე დროს აღნიშნული სახსრები საჭიროების შემთხვევაში გადახდებში შეფერხებების აღმოფხვრისათვის შეიძლება იქნეს გამოყენებული. გარდა ამისა, გამართული და ეფექტიანად ფუნქციონირებადი საგადასახადო სისტემა ფულის მიმოქცევის დაჩქარებას უწყობს ხელს.

ეკონომიკის ნორმალური ფუნქციონირებისათვის სწორედ საგადასახადო სისტემის ეფექტიანი მუშაობის უზრუნველყოფა მეტად მნიშვნელოვან საქმიანობად გვესახება. კომერციული გარიგებების გადახდებში შეყოვნებები იმავდროულად ქვეყნის ეკონომიკის მდგომარეობაზე აისახება. აღნიშნული გარემოების თავიდან აცილების მიზნით არის სპეციალური საკლირინგო პალატები, რომლებიც ურთიერთ მოთხოვნების ჩათვლების გზით უნაღდო ანგარიშსწორებას ახორციელებენ. ანგარიშსწორების სისტემის ასეთი სახით ორგანიზება მათ დაჩქარებასა და გაიაფებას უწყობს ხელს. კლირინგული ანგარიშსწორების სისტემის გაუმჯობესება ელექტრონულ-გამოთვლითი ტექნიკის მეშვეობით მოქმედების სფეროს გაფართოებას ითვალისწინებს.

სწორედ ასეთი სახის რისკის, რომელსაც სისტემურს უწოდებენ, ბანკის მიერ ურთიერთ გადახდების ჩათვლის სისტემის ორგანიზების ანუ კლირინგების, ან ცალკეული კერძო კლირინგული პალატების საქმიანობაზე კონტროლის განხორციელების მეშვეობით არის შესაძლებელი.

გლობალური ეკონომიკის პირობებში კომერციული ბანკი თავის კლიენტებთან

მის განკარგულებაში რეალურად არსებული რესურსების ფარგლებში მუშაობს. ანუ იგი ყველა ოპერაციას მის საკორესპონდენტო ანგარიშებზე სახსრების ნაშთის ფარგლებში ახორციელებს. სპეციფიკური საბანკო ოპერაციების შესრულების შესაძლებლობა პასივების სტრუქტურით მკაცრად და დეტერმინირებული, რაც ბანკებისაგან თავიანთი რესურსების ფორმირების წყაროების არჩევასთან დაკავშირებით სერიოზულ მუშაობას მოითხოვს. სწორედ აქედან წარმოიქმნება რესურსებზე მძაფრი ბრძოლა და მათი დაბანდებისათვის უფრო მეტად მომგებიანი სფეროების მოძიება.

თანამედროვე სიტუაცია ხასიათდება იმით, რომ საბანკო რესურსების საერთო მოცულობაში საერთო-სახელმწიფოებრივი ფონდების წილი მნიშვნელოვნად

შემცირდა. ამიტომ ბანკები კომერციული დამოუკიდებლობისა და კონკურენციის პირობებში, საკუთარი კაპიტალისა და მოზიდული რესურსების ფორმირების საკითხებს დიდ დროს უთმობენ. კომერციული ბანკის რესურსები ჩვეულებრივად განისაზღვრება როგორც ბანკის განკარგულებაში არსებული საკუთარი და ნასესხები სახსრების ერთობლიობა და მის მიერ მათი აქტიური ოპერაციების განხორციელებისათვის გამოყენების შესაძლებლობა.

გლობალური ეკონომიკის ქვეყნებში ოთხმოციანი წლებიდან დაწყებული მსოფლიო ვაჭრობისა და კაპიტალის ნაკადების სწრაფი ზრდა წარმოადგენდა იმის მიზეზს, რომ ბევრი უმსხვილესი ფინანსური და საბანკო კორპორაცია, აგრეთვე ვაჭრობასა და წარმოებაში დასაქმებული ფირმები, თავიანთი განვითარების პერსპექტივებს მსოფლიო მასშტაბამდე გაფართოებას უკავშირებდნენ. ბიზნესისა და ფინანსების გლობალიზაციის საფუძველი გახდა: ტექნიკური პროგრესის მიღწევების - კომპიუტერიზაციისა და ტელეკომუნიკაციების დანერგვა, ინტერნეტიზაცია, ეკონომიკისა და ფინანსების სფეროში სახელმწიფოს ჩარევის მოცულობის შემცირება, კაპიტალის საერთაშორისო ნაკადების ზრდა. ყოველივე ეს უწყობდა ხელს მსოფლიო ეკონომიკაში ინტეგრაციული პროცესების განვითარებას. თუმცა ბოლო -2007-2020 წლებში განვითარებულმა პროცესებმა -საერთაშორისო ვაჭრობის პირობების გაუარესება, საგარეო ვაჭრობის მოცულობის შემცირება 17%-ით, ხოლო ნაწილობრივი პრობლემების მქონე ქვეყნებისათვის ამ მაჩვენებელმა 4% შეადგინა.

2022 წელს განსაკუთრებით აქტუალური გახდა საერთაშორისო ანგარიშსწორების ბანკთაშორისი გადარიცხვები.

ამერიკის შეერთებული შტატების ფედ-ის 2020 წლის 3 ნოემბრისა და 15 დეკემბრის გადაწყვეტილებების თანახმად, დამოუკიდებელი ექსპერტების აზრით, 2022 წლიდან იფეთქებს მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი. თუ გათვალისწინებული იქნება მსოფლიო ეკონომიკაში დაგროვებული დისბალანსები (უპირველეს ყოვლისა, ჯამურ მსოფლიო ვალს, რომელიც საერთაშორისო ფინანსური ინსტიტუტების შეფასებით 300 ტრილიონ დოლარს აჭარბებს), ის გადააჭარბებს ომის შემდგომ ყველა კრიზისს და ალბათ, გადააჭარბებს კაპიტალიზმის ისტორიაში ყველაზე მძიმე მსოფლიო კრიზისს, რომელიც დაიწყო 1929 წელს. აქედან გამომდინარე, საკვირველია ის, რომ ცენტრალური ბანკების ხელმძღვანელებს ჯერჯერობით არ გაუკეთებიათ რაიმე სახის მინიშნება თავიანთი რაოდენობრივი შერბილების პროგრამების შეზღუდვაზე.

კომერციული ბანკისათვის რეალურად მოზიდული რესურსების ფარგლებში მუშაობა და თავისი ლიკვიდურობის მხარდაჭერის უზრუნველყოფა მხოლოდ იმ შემთხვევაში არის შესაძლებელი, თუ იგი საქმიანობის შედეგებზე სრული ეკონომიკური პასუხისმგებლობისა და მისი საქმიანობის ეკონომიკური მეთოდებით რეგულირების პირობებში ეკონომიკური დამოუკიდებლობის

მაღალ ხარისხს ფლობს.

საქართველოში ლიკვიდურობის უკმარისობის პრობლემები საბანკო სფეროში აღინიშნებოდა 2007-2008 წლებში. ბანკებს არ გააჩნდათ საკმარისი ოდენობით გრძელი ფული. ისინი იზიდავდნენ სახსრებს მოკლე ვადით, ხოლო განათავსებდნენ უფრო გრძელვადიან აქტივებში, რაც იწვევდა ვადიანობის მიხედვით აქტივებსა და პასივებს შორის მნიშვნელოვან წყვეტას. გარდა ამისა, ბანკების მიერ მოზიდული სახსრების წყაროები ხასიათდებოდნენ საკმაოდ დაბალი დივერსიფიკაციით და ვერ უზრუნველყოფდნენ საბანკო სექტორში მიმდინარე ზრდის ტემპების შენარჩუნებას საშუალოვადიან პერსპექტივაში. გარდა ამისა, პასივების სტრუქტურაც არ გამოიყურებოდა დამაკმაყოფილებლად. ბანკების საკუთარი კაპიტალის დაბალი დონე ვერ უზრუნველყოფდა მის ხარჯზე საკრედიტო ოპერაციების გაფართოებას.

ბანკების რესურსული ბაზა საკმაოდ არასტაბილური იყო. ქვეყანაში არ არსებობს კანონი გამოუთხოვადი ანაბრების შესახებ, ასევე, არ არსებობს მოსახლეობის ანაბრების სახელმწიფო დაზღვევის სისტემა, რის გამოც საომარი მდგომარეობის დროს მოსახლეობის გარკვეული ნაწილის შიშმა საბანკო ანაბრები თითქმის გაანახევრა. ამგვარად, შეზღუდვები ლიკვიდობაში არსებობდა თვით საბანკო სისტემის შიგნით და ომი მხოლოდ მისი ამძრავი ფაქტორი აღმოჩნდა.

ეკონომიკური დამოუკიდებლობა ითვალისწინებს ბანკის საკუთარი და ნასესხები სახსრების თავისუფალ არჩევანს, გადასახადების გადახდის შემდეგ დარჩენილი მოგების განკარგვის შესაძლებლობას. ბანკი თავის ვალდებულებებზე მის კუთვნილებაში არსებული ყველა საშუალებებითა და ქონებით არის პასუხისმგებელი, რომლებზეც მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად ყადაღის დადება არის შესაძლებელი. კომერციული ბანკი თავისი ყველა ოპერაციებისაგან წარმოქმნილ რისკს თავისთავზე იღებს.

თანამედროვე ეტაპზე ტექნოლოგიური რევოლუციისა თუ გლობალიზაციის ფონზე, საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების მდგრადობა ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს გამოწვევად უნდა მივიჩნიოთ. ამ მიმართულებით სავალუტო უსაფრთხოების მაკროეკონომიკური ასპექტები ეროვნული უსაფრთხოების სისტემის შემადგენელი ნაწილია. სავალუტო უსაფრთხოება ისეთ მდგრადობას გულისხმობს, როდესაც გარანტირებული არის ეროვნული ინტერესების დაცვა, სავალუტო სისტემის დამოუკიდებელი ფუნქციონირება და თვითგანვითარება შინაგანი და გარეგანი პროცესების ყველაზე არახელსაყრელ პირობებშიც კი. შედეგად სავალუტო უსაფრთხოების პრობლემატიკის მოგვარება და გადანყვეყნა წარმოადგენს ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპების მიღწევის ერთ-ერთ მთავარ წინაპირობას.

კომერციულმა ბანკებმა საკრედიტო რესურსებზე მზარდი მოთხოვნების დაკმაყოფილების მიზნით დაგროვილი დანაზოგების მაქსიმალური მობილიზება უნდა განახორციელონ და მიმდინარე მოთხოვნების შეზღუდვის, მოქნილი დეპოზიტიური პოლიტიკისა და

თავიანთი კლიენტებისათვის საიმედოობის მაღალი გარანტიის უზრუნველყოფის საფუძველზე სახსრების აკუმულირების მიზნით საკმაოდ ეფექტური სტიმულირების მექანიზმები უნდა ჩამოაყალიბონ.

საბანკო სისტემების, განსაკუთრებით გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებისათვის, მდგრადობის უზრუნველყოფის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია საფინანსო ბაზრების განვითარებულობა, ასევე ფინანსური კანონმდებლობის სრულყოფილობა, რომელთაგან უმნიშვნელოვანესია საკუთრების უფლების დაცვა, კრედიტორების უფლებების დაცვა, ანაბრების დაზღვევა და სხვ.

ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, ფართო გადასახედიდან, საბანკო სისტემის პრაქტიკული როლი განისაზღვრება იმით, რომ იგი წარმართავს ქვეყნის გადახდებისა და ანგარიშსწორებათა სისტემას და(სხვა ფინანსურ შუამავლებთან ერთად) ახდენს მოსახლეობის დანაზოგების, როგორც დროებით თავისუფალი კაპიტალის, გადანაწილებას სხვა ეკონომიკურ სუბიექტებზე. საბანკო სისტემა თამაშობს წამყვან როლს ქვეყნის ეკონომიკის სტაბილურ და ეფექტიან განვითარებაში.

უკანასკნელ წლებში განვითარებულ საბანკო სისტემაში პრობლემებზე მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია არახელსაყრელმა საგარეო-ეკონომიკურმა ფაქტორებმა. ბანკებში პრობლემების მნიშვნელოვანი რაოდენობა გამოწვეული იყო ნავთობზე და იმპორტის სხვა საქონელზე ფასების ვარდნით. მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა საგარეო ვალის მომსახურების გაძვირებამ საერთაშორისო საპროცენტო განაკვეთების ზრდის შედეგად. კომერციულ ბანკებში პრობლემებს წინ უძღოდა განვითარებადი ქვეყნების საგარეო ვალების მკვეთრი ზრდა კაპიტალის საერთაშორისო ბაზარზე სესხების გაძვირების შედეგად. საბაზრო რეფინანსირების გაძვირებამ და ეროვნული ვალუტის დევალვაციამ შეასუსტა ბანკების გადახდისუნარიანობა, რამაც, თავის მხრივ, საფუძველი ჩაუყარა საგარეო დავალიანების პროცესს. კრიზისებმა ღრმა და ხანგრძლივი ხასიათი მიიღო, ვინაიდან მეტი წილი ქვეყნებისა ატარებდა პროინფლაციურ ფულად-საკრედიტო და ფისკალურ პოლიტიკას და არ ხორციელდებოდა ადეკვატური საბანკო ზედამხედველობა. თუმცა ბოლო პერიოდში შეინიშნება ეროვნული ვალუტის გამყარება. საქართველოს საბანკო-საფინანსო სექტორი გარკვეული გამოწვევების წინაშე დგას, რაც განსაკუთრებით თვალსაჩინო გახდა COVID-19 პანდემიური სიტუაციიდან შექმნილი გარემოებების გამო. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ექსპერტთა ჯგუფის შეფასებით, პანდემიით გამოწვეული კრიზისის გამო ყველაზე მეტად ზარალობს მცირე და საშუალო ბიზნესი, თვითდასაქმებულები, შრომითი მიგრანტები, ლტოლვილები (დევნილები). არსებული გამოწვევები

მოითხოვს კარგად ორგანიზებული, ფინანსური სტაბილურობის ხელშეწყობის მიზნით შექმნილი და კოორდინირებული პოლიტიკის განხორციელებას. ასევე გასათვალისწინებელია ის გამოწვევები და შედეგები, რაც შეიძლება გამოიწვიოს უკრაინაში მიმდინარე სამომარმა მოქმედებებმა.

გლობალიზაციამ მსოფლიო დაახლოვა და შეამჭიდროვა ერთმანეთს. ერთ რეგიონში წარმოქმნილი პრობლემა მალევე თითქმის მთელი პლანეტის პრობლემად შეიძლება იქცეს. როგორც სჩანს, ერთპოლუსიანი მსოფლიოს არსებობა დასრულდა და ის ძალიან მყიფე აღმოჩნდა. ამჟამად მიმდინარეობს ძალთა ახალი გადანაწილება.

გლობალური ეკონომიკის პირობებში თანამედროვე საბანკო სისტემის განვითარების ზემოთმოყვანილი ახალი გამოწვევები ახალ პრობლემებს იწვევს, რაც საბანკო-საფინანსო და საკრედიტო ორგანიზაციებს უბიძგებს მაქსიმალურად გაითვალისწინონ განვითარების თანამედროვე ტენდენციები და წარმოქმნილი პრობლემების გადასაწყვეტად კონცენტრაცია განსაკუთრებით ორ სფეროზე-საბანკო მენეჯმენტსა და საბანკო ტექნოლოგიებზე გაამახვილონ.

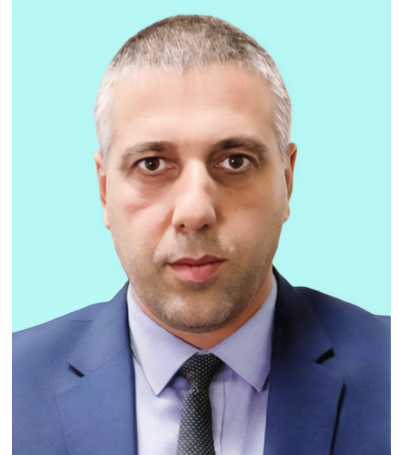
გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ასილაგაძე, ეკონომიკური დოქტრინები; თბილისი; 2010 წელი;
2. ვ. პაპავა, გლობალიზაციის ზოგიერთი მოდიფიკაციის შესახებ; თბილისი, 2022 წელი;
3. ი. კოვზანაძე. გ კონტრიძე; თანამედროვე საბანკო საქმე. თბილისი.2022 წელი.
4. საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2014 წლის 27 მარტის N32/94 ბრძანება „კომერციული ბანკების რისკების შეფასების საერთო პროგრამის მოქმედების წესის დამტკიცების თაობაზე“;
5. საქართველოს ეროვნული ბანკი. ფინანსური სტაბილურობის ანგარიში. თბილისი, 2020 წელი;
6. ო. ნადარაია, ა. ბლუაშვილი, მ. ჩაჩანიძე, თ. კორძია. COVID-19-ის ზეგავლენა საქართველოს ეკონომიკასა და საბანკო სისტემაზე. თბილისი კაპიტალი, თბილისი, 2020 წელი;
7. USAID-აშშ-ის საერთაშორისო განვითარების სააგენტო; EPRC-ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი (2020-2021წ.) ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიული ხედვა 2022-2025 წწ.);
8. ჟორჟიკაშვილი, ბაზელი-III-ის სტანდარტების საფუძველზე შემუშავებული მაკროპრუდენციული ინსტრუმენტების ეფექტიანობის შეფასება საქართველოსათვის. თბილისი; 2022 წელი.

შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთათვის ბანკუთვნილი პროგრამების ფარგლებში განეული დაფინანსების სტატისტიკური მაჩვენებლების დინამიკა და ანალიზი 2017-2021 წლებში

ბადრი ბიორგიძე

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი
<https://orcid.org/0000-0002-9658-8579>
badri.giorgidze2011@gmail.com

ანოტაცია

საზოგადოება, სადაც ყველა ადამიანი ერთნაირად აზროვნებს, აქვთ ერთნაირი ღირებულებები თუ მისწრაფებები, ერთნაირი საჭიროებები, ერთნაირი სურვილები და მათ მისაღწევად ერთნაირ გზებს სახავენ, სადაც ყველა ადამიანის ქცევა ერთნაირია, ცხადია, რომ არაა საინტერესო და ასეთი საზოგადოების წევრობა არც არავის მოუწდება. ბუნებრივია, რომ ამგვარ საზოგადოებაში ყველაფერი ერთსახოვანი, პროგნოზირებადი და „რუხია“. არასოდეს ყოფილა დავის საგანი ის აქსიომა, რომ საზოგადოების განვითარებისა და მისი პროგრესის აუცილებელი პირობაა ადამიანთა განსხვავებულობა თავისი ინტერესებით, აზროვნების სტილით, გემოვნებით, შესაძლებლობებით, უნარებითა თუ ღირებულებებით. „განსხვავებულობა არის ნორმა¹ და საზოგადოების ქცევის პატერნი მორგებული უნდა იყოს განსხვავებულობის აღიარებასა და მიმღებლობაზე“.

სამწუხარო ფაქტია, რომ ჩვენი საზოგადოების გარკვეულ ნაწილს ყოველდღიური ბრძოლისა და მნიშვნელოვანი ძალისხმევის ჩადება უწევს იმისათვის, რომ მიიღოს სასურველი განათლება, დასაქმდეს მისთვის საინტერესო სფეროში ან უბრალოდ, იმისათვის, რომ მოიპოვოს საზოგადოებრივ აქტივობებში მონაწილეობის უფლება. ზემოაღნიშნულის ერთადერთი მიზეზი კი ისაა, რომ ის შესაძლებლობები და საჭიროებები, რომელიც ამ ადამიანებს გააჩნიათ არ არის იმის მსგავსი, რაც აქვს ადამიანთა საშუალო უმრავლესობას.

ამგვარ ჯგუფს მიეკუთვნებიან შეზღუდული შესაძლებლობისა და სპეციალური საჭიროების მქონე პირებიც.

კარგა ხანია რიგი ქვეყნებისთვის წარსულში დარჩა მიდგომა, სადაც შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები სრულიად დამოუკიდებელ ჯგუფად აღიქმებოდა, საერთოდ არ განიხილებოდა მათთვის განათლების მიღებისა თუ მათი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ამა თუ იმ ფორმით ჩართულობის საკითხი. მტკივნეული რეალობაა, რომ საქართველოს უახლოეს წარსულშიც კი არსებობდა არაერთი ოჯახი, რომელთაც მიაჩნდათ,

1 ბ. ჯონსენი, მ. შორტენი განათლება-შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა განათლება. ნიპუბ ოლაგ-ოსლო.2001

რომ სამარცხვინოა მათი შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ოჯახის წევრის საზოგადოებაში გამოჩენა და რომ ისინი, გადაუდებელი აუცილებლობით გამონეული შემთხვევების გარდა, სახლში უნდა ყოფილიყვნენ. შესაბამისად, ეს უკანასკნელი ვერ იღებდნენ განათლებასა და არანაირი ფორმით არ იყვნენ ჩართულნი საზოგადოებრივი ცხოვრების არცერთ სფეროში.

შშმ პირთა კეთილდღეობის უზრუნველყოფისათვის ჩვენი საზოგადოების მხრიდან „წინგადადგმული ნაბიჯი“ აღმოჩნდა მათდამი გამოხატული მზრუნველობა და ქველმოქმედება. ადამიანთა ურთიერთობის ყველაზე ჰუმანური ფორმა რომ ემპათიაა, ამაზე ხომ არასოდეს და არავინ დაობს, მაგრამ მნიშვნელოვანია გვესმოდეს, რომ შშმ პირებთან ურთიერთობა არც ერთ შემთხვევაში არ უნდა გულისხმობდეს სიბრაულეს. აღნიშნული ურთიერთობა მიზნად უნდა ისახავდეს ამ ადამიანთა გაძლიერებას და მათთვის არა მხოლოდ იმგვარი დახმარების მიწოდებას, რაც თავის თავში არ მოიაზრებს მათი გაძლიერების შემდგომ პროცესს.

სტატიაში საუბარია სტატისტიკური ინფორმაციის მოპოვების ფორმებსა და მეთოდებზე, განხილულია ქალაქ თბილისის მუნიციპალიტეტის მერიის მიერ, 2017-2021 წლებში, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა გაძლიერებისათვის განხორციელებული პროგრამები და შესაბამისი სტატისტიკური მაჩვენებლები.

საკვანძო სიტყვები: ანგარიშგება, ბიუჯეტი, ბენეფიციარი, ბენეფიტი.

ციტირებისთვის: შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთათვის განკუთვნილი პროგრამების ფარგლებში განეული დაფინანსების სტატისტიკური მაჩვენებლების დინამიკა და ანალიზი 2017-2021 წლებში, ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, №3, 2022 წ. გვ. 50-57.

DYNAMICS AND ANALYSIS OF THE STATISTICAL MEASURES OF THE FUNDING PROGRAMS FOR PEOPLE WITH DISABILITIES IN YEARS 2017-2021

Badri Giorgidze

Academic Doctor of Economics

Associate Professor of Sokhumi State University

<https://orcid.org/0000-0002-9658-8579>

badri.giorgidze2011@gmail.com

ABSTRACT

A society in which everyone thinks the same, has the same ideals or ambitions, the same requirements, the same desires, and draws the same paths to reach them, is plainly not fascinating, and no one wants to be a member of such a society. It is natural in such a society for everything to be uniform, predictable, and “grey.” The assumption that variety of individuals with their interests, thinking methods, preferences, abilities, skills, and values is an essential prerequisite for the development and evolution of society has never been contested. “Diversity is the norm,¹ and society’s behavior pattern should be tailored to the acknowledgment and acceptance of difference.”

It is an unfortunate reality that a segment of our society must battle on a daily basis and exert substantial effort in order to obtain the necessary education, acquire employment in an area of interest to them, or just win the right to participate in public events. The main explanation for this is that these people’s capabilities and requirements differ from those of the general population.

People with impairments and special needs are also

1 B. Johnsen, M. Shorten; Education- education of persons with disabilities. Nipub Olag. Oslo. 2001 Nipub Olag. Oslo.2001

included in this category.

For a long time, a number of nations maintained a strategy in which persons with disabilities were viewed as a wholly isolated group, with no discussion of obtaining them an education or including them in public life in any manner. It is a tragic truth that, even in Georgia’s recent past, many families considered that it was embarrassing for their disabled family member to appear in public and that they should stay at home unless in emergency circumstances. As a result, they were unable to obtain an education and were excluded from all aspects of public life.

Our society’s “step forward” in ensuring the well-being of individuals with impairments turned out to be expressing concern and charity for them. No one disagrees that empathy is the most humanitarian kind of human interactions, but it is critical to remember that relationships with disabled people should never entail pity. The described connection should try to strengthen these individuals rather than simply supplying them with such assistance, which does not involve the subsequent process of their strengthening.

The article examines the forms and methods of acquiring statistical information, as well as the initiatives performed by the City Hall of Tbilisi Municipality for the empowerment of disabled people between 2017 and 2021, as well as the related statistical indicators.

Keywords: reporting, budget, beneficiary, benefit.

For citation: Takalandze L., Digital Transformation: Importance, Challenges and European Union Policy, Business & Law, No. 3, 2022, 50-57.

შესავალი

იმის გათვალისწინებით, რომ 2021 წელსაც თბილისში მაცხოვრებელი 35 688 ოჯახი, ანუ თბილისელი მოსახლეობის დაახლოებით 10,2%, რაც 122 258 პირს შეადგენს, საარსებო შემწეობას სახელმწიფოსგან იღებს (2021 წელს გაცემული შემწეობის თანხამ აღნიშნულ პირებზე შეადგინა 103 583 349 ლარი), კვლავ ძალზედ აქტუალური და მნიშვნელოვანია სოციალური თემები. ამ მიმართულებით განხორციელებული პროგრამები კი განსაკუთრებულ დატვირთვასა და ღირებულებას იძენს.

მოსახლეობის სოციალური კვლევის შესახებ ინფორმაციის მოპოვება ხდება ანგარიშგების, სპეციალურად ორგანიზებული სტატისტიკური დაკვირვების და რიგი სხვა სტატისტიკური მეთოდების გამოყენებით.

ნაშრომის შესრულების მიზანი იყო ქალაქ თბილისის მუნიციპალიტეტის მერიის მიერ დაფინანსებული შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთათვის განკუთვნილ პროგრამებში ჩართულ ბენეფიციართა

რაოდენობრივი მაჩვენებლების (რიგ შემთხვევებში სქესობრივ და რიგ შემთხვევებში ასაკობრივ ჭრილში ჩაშლილი), ქალაქ თბილისის მუნიციპალიტეტის მერიის მიერ აღნიშნული პროგრამების განხორციელებისათვის გამოყოფილი თანხებისა და მათი დინამიკის შესწავლა 2017-2021 წლების განმავლობაში. აღნიშნული კვლევის მიზნისა და ამოცანების მისაღწევად გამოყენებულ იქნა სოციოლოგიური კვლევის როგორც თვისებრივი, ისე რაოდენობრივი მეთოდები.

ნარმოდგენილ თემასთან დაკავშირებული მონაცემების შეგროვება კი მოხდა ე.წ. „სამაგიდე კვლევის“ ანუ მეორადი მონაცემების ანალიზის მეთოდით (მოიცავდა სახელმწიფო პოლიტიკის დოკუმენტების, ქალაქ თბილისის მუნიციპალიტეტის მერიის ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის საქალაქო სამსახურის მონაცემების, ასევე არასამთავრობო და საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ ჩატარებული კვლევების შესწავლასა და ანალიზს).

მოცემულ სტატიაში განხილულია რიგი სოციალური პროგრამები, რომელსაც ახორციელებს ქალაქ თბილისის მუნიციპალიტეტის მერია და ნაჩვენებია აღნიშნული პროგრამების ფარგლებში მერიის მიერ განეული მომსახურებისა და ფინანსური დახმარების დინამიკა 2017-2021 წლებში.

ძირითადი ტექსტი

ქალაქ თბილისის მუნიციპალიტეტის მერია ახორციელებს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთათვის განკუთვნილ შემდეგ პროგრამებს:

- შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა საზოგადოებაში ინტეგრაციის ხელშეწყობა;
- შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვთა და მოზარდთა საკურორტო მომსახურება;
- სოციალურად დაუცველი 18 წლამდე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების დახმარება.

1. შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა საზოგადოებაში ინტეგრაციის ხელშეწყობა

პროგრამა გულისხმობს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა საზოგადოებაში ინტეგრაციის მიზნით, შუამდგომლობის, მათი წარმომადგენელი ორგანიზაციების პროექტების, ასევე სერვისის მიმწოდებელი ორგანიზაციების და შუამდგომლობის სხვა საჭიროებების დაფინანსებას და მოიცავს შემდეგ მომსახურებებსა და ღონისძიებებს:

- სხვადასხვა საჭიროებებისა და აქტივობების ხელშეწყობის უზრუნველყოფა;
- კულტურულ-შემოქმედებითი ღონისძიებების განხორციელების ხელშეწყობა;
- განათლებისა და შემეცნებითი აქტივობების ხელშეწყობა;
- სხვა საჭიროებებით უზრუნველყოფა.

აღნიშნული პროგრამის ბენეფიციარები არიან შუამდგომლობის მქონე პირები და მათი წარმომადგენელი ან სერვისის მიმწოდებელი ორგანიზაციები.

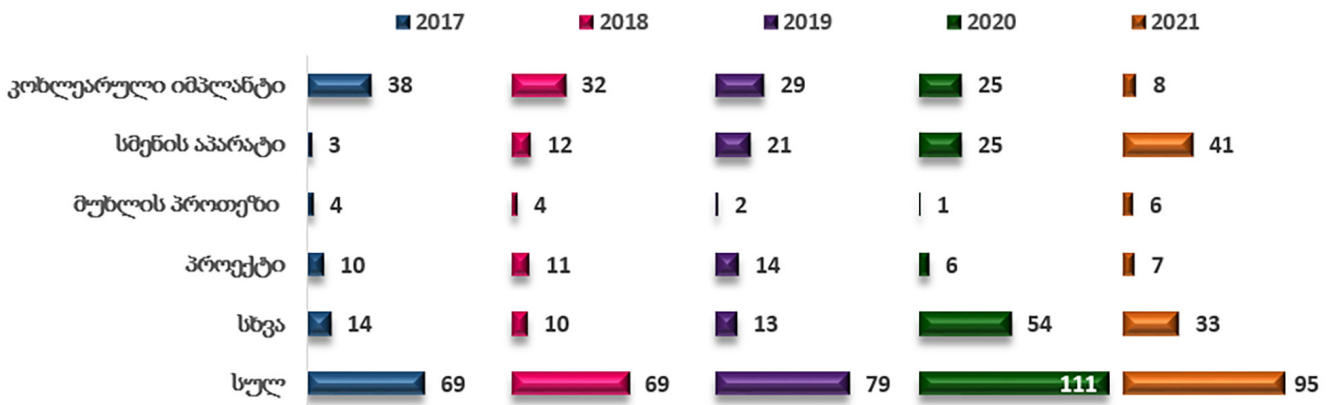
2017-2018-2019 წლებში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ან მათ წარმომადგენელთა განცხადებების რაოდენობის დიდი წილი კოხლეარული იმპლანტის მოთხოვნაზე მოდის (შესაბამისად - 55%, 46%, 37%). 2020 წლისთვის თანაბარია კოხლეარული იმპლანტისა და სმენის აპარატის მოთხოვნაზე შესული განაცხადების რაოდენობა (25-25 განაცხადი - (23%)). რაც შეეხება 2021 წელს, 43%-ს უტოლდება სმენის აპარატის დაფინანსების მოთხოვნასთან დაკავშირებული განაცხადების პროცენტული წილი (41 განაცხადება).

მონაცემთა ანალიზი აჩვენებს, რომ წლების მიხედვით შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საზოგადოებაში ინტეგრაციის ხელშეწყობის პროგრამის ფარგლებში განხორციელებული პროექტებისა თუ განაცხადების ჯამური რაოდენობა მზარდია.

ქვემოთ მოყვანილი დიაგრამიდან ჩანს, რომ კოხლეარული იმპლანტის, სმენის აპარატის, მუხლის პროთეზისა და პროექტებთან დაკავშირებული განაცხადების რაოდენობათა უმრავლესობა კოხლეარული იმპლანტის დაფინანსებაზე მოდის და აღნიშნული მონაცემი 2017-2021 წლებში მერყეობს 8,4% - 55% შუალედში. ყველაზე ნაკლებ მოთხოვნადი კი მუხლის პროთეზის დაფინანსებაა და აღნიშნულ თემასთან დაკავშირებულ განაცხადებათა რაოდენობა მხოლოდ 1% - 6,3%-ის დიაპაზონშია მოქცეული.

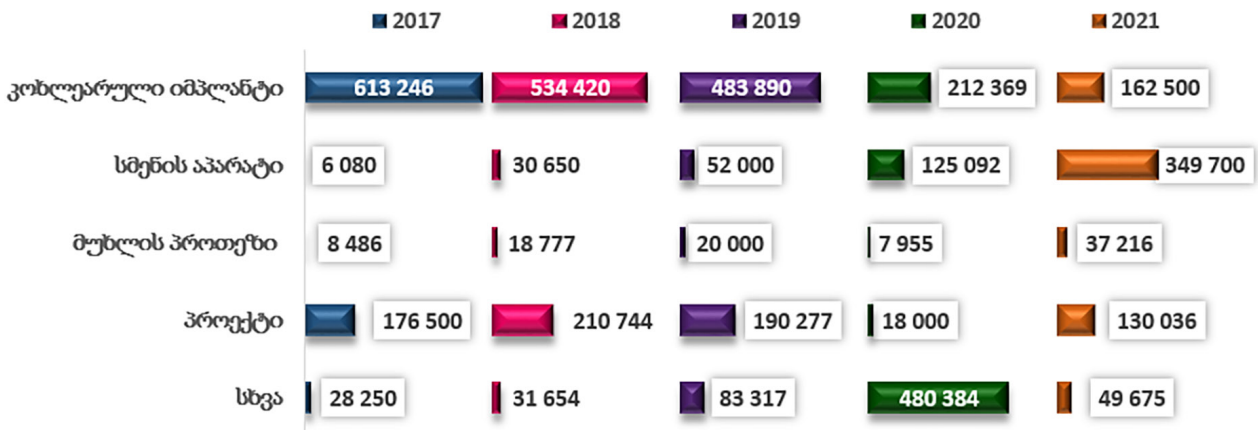
დიაგრამაზე დატანილია 2017-2021 წლებში შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა საზოგადოებაში ინტეგრაციის ხელშეწყობის პროგრამის ფარგლებში განხორციელებული პროექტების/განაცხადების რაოდენობის შესახებ მონაცემები.

დიაგრამა 1.
პროგრამის ფარგლებში განხორციელებული პროექტები/განაცხადები

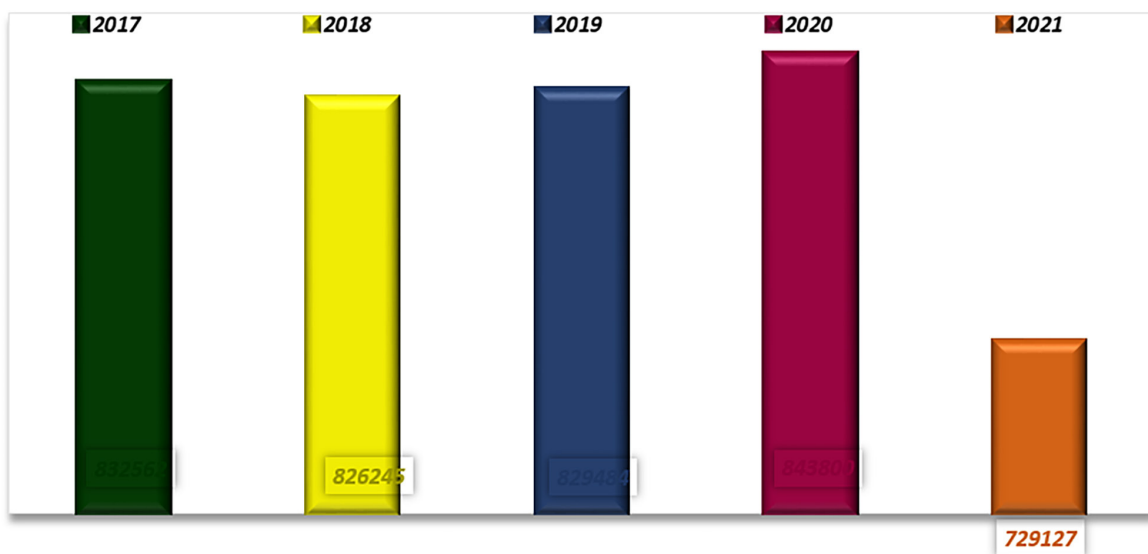
შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა საზოგადოებაში ინტეგრაციის ხელშეწყობის პროგრამის ფარგლებში განხორციელებული პროექტებისთვის /განცხადებებისთვის გამოყოფილი თანხების შესწავლით კი დგინდება, რომ კობლერული იმპლანტის დაფინანსებისათვის გამოყოფილი თანხები 2017-2019 წლებში აღნიშნული პროექტისათვის გამოყოფილი თანხების 58%-სა და 74%-ს შორის მერყეობს. 2020 წელს კობლერული იმპლანტის დაფინანსებაზე მოდის პროექტისათვის განკუთვნილი თანხის 25%, 2021 წელს კი - 22%. ამასთან, ზემოაღნიშნულ წლებში საშუალო ბენეფიცი ერთ ბენეფიციარზე 7 601 ლარიდან 12 066 ლარამდე შუალედშია. აღნიშნული დასკვის საფუძველს ქვემოთ მოყვანილი ორი დიაგრამა იძლევა.

დიაგრამა 2
პროგრამის ფარგლებში განხორციელებული პროექტებისთვის/განცხადებებისთვის 2017-2021 წლებში გამოყოფილი თანხები

შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა საზოგადოებაში ინტეგრაციის ხელშეწყობის პროგრამის ფარგლებში განხორციელებული პროექტებისა და განცხადებების დასაკმაყოფილებლად გამოყოფილი ჯამური თანხები თითქმის მსგავსია 2017-2020 წლებში და მერყეობს 832 562 ლარიდან 843 800 ლარამდე. 2021 წლისთვის კი აღნიშნული თანხის ოდენობამ 729 127 ლარი შეადგინა.

დიაგრამა 3
პროგრამის ფარგლებში განხორციელებული პროექტების/განცხადებებისთვის გამოყოფილი ჯამური თანხები 2017 - 2021 წლებში

შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა საზოგადოებაში ინტეგრაციისა და ხელშეწყობის ქვეპროგრამის ფარგლებში 2017-2021 წლებში (სხვადასხვა პერიოდში) ჩართულნი იყვნენ შემდეგი არასამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირები:

- ა(ა)იპ სარეზილიტაციო და სოციალური ადაპტაციის ცენტრი "აისი";
- ა(ა)იპ ბავშვი ოჯახი საზოგადოება;
- (ა)იპ ასოციაცია ანიკა;
- ა(ა)იპ სმენის და მეტყველების დარღვევის მქონე პირთა ასოციაცია;
- ა(ა)იპ საქართველოს ფსიქიკური ჯამრთელობის ასოციაცია;
- ა(ა)იპ საქართველოს ყრუთა კავშირი;
- ა(ა)იპ კავშირი ადამიანები რომელიც განსაკუთრებულ ზრუნვას საჭიროებენ;
- ა(ა)იპ თავისუფალი პედაგოგიკის ცენტრი;
- ა(ა)იპ კავშირი ია ა(ა)იპ საქართველოს უსინათლოთა კავშირი;
- ა(ა)იპ ამიერკავკასიის ექიმთა ლიგა;
- (ა)იპ ახალგაზრდული მედია კავშირი;
- ა(ა)იპ მშობელთა ხიდი 33;
- ა(ა)იპ ინკლუზიური ტურიზმის ცენტრი პარსა;
- ა(ა)იპ საერთაშორისო განათლებისა და გლობალური კავშირების ასოციაცია „IEGNA“;
- ა(ა)იპ კავშირი ადამიანებისათვის განსაკუთრებულ ზრუნვას რომ საჭიროებენ;
- ა(ა)იპ მზის შვილები;
- ა(ა)იპ საქართველოს ახალგაზრდა ხელოვანთა ასოციაცია ხელოვნება საზოგადოებრივი ინტერესებისათვის;
- ა(ა)იპ საქართველოს დაუნის სინდრომის ასოციაცია;
- ა(ა)იპ საქართველოს ყრუთა კავშირი (თარჯიმან დაქტილოლოგიების მომსახურება);
- ა(ა)იპ საქართველოს ყრუთა კავშირი ((ყესტური ენის სწავლება);
- ა(ა)იპ სმენისა და მეტყველების დარღვევის მქონე ბავშვთა დახმარების ასოციაცია;
- ა(ა)იპ რელიქვია;
- ა(ა)იპ ფონდი აურეს;
- ა(ა)იპ ოთახი ეზოში;
- ა(ა)იპ სამართლისა და თანასწორობის ცენტრი;
- ა(ა)იპ ახალგაზრდული მედია-კავშირი.

2. შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ბავშვთა და მოზარდთა საკურორტო მომსახურება

პროგრამა ითვალისწინებს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა საქართველოს სხვადასხვა კურორტზე დასვენების უზრუნველყოფას.

პროგრამის ბენეფიციარები არიან:

- თბილისში რეგისტრირებული 3-დან 21 წლამდე ასაკის მკვეთრად და მნიშვნელოვნად გამოხატული შშმ პირები;

- შშმ მოზარდების ჯანმრთელი ტყუპისცალი (ასეთის არსებობის შემთხვევაში);

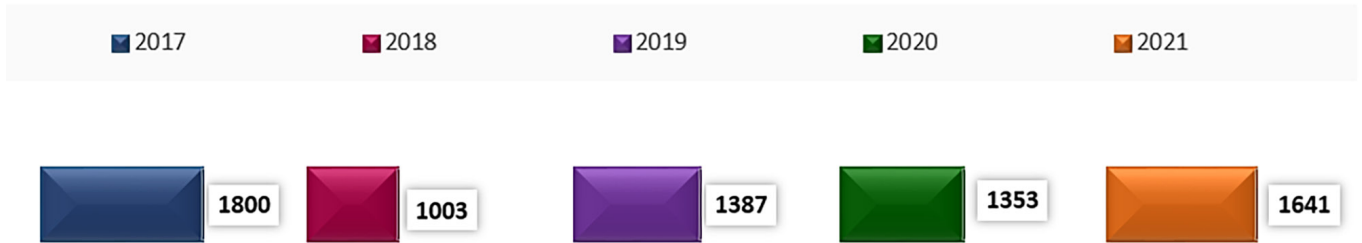
პროგრამის ფარგლებში მომსახურების სახე და ოდენობა არის:

- მომვლელის თანხლებით შშმ პირთა დასვენება საქართველოს მთისა და ზღვის კურორტებზე;
- მინიმუმ სამჯერადი კვება;
- კეთილმოწყობილ საცხოვრებელ ადგილას ტრანსპორტირება და საჭიროების შემთხვევაში ფსიქოლოგიური და ამბულატორიული სამედიცინო მომსახურება;
- დანიშნული მკურნალობის უწყვეტობა (ასეთის აუცილებლობის შემთხვევაში);
- სპორტულ-გამაჯანსაღებელი ღონისძიებებით უზრუნველყოფა;
- ზღვის კურორტზე დასასვენებლად განსაზღვრულია 12 დღე;
- მთის კურორტზე დასასვენებლად განსაზღვრულია 12 დღე.

პროგრამის მოსარგებლებს საშუალება ჰქონდათ ესარგებლათ ქ. თბილისის მუნიციპალუტეტის მერიის მიერ გამოცხადებული ტენდერით გამოვლენილი მიმნოდებლების მომსახურებით ან ვაუჩერული სისტემით, რომლის ფარგლებშიც თავად აირჩევდნენ მომსახურების ადგილს, სასტუმროს და მომსახურების პირობებს მთელი საქართველოს მასშტაბით, გარდა თბილისისა. 2018 წლიდან პროგრამა მოქმედებს მხოლოდ ვაუჩერული პრინციპით. ვაუჩერით სარგებლობის ვადა განისაზღვრა ანაკლებ 6 დღე-ღამისა. ვაუჩერის ფასი 2017-2018 წლებში 700 ლარს შეადგენდა, ხოლო 2019-2021 წლებში კი - 800 ლარს.

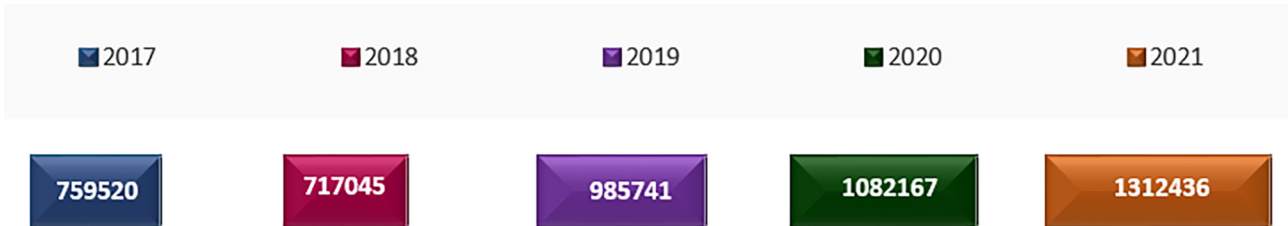
2017-2021 წლებში ზემოაღნიშნული სერვისით ისარგებლა 7184-მა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვმა და მოზარდმა. ვიზიტორთა საერთო რაოდენობის მეოთხედი 2017 წელსა (25%) და 2021 წელზე მოდის (23%). მსგავსია 2018, 2019 და 2020 წელს სერვისით მოსარგებლე ბენეფიციართა რაოდენობები და ისინი 14%, 19% და 19%-ს შეადგენს.

დიაგრამა 4
საქართველოს მთისა და ზღვის კურორტებზე დამსვენებელ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვთა და მოზარდთა რაოდენობები 2017-2021 წლებში

ქალაქ თბილისის მუნიციპალიტეტის მერიის ჯანდაცვისა და სოციალური მომსახურების საქალაქო სამსახურის მიერ 2017-2021 წლებში პროექტისათვის გამოყოფილმა ჯამურმა თანხამ შეადგინა 4 869 860 ლარი. როგორც ქვემოთ მოცემული დიაგრამიდან ჩანს, აღნიშნული თანხა წლების მიხედვით ზრდადია და აღნიშნული ზრდის მაჩვენებელი 83%-ია.

დიაგრამა 5
შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ბავშვთა და მოზარდთა საკურორტო მომსახურებისათვის 2017-2021 წლებში გადარიცხული თანხები

3. სოციალურად დაუცველი 18 წლამდე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების დახმარება

პროგრამა ითვალისწინებს 18 წლამდე ასაკის, ქ. თბილისში რეგისტრირებული 150 000 და ნაკლები სარეიტინგო ქულის მქონე, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთათვის ფინანსური დახმარების განწევას.

პროგრამის ფარგლებში ბენეფიციის ოდენობაა 800 ლარი, რომელიც გაიცემა კალენდარული წლის განმავლობაში ორჯერადად 400-400 ლარის ოდენობით, მაისისა და დეკემბერის თვეებში.

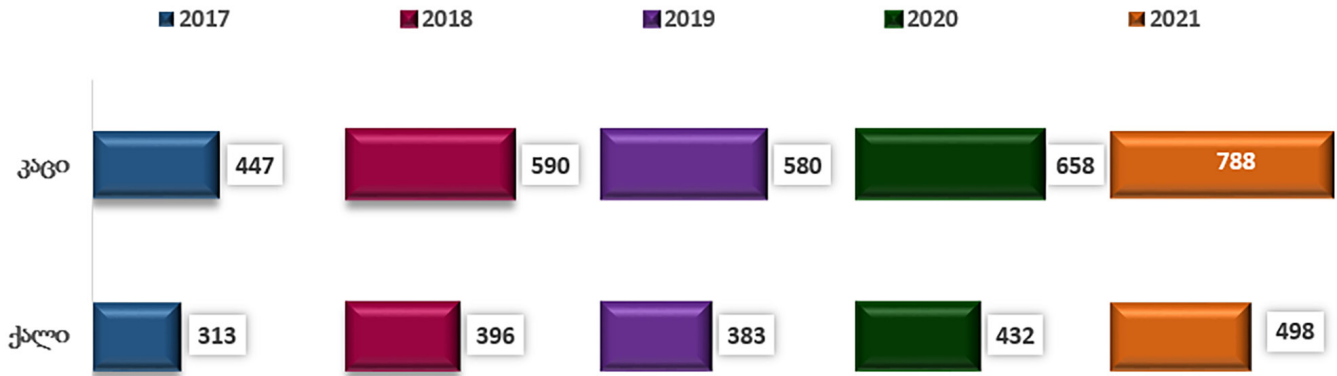
ცხრილი 1
სოციალურად დაუცველი 18 წლამდე ასაკის შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების რაოდენობა და გადარიცხული თანხები 2017-2021 წლებში

წელი	2017	2018	2019	2020	2021
რაოდენობა	760	986	963	1 090	1 286
თანხა	607 600	788 400	770 000	871 600	966 000

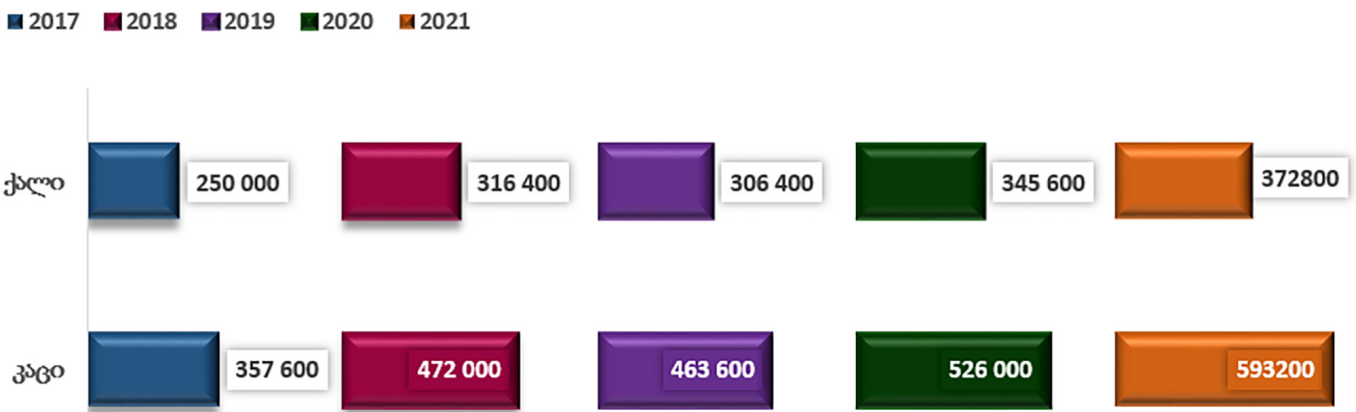
ქვემოთ მოცემული დიაგრამა გვიჩვენებს 2017 - 2021 წლებში სოციალურად დაუცველი 18 წლამდე ასაკის შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა რაოდენობებს სქესის მიხედვით. ზემოაღნიშნული პერიოდის განმავლობაში, ბენეფიციართა ჯამურმა რაოდენობამ 5 084 შეადგინა. წლების მიხედვით მზარდია აღნიშნული რაოდენობა და 759-დან 1 286-მდე დიაპაზონში იცვლება. ნებისმიერი წლისთვის კაც ბენეფიციართა რაოდენობა აღემატება ქალ ბენეფიციართა რაოდენობას.

დიაგრამა 6. სოციალურად დაუცველი 18 წლამდე ასაკის შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების რაოდენობა, საშუალოდ ერთ ეტაპზე 2017-2021 წლებში

ქვემოთ მოცემული დიაგრამა ასახავს თბილისის მერიის ჯანდაცვისა და სოციალური მომსახურების საქალაქო სამსახურის მიერ აღნიშნული პროექტის ფარგლებში გამოყოფილი თანხების ოდენობას 2017-2021 წლებში. აღნიშნულ პერიოდში პროექტისათვის გამოყოფილმა ჯამურმა თანხამ 4 003 600 ლარი შეადგინა.

დიაგრამა 7. სოციალურად დაუცველი 18 წლამდე ასაკის შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებზე გადარიცხული თანხები, საშუალოდ ერთ ეტაპზე 2017-2021 წლებში

საინტერესოა, აღნიშნული პროექტის ფარგლებში ბენეფიციართა რაოდენობის განაწილება ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით. მონაცემთა დამუშავების ანალიზმა აჩვენა, რომ 0-5 ასაკის ბენეფიციართა რაოდენობა 12.1%-15.8%-ის დიაპაზონშია, 6-11 ასაკის მქონე ბენეფიციართა რაოდენობა მერყეობს - 44.2%-46.6%-ს შორის, 12-17 ასაკის მქონე ბენეფიციართა რაოდენობა კი - 39.5%-42.7%-ს შორისაა.

ქვემოთ მოყვანილ ცხრილებში მოცემულია 2017-2021 წლებში, საშუალოდ ერთ ეტაპზე, სოციალურად დაუცველი 18 წლამდე ასაკის შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა რაოდენობები ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით და შესაბამისად, მათზე გადარიცხული თანხები.

ცხრილი 2

სოციალურად დაუცველი 18 წლამდე ასაკის შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების რაოდენობა, საშუალოდ ერთ ეტაპზე, ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით 2017-2021 წლებში

წელი	2017	2018	2019	2020	2021
0-5	240	300	234	272	167
6-11	679	872	870	1016	576
12-17	599	802	824	892	543
სულ	1 518	1 974	1 928	2 180	1 286

ცხრილი 3

სოციალურად დაუცველი 18 წლამდე ასაკის შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებზე გადარიცხული თანხები, საშუალოდ ერთ ეტაპზე, ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით 2017-2021 წლებში

წელი	2017	2018	2019	2020	2021
0-5	96 400	119 600	93 200	108 800	118000
6-11	271 600	348 400	347 600	406 400	444000
12-17	239 600	320 400	329 200	356 400	404000
სულ	607 600	788 400	770 000	871 600	966000

დასკვნა

მოპოვებული და დამუშავებული სტატისტიკური ინფორმაცია მეტყველებს იმაზე, რომ ქალაქ თბილისის მუნიციპალიტეტის მერია, ადგილობრივ დონეზე, მუდმივად უზრუნველყოფს დამოუკიდებელი ცხოვრების მხარდაჭერისა და სოციალური ინკლუზიის პროგრამების შემუშავებასა და დანერგვას შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთათვის. აღნიშნული ძალზედ მნიშვნელოვანია ამ პირთა პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, საზოგადოებრივ, კულტურულ, სოციალურსა თუ სპორტულ ცხოვრებაში სრულად ჩართულობისათვის. ზემოთნახსენები პროგრამების ფარგლებში მერიის მიერ განეული მომსახურებისა და ფინანსური დახმარების დინამიკის მაჩვენებლები კი, როგორც ამას მოპოვებული მონაცემების ანალიზი აჩვენებს, 2017-2021 წლებში ზრდადია. აღნიშნულ პერიოდში მერიის მიერ დაფინანსდა სულ 11 პროგრამა. იმ სამი პროგრამის დაფინანსებისათვის, რომელზედაც სტატიაშია საუბარი, ქალაქ თბილისის ბიუჯეტიდან გაცემულმა თანხამ 2017 – 2021 წლების მიხედვით შეადგინა შესაბამისად 2 246 331,5; 2 342 952,2; 2 624 749,4; 2 881 509,9; 3 074 980,5 ლარი, ჯამურმა თანხამ კი 13 170 524 ლარი.

მსოფლიოში მუდმივად მიმდინარე სოციალური, ეკონომიკური თუ სხვა ცვლილებები სერიოზულ გავლენას ახდენს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ადამიანთა ჯგუფებზე. მიუხედავად იმისა, რომ დღეს მრავალ ქვეყანაში და მათ შორის საქართველოშიც, არსებობს ამ ადამიანთა დაცვის არაერთი მექანიზმი, მუდმივად განვითარებად სამყაროში შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე ადამიანთა წინაშე, როგორც წესი, ჩნდება ახალი სოციალური, ეკონომიკური თუ უსაფრთხოების რისკები.

ამდენად ძალზედ მნიშვნელოვანია ჩვენი საზოგადოების ამ ნაწილის მხარდაჭერა და გაძლიერება, როგორც სახელმწიფოს, ასევე საზოგადოების მხრიდან.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. 2017 – 2021 წლების ქალაქ თბილისის ბიუჯეტი;
2. ქალაქ თბილისის მუნიციპალიტეტის მერიის ჯანდაცვისა და სოციალური მომსახურების საქალაქო სამსახურის 2017 -2021 წლების სტატისტიკური კრებულები;
3. ქალაქ თბილისის მუნიციპალიტეტის მერიის ვებ. გვერდზე <http://tbilisi.gov.ge/> განთავსებული ინფორმაცია;
4. საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს სსიპ სოციალური მომსახურების სააგენტოს ვებ. გვერდზე http://ssa.gov.ge/index.php?lang_id=&sec_id=1540 განთავსებული ინფორმაცია;
5. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სააგენტოს ვებ. გვერდზე <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/41/mosakhleoba> არსებული მონაცემები.

სომხური ეთნონაციონალური ექსპანსიონიზმის გეოპოლიტიკური ზომები სამხრეთ კავკასიაში

ელგუჯა ქავთარაძე

პოლიტიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი
<https://orcid.org/0000-0003-0471-1291>
ekavtaradze9@gmail.com

რეზიუმე

სომხური ისტორიული პრეტენზიების გენეზისზე მითითებით, ჩვენ გამოვდივართ ფართოდ აღიარებული პარადიგმიდან, რომ „სომხური იდეა“ არის მრავალმრიანი ფენომენი, რომელიც მოიცავს მრავალ პოლიტიკურ, სოციალურ-ეკონომიკურ და იდეოლოგიურ-ფსიქოლოგიურ კონტექსტს. ყველა ეს კომპონენტი უხილავად არის წარმოდგენილი სომეხი ხალხის მეზობელ ერებთან და სახელმწიფოებთან კონფლიქტების გენეზისში.

სომეხი ხალხის ეთნოპოლიტიკურ სივრცეს ყოველთვის ახასიათებდა პრობლემებისა და წინააღმდეგობების ძალიან რთული და რთული ნაკრები, რამაც ხშირად გამოიწვია ომები, დეპორტაციები და ძალადობრივი დავები სხვადასხვა ეთნიკურ ჯგუფებსა და სახელმწიფოებს შორის.

სომეხი ერის ისტორიული მისია, მისი განვითარების მთელი კურსით გამოწვეული, მიზნად ისახავს მეზობელი ერების და ქვეყნების ტერიტორიების მითვისებას.

სომეხი პატრიარქის [1] ბრალით ქართულ-სომხური ფედერალური სახელმწიფოს შექმნის მცდელობა მე-18 საუკუნის მეორე ნახევარში ჩაიშალა. ამიტომ ახალი სომეხი ეროვნული ლიდერები განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ კავკასიისთვის გეოპოლიტიკურ ბრძოლაში აღმოცენებულ რუსეთს.

XVIII საუკუნის ბოლოსთვის დაიწყო რუსეთ-სომხური საიდუმლო გეოპოლიტიკური ალიანსის ჩამოყალიბება, რომლის მიზანი იყო კავკასიაში სომხური სახელმწიფოს შექმნა საქართველოს, აზერბაიჯანისა და თურქეთის ტერიტორიებზე.

სომეხებს ჰქონდათ გრანდიოზული ოცნებები, რომლებიც მათ მიატოვეს მხოლოდ 1920 წელს, გიგანტურ სომხეთზე, რომელიც ბანაობდა სამი ზღვით - ადანიდან ტრაპიზონამდე - და გადაჭიმულია ბაქომდე. ასეთი სომხური სახელმწიფო შეიძლება შეიქმნას მხოლოდ

მეზობელი სახელმწიფოების ტერიტორიების ხარჯზე, მხოლოდ იმ ხალხების სისხლით, რომლებმაც ოდესღაც შეიფარეს და დაასახლეს ისინი თავიანთ მიწებზე.

1828-1830 წლებში რუსეთის პატრონაჟით სამხრეთ კავკასიაში 40 000 ირანელი და 100 000 თურქი სომეხი ჩამოსახლეს. აღვნიშნავთ იმ ფაქტს, რომ ჩამოსახლებულთა აბსოლუტური უმრავლესობა დასახლებული იყო ყარაბაღის მთიან რაიონებში და საქართველოს სამხრეთ რაიონებში.

მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრის განმავლობაში რუსეთი გეგმავდა კიდევ უფრო გაფართოვდეს და განავითაროს თავისი დაპყრობითი და შეტევითი პოლიტიკა სამხრეთის მიმართულებით. რუსეთი კვლავ ცდილობდა სომეხების გამოყენებას თავის პოლიტიკაში და დაჰპირდა მათ ახალ ტერიტორიაზე სომხური სახელმწიფოებრიობის დამყარებას. დაიწყო თურქეთში სომეხების ბრძოლა „ეროვნული დამოუკიდებლობისთვის“, რომელიც ზოგჯერ ნამდვილ ომში გადაიზარდა. ეს სომხური მოძრაობა მოგვიანებით გახდა ცნობილი როგორც „სომხური საკითხი“.

საკვანძო სიტყვები: სომხური საკითხი, სომხური იდეა, კავკასიისთვის გეოპოლიტიკური ბრძოლა.

ციტირებისთვის: სომხური ეთნონაციონალური ექსპანსიონიზმის გეოპოლიტიკური ზომები სამხრეთ კავკასიაში, ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, №3, 2022 წ. გვ. 58-64.

GEOPOLITICAL DIMENSIONS OF ARMENIAN ETHNO-NATIONAL EXPANSIONISM IN THE SOUTH CAUCASUS

Elguja Kavtaradze

Doctor of Political Sciences,

Professor at Sukhumi State University

<https://orcid.org/0000-0003-0471-1291>

ekavtaradze9@gmail.com

Referring to the genesis of Armenian historical claims, we proceed from the widely acknowledged paradigm that the “Armenian idea” is a multi-layered phenomenon, which includes many political, socio-economic and ideological-psychological contexts. All of these components are invisibly present in the genesis of the conflicts of the Armenian people with neighbouring nations and states.

The ethno-political space of the Armenian people has always been characterised by a very complex and intricate set of problems and contradictions, which have often led to wars, deportations and violent disputes between different ethnic groups and states.

The historical mission of the Armenian nation, prompted by the entire course of its development, has the aim of appropriating the territories of neighbouring nations and countries.

Through the fault of the Armenian patriarch,[1] the effort to create a Georgian-Armenian federal state failed in the second half of the 18th century. Therefore, the new Armenian national leaders gave special importance to Russia, which emerged in the geopolitical struggle for the Caucasus.

By the end of the 18th century, the formation of a secret Russian-Armenian geopolitical alliance began, which had as its goal the creation of an Armenian state in the Caucasus on the territories of Georgia, Azerbaijan and Turkey.

The Armenians had grandiose dreams, which they abandoned only in 1920, of a gigantic Armenia, bathed by three seas - from Adana to Trabzon - and stretching as far as Baku. Such an Armenian state could only be created at the expense of the territories of neighbouring states, only on the blood of those peoples who had once sheltered and settled them on their lands.[2]

Between 1828 and 1830, under Russian patronage, 40,000 Iranian and 100,000 Turkish Armenians were resettled in the South Caucasus. We note the fact that the vast majority of the settlers were settled in the mountainous regions of Karabakh and the southern regions of Georgia.[3]

Throughout the second half of the nineteenth century, Russia planned to further expand and develop its conquest and offensive policy in the southern direction. Russia again tried to use Armenians in its policy and promised them the establishment of Armenian statehood on the new territory. The struggle of Armenians in Turkey for their ‘national independence’ began, at times escalating into a real war. This Armenian movement later became known as the ‘Armenian Question’.

The history of the emergence of Armenian nationalist parties and their active work in favour of the so-called “Armenian national idea” actually begins in the nineties of the 19th century, but their origins are much deeper - they have their roots in previous centuries, when Armenians did not have their own statehood for many centuries, after the fall of the Ani kingdom (1045) (also, Bagratid Kingdom of Armenia).

The emergence and development of the Armenian nationalist movement from the outset was linked to the international situation and was largely determined by foreign policy factors. Thus, the Russo-Turkish War of 1877-1878 ended with the defeat of Turkey and the signing of the Treaty of San Stefano, according to which Turkey lost most of its possessions in the Balkans (Serbia, Romania), Bulgaria became an autonomous principality, besides South Bessarabia, Batumi, Ardahan, Kars and Bayazet passed to Russia [4]. It was by that time the Armenian movement began. In 1878, when the Russian armies moved deep into Anatolia, capturing Kars, Erzerum, and on another front, liberated Bulgaria and approached the outskirts of Constantinople, at this point the Armenians, deciding that their time had come, sent a deputation led by the Armenian patriarch in Constantinople Varzhabedian, who was received by the governor of the Caucasus, the Grand Duke Mikhail Nikolayevich [5]. At the same time the Armenian Patriarch Nerses appealed to the Russian government before the conclusion of the Treaty of San Stefano, where he “on behalf of the Armenian population” requested “the intercession of Russia” [6]. It was this Armenian initiative that caused the San Stefano Treaty to include \$16, under which Turkey was obliged to introduce reforms giving them self-government in those Vilayets where Armenians were compactly living [7].

Naturally, this Armenian initiative led to considerable tension between the Sultan government and the Armenian community in Turkey, and the seeds of enmity and mistrust were sown.[8] Armenian nationalists adopted the idea of creating a “Greater Armenia from sea to sea” and unrest began in Sasun, Van and other regions. Naturally, Turkey could not forgive the betrayal of the Armenian population, the results of which were unfortunate for the Armenians.

We have to note that contrary to the San Stefano Agreement, according to which the reforms were to be controlled by Russia alone, this function was now assigned to the six powers that participated in the congress.[9] However, the powers were in no hurry to solve the so called “Armenian problem”. The first Armenian nationalist party “Armenakan” was created under such circumstances, with its centre located in Van and branches in Tbilisi, Baku, Trabzon, Constantinople, as well as in Persia and the USA [10]. The program of the party stated that its aim was “to obtain by revolutionary means the right for the Armenian people to lead their own

lives” [11]. It also stated that the revolutionary work of the party should be deployed only among the Armenian population, as “forces should not be wasted on the deployment of the revolutionary movement among neighbouring nations, for the outlook, demands and development of the Armenian people differ significantly from other nations, which can affect the development of the revolutionary movement, slowing it down” [12].

Some other revolutionary organizations and parties were formed among Armenians [13], but they were short-lived and yielded the palm to “Dashnaksutun”.

After unsuccessful attempts of Armenian political organizations to tear off some territories from Turkey back in 1878 to create an Armenian state, Armenian leaders continued their policy of occupation of territories already inside the Russian Empire and the result of the new Armenian movement was the emergence of the Armenian-Azerbaijani conflict in 1905. In their pogroms in Baku, the Armenian side pursued the aim of ‘cleansing the mixed populated territory of Azerbaijanis’ - thereby preparing an ethnic base for an independent ‘great Armenian state’. For the same purpose, in November 1905 the Armenians carried out a bloody massacre of the Georgian population of Tiflis. They sought to liberate the city from non-Armenians and prepare Tiflis for the capital of a future independent “great Armenian state”. At the same time, the Dashnaks decided to separate the Borchali and Akhalkalaki districts from the Tiflis province and from these territories to form a new - Alexandropol province [14].

Although Tsarism could have unceremoniously undertaken administrative and territorial reforms and transferred a certain part of Georgian territories to the Armenians, it did not consider it expedient to create an explosive situation in the run-up to the World War. Therefore, the Tsarist regime targeted the eastern vilayets of the Ottoman Empire, cleverly suggesting to the Armenians the gravity of their position in Turkey.

It was quite easy to agitate the Turkish Armenians. Once upon a time at a meeting one of the Dashnaks would object to an uprising in Turkey, saying that all Armenians would be slaughtered there, while others would reply: “Blood must be shed and the civilised world would take notice”. This is how the leaders of “Dashnaksutun” were thinking about their plans [15].

On the eve of the First World War the Young Turks tried to persuade Armenians to take an active stand on the side of Turkey. However, the Armenian leaders had other aims. The aspirations of the Armenian nationalists were seen by the Turkish leadership as treason against the interests and ideals of the Turkish Empire [16].

The Russian troops of the 1st Caucasus Army crossed the Turkish border on 4 November 1914. The numerous Armenian committees of the “Gnchak” and “Dashnaksutyun” parties in the rear of the Turkish troops began to organise mass disturbances, robberies, killings of civilians, attacks on state institutions, mosques, etc [17].

The Dashnak leaders were well aware, that they would never achieve their objectives in Turkey by peaceful means - there were simply no prerequisites for that. Therefore in 1914, when the war started, and especially in the spring of 1915, when the Russian army counter-offensive started, they decided to implement their tactic of “emptying the void”. The Dashnaksutun emissaries, who were at the head of armed gangs (rebel groups), launched a general uprising of the Armenian population in the vilayet of Van, which was at the epicentre of the unfolding hostilities. During the Russian offensive in the southern part of the Turkish front these volunteers committed a merciless massacre of the peaceful Turkish population. Turkish villages occupied by Dashnak units were “liberated” from living people and turned into ruins filled with disfigured victims [18].

The Ottoman government initially opted for defensive tactics, suppressing rebellions in individual regions. The government perceived these as isolated incidents, despite Armenians fleeing with their weapons and the large role of religious leaders in the uprisings. A message was sent to the Armenian patriarch at this time stating that there were not enough gendarmes to restore public order in the country because of the war, and that if the disturbances caused by the Armenians did not stop, “the government would be forced to take harsher measures for the defence of the country” [19].

All these attempts by the Ottoman government to solve the problem peacefully have been documented. During the period when the Ottoman troops were fighting on the front line, the Armenian actions were carried out as planned: “For the independence of the Armenians, in order to serve the interests of the Allies”. But it should not be forgotten that the actions of the Armenian gangs in the rear of the Ottoman troops - under international law - are nothing less than high treason [20].

On 21 February 1914, 30,000 ethnic Turks were killed in Kars and Ardahan by trained Armenian gangs. Babies were taken away and thrown into the fire. The murders were preceded by brutal torture. One of the direct organizers of these murders was the ideologist of the Armenian terrorist organization “Gnchak”, deputy of the Turkish Parliament Stepan Ter-Danielyan [21].

Seeing such actions of the Dashnak “heroes” and aware of the Tsarist plan to “solve” the so-called Armenian question, the Turkish government decided in April 1915 on the general deportation of Armenians living in Turkey.

The reason for resettlement was the treachery and extermination of the ethnically Turkish population in the territories seized by the Russian Empire, where the establishment of an ‘independent’ Armenia was envisaged. The purpose of relocating the Armenians on the Iranian and Caucasian front lines was not to exterminate them, but to ensure the security of the Turkish state.

Sharing the skin of an unkilld bear was premature. Ironically, Russia withdrew from the war after the revolutionary explosion in 1917, the Russian army left the occupied ter-

ritories and with them hundreds of thousands of Armenians moved to the Transcaucasus and settled in the Georgian and Azerbaijani lands [22].

On 20 November 1917, the Petrograd Sovnarkom proclaimed: "We declare that the treaty dividing Turkey and 'taking away' 'Armenia' from her is torn up and destroyed. As soon as hostilities cease, the Armenians will be assured the right to freely determine their own destiny" [23].

The declaration was agreed with Germany. In practice it meant renouncing the protection of the Turkish Armenians. Such a decision of the Bolsheviks was (as it later turned out, erroneously) dictated by the belief that the Turkish leader M. Kemal was going to be at the forefront of the struggle of the oppressed peoples of the East against world imperialism.

The Bolshevik coup in Russia and their policy on the 'Armenian issue' threw the Dashnaks (who were so close to their cherished goal) into disarray and the Armenian public wondered how to proceed.

The leaders of the Dashnaks repeatedly indulged the Armenian people with illusions, instilling in them unrealistic hopes of establishing a "Great Armenia" and assuring them that the Dashnaksutiun was supported by powerful forces, referring to Russia, then to England and France. The interests of these powers undoubtedly converged on the "Armenian issue", but this interest did not yet mean that they were prepared to provide real comprehensive and large-scale assistance, without which Dashnaksutyun's plans were doomed to failure.

However, the Armenian nationalist organisations quickly adapted to the new political realities. Having realised that the plans for the creation of "Armenian statehood" in the territory of Turkey had become considerably more difficult, if not completely failed, the Dashnaks switched to the implementation of this idea in the Transcaucasus.

As early as the beginning of 1918, the Dashnaksutyun party began implementing a criminal plan to oust Azerbaijanis from their ancestral lands for their subsequent colonisation by Armenians. For this purpose, the Dashnaks actively recruited Armenian armed units who had previously fought in the Russian army on the Caucasus front.

One of the first large-scale operations by Armenian formations to ethnically cleanse the territories of the Transcaucasus from Azerbaijanis was carried out in the province of Erivan. Between February 17 and 21, 1918, regular Armenian armed formations under the command of Colonel Pirumov, using artillery, razed 21 Azerbaijani villages to the ground in that province. Erivan province 197 Azerbaijani villages were plundered and destroyed [25].

This punitive operation was an integral part of the Dashnaksutyun policy of ethnically cleansing the territory of Erivan province from Azerbaijanis and subsequently transforming these native Azerbaijani lands into the centre of Armenian statehood in the Transcaucasus. After all, as of 1 January 1916, Azerbaijanis constituted approximately 40% of the population of the Erivan province [26].

The punitive operation against the peaceful Azerbaijani population of the Erivan province was a kind of "the general rehearsal" for the Dashnak formations before the March events of 1918. These events which have led only in Baku to death of more than 12 thousand innocent peaceful Azerbaijanis, are one of the most terrible and tragic pages of the modern history of Azerbaijan.

This is precisely the way the best representatives of the Armenian people tried to cleanse the territories of neighbouring nations from non-Armenians to create their own ethno-political space with the subsequent aim of establishing an independent "great Armenian state".

On 26 May 1918 Georgia declared independence, but it caused an outburst of indignation among the Dashnaks,[27] the Armenian Bolsheviks and the whole Armenian public. [28] It was seen as a betrayal of the interests of the Armenian people. Thus, the Bolshevik Shaumyan assessed the declaration of independence of Georgia as follows: "The declaration of independence of Georgia indicates a new crime by the Mensheviks. This is a new attempt at betrayal of the Armenian people neighbouring Georgia, an incredible, shameless betrayal" [29].

Such an attitude towards the proclamation of Georgian independence by Armenian political parties and the public is explained by the Turkish ultimatum of 26 May 1918, and the attitude of the parties represented in the Transcaucasian Sejm.

The Turkish ultimatum of 26 May 1918 demanded the immediate alienation in favour of the Ottoman Empire of Nakhichevan district, excluding Ordubad, half of Sharuro-Daralagyaz district, all of Surmalin district, Echmiadzin district, half of Erivan district, most of Alexandropol district and all of Akhalkalaki district [30].

In the opinion of the Dashnaks, the Georgian Mensheviks declared Georgia a separate republic only in order to start separatist negotiations with Turkey and hand over the entire so-called Armenia to them.[31]The declaration of Georgian independence, so negatively perceived by the Dashnaks, forced the Turkish government to make significant adjustments in its plans towards Armenia. Thus, during the signing of the Batumi Agreement the head of the Turkish delegation, Khalil Bey, stated: "The Ottoman imperial government managed its feelings with great calm and instructed me to sign a document recognising the existence of an Armenian government" [32].

The Dashnak leaders, long dreamed of becoming masters of an independent Armenian state, were delighted by the generosity of the Young Turks.[33] On May 28 1918 the Central Armenian National Council in Tiflis declared Armenia an independent republic and the Dashnak government reluctantly left for Erivan, the capital of the new state, on June 17.

The new independent Armenia was formed from parts of the historical territories of Georgia and Azerbaijan, this territory amounted to 9,000 square kilometres. The plan

to create a "Greater Armenia" failed, although the creation of the Armenian geopolitical space was a significant step in the Armenian national cause.

After Germany's defeat in the World War Armenia as a faithful ally of the Entente in the Caucasus counted on the special favour of Britain, France and the United States and demanded a promise of the expansion of the Armenian borders. According to Javakhishvili a fantastic map of Armenia was published in Istanbul, on which Armenia was stretched from the Black Sea to the Caspian Sea and from a place north of Seleucia to Ardabil the border of Armenia ended at the Caspian Sea. Batumi, Akhaltsikhe, Mtskheta and even Tbilisi appeared on this map to be within the limits of Armenia, while Georgia received only a small, narrow strip" [35].

Although Armenia ceased to exist politically in 1045, its borders had never been defined in this way. However, the post-war international situation and the position of Turkey allowed the Dashnaks to demand expansion of Armenia to the limits presented in the map.

According to archive material, during negotiations[36] Armenian Minister of Foreign Affairs S. Tigranian in Yerevan declared to diplomatic representative of Georgia in Armenia that Armenia may cede Akhalkalak and Borchalo provinces to Georgia if Georgia will support Armenian government in its intention to add Karabakh and the mountainous part of the Kazakh province to the latter[37]. Mdivani, of course, could not give any promises to S. Tigranian and immediately ruled out the possibility of Georgia's participation in the planned aggression of Armenia against Azerbaijan. Subsequently, according to the documents, Tigranian raised this issue several times in a conversation with S. Mdivani, but did not receive any support from him. Tigranian then put forward an idea of a joint (Georgian-Armenian) action against Turkey.[38] However, Tigranian's idea was not supported in Georgian government circles.[39]

On December 7, 1918 Armenia suddenly attacked Georgia without declaring a war. With this action the Dashnak leaders of Armenia wrote one of the blackest pages in the history of Georgian-Armenian relations!

As a result of the Armenian attack on December 15 and 16 the Georgian capital was directly threatened. Under these circumstances on December 17, 1918 an emergency meeting of the Georgian Parliament was held in Tbilisi. N.N. Jordania said in his speech: "Something happened that should not have happened ... Responsibility for this historic crime falls entirely on the government of Kachaznuni." [39] On the same December 17, mobilization was announced, General G. Mazniashvili was appointed commander of the Georgian army, acting against the Armenian troops, General G. Kvinitadze was appointed as Chief of Staff.[40] Personnel changes were made both in the national army and in the guard. Subsequently, the Armenian army was defeated and expelled from Georgian territory.

At 12 o'clock on December 31, 1918 the hostilities

ceased. Armenian troops were pushed back to the positions previously occupied, the enemy was defeated.

Thus, the plans of the Armenian leadership to cut off significant territories from Georgia failed.

Commenting on the treacherous attack of Armenia on Georgia I.A. Javakhishvili wrote: "...Despite the painful lessons of history, the Armenian rulers did not hesitate to invade Georgia and seize our capital by force, it is not difficult to imagine how much their appetite will increase when they again forget the bitter days of history. Therefore, the Georgian people and their government... are obliged to pay due attention to the state borders and to strictly defend them. This will not hinder either fraternity - unity or good neighbourly relations with those who really think of fraternity and good neighbourliness"[41].

In Paris the Armenian delegation printed a new map of Armenia, according to which the boundaries of Armenia included: Akhalkalaki district, Akhaltsikhe district, Borchali district, Tbilisi, Mtskheta, Gori, Batumi and part of Batumi province,[42] this map also included Trapezund, Kars and Ardahan regions. The Armenian government delegation presented this map to the World Conference for approval of the Armenian state within the boundaries shown on the map and stated: "The Armenians, deceived and abandoned by the Georgians and betrayed by the Tatars, joined the Turks, after the defeat of Russia and the Treaty of Brest-Litovsk, defended the front with their military units and held the Turkish advance for 7 months".

Having lost Cilicia, having lost its natural harbours, Mersin and Hayes, the Armenian people would be doomed to wither in their mountains, without communication with the Mediterranean Sea and, not having a possibility to breathe, Armenia would lose its lungs.

"The life and future of Armenians on the Mediterranean Sea" [43].

However, the falsity of the map and statistics presented by the Armenian delegation immediately became clear to all and deprived the Armenian delegation's fantastic plans of all credibility in the eyes of the French, British and American representatives. "The plan for the Great Armenia," Javakhishvili wrote, "has disintegrated and disappeared like a soap bubble." [44]

During the Paris peace conference Armenia did not receive the expected support from the British. There was hope for the United States. President W. Wilson promised help and on his orders Colonel Haskell was sent to Armenia to prepare the whole of Transcaucasia for a mandate rule. But the Senate calculated the possible costs and decided that supporting Armenia would cost American taxpayers too much: £151.2 million over 5 years. To Wilson's appeals for remembrance of humanism, the senators replied, "We do not wish to get involved in European affairs, even though considerations of humanity demanded it" [45].

In September 1919 the Dashnak newspaper "Ashkhatavor" published an article critical of British policy in Trans-

caucasia. The threat of a Turkish invasion hung over Armenia as British troops withdrew. In response, Scotland Liddell[46] harshly criticised the domestic and foreign policy of the Dashnaks. "Instead," he wrote, "of persuading their countrymen to live in peace with their neighbours - and wait until the peace conference (the Paris conference) settles many disputed issues, many Armenian leaders, the Dashnaks and others are turning the people against the Muslims".

... Armenian leaders are infatuated with the silly idea that where there are Armenians there should be only Armenian laws and no others. And their dreams of a future Armenia have reached to the idea of an Armenia with access to three seas - the Black Sea, the Mediterranean and the Caspian Sea. If such Armenia could be created, only 3% of its population would be Armenians.

... And finally, we cannot believe in any way that the Dashnak party is a true representative of the thoughts and aspirations of the Armenian people and a dedicated defender of their needs." [47]

Such harsh criticism of the Dashnaks was certainly connected with the project of establishing an American protectorate over Armenia and was indicative not only of the aggravation of Armenian-English, but also Anglo-American relations.

The British troops withdrew from Baku in the summer of 1919. In the meantime General A. I. Denikin, under the slogan of the "United and Great Russia", continued his offensive to the south. In this situation on 16 June 1919 Azerbaijan and Georgia signed a military-political treaty. However, the Dashnaks chose a different path, they concluded a secret military alliance with Denikin. [48] This alliance was certainly directed against both Georgia and Azerbaijan.

After the defeat of Denikin's main forces in 1920, a new war with Turkey was imminent in Armenia. Turkey demanded that Armenia renounce the Treaty of Sèvres [49] and, consequently, certain territories.

In the autumn of 1920 hostilities began between Turkey and Armenia. The Bolshevik leadership was sympathetic to Turkey as Armenia was considered an outpost of the Entente. The Entente countries, in turn, were hesitant to help Armenia.

Armenia renounced the Treaty of Sevres at the end of November 1920 [49]. Hope remained with Soviet Russia. On 29 November 1920 Soviet power was established in Armenia.

Thus, the policy of the Armenian Nationalist Party "Dashnaksutyun" failed. Its ambition to create a "Greater Armenia from sea to sea" brought inexhaustible suffering to the Armenian people first and foremost. The historical crime of the Dashnaks was the organization of mass protest against the Turkish state and its results.

The worldwide political events at the end of the 20th century, associated with the collapse of the Soviet Union, could not lead to a 'renaissance' of the ancient Armenian dream. With the independence of Armenia in 1991, the 'Armenian question' returned to the international arena.

The Armenian-Azerbaijani war and the occupation of the Nagorny Karabakh region, according to Armenian ideologues, is the beginning of the process of creating a 'Greater Armenia'. Armenian emissaries have had their geopolitical dreams and are now building plans to seize new territories from neighbouring countries.

All of a sudden, it dawned on Armenians in Georgia and Azerbaijan that they do not live in those countries, but in part of the territory of "Greater Armenia", so the descendants of refugees from Turkey began to demand annexation of Javakheti to Armenia, while in Yerevan Armenian minds concocted historical absurdities about the right of Armenians to the southern regions of Georgia [50].

The Georgian intelligentsia found it unserious to enter into a polemic with the "Greater Armenia" Taxis. The Armenian ideologues felt that the Georgians bowed their heads to the majesty of the Armenian intellect and in their speeches demanded that Georgia annex Javakheti to Armenia. In Georgian political and social circles it was now clear that the Armenians had turned their gaze to the southern borders of Georgia [51].

Georgian scholars, with a little delay, did proceed to expose the Armenian "sages". Soon, Georgian newspapers published works, scientific articles and whole monographs were devoted to Armenian problem, in a word, a decent scientific response was given to all Armenian claims. To our surprise, the Armenians were hushed up, the Georgian public had the naivety to think that the Armenians had realised their mistake and the issue was over. However, some time later, shocking articles and statements by Armenian scribblers appeared in Armenian media and online websites [51]. In particular, they started claiming that Armenians were an autochthonous ethnos on territories of Ponto-Caucasus space. In a veiled form, there is an idea that Armenians are the autochthons of Abkhazia and the entire Western Georgia. A certain number of Armenians in the Krasnodar region, which appeared there mainly after the earthquake in Armenia, now gives grounds for Armenian ideologists to add this region to the contours of a future "Greater Armenia". Such actions were the cause of the Armenian calamities at the beginning of the twentieth century; by their actions, the representatives of the Armenian people are once again preparing a new fate for the Armenian people, and they alone will have to regret it.

The centuries-long Armenian ethnic expansion of the historical regions of Georgia and Azerbaijan could not blur the historical borders of our states. However, the Armenians, by rebranding Georgian and Azerbaijani toponyms and entire regions, thought that they lived not in Georgia and Azerbaijan, but in Armenia. At present, the new Armenian geopoliticians, having embraced the ancient, age-old secrets and aspirations of their people, have updated their rights to the beloved regions of neighbouring states with new political "concepts", so that the ancient idea is now being given a new form corresponding to the new era.

The creative talent of Armenian scientists can be envied, there is no equivalent in the world history of such disrespect to a neighbouring country, falsification of its entire historical past and such a crude attempt to appropriate its cultural heritage as is done by Armenian pseudo-scientists.

Thus, the Azerbaijani and Georgian lands, fertilized with the blood of our ancestors, have now become fertile ground for the Armenian false homeland to flourish. History knows of no cases of Armenian heroes fighting for the now claimed land. However, we know Movses Khorenatsi, Faustos Buzand, Jovhannes Draskhanakertzi and their likes today Suren Ayvazyan, Vahe Sargsyan and others, who create more and more tales for the rising Hayrans, preparing an ideological basis for future annexations of foreign territories.

From the history of Armenia it is well known that the lack of resilience and instinct for self-preservation created very favourable conditions for the settlement of this amazing people in different countries of the world. Every corner of Georgia was coveted by them, but in times of enemy offensives, when Georgians were holding their ground, or engaged in unequal combat, the hospitable Armenians, having laid down their arms before a strong enemy, immediately turned into their welcome allies and began to fight against those with whom they lived - their weakened hosts. This happened today, before our eyes in August 2008, when the Russian military machine shamefully invaded Georgia, Armenians were ready to revolt in Javakheti, but the world community stopped the rusty Russian tanks, and our "brothers" Armenians were quiet, waiting for a new opportunity.

In this aspect, M. Izoria notes in her paper: "...Regarding the prospects of the South Caucasian republics joining NATO, against the background of Tbilisi's institutional readiness to join the alliance, the main obstacle is still the situation around Georgia's two occupied regions". [53]. Undoubtedly, Georgia's entry into NATO's military-political bloc and the accession to the European Union are the primary goals of Georgia's foreign policy, while the obstacle will be resolved for political reasons.

The Karabakh conflict, in both its historical and current manifestations, is a continuation of the ancient Armenian idea of expanding the Armenian ethnic space. The Armenian invasion and occupation of this historic Azerbaijani region by Russian armed forces has resulted in a significant geo-ethnic change in the region. This mega-ethnic substratum continues to settle in neighbouring countries, aiming to expand its geopolitical range.

Proceeding from the above, the new geopolitical function of Turkey as a regional power, based on its geo-historical position, should determine the distribution of geocivilizational boundaries and put an end to the Armenian historical insurgencies, and finally withdraw Russia from the South Caucasus for the final establishment of peace in the region.

The states of the South Caucasus could build a unique Caucasian civilization, but when Azerbaijan and Georgia talk about a united Caucasus, our Armenian neighbours counter

this idea with their own - the idea of a "Greater Armenia". It seemed that after the flight from Karabakh, the Armenian geopoliticians will abandon this crazy idea forever, but no, they with renewed zeal began to promote ownership of the historical Georgian region of Samtskhe-Javakheti to Armenia, and the trouble is that they are supported in this by the geopolitical centres. With their new geopolitical games, the Armenian leaders are again preparing new sufferings for their own people.

USED LITERATURE:

1. The Armenian patriarch, fearing the loss of his meagre land holdings, betrayed the Armenian national idea by informing the Shah of Persia of the intentions of the Georgian king Irakli II;
2. It is known that Georgian kings over the centuries provided Armenians with land in various regions of Georgia;
3. Ballayev A. Azerbaijani national movement in 1917-1918, Baku, 1998, p. 25; G.R.Markhulia. Administrative policy of the Russian empire in the South Caucasus and the issues of Armenian-Georgian antagonism. Tbilisi, 2004. p.19; G.R.Markhulia;
4. The War of 1877-1878, vol.III, The war in Asian Turkey. Edited by A. Zykov. SPb, 1881, pp. 416-417;
5. I.B.Najafov. History of Armenian Nationalism in Transcaucasus at the end of XIX -beginning of XX centuries. Baku, 1993, p. 39;
6. Ibid;
7. F. Martens. Collection of treaties and conventions concluded by Russia with foreign countries, vol.XII, Saint-Petersburg, 1898, p.116 ff;
8. V. Gurko-Kryazhin. Armenian problem. BSE, vol.III, Moscow, 1926, p. 7;
9. V. Gurko-Kryazhin. Armenian question. TSŽ. v. III, m.,1926, p.7;
10. A. Darbinyan. Armenia in the days of national liberation. Memories (1890-1940). Paris, 1947, p. 119;
11. Ibid, p. 125;
12. Ibid;
13. Thus, in August 1887 another nationalist party called "Hnchak" was organised in Geneva. (See History of the Gnchak Party (1887-1962). Beirut, 1962);
14. G.R.Markhulia.On the "Armenian Question" in the South Caucasus. Tbilisi, 2004, p.21.
15. M.Neyman. Armenians. Iravan, 1990, p.176 ff;
16. S. S. Stepanyan. Armenia in the Politics of Imperialist Germany. (End of XIX - the beginning of XX century). Yerevan, 1975, p. 110.
17. A. Mansurov. White Spots of History and Perestroika. Baku, 1990, pp. 56-57;
18. Ibid;
19. Khalachoglu Yusuf. Armenian Resettlements and Realities (1914-1918). Published by the Institute of Turkish History. Ankara, 2001, p. 70.

ეკოქალაქური ნიგნი

რებენზია ნოდარ ჭითანავას მონოგრაფიაზე: გლობალური გამოწვევები ერთპოლუსიან მსოფლიოში

მურმან კვარაცხელია

ეკონომიკურ მეცნიერებათა

დოქტორი, პროფესორი

<https://orcid.org/0000-0002-6457-7170>

murmankvara77@gmail.com

ქართული ეკონომიკური მეცნიერება ყოველთვის გამოირჩეოდა თავისი ეპოქის გამოწვევების ადექვატური აღქმითა და მისი პრობლემების სიღრმისეული გააზრებებით, რომელთა სათავეში ყოველთვის იდგა მოაზროვნე მეცნიერთა უმაღლესი კოჰორტა გამორჩეულ მეცნიერთა სახეებით. ისინი ქვეყნის აღმშენებლობას ყოველთვის დროული ნააზრევებით ამდიდრებდნენ და გარკვეული დოზით ეპოქასაც წინ უსწრებდნენ. ასეთი აზროვნების ნამდვილ ნიმუშად მოგვევლინა ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორის, პროფესორის, საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრის, ათეულობით სამეცნიერო ნაშრომისა და მონოგრაფიული გამოკვლევების ავტორის, ბატონ **ნოდარ ჭითანავას** კიდევ ერთი საინტერესო და მეტად მნიშვნელოვანი ნიგნი - ეს არის „გლობალური გამოწვევები ერთპოლუსიან მსოფლიოში“.

ნიგნი შექმნილია ქართულ (და არა მარტო ქართულ!) ეკონომიკურ ლიტერატურაში სრულიად ახალი ფორმატით, ესაა დიდ მეცნიერთან დიალოგის სახით წარმოდგენილი მოსაზრებები. ამ დიალოგის ჩარჩოში პროფესორ **იური პაპასქუას** მაღალი ინტელექტი თანხვედრაშია ავტორის აზროვნების ფენომენთან და თხრობის დინამიკაც ლოგიკური და სიღრმისეულია.

ნიგნში დასაბუთებული და არგუმენტირებული დასკვნები, მეტად საყურადღებო ხედვები გლობალიზაციისა და გეოეკონომიკურ სივრცეში ჩვენი ქვეყნის როლის შესახებ, ასევე კორონავირუსული პანდემიით გამოწვეულ პრობლემებზე, თანამედროვე აზროვნების უმაღლეს ნიმუშად შეიძლება ჩაითვალოს.

ყველაასათვის ცნობილია, რომ საქართველო ბევრი ახალი პრობლემისა და გამოწვევების წინაშე დგას. საჭიროა შექმნილი მდგომარეობის ობიექტური გააზრება და მეცნიერული დასაბუთება. მეცნიერმა სწორედ ამ ნიგნში განიხილა 30-წლიანი ტრანსფორმაციული პროცესების სისტემური ანალიზის მრავალმხრივი პოსტულატები. პროფესორი ნოდარ ჭითანავა სამართლიანად შენიშნავს: „**30 წელია ქვეყანა ყოველმომცველი გარდაქმნების რთულ პროცესშია ჩართული და მაინც ვერ დაღაგდა. ეს ყველაზე რთული პერიოდი ბოლომდე შეცნობილიც არა არის**“.

ნიგნში ნათლადაა გამოკვეთილი ქვეყნის განვითარების სტრატეგიული მიზანი: „**ეროვნული ფენომენის გათანამედროვეობით დროსთან (სწრაფად ცვალებად**

გამოწვევებთან) თავსებადობის უნარი შევინარჩუნოთ და ქვეყანა განვითარების თვისებრივად ახალ ტრაექტორიაზე გავიდეს“. თუ ამას არ გავაკეთებთ, მაშინ ჩვენი მომავალიც ცხადი იქნება: „**გლობალური პროცესების მიღევად სახელმწიფო წარმონაქმნად ვიქცევით და დროის (წინასწარ ცნობილ) განაჩენს დაველოდებით**“.

ნებისმიერი სახელმწიფოსთვის, მისი სიძლიერისა და წინსვლისთვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მის ინტელექტუალურ პოტენციალს. თუ მას სწორად გამოიყენებენ, ეს იქნება უდიდესი ძალა ნებისმიერ გამოწვევასთან გამკლავებისათვის. პროფესორი ნოდარ ჭითანავა ხაზს უსვამს იმ ფაქტს, რომ „**ერის უბედურება იწყება იქ, სადაც სახელმწიფო, საზოგადოება სამი არამატერიალური განძის - ნიჭის, ჭკუისა და ცოდნის მფლობელ მამულისშვილებს (მოქალაქეებს) უნდობლობას უცხადებს**“. დამეთანხმებით, ამის მაგალითები კი, სამწუხაროდ, ხშირია ჩვენს ქვეყანაში.

პროფესორ ნოდარ ჭითანავას აზრით, საქართველოს ეკონომიკური, პოლიტიკური და ზნეობრივი ალორძინების ერთ-ერთი გასაღები სოფელია. ყოველმხრივ უნდა დავუჭიროთ მხარი სოფლად გლეხური მეურნეობების, კოოპერატივების, ამხანაგობების ჩამოყალიბებას, წავახალისოთ ქალაქის მოსახლეობის ჩაბმა სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში.

საინტერესოა, რა მოგვცა ქვეყნის ცხოვრების 30 წლიანმა გამოცდილებამ? პროფესორის აზრით, „**ქართველ კაცს სიბრძნე და ქვეყნის წინაშე პასუხისმგებლობა დროებით გაეფანტა, მაგრამ მისი გენეტიკური რესურსები ჭკვიანური მოქმედებისთვის, ეჭვი არ მეპარება შენარჩუნებულია! ესაა ყველაზე უნივერსალური რესურსი, რაც დღეს გაგვაჩნია**“.

30 წლის მანძილზე ბევრი ნეგატიური დაგროვდა ჩვენს ქვეყანაში. ეს მომენტებიც საინტერესოდ და არგუმენტირებულად არის გაშუქებული ნიგნში. კერძოდ, ასეთ სურათს გვიხატავს პროფესორი:

1. **ქვეყანა ტერიტორიის მნიშვნელოვან ნაწილს ვერ აკონტროლებს;**
2. **დემოგრაფიული მდგომარეობა მკვეთრად გაუარესდა, მოსახლეობის დეპოპულაცია, სახეზეა;**
3. **მინა და სხვა რესურსები სახელმწიფო მართვის მიღმა დარჩა. ყოველივე ამის შედეგად ეკონომიკა სისტემურ კრიზისშია;**
4. **სასურსათო უზრუნველყოფა არსებითად დამოკიდებულია იმპორტზე;**
5. **განათლების, მეცნიერების განვითარება დროის მოთხოვნებს ჩამორჩა. ახალგაზრდობას არ იზიდავს მეცნიერებაში საქმიანობა, რაც ყველაზე დიდი საფრთხეა ქვეყნისთვის;**
6. **ცხოვრების დონე მკვეთრად დაეცა, მოსახლე-**

ობის მნიშვნელოვანი ნაწილი დასაქმებული არ არის. სიღარიბე ამუხრუჭებს საზოგადოებრივ პროგრესს.

ყოველივე ეს უცილობლივ გადაწყვეტას მოითხოვს. ვინ უნდა ითამაშოს მთავარი როლი ქვეყნის განვითარების სტრატეგიის განსაზღვრისა და მისი განხორციელების ამოცანების შესრულებაში? ასევე, ვის და რას შესწევს უნარი ქვეყნის კრიზისიდან გამოყვანაში? პროფესორის აზრით, ეს უნდა განახორციელოს ტრიადამ: სახელმწიფო, მეცნიერება და ეკლესია. მეცნიერი თითოეულ ამ პოსტულატებს უაღრესად სიღრმისეულად იკვლევს და ყველა მათგანის ფუნქციონალურ მნიშვნელობას განსაზღვრავს.

პროფესორი ნოდარ ჭითანავა მეცნიერული პრიზმიდან გვესაუბრება იმ ახალი თაობის შესახებ, რომელსაც მინიმალური ცხოვრებისეული გამოცდილება არ ჰქონდა, მაგრამ, სამწუხაროდ, გარედან შემოთავაზებით ხელისუფლებაში მოვიდა. ეს ის თაობაა, რომელიც მშობლებმა საკუთარ ქვეყანას განარიდეს, უცხო ენაზე ამეტყველდნენ, ინამეს მშობლიურ ფესვებს მოწყვეტილი იდეები (ან უკეთეს შემთხვევაში თავს მოახვიეს) და როცა გარედან მხარდაჭერით, ძალაუფლება მიართვეს, გაუაზრებელი ქმედებებით მოახერხეს საზოგადოებრივი ნონასწორობის მთავარი ფაქტორის - უფროსი, საშუალო და უმცროსი თაობების დაპირისპირება.

მეცნიერს მიაჩნია, რომ უფროს თაობას აქვს დიდი ცხოვრებისეული გამოცდილება, საშუალო ტაობას - თანამედროვე ცოდნა, უმცროს თაობას - მზარდი ენერჯია. ქვეყანა მაშინ აღწევს წარმატებას, როცა სამივე ძალას აერთიანებს. სხვა შემთხვევაში ერის ისტორიულ განვითარებაში დიდი პააააუზა დგება. სამწუხაროდ, ასე მოხდა საქართველოსიც. ძველი თაობა, რომელსაც უდიდესი წვლილი აქვს შეტანილი ქვეყნის აღმშენებლობაში, ქვეყნის ტრანსფორმაციის პროცესებს სრულად ჩამოაცილეს.

მიმდინარე პროცესების შესწავლის საფუძველზე პროფესორი ნოდარ ჭითანავა აკეთებს ჭეშმარიტ დასკვნას: „ეკონომიკის გარდაქმნების რთული პროცესი ზნეობრივი თვალსაზრისითაც არასწორად წარიმართა. არც ისაა გამართლებული, რომ დღესაც საზოგადოების მნიშვნელოვანი ნაწილი ფუჭ ილუზიებშია. იმის მოლოდინი აქვს, რომ ვიღაც მონყალების თვალთ გადამოგვხედავს, უანგაროდ დაგვეხმარება, დაქუცმაცებულ ტერიტორიებს გაამთელებს, დროსა და სივრცეში გაფანტულ ინტელექტუალურ პოტენციალს აღგვიდგენს და შევძლებთ ისტორიული როლის მომავალშიც შესრულებას“.

მეცნიერი ფიქრობს, რომ ასეთმა განწყობამ სხვის ხარჯზე ცხოვრების სტილი დაამკვიდრა. ეს კი ყველაზე მეტად აზარალებს ქვეყანას. მას მიაჩნია, რომ ქვეყანას უნდა ჰქონდეს გრძელვადიან პერიოდზე გათვლილი პროგრამა, სტრატეგია და მისი განხორციელებისთვის უნდა ყალიბდებოდეს ელიტა, რომელიც უნდა აცნობიერებდეს იმას, რომ პოლიტიკა და ეკონომიკა შესაძლებლობების მეცნიერება და ხელოვნებაა. ქვეყანას, პირველ ყოვლისა, სჭირდება სახელმწიფო ელიტა, ესე იგი, სახელმწიფოებრივად მოაზროვნე კადრები.

პროფესორ ნოდარ ჭითანავას მოჰყავს დიდი ილია

ჭავჭავაძის ბრძნული გამონათქვამი: „დღეს (იგულისხმება მე-19 საუკუნე, თუმცა 21-ე საუკუნესაც ეხება-ნ.ჭ.) ქვეყანა იმით კი არ არის უძლური, რომ ღარიბია, არამედ იმით, რომ მცოდნე, გონებასხნილი, ძლიერი განათლებული კაცები არ ჰყავს“. აქედან გამომდინარე ავტორი მიიჩნევს, რომ პროფესიონალიზმი და არა პარტიული კუთვნილება უნდა იყოს ნომენკლატურის ფორმირების მთავარი პრინციპი.

მეტად საინტერესოა წიგნის ერთი თავი, „საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური გარდაქმნები და გლობალიზაცია“. დღეს გლობალიზაცია ძლიერი და მრავალმხრივი პროცესია, იგი მოიცავს როგორც პოლიტიკას, ასევე ეკონომიკას, რელიგიას და ა.შ. მან გააღრმავა კავშირები სახელმწიფოებს შორის. ადამიანები და სახელმწიფო დღეს დგას მის პირისპირ, ვერ გაექცევა მას. პროფესორ ნოდარ ჭითანავას შეფასებით, გლობალიზაციამ გვიჩვენა, რომ თუ ადრე მსოფლიო ეკონომიკა ისეთი სივრცე (ველი) იყო, სადაც მოქმედებდნენ სუვერენული სახელმწიფოები, თანამედროვე პირობებში იგი წარმოადგენს სუბიექტს, რომელიც თავისუფლად მოქმედებს სუვერენული სახელმწიფოების საზღვრებში. ასეთ დამოკიდებულებას შეუძლია თუ არა ნეგატიური მოვლენის მოხდენა პატარა სახელმწიფოებზე. ამის პასუხი კარგად ჩანს პროფესორ ნოდარ ჭითანავას დასკვნებში: „გლობალიზაციამ მნიშვნელოვნად შეზღუდა სახელმწიფოს ეკონომიკური სუვერენიტეტი. მისი ეკონომიკური ფუნქციების ზენაციონალურ სტრუქტურებზე დელეგირებით (ევროკავშირი), მართვის ტრადიციული ფორმები, ფაქტობრივად, არც გამოიყენება. ეს ჩანს იქიდანაც, რომ საერთაშორისო ეკონომიკური და ფინანსური სტრუქტურების რეკომენდაციებში არც ითვალისწინებენ ეროვნული ეკონომიკის თავისებურებებს, ტრადიციებს, რაც აფერხებს სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების გადაწყვეტას. ამის მაგალითია განვლილი 30 წლის განმავლობაში საქართველოში გარედან შემოთავაზებული რეკომენდაციებით შედგენილი ეკონომიკის განვითარების ე.წ. სტრატეგიები, რომლებიც, რეალურად არ ასახავს ადგილზე შექმნილ მდგომარეობას.“

სამწუხაროა, გლობალიზაციის ნეგატიური გავლენა ეროვნულ ეკონომიკაზე. საერთაშორისო რჩევებს საფუძველად უდევს მათი ცალმხრივი გამოცდილება და არ ითვალისწინებს მათი მეურვეობის ქვეშ მოქცეული ქვეყნების (თუნდაც საქართველოს) ისტორიული განვითარების თავისებურებებს, ტრადიციებს, ღირებულებებს. ამიტომაც გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში მდგომარეობა არ იცვლება. ჩვენ ვხედავთ, „თუ როგორ ღრმავდება წინააღმდეგობა ეროვნული ეკონომიკის კომპლექსური განვითარების მიზნებსა და საერთაშორისო ეკონომიკური და ფინანსური სტრუქტურების რეკომენდაციებს შორის“.

გამოკვეთილი ადგილი ეთმობა ეროვნულ-სახელმწიფოებრივ იდეოლოგიას. ავტორს მიაჩნია, რომ თანამედროვე გლობალურ პროცესებში მონაწილე ქვეყანას უნდა ჰქონდეს განვითარების საკუთარი იდეოლოგია, რომელიც ეფუძნება ეროვნულ თავისებურებებს, მრავალ-

ვალსაუკუნოვან ტრადიციებს, სანარმოო ძალების განვითარების დონეს, ამასთან ერთად, მასში უნდა აისახოს მეურნეობრიობის მსოფლიო გამოცდილების თანამედროვე ტენდენციებიც. ააქედან გამომდინარე პროფესორი ნოდარ ჭითანავა აკეთებს მნიშვნელოვან დასკვნას: „არც ეროვნულის ისტორიულ ნაჭუჭში ჩაკეცვა გვმართებს და არც მეურნეობრიობის ეროვნული ნიადაგისაგან მოწყვეტა“. ვფიქრობთ, ეს დასკვნა სამომავლო გზამკვლევადაც უნდა დაისახოს ქვეყნის აღმშენებლობაზე მოფიქრალმა მომავალმა თაობამ.

მრავალ უმნიშვნელოვანეს საკითხებთან ერთად, პროფესორი ნოდარ ჭითანავა საინტერესოდ და მრავლისმეტყველად საუბრობს საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის ფორმირების თავისებურებებზე. მისი აზრით, ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური სისტემა ამერიკის შეერთებული შტატების, ევროპის, ჩინეთის, რუსეთის, იაპონიის, სინგაპურის თუ სხვა ქვეყნების მაგალითზე არ უნდა შეიქმნას. ჩვენი ქვეყნის წინაშე დასმული ამოცანები და გამონეგები უცხოური თეორიებით და ეკონომიკური სისტემებით ვერ გადაწყდება. პროფესორი ნოდარ ჭითანავა დასკვნა ასეთია: „საქართველოს მომავალი სოციალურ-ეკონომიკური სისტემა (მოდელი) ეროვნული ფენომენიდან უნდა ამოიზარდოს. ესაა საქართველოში ეფექტიანი ეკონომიკური სისტემის ფორმირების მთავარი ამოსავალი პირობა“.

პროფესორი ნოდარ ჭითანავა ფუნდამენტურ ნაშრომში გვესაუბრება არა მარტო ინდივიდის ინტერესებსა და მისი როლის გააქტიურებაზე სამოქალაქო საზოგადოებაში, არამედ მასთან ერთად ოჯახის, როგორც ერის ფუძემდებლური როლისა და ფუნქციების სწორად გაცნობიერებაზე. მას მიაჩნია, რომ თანამედროვე პირობებში ოჯახის როლის გააქტიურება ქვეყანაში დემოკრატიის განვითარებისა და სამოქალაქო საზოგადოების სრულყოფის, ეკონომიკის ეფექტიანობის ამაღლების ერთ-ერთი განმსაზღვრელი პირობაა.

განსაკუთრებით საინტერესოა ნიგნის ის მონაკვეთი, სადაც საუბარია საქართველოს გეოეკონომიკური ფაქტორის ფორმირებაზე. საქართველომ თავისი გეოგრაფიული მდებარეობით შეიძინა ახალი ფუნქცია - ქვეყნის ტერიტორიაზე ფორმირებადი საერთაშორისო კაპიტალის შექმნაში მონაწილეობა. პროფესორს მიაჩნია, რომ ეს პერსპექტივაში ჩვენი ქვეყნისთვის ევროპისა და აზიის ქვეყნების ინტერესების გადაკვეთაზე, ძლიერ სუბიექტად დამკვიდრების უნიკალური შესაძლებლობა და გეოეკონომიკური უპირატესობაცაა.

მეტად საინტერესო და განსხვავებულია პროფესორი ნოდარ ჭითანავას გააზრება ქართული ფენომენისა: „**საქართველო ევრაზიის სივრცეში წარმოდგენილია არა მხოლოდ მისი ევროპული და აზიური ნაწილების არითმეტიკული ჯამური სიდიდით, არამედ მათზე აღმატებული განზომილებით, ეს კი თვისებრიობაა და იმას ნიშნავს, რომ ქართული ფენომენი ევრაზიულია**“. ეს არის ის ჭეშმარიტება, რომლის გაცნობიერება ქართული სახელმწიფოებრივი მშენებლობისათვის ფუნდამენტურია და მისი გათვალისწინება აუცილებლად მოუწევს მო-

მავალ თაობას ქვეყნის მომავლის სწორი ორიენტირის განსაზღვრაში.

პროფესორი ნოდარ ჭითანავას ნიგნის კვლევის სფერო ასევე მოიცავს სერიოზულ მსჯელობას საბაზრო ურთიერთობებზე გარდამავალ პერიოდში პროგნოზირების, სტრატეგიული დაგეგმვისა და მართვის ეკონომიკურ როლზე. ავტორი სიღრმისეულად იხილავს საქართველოს ბუნებრივი რესურსული პოტენციალის გამოყენების თავისებურებებსა და ტენდენციებს. განსაკუთრებული აქცენტებია გადატანილი მიწაზე, როგორც ბუნებრივი რესურსისა და წარმოების ფაქტორზე. იგი აღნიშნავს: „მიწას, ასეთ სტრატეგიულ რესურსს ცუდად ვიყენებთ. ქვეყანაში ფაქტობრივად შეწყვეტილია მიწის დაცვისა და ნიადაგის ნაყოფიერების ამაღლების ღონისძიებები, მინათმონყობა მოშლილია. მიწის ფართობების სტრუქტურის, ფიზიკური, ქიმიური და ეკონომიკური მახასიათებლების შესახებ ინფორმაციები არასრულყოფილია“.

მეტად საინტერესო საუბარია, თუ როგორია მინათმონყობა დღეს საქართველოში. ავტორი სინანულით აღნიშნავს, რომ ის, რაც წლების მანძილზე, დიდი შრომისა და რუდუნების ფასად იყო შექმნილი, გეგმურ-კარტოგრაფიული და სხვა იურიდიული ხასიათის მასალები, რომლებიც ნათლად და რეალურად ასახავდა თითოეული მინათსარგებლობის ზომასა და საზღვრების განლაგებას, გაიხნა და განადგურდა, მას გამკითხავის აღარავინ დარჩა.

ძალიან ძნელია სრულყოფილად შევაფასოთ ერთ სარეცენზიო ნერილში ყველა ის მნიშვნელოვანი საკითხები, რომლითაც მდიდარია პროფესორი ნოდარ ჭითანავას ნიგნი - „გლობალური გამონეგები ერთპოლუსიან მსოფლიოში“. ის ძვირფასი შენაძენია პოლიტიკური და სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემებით დაინტერესებული მკითხველისა და იმ პირებისათვის, ვისაც პასუხისმგებლობა ეკისრება ქვეყნის მომავალ ბედზე.

ვფიქრობ, ასეთი ღრმა ანალიტიკური მონოგრაფიული გამოკვლევა აქტიურად ცვალებად მსოფლიო პროცესებთან მიმართებაში, რომელიც საქართველოს ადგილსა და როლს განსაზღვრავს ამ გლობალურ სივრცეში, ჭეშმარიტად დიდი შენაძენია ქვეყნის წინსვლისა და პროგრესის გზაზე. ის შეიძლება თამამად ჩაითვალოს საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური მომავლის გზის გამკვალავად.

ჩემი მოკრძალებული რეცენზია მინდა დავამთავრო პროფესორი ნოდარ ჭითანავას სიტყვებით: „საქართველოში სოციალ-ეკონომიკური გარდაქმნების 30 წლიანი გამოცდილებიდან შესაბამისი დასკვნები უნდა გავაკეთოთ. პირველ რიგში, აუცილებელია: სახელმწიფომ, საზოგადოებამ შეძლონ ეროვნული ენერჯის, გაფანტული სიბრძნის, დანანევრებული პასუხისმგებლობის კონცენტრაცია და იმის გაცნობიერება, რომ **„გვეყო ბატონებო, ჩვენი ანმყოსი და მომავლის ბედის სხვაზედ მიგდება, ჩვენი გაჭირვების, გულისტკივილისა და წადილის პატრონი ჩვენვე უნდა ვიყვნეთ“** (ილია ჭავჭავაძე).

ბამონვევი ბინათმშენებლობაში და დაძლევის გზები

გიორგი ყიფშიძე

სსუ ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორანტი
<https://orcid.org/0000-0001-6247-7582>
giu-001@mail.ru

რეზიუმე

წარმოდგენილი სტატია ეხება საცხოვრებელ მრავალბინიან სახლებში სახანძრო უსაფრთხოების სისტემების სავალდებულო მოწყობისა და მისი ექსპლოატაციის მრავალშრიან პრობლემას.

წარმომში განხილულია ტექნიკური რეგლამენტის „შენობა-ნაგებობის უსაფრთხოების ნესების“ დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2016 წლის 28 იანვრის №41 დადგენილებით [1] განსაზღვრული მოთხოვნები, რომელმაც პრობლემებით ისედაც გადატვირთული სამშენებლო ბიზნესი ახალი გამოწვევების წინაშე დააყენა. აღნიშნული დადგენილების თანახმად, მრავალბინიანი საცხოვრებელი სახლების მშენებლობისას სავალდებულოა სახანძრო უსაფრთხოების სისტემის მოწყობა, რაც მშენებლობაზე დანახარჯების მკვეთრად ზრდის მიუხედავად, მხოლოდ პოზიტიურად უნდა შეფასდეს, თუმცა ეს საკითხის მხოლოდ ცალმხრივად გადანყევება და დაუსრულებელი წარმოდგენაა. დოქტორანტი შენიშნავს, რომ ნებისმიერი უსაფრთხოების სისტემის დანერგვა-მოწყობა მხოლოდ უნაყოფო, გაუმართლებელი ხარჯია, თუ მისი

ექსპლუატაციის ნორმები არ იქნება დაცული და შესაბამისად, დაცვის სისტემა გამართულად არ იმუშავებს.

წარმომში დასაბუთებულია დანახული პრობლემის არსებობა და წარმოდგენილია მოსაზრებები მათი დაძლევის შესახებ.

საკვანძო სიტყვები: ბინათმშენებლობა, განაშენიანების რეგულირების გეგმა, სახანძრო უსაფრთხოების სისტემა.

ციტირებისთვის: ყიფშიძე გ., გამოწვევები ბინათმშენებლობაში და დაძლევის გზები, ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, №, ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, №3, 2022 წ. გვ. 68-70.

CHALLENGES IN HOUSING CONSTRUCTION AND WAYS TO OVERCOME THEM

Giorgi Kipshidze

SSU Business Administration PhD
<https://orcid.org/0000-0001-6247-7582>
giu-001@mail.ru

ABSTRACT

The presented article deals with the multi-layered problem of mandatory arrangement of fire safety systems in residential multi-apartment buildings and its operation.

The paper discusses the requirements defined by the Resolution No. 41 of the Government of Georgia of January 28, 2016 on the approval of the technical regulation “Building Safety Rules”, which has put the construction business, already overloaded with problems, in front of new challenges. According to the aforementioned resolution, it is mandatory to arrange a fire safety system during the construction of

multi-apartment residential buildings, which, despite the sharp increase in construction costs, should be evaluated only positively, although this is only a one-sided solution to the issue and an incomplete representation. The doctoral student notes that the implementation and arrangement of any security system is only a fruitless, unjustified expense, if the norms of its operation are not observed and, accordingly, the protection system will not work properly.

The paper substantiates the essence of the observed problem and presents opinions on how to overcome them.

Key words: housing construction, development regulation plan, fire safety system.

For citation: Kipshidze G., Challenges in housing construction and ways to overcome them, “Business and Legislation” magazine, No., “Business and Legislation” magazine, No. 3, 2022. p. 68-70.

ძირითადი ტექსტი

საქართველოს დამოუკიდებლობის დეკლარირებისა და ეკონომიკის სრულად საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლის შემდეგ, ბინათმშენებლობაში სახელმწიფო მონაწილეობა მკვეთრად შემცირდა და ფაქტობრივად, მხოლოდ კერძო ინვესტიციებით ხორციელდება. ცხადია, საბინაო მშენებლობის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზაც ახლიდან შეიქმნა. ამ პროცესს მუდმივად თანახლდა ფინანსური სირთულეები.

სამშენებლო ბიზნესში ბინათმშენებლობა მოიცავს დაფინანსების, საკუთრივ, უძრავი ქონების ობიექტების შექმნის, ექსპლუატაციის, ამ ობიექტებზე უფლებების გადაცემისა და დაცვის, აგრეთვე დაკავშირებული ინფრასტრუქტურის ფუნქციონირების რთულ სტრუქტურებს. ამიტომაც იგი განსაკუთრებულად მგრძობიარეა სოციალური, ეკონომიკური, პოლიტიკური ვითარების და ერთობლიობაში, მათი უმთავრესი შემადგენელი კომპონენტის - სახელმწიფო რეგულირების მიმართ. სავსებით ბუნებრივია, რომ ყოველი ახალი რეგულაცია, რომელიც სამშენებლო პირობების გამკაცრებას ითვალისწინებს, მშენებლობაზე დანახარჯებსაც ზრდის და მიუხედავად მიზანშეწონილობისა, აღნიშნულზე კერძო სექტორი არაერთგვაროვანად რეაგირებს.

მრავალთაგან ერთ-ერთზე - მიწის ნაკვეთის სამშენებლოდ გამოყენების ნებართვების გაცემასთან დაკავშირებული რეგულაციების ნეგატიურ გამოვლინებებზე ჩვენ მოსაზრებები უკვე გამოვთქვით [2]. ამ ჯერზე, დაინტერესებული პირების ყურადღებას მივაპყრობთ „შენობა-ნაგებობის უსაფრთხოების წესების“ დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2016 წლის 28 იანვრის №41 დადგენილებით განსაზღვრულ მოთხოვნებს, რომელთა დაცვის გარეშე 2019 წლიდან უკვე არ ხდება სამშენებლო ნებართვების გაცემა. ამ დადგენილებამ სამშენებლო ბიზნესი მრავალი გამოწვევის წინაშე დააყენა. მათ შორის, არაერთგვაროვანი შეფასებები მოჰყვა ახალ მშენებლობაზე სახანძრო უსაფრთხოების სისტემების სავალდებულო დანერგვას, რაც, გარედან არაპროფესიული შეხედვით, თავისი არსისა და დანიშნულების გამო, მხოლოდ პოზიტიურად უნდა იყოს აღქმული. მაგრამ რეალობაში, აქედან გამომდინარე გვერდითი მოვლენები ბევრად მძიმეა - რჩება შთაბეჭდილება, რომ მიუხედავად დანახარჯების მნიშვნელოვნად გაზრდისა, სამშენებლო ბიზნესის წიაღში გაჩნდა ვალდებულება, რაც მომავალში აშენებულ მრავალბინიან საცხოვრებელ სახლებს შესაძლო ხანძრისგან მეტად უსაფრთხოს და დაცულს გახდის (ამ შემთხვევაში, სახანძრო უსაფრთხოებაზე იმიტომ ვამახვილებთ ყურადღებას, რომ სწორედ აქ მარტივად, ნათლად ვლინდება ცალმხრივი მიდგომა და გადაუჭრელი პრობლემა, რომელიც მთელ ამ სისტემას უფუნქციოდ ტოვებს).

ყველაზე რადიკალური ოპონენტიც კი თანხმდება იმას, რომ ნებისმიერი უსაფრთხოების სისტემის დანერგვა-მონყობა მხოლოდ წყალს გატანებული ხარჯია თუ მისი ექსპლუატაციის ნორმები არ იქნება დაცული და შესაბამისად არ იქნება უზრუნველყოფილი დაცვის სის-

ტემების გამართული მუშაობა ან საერთოდ, მათი მუშა მდგომარეობაში შენარჩუნება.

სახელმწიფოს მხრიდან ინოვაციებისა და საუკეთესო პრაქტიკის დანერგვა, ერთი შეხედვით, ემსახურება ქვეყნის ეკონომიკური მექანიზმის ევროპულ ნორმებთან დაახლოებას, თუმცა მოცემულ შემთხვევაში, სახელმწიფომ მხოლოდ მოთხოვნის დანესებაზე იზრუნა და არა მისგან შედეგის მიღებაზე.

პრობლემის არსში გასარკვევად, უნდა შევნიშნოთ, რომ სახანძრო უსაფრთხოების სისტემა მრავალკომპონენტურია და თავის მხრივ, მასთან დაკავშირებულია:

- ა. სახანძრო განგაშის სისტემა;
- ბ. დაკავშირების სანინააღმდეგო გამწოვი სისტემა;
- გ. ხანძრის ქრობის წყლის სისტემა;
- დ. ტამბურის დანწევის სისტემა;
- ე. საავარიო გასასვლელი (ავარიული გასვლის კიბის სისტემა);
- ვ. ხელის ხანძრისსაქრობი ბალონები;
- ზ. სპლინკერები (ვერტიკალური წყლის დამფქვევები) სისტემა;
- თ. დამოუკიდებელი ენერგომომარაგების (დიზელ-გენერატორი) სისტემა;
- ი. დამოუკიდებელი წყლის ბასეინი (ამ უკანასკნელისთვის, თავის მხრივ, გარკვეული ფართიც უნდა გამოინახოს).

ამასთან, განაშენიანების გეგმის ან/და განაშენიანების დეტალური გეგმის შემუშავების, ასევე მშენებლობის ნებართვის გაცემის პროცესის პირველი სტადიიდანვე გათვალისწინებული უნდა იყოს სახანძრო და საავარიო-სამაშველო ტექნიკის გადაადგილებისა და შენობა-ნაგებობასთან მისასვლელი გზის დაგეგმარება, დადგენილებით განსაზღვრული მოთხოვნების შესაბამისად.

ყველა ეს კომპონენტი ცალ-ცალკე და ერთად, გამართული მუშაობის შემთხვევაში, ქმნიან სახანძრო უსაფრთხოების ეფექტიან სისტემას. მათგან თუნდაც ერთის გამოთიშვა ან გაუმართაობა, პრაქტიკულად, ანგრევს მთელ სისტემას.

აღნიშნული კომპონენტების გამართული მუშაობისთვის კი, როგორც მინიმუმ, საჭიროა:

- ა. სახანძრო უსაფრთხოების სისტემის ექსპლუატაცია;
- ბ. სისტემის გამართულობის სავალდებულო მონიტორინგი;
- გ. სპეციალური მონიტორინგის სამსახურების არსებობა;
- დ. უსაფრთხოების გამართულობაზე პასუხისმგებელი იურიდიული პირი;
- ე. უსაფრთხოების სისტემის დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფა;
- ვ. მთლიანი სისტემის აღჭურვა შესაბამისი საკომუნიკაციო დანადგარებით, ინსტრუმენტებით, ინვენტარით, სამუაო პირობებითა და ინფრასტრუქტურით, რაც ყველაზე უმთავრესია, - კადრებით დაკომპლექტება;
- ზ. უსაფრთხოების სისტემების ექსპლუატაციის შენარჩუნების ბიუჯეტი და.ა.შ.

დავუშვათ, სამშენებლო კომპანია, რომლის პირდაპირ ვალდებულებაშია სახანძრო უსაფრთხოების სისტემის მოწყობა და გამართულად ექსპლუატაციაში ჩაბარება, კეთილსინდისიერად ასრულებს მოვალეობას, აბარებს ექსპლუატაციაში შენობას და სახანძრო სისტემას. ეს შესაძლებელია, თუმცა სწორედ ამის შემდეგ იჩენს თავს პრობლემა, რომელიც თავდაყირა აყენებს შექმნილი სიკეთის გამოყენების შესაძლებლობას. კერძოდ, გაურკვეველია:

- ვინაა პასუხისმგებელი ამ სისტემის შემდგომ გამართული მუშაობაზე?
- ვინაა პასუხისმგებელი ძვირადღირებული სისტემის აპარატების დაცულობაზე?
- ვინაა პასუხისმგებელი სარეზერვო ბაზეში წყლის დონის შენარჩუნებაზე?
- ვინაა პასუხისმგებელი კვების წყაროზე ან ალტერნატივის - დიზელ-გენერატორის სასტარტო მზადყოფნასა და სანვავით მომარაგებაზე?
- ვინ აგებს პასუხს მონიტორინგზე, კომუნიკაციაზე, კადრებზე, მათ კვალიფიკაციაზე და ა.შ.

მობინადრენი ან მობინადრეთა ამხანაგობა ამ კითხვებზე პასუხს ვერ გასცემს. როგორ მარტივადაც არ უნდა წარმოვიდგინოთ, ამას ისინი ვერ შეძლებენ, ეს მათ კომპეტენციაში არ თავსდება. მაქსიმუმ, ამხანაგობა მომსახურების ღირებულების კომპენსაციისთვის ნილობრივი თანხის მობილიზებას თუ მოახერხებს (რაც თავის მხრივ, სოციალურ მდგომარეობასთან, მრავალბინიან სახლებში ბინის შეძენისა და მასში ცხოვრების გაძვირებასთან, აგრეთვე სხვა სირთულეებთან არის დაკავშირებული). სხვა მხრივ, ამხანაგობა ვერ გაკონტროლებს და ვერც დაიცვას ამ რთულ სისტემას, რადგან მის ექსპლუატაციას ჭირდება სპეციალური ცოდნა და პროფესიული უნარები.

ამასთან, ჯერ არ არსებობს და შესაქმნელია:

- შესაბამისი სახელმწიფო საგანამანათლებლო დაწესებულება, სადაც მოამზადებენ ასეთ სპეციალისტებს;
- სპეციალური სამსახური, რომელიც მიიღებს და შეასრულებს ახალ ფუნქციას.

სახელმწიფო სახანძრო სამსახურისკენ თუ გავიშვებთ ხელს და მას დაეკისრება სისტემის მონიტორინგი, მისი ექსპლუატაცია ან კიდევ გამართულ მდგომარეობაში შენარჩუნება, ახლო პერსპექტივაში, ეს ვერ მოხერხდება, რადგან ამისთვის არც კადრები არსებობს და არც ფინანსური რესურსი.

ფაქტობრივად, გამოდის, რომ სახელმწიფომ დაინახა აუცილებლობა და მშენებლებისგან მოითხოვა სახანძრო უსაფრთხოების სისტემა შექმნა, მაგრამ ვერ გადაწყვიტა მისი შემდგომი ექსპლოატაციის საორგანიზაციო სა-

კითხვები, რის გამოც, ბინათმშენებლობას ექმნება მოუგვარებელი პრობლემები და მომავალი მობინადრეებიც რჩებიან იგივე მდგომარეობაში, როგორშიც არის ყველა ადრე აშენებული სახლი დაცვის სისტემის გარეშე.

როგორც ჩანს, პრობლემა, მართლაც, რთულია. მაგრამ აუცილებელია მოინახოს გამოსავალი, რაც სახელმწიფოს ჩარევის გარეშე ვერ გადაწყდება.

ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ამისთვის საჭიროა:

პირველ რიგში, გადაუდებელი დახმარების ბაზაზე უნდა შეიქმნას სახანძრო სისტემების მონიტორინგის სამსახური და მისი დაქვემდებარების ქსელი მთელი ქვეყნის ტერიტორიის მასშტაბით;

სახელმწიფომ უნდა გამოეყოს შესაბამისი ბიუჯეტური დაფინანსება და უზრუნველყოს სახანძრო უსაფრთხოების სისტემების გამართულობის შენარჩუნება, აგრეთვე კადრების მოსამზადებლად შექმნას სპეციალური ცენტრები, რომელთა კურსდამთავრებულებით დაკომპლექტდება მრავალბინიანი კორპუსების სახანძრო უსაფრთხოების სისტემების მომსახურე გუნდი;

უნდა შევიდეს ცვლილება სისხლის სამართლის კოდექსში და დაემატოს მუხლი უსაფრთხოების სისტემების დაზიანება-მოშლის და ქურდობის კრიმინალიზაციაზე და შესაბამისად, ჩამოყალიბდეს, როგორც მძიმე კვალიფიკაცია;

ნინაალმდეგ შემთხვევაში, დაზარალება სამშენებლო სექტორი. ამასთან, წარმოუდგენელია, რომ რომელიმე მრავალბინიან სახლში იმუშაოს სახანძრო უსაფრთხოების სისტემა. მას მხოლოდ ბუტაფორული დანიშნულება ექნება და ნამდვილ საგანგაშო სიტუაციაში ტრაგიკულ შედეგს მივიღებთ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ტექნიკური რეგლამენტის „შენობა-ნაგებობის უსაფრთხოების წესების“ დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2016 წლის 28 იანვრის №41 დადგენილება;
2. დ. ჯალალონია დ. პაპასქუა ი, ყიფშიძე გ., სამშენებლო ბიზნესი მდგომარეობა და განვითარების ტენდენციები საქართველოში, ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა, 2022 წლის 1 ნომერი, გვ.17-30;
3. ქალაქ თბილისის მუნიციპალიტეტის საკრებულოს 2019 წლის 15 მარტის დადგენილება №39-18; დედაქალაქის მინათსარგებლობის გენერალური გეგმის დამტკიცების შესახებ;
4. საქართველოს კანონი საქართველოს სივრცის დაგეგმარების, არქიტექტურული და სამშენებლო საქმიანობის შესახებ, ქუთაისი, 20 ივლისი 2018 წ., №3213-რს.

შრომითი დისკრიმინაციის გამოწვევები ქართულ ორგანიზაციებში

კესო სუმბაძე

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი,
ბიზნესისა და ტექნოლოგიების უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი
<https://orcid.org/0000-0001-9776-3415>
keso.sumbadze@btu.edu.ge

ანოტაცია

თანამედროვე ორგანიზაციებში ადამიანი სტრატეგიული მნიშვნელობის რესურსია. სწორედ მისი ძალისხმევით ხდება ორგანიზაციული მიზნების მიღწევა, შესაბამისად, მათი ეფექტიანი მართვა ადამიანური რესურსების მართვის მენეჯერებისთვის სერიოზული გამოწვევაა.

მიუღებელია, თუმცა გვხვდება დისკრიმინაციული ფაქტები, მათ შორის ბულინგი, სექსუალური შევიწროება, ადამიანთა უფლებების შელახვა, ზეგანაკვეთური სამუშაო საათებით არაკეთილსინდისიერი დატვირთვა, სამუშაო აღწერილობების გადაფარვა, გენდერული, ეთნიკური და რელიგიური დისკრიმინაცია, შრომის ანაზღაურების უსამართლო პრინციპები, თანამშრომლებთან არათანაბარი მოპყრობის ფაქტები, კარიერული წინსვლის ხელმისაწვდომობაზე გარკვეული ჯგუფისთვის შეზღუდვები, შრომითი ურთიერთობის უსამართლოდ შეწყვეტის საკითხი და სხვა.

სტატიაში განხილულია ქართულ ორგანიზაციებში დაფიქსირებული დისკრიმინაციული ფაქტები, მათი

წარმომშობი მიზეზები და მოგვარების რეკომენდაციები.

საკითხი აქტუალურია, ვინაიდან ამ მიმართულებით არსებული პრობლემები არც ისე მცირეა, შესაბამისად, მნიშვნელოვანია მათი შესწავლა, რეკომენდაციების შემუშავება და მსგავსი ფაქტების მინიმუმადე დაყვანა.

საკვანძო სიტყვები: შრომითი დისკრიმინაცია, hrm, სექსუალური შევიწროება, ბულინგი.

ციტირებისთვის: შრომითი დისკრიმინაციის გამწვანებები ქართულ ორგანიზაციებში, ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, №3, 2022 წ. გვ. 71-74.

THE LABOR DISCRIMINATION CHALLENGES IN GEORGIAN ORGANIZATIONS

Keso Sumbadze
PhD in business administration,
Associate Professor Business
and Technologies University
<https://orcid.org/0000-0001-9776-3415>
keso.sumbadze@btu.edu.ge

ANNOTATION

In modern organizations, people are strategic importance resources, furthermore organizational goals are achieved with their efforts. Accordingly, their effective management is a meaningful challenge for Human Resources managers.

It's strongly unacceptable but we may come across some discriminatory cases, including, bullying, sexual harassment, violation of human rights such as their unfair workload with

overtime, overlapping job description, gender, ethnic and religion discrimination, unfair principles of labor compensation, unequal treatment facts with employees, restrictions on access to career for certain groups, unfair termination of employment, etc.

In this article we will discuss discriminatory facts existing in Georgia organizations, their reasons of cause and special recommendations aimed for their resolving.

As the existing problems dealing with the above mentioned factors are too notable this issue is quite substantive, so their studying, developing some recommendations and reducing the similar facts are decisive.

Key words: Labor discrimination, hrm, Sexual harassment, bullying.

For citation: Challenges of labor discrimination in Georgian organizations, "Business and Legislation" magazine, No. 3, 2022. p.71-74.

ძირითადი ტექსტი

ორგანიზაციებისთვის, გამონკვევად რჩება შრომითი ურთიერთობების სფეროში დისკრიმინაციული ფაქტების ეფექტიანი მართვა. ადამიანის უფლებები დემოკრატიული მართვის საფუძველია, თუმცა ბევრ ორგანიზაციაში სხვა რეალობაა. მნიშვნელოვანია მოხდეს თანამშრომლებისთვის თავისუფლების მინიჭება, თანაბარი პირობების შექმნა და მათი უფლებების აქტიური დაცვა. ადამიანური რესურსების მართვაში თანამშრომლობის ციკლი მოიცავს მრავალ ასპექტს, სადაც სამართლიანობის პრინციპის დაცვა უმნიშვნელოვანესია.

საქართველოში მოქმედი შრომის კოდექსის მიხედვით „დისკრიმინაცია არის განზრახ ან გაუფრთხილებლობით პირის განსხვავება ან გამორიცხვა ან მისთვის უპირატესობის მინიჭება რასის, კანის ფერის, ენის, ეთნიკური ან სოციალური კუთვნილების, ეროვნების, წარმოშობის, ქონებრივი ან ნოდებრივი მდგომარეობის, შრომითი ხელშეკრულების სტატუსის, საცხოვრებელი ადგილის, ასაკის, სქესის, სექსუალური ორიენტაციის, შეზღუდული შესაძლებლობის, ჯანმრთელობის მდგომარეობის, რელიგიური, საზოგადოებრივი, პოლიტიკური ან სხვა გაერთიანებისადმი (მათ შორის, პროფესიული კავშირისადმი) კუთვნილების, ოჯახური მდგომარეობის, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულების გამო ან სხვა ნიშნით, რომელიც მიზნად ისახავს ან იწვევს დასაქმებასა და პროფესიულ საქმიანობაში თანაბარი შესაძლებლობის ან მოპყრობის უარყოფას ან ხელყოფას“ (შრომის კოდექსი 2022). კანონი მკაფიოდ განმარტავს, დისკრიმინაციის სახეებს, რომლის მიხედვითაც გვხვდება პირდაპირი ან ირიბი დისკრიმინაცია, მათ შორის განსხვავება შემდეგია:

პირდაპირია დისკრიმინაცია, როდესაც ზემოთხსენებული რომელიმე ნიშნის გამო პირის მიმართ ხორციელდება არათანაბარი მოპყრობა სხვა პირთან შედარებით, რომელიც იმავე ან მსგავს მდგომარეობაში არის, იყო ან შეიძლება იყოს ყოფილიყო უფრო ხელსაყრელი მოპყრობის ობიექტი. ხოლო, შრომის კოდექსის საფუძველზე ირიბია დისკრიმინაცია, როდესაც ნეიტრალური დებულება, კრიტერიუმი ან პრაქტიკა ზემოთხსენებული რომელიმე ნიშნის გამო პირს სხვა პირთან შედარებით არახელსაყრელ მდგომარეობაში აყენებს, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ასეთი დებულება, კრიტერიუმი ან პრაქტიკა ობიექტურად არის გამართლებული კანონიერი მიზნით და გამოყენებული საშუალებები ამ მიზნის მისაღწევად აუცილებელი და თანაზომიერია (შრომის კოდექსი 2022).

დისკრიმინაციული ფაქტები შესაძლოა მოხდეს, როგორც წინასახელშეკრულებო ურთიერთობებისას, ისე თანამშრომლობის ციკლის ნებისმიერ ეტაპზე.

შრომითი ურთიერთობები შეიძლება შემდეგ სახეებად დავეყოთ: წინასახელშეკრულებო ურთიერთობები, სახელშეკრულებო ურთიერთობები, სამუშაოდან გათავისუფლება, დამსაქმებლის მიერ ხელშეკრულების გაგრძელებაზე უარის თქმა. წინასახელშეკრულებო ურთიერთობების სახეებს წარმოადგენს: განცხადება

ვაკანსიაზე, საკონკურსო ეტაპები, მათ შორის გასაუბრების ეტაპი. მნიშვნელოვანია აღვნიშნოთ დამსაქმებლის მიერ დადგენილი განსაკუთრებული სამუშაო მოთხოვნებიც, რომლებიც ხშირად არის პრობლემატური ქართულ რეალობაში. რაც შეეხება სახელშეკრულებო ურთიერთობებს მისი სახეები: დადგენილი შრომით ხელშეკრულების პირობები, ანაზღაურება მათ შორის ზეგანაკვეთური სამუშაოს ანაზღაურება, თანამდებობრივი დაქვეითება, როტაციული გადაადგილება, დანინაურება და სხვა. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ დასაქმებულთან სახელშეკრულებო ურთიერთობის შეწყვეტა შეიძლება მოხდეს ხელშეკრულების მოშლით ან ხელშეკრულების გაგრძელებაზე უარის თქმით. აქედან გამომდინარე, შრომითი დისკრიმინაციის აკრძალვა მოიცავს ყველა მითითებულ სფეროს.

ქართულ რეალობაში დისკრიმინაციული ფაქტების შესწავლა-ანალიზის კუთხით, ჩავატარეთ თვისებრივი კვლევა. კერძოდ, შემთხვევითი შერჩევის პრინციპით ჩავატარეთ ანკეტური გამოკითხვა და ინტერვიუები. სულ გამოიკითხა 84 ადამიანი, რესპოდენტებს შორის იყვნენ, როგორც ადამიანური რესურსების მართვის მენეჯერები, ისე რიგითი თანამშრომლები და სხვადასხვა დონის მენეჯერები. დადგინდა რომ დისკრიმინაციული ფაქტები არც ისე მცირეა ქართულ რეალობაში.

ჩვენს მიერ მოძიებული ინფორმაციის ანალიზის საფუძველზე გაირკვა, რომ წინასახელშეკრულებო ურთიერთობების პროცესში ხშირად გვხვდება დისკრიმინაციული ფაქტები. რესპოდენტებმა აღნიშნეს, რომ ვაკანსიის შესახებ გამოქვეყნებულ განცხადებაში ხშირად ხვდება დისკრიმინაციული მოთხოვნები, რომელიც უკავშირდება, კონკურსანტთა ასაკს, სქესს და გარეგნობას. ასევე ვაკანსიის შესახებ არსებული ინფორმაცია არასწორი ან არასრულია. აღნიშნული მიმართულებით უმნიშვნელოვანესია შრომის ინსპექციის როლი, რომელმაც ორგანიზაციებისთვის გამოსცა „ვაკანსიის გამოცხადებისას დისკრიმინაციის პრევენციის სახელმძღვანელო პრინციპები“ სადაც კარგად არის განხილული, როგორ უნდა იმართოს წინასახელშეკრულებო ურთიერთობები ისე, რომ მინიმუმამდე შემცირდეს დისკრიმინაციის ფაქტები.

გარდა ამისა, პრობლემატურია გასაუბრების დროს დასმული კითხვები, რომლებიც უკავშირდება პიროვნების პირად ცხოვრებას, რელიგიურ მრწამსს, სექსუალურ ორიენტაციას, შეზღუდულ შესაძლებლობებს და პოლიტიკურ შეხედულებებს. გამოკითხული რესპოდენტების თქმით გასაუბრებაზე მათთვის უკითხავთ: „დაოჯახებას არ აპირებთ?“, „შვილის გაჩენას არ აპირებთ?“, „სამსახურის დანაწევების შემთხვევაში თქვენს შვილს ვინ მოუვლის?“, „როგორ ფიქრობთ თქვენი უნარშეზღუდულობა სამუშაოს შესრულებაში ხელს შეგიშლით?“, „მოგონთ თუ არა განსხვავებული სექსუალური ორიენტაციის ადამიანები?“, „როგორ ფიქრობთ თქვენი რელიგიური განსხვავება შეგიშლით თუ არა ხელს თანამშრომლებთან ურთიერთობაში?“ „რომელ პოლიტიკურ პარტიას უჭერთ მხარს?“, „ხომ არ თვლით, რომ თქვენი სქესის

ადამიანს გაუჭირდება ამ ვაკანსიით გათვალისწინებული ფუნქციების შესრულება?“, „რატომ არ სცადეთ, უფრო ახალგაზრდამ, ჩვენს ორგანიზაციაში მოხვედრა?“, „თქვენთვის მისაღებია თუ არა სასიყვარულო ურთიერთობა სამსახურში?“ „ყველაზე მეტად რა მოგნონთ თქვენს გარეგნობაში?“ და სხვა.

ჩატარებული კვლევის შედეგად გაირკვა. დისკრიმინაციული ფაქტები ხშირია სახელშეკრულებო ურთიერთობის პროცესშიც. მიუხედავად იმისა, რომ დისკრიმინაციას მრავალი უარყოფითი მხარე და შედეგი აქვს, ხშირად მისი მსხვერპლი, ეგუება მას და არ ამჟღავნებს მის მიმართ განხორციელებულ დისკრიმინაციულ ქმედებას, აღნიშნულის საფუძველი საკუთარი მდგომარეობის გაუარესების შიშია. გამოკითხული ადამიანების ნაწილი ღიად საუბრობს დისკრიმინაციის ისეთ ფაქტებზე, როგორცაა: განსხვავებული შრომითი ხელშეკრულების პირობები; უსამართლო დავალებები, არათანაბარი ანაზღაურება, უსამართლო პრემიები და ბენეფიტები; ანაზღაურების გარეშე შესრულებული ზეგანაკვეთური სამუშაოები; კუთვნილი შვებულებით სარგებლობის აკრძალვა, დაქვეითება; კარიერული წინსვლის შეზღუდვა, ასაკის გამო დისკრიმინაცია და სხვა.

ერთ-ერთმა რესპოდენტმა აღნიშნა, რომ რადგან მას ჰქონდა გარკვეული ასაკი (58 წელი) ორგანიზაციის მენეჯერმა შიდა კონკურსში მონაწილეობის უფლება არ მისცა, იმის გათვალისწინებით, რომ ვაკანტურ სამუშაო პოზიციაზე სჭირდებოდათ ახალგაზრდა ადამიანი, რაც აშკარა დისკრიმინაციაა და შეგვიძლია ვთქვათ: ამ შემთხვევაში ადამიანები არ სარგებლობდნენ თანაბარი დაშვებით.

კვლევის შედეგად გამოვლინდა პოლიტიკური ნიშნით დისკრიმინაციის ფაქტი, გამოკითხულმა რესპოდენტმა გვითხრა, რომ პოლიტიკური შეხედულებების გამო კომპანიის მენეჯმენტი ხშირად აბუღინებდა და დასცინოდა. გარდა ამისა, ზეგანაკვეთური სამუშაოების შესრულებისათვის სხვა თანამშრომლებს აძლევდნენ შესაბამის ანაზღაურებას მას კი არა.

აღსანიშნავია, რელიგიური ნიშნით დისკრიმინაციის ფაქტების არსებობაც, გამოკითხულთა 3%-მა აღნიშნა, რომ განსხვავებული რელიგიური მიმდინარეობის მიკუთვნებულობის გამო, ისინი ხშირად გამხდარან არათანაბარი მოპყრობის მსხვერპლი, თუმცა ფაქტი არ გაუსაჩივრებიათ სამსახურს დაკარგვის შიშით.

გარდა ზემოთაღნიშნული დისკრიმინაციული ფაქტებისა, კვლევის შედეგად გამოვლინდა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების მიმართ არათანაბარი მოპყრობის ისეთი ფაქტები, როგორცაა შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირისთვის დასაქმების არათანაბარი შესაძლებლობა, კარიერული წინსვლის შეზღუდვა, ნაკლები ხელმისაწვდომობა კვალიფიკაციის ამაღლებასა და პროფესიულ მომზადებაზე. ერთ-ერთმა რესპოდენტმა აღნიშნა, მიუხედავად იმისა, რომ თავისუფლად ართმევს თავს დაკისრებულ ვალდებულებებს, გარშემომყოფების მხრიდან ხშირად ხდება მის სტატუსზე ყურადღების გამახვილება და შეცოდება, რაც

მისთვის არასასიამოვნო და დისკრიმინაციულია.

ორგანიზაციებში დისკრიმინაცია სხვადასხვა ფორმებით და ხასიათით გვხვდება, გამოიკვეთა შემთხვევები, როცა მენეჯმენტის გადანყვეტილებით ერთი სქესის ადამიანი სხვა სქესის ადამიანებთან შედარებით არასახარბიელო მდგომარეობაშია ჩაყენებული. აღნიშნულის მიზეზი შეიძლება იყოს ორსულობა, ოჯახური სტატუსი და შვილების მოვლა. ერთ-ერთმა გამოკითხულმა რესპოდენტმა გაიხსენა წარსული გამოცდილება, როცა ორგანიზაციიდან ორსულობის გამო განთავისუფლდა, ფაქტი არ გაუსაჩივრებია, რადგან ჯანმრთელობის მდგომარეობა ხელს არ უწყობდა.

გამოკითხულმა რესპოდენტებმა აღნიშნეს, რომ ხშირია თანაბარი ღირებულების სამუშაოსათვის არათანაბარი ანაზღაურების პრაქტიკა, რაც არასწორი და უსამართლოა, თუმცა ხშირ შემთხვევაში ხელმძღვანელის გადანყვეტილებას ვერ ცვლიან. უფრო მეტიც უკმაყოფილების გამოხატვასაც კი ერიდებიან, რადგან მიაჩნიათ, რომ მათი მდგომარეობა უფრო მეტად გაუარესდება.

კვლევის შედეგად გამოვლინდა ზეგანაკვეთური სამუშაოების იძულების ფაქტები, როცა არ ხდება კანონის შესაბამისად ზეგანაკვეთური ანაზღაურების გაცემა, რაც ვფიქრობთ სამარცხვინო და არასწორია.

ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგად გაირკვა, რომ ორგანიზაციებში ხშირია ვერბალური, არავერბალური და ფიზიკური სექსუალური შევიწროვების ისეთი ფაქტები, როგორცაა: სექსუალური მზერა და ყურადღება, სტვენა, თვალის ჩაკვრა, პორნოგრაფიული მასალის დემონსტრაციული ყურება, სექსუალური შინაარსის მასალის ტირაჟირება. სექსუალური შინაარსის მქონე არასასურველი შეტყობინებების გაგზავნა, სექსუალური ხასიათის სიტყვებით მიმართვა. გარეგნობის და ჩაცმულობის შესახებ არასასურველი კომენტარები, კომპლიმენტები, ხუმრობები. პირად ცხოვრებასთან დაკავშირებით არაკორექტული შეკითხვები. ინტიმურ თემებზე არასასურველი საუბარი, სექსუალური ურთიერთობის შეთავაზება, სექსუალური ცხოვრების შესახებ ჭორების გავრცელება, ჩქმენტა, ხელის ნაშორტყმა, იძულებით ხელის გადახვევა და ჩახუტება, სხეულის ინტიმური ნაწილებზე შეხება. გამოკითხულთა უმრავლესობამ აღნიშნა, რომ მსგავსი ფაქტის დაფიქსირების შემდეგ ორგანიზაციის მენეჯმენტისთვის და ადამიანური რესურსების მართვის მენეჯერისთვის არ მიუმართავთ, რადგან თვლიდნენ რომ მათი რეპუტაცია შეილახებოდა, არ დაუჯერებდნენ და იქველარ გააგრძელებდნენ მუშაობას. ერთერთმა რესპოდენტმა გვითხრა, რომ სექსუალური შევიწროვება ხშირად ორგანიზაციული კულტურის ნაწილია, რადგან ყველა თვლის, რომ „მათთან ეს დასაშვებია“, რაც კიდევ უფრო ართულებს აღნიშნულ დანაშაულთან ბრძოლას.

კვლევის შედეგების ანალიზის საფუძველზე შეგვიძლია ვთქვათ, რომ დისკრიმინაციული ფაქტები ხშირი და მრავალფეროვანია. აღნიშნულის ფონზე ადამიანური რესურსის ეფექტიანი მათვა წარმოუდგენელია, შესა-

ბამისად, აუცილებელია ადეკვატური რეაგირება და შემდეგი რჩევების გათვალისწინება:

- მნიშვნელოვანია ორგანიზაციებში შემუშავდეს ადამიანური რესურსების მართვის ანტიდისკრიმინაციული პოლიტიკა, სადაც ცხადი იქნება, როგორ ებრძვის ორგანიზაცია დისკრიმინაციული ფაქტების არსებობას;
- გაიზარდოს თანამშრომელთა ცნობიერება, დისკრიმინაციის სახეების, საკანონმდებლო რეგულაციების და საკუთარი უფლებების მიმართ;
- მაქსიმალურად გამჭვირვალედ მოხდეს დისკრიმინაციული ფაქტების დასჯა, რათა სხვა დანარჩენი საზოგადოებისთვის ნათელი იყოს, როგორ რეაგირებას ახდენს კომპანია მსგავს ფაქტებზე;
- ადამიანთა განსხვავებულობის მიუხედავად თანაბარი ღირებულების სამუშაოსათვის თანაბარი ანაზღაურების პრინციპი, შრომის უფლება და დასაქმებაზე ხელმისაწვდომობის უფლება, დანინაურების უფლება, შვებულებით სარგებლობის უფლება და სხვა დანარჩენი ერთნაირად გავრცელდეს ყველა თანამშრომელზე;
- გაიზარდოს სახელმწიფოს კონტროლის მექანიზმი ნინასახელმეკრულეო და სახელმეკრულეო ურთიერთობებზე;
- ორგანიზაციებმა პერიოდულად მოახდინონ HR კვალიფიკაციის შემომწმება, მათ მიერ შესრულებული

სამუშაოს შეფასება და საჭიროების შემთხვევაში მათი გადამზადება.

მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენს ქვეყანაში მოქმედი კანონმდებლობა აქტიურად გმობს შრომით დისკრიმინაციას, მაინც ვერ ხდება ბოლომდე დისკრიმინაციის ფაქტების აღმოფხვრა, პრობლემის მოსაგვარებლად აუცილებელია, როგორც ორგანიზაციების ისე სახელმწიფოს ერთობლივი მოქმედება.

ბამოყენებული ლიტერატურა:

1. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/11-55567?publication=21>;
2. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---lab_admin/documents/publication/wcms_627047.pdf;
3. <https://ombudsman.ge/res/docs/202003041628-3364211.pdf>;
4. <https://www.supremecourt.ge/files/upload-file/pdf/diskriminaciis-akrzalvis-saertashoriso-standartebis-asaxva-erovnul-sasamartlo-praktikashi.pdf>;
5. https://drive.google.com/file/d/1ayfMO7d5b0y9WvHNw9eRUKKe3LisRLrh/view?fbclid=IwAR2DxSW_ztQ0Qh-s5yiqMNouW8iz5XI22e0Hpt2clzDgq7cTKAhQWnCDZlxM.

ორგანიზაციული ცვლილებები და მათი მნიშვნელობა ორგანიზაციების დღის წესრიგის ფორმირებაში

ქეთევან დიოგიძე

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი, დოქტორანტი
<https://orcid.org/0000-0002-2818-2120>
ketevan.diogidze@gmail.com

ანოტაცია

დღეს, ჩვენ ვცხოვრობთ მუდმივად ზრდად და ცვალებად გარემოში, სადაც ცვლილებები ნებისმიერი ორგანიზაციის დღის წესრიგის მნიშვნელოვანი და განუყოფელი ნაწილია. სწორედ ცვლილებების საშუალებით ახერხებენ ისინი ადაპტირებას, ინარჩუნებენ წარმატებას და უმკლავდებიან არსებულ გამოწვევებს. აღსანიშნავია, რომ ცვლილებები შეიძლება იყოს როგორც დაგეგმილი, ისე იძულებითი ხასიათის, როდესაც გარემოში მიმდინარე მოვლენები, ორგანიზაციებს ერთგვარად აიძულებს განხორციელონ ცვლილება. ცვლილებები ასევე შესაძლოა გამოწვეული იყოს ისეთი ფაქტორებით, როგორებიცაა პოლიტიკური და ეკონომიკური გარემოს არასტაბილურობა, ტექნოლოგიების სწრაფი განვითარება, სწრაფად მზარდი ბაზრები და ასევე, შიდა ორგანიზაციული ფაქტორები/მოვლენები. ამასთან, ცვლილებები შესაძლოა განხორციელდეს სტრუქტურაში, სტრატეგიაში, პოლიტიკაში, პროცედურებში, ტექნოლოგიებში ან მის კულტურაში.

საკვანძო სიტყვები: ორგანიზაციული ცვლილებები, სტრატეგიები, მართვა

ციტირებისთვის: დიოგიძე ქ., ორგანიზაციული ცვლილებები და მათი მნიშვნელობა ორგანიზაციების დღის წესრიგის ფორმირებაში, ჟურნალი „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, №3, 2022 წ. გვ. 75- 79.

ORGANIZATIONAL CHANGES AND THEIR IMPORTANCE IN THE SHAPING OF ITS AGENDA

Ketevan Diogidze

Caucasus International University, PhD Student
<https://orcid.org/0000-0002-2818-2120>
ketevan.diogidze@gmail.com

ANNOTATION

Today, we live in an evolving environment where change is an essential and integral part of every organization's agenda. Change allows them to adapt, succeed and meet challenges. It is noteworthy that changes can be planned and

forced when environmental events move organizations to change. Changes may also be due to factors such as political and economic instability, rapid technological development, rapid market growth, and internal organizational factors/events. Furthermore, changes can be made to the structure, strategy, policies, procedures, technology, or culture.

Keywords: Organizational changes, Strategies, Managing.

For citation: Diogidze K., Organizational Changes and their Importance in the Shaping of its Agenda, Journal of Business and Law, No. 3, 2022. p. 75-79.

ძირითადი ტექსტი

ცვლილების სწორად განხორციელებისა და მართვისთვის მრავალი მიდგომა და მეთოდი არსებობს, თუმცა, ორგანიზაციები, რომლებშიც მიმდინარეობს ცვლილებების პროცესი, შეიძლება განსხვავდებოდეს, როგორც სტრუქტურით, სისტემით და სტრატეგიებით, ისე ადამიანური რესურსებით. შესაბამისად, ორგანიზაციებს ესაჭიროებათ ინტეგრირებული მიდგომა სისტემური და კონსტრუქციული ცვლილებების განხორციელებლად, რათა შეძლონ ცვლილებების დესტრუქციული ბარიერების შემცირება და განხორციელების შედეგების გაუმჯობესება (Harris, Tagg, & Howell, 2005). ცვლილებების წარმატებული მართვა და ასევე,

კრიზისულ სიტუაციებში მათი ეფექტურად განხორციელება, ორგანიზაციების დღის წესრიგში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი და აქტუალური საკითხია. სწრაფად ცვალებადი გარემო მოითხოვს ორგანიზაციების მხრიდან ნებისმიერი სახის ცვლილების განხორციელებას ხარისხიანად, მყისიერად, მცირე დარღვევებით და მნიშვნელოვანი შედეგებით. მიუხედავად იმისა, რომ ცვლილებები ნებისმიერი ორგანიზაციის გარემოს განუყოფელი ნაწილია მხოლოდ მათ მცირე ნაწილს აქვს წარმატების შესაძლებლობა (Al-Haddad & Kotnour, 2015), რადგან არსებული პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ ცვლილებების წარმატებით განხორციელება ორგანიზაციების მხოლოდ ნაწილს შეუძლია.

**ორგანიზაციული ცვლილებების სტრატეგიის
მეთოდოლოგიური ასპექტები**

XX საუკუნის პირველ ნახევარში ორგანიზაციული თეორიების მიმართულებაში, ძირითადად, დომინირებდნენ კლასიკოსი თეორეტიკოსები, რომლებიც მიიჩნევდნენ, რომ ორგანიზაციის ფორმირება/სტრუქტურირება შესაძლებელია „ერთი საუკეთესო გზის“ - „One best way“ (Taylor's, 1911; Webber, 1947) მეთოდით, რომელიც მათ მარტივი ოპერირების, ცვლილებების განხორციელების, შესრულების მაჩვენებლების განსაზღვრის და მარტივი კომუნიკაციის საშუალებას მისცემდა (Kessler, Nixon, & Nord, 2016). თუმცა, დინამიურმა და სწრაფად ცვალებადმა სივრცემ ორგანიზაციებს შეუქმნა არასტაბილური და მზარდი კონკურენტული გარემო, რომელიც მათგან მოითხოვდა ცვლილებების მუდმივად განხორციელებასა და არსებულ გამოწვევებთან სწრაფ ადაპტირებასა და გამკლავებას (Waldersee, Griffiths, & Lai, 2003).

დღეს არსებული მზარდი კონკურენციის პირობებში ცვლილებების პროცესის ინიცირება შეიძლება ყოველთვის წარმატებული არ იყოს და გამოიწვიოს მიმდინარე სხვა პროცესების შეფერხება ან გაჩერება. თუმცა, ის ორგანიზაციები, რომლებიც არც კი ცდილობენ გაუმკლავდნენ არსებული რეალობით გამოწვეულ „თამაშის“ წესებს, შესაძლებელია, მეტად დაზარალდნენ და მათი შესრულების მაჩვენებლები მნიშვნელოვნად შემცირდეს.

როგორც უკვე აღინიშნა, ორგანიზაციაში ცვლილებების განხორციელება და იმპლემენტირება დამოკიდებულია, მის სტრუქტურაზე, პოლიტიკაზე, ტექნოლოგიებზე, ადამიანურ რესურსებსა და კულტურაზე. წინამდებარე ნაშრომში კი, განხილული იქნება ერთ-ერთი ძირითადი ფაქტორი - სტრუქტურა. Burns & Stalker (1961) თეორიის თანახმად, ორგანიზაციული სტრუქტურის მახასიათებლები შეიძლება ჩავშალოთ მექანიკურ და ორგანულ სტრუქტურებად (ცხრილი 1), სადაც მექანიკური სისტემა მოიაზრებს უფრო სტაბილურ და მდგრად გარემოს, ხოლო, ორგანული - მუდმივად ცვალებად, დინამიურ გარემოს (Kessler, Nixon, & Nord, 2016). Burns & Stalker-ის აზრით, ორგანული ორგანიზაციები უფრო უკეთ უმკლავდებიან ცვლილებებს, ვიდრე მექანიკური (Dickson, Resick, & Hanges, 2006).

მექანიკური და ორგანული ორგანიზაციები

მექანიკური ორგანიზაციები თავისი არსით გავს ბიუროკრატიულ, უფრო ტრადიციული ორგანიზაციების ფორმებს, რაც გულისხმობს, რომ მათ აქვთ უფრო ფორმალური სტრუქტურა, ამასთან, სამუშაო სივრცეში ცვლილების პროცესი მიმდინარეობს რთულად და ორიენტირებული არიან შიდა შესრულების მაჩვენებლების ზრდაზე (McNamara, 2009). ტრადიციული, ბიუროკრატიული სტრუქტურა ასოცირდება სტაბილურ გარემოსთან, შესაბამისად, ორგანიზაციაში მექანიკური მიდგომების განხორციელება მაშინ არის წარმატებული, როცა არსებობს ზუსტად განსაზღვრული შესასრულებელი დავალება; არსებული გარემოს სტაბილურობა არის იმის გარანტი, რომ წარმოებული პროდუქტი იქნება

მოთხოვნების შესაბამისი; ნებისმიერ გარემოში წარმოების დრო უცვლელი იქნება; და წარმოების პროცესში ყველა მონაწილე მოქმედებს გეგმის შესაბამისად (McNamara, 2009); (Dickson, Resick, & Hanges, 2006); (Kessler, Nixon, & Nord, 2016).

**Burns-სა და Stalker-ის მექანიკური
და ორგანული სტრუქტურები**

• მექანიკურ ორგანიზაციას აქვს უფრო ხისტი სტრუქტურა და ჩვეულებრივ გვხვდება იქ, სადაც გარემო სტაბილური და პროგნოზირებადია. მისი მახასიათებლებია:

• ორგანიზაციის მიერ შესასრულებელი ფუნქციური ამოცანები იყოფა სპეციალიზებულ, დიფერენცირებულ მოვალეობებად, ხოლო, ინდივიდუალური ამოცანების შესრულება აბსტრაქტულად/განყენებულად, რაც მეტ ნაკლებად, განსხვავებულია ორგანიზაციის, როგორც ერთი მთლიანის წარმოდგენიდან;

• პროცესში ჩართული პირებისათვის მოვალეობებისა და ტექნიკური საკითხების ზუსტი განსაზღვრა, რაც შესაბამისად აისახება ფუნქციონალური პოზიციის პასუხისმგებლობაში; ამ ტიპის ორგანიზაციებში კონტროლის, უფლებამოსილებისა და კომუნიკაციის იერარქიული სტრუქტურა არსებობს;

• ორგანიზაციის „ცოდნა“ ძირითადად თავმოყრილია იერარქიის ზედა ნაწილში, სადაც უფრო დიდი მნიშვნელობა ენიჭება გამოცდილებასა და ორგანიზაციის შიგნით გამომუშავებულ უნარებს, ვიდრე იმ „ცოდნას“, რაც საერთოა მთელი ორგანიზაციისთვის;

• ორგანიზაციის წევრებს შორის, ანუ უფროსსა და დაქვემდებარებულ პირებს შორის კომუნიკაციის ვერტიკალური ფორმაა.

• ორგანულ ორგანიზაციებს აქვთ უფრო მოქნილი სტრუქტურა და მისაღები ფორმა, იმ გარემოსთვის, რომელიც მოითხოვს სწრაფ და ინოვაციურ პასუხებს ცვლილებების განსახორციელებლად. მისი მახასიათებლებია:

• ინდივიდებს წვლილი შეაქვთ ორგანიზაციის საერთო ამოცანების განხორციელებაში და ამასთან, მათთან ურთიერთქმედების საფუძველზე მუდმივად ხდება ინდივიდუალური ამოცანების კორექტირება და განსაზღვრა;

• მიუხედავად ნებისმიერი ტექნიკური საკითხისა/მეთოდისა, ორგანიზაციაში მოვალეობების, მართვითი ორგანის სტრუქტურის ქსელისა და კომუნიკაციის სისტემის გავრცელება ხდება არა ვერტიკალური, არამედ ჰორიზონტალური ფორმით;

• „ცოდნა“ შეიძლება გადანაწილებული იყოს ქსელის ნებისმიერ წერტილში, ამასთან, სწორედ ეს ადგილი განისაზღვრება მმართველობისა და კომუნიკაციის ცენტრად;

• კავშირები და გამოცდილება ინდუსტრიულ, ტექნიკურ და კომერციულ სფეროებში ფორმის გარეთ მიიჩნევა მნიშვნელოვნად და პრესტიჟულად.

წყარო: Burns & Stalker (1961)

ორგანული ორგანიზაციული სტრუქტურა, ძირითადად, ორიენტირებულია მოქნილობაზე და ადამიანები მუშაობენ როგორც ერთი გუნდის წევრები/თანაგუნდელები, რაც ხელს უწყობს განსაზღვრული დავალებების სწრაფ შესრულებას (Dust, Resick, & Mawritz, 2014). ამ ტიპის ორგანიზაციებში მენეჯერებს გააჩნიათ ისეთი ფუნქციები, როგორცაა (McNamara, 2009):

- ხედვების, მიზნებისა და ღირებულებების ჩამოყალიბება;
- კონკურენტული უპირატესობის შექმნა და სტრატეგიის განსაზღვრა;
- გაძღოლა/კურატორობა;
- თანამშრომლების მუდმივ ზრდასა და განვითარებაზე ზრუნვა;
- ისეთი ორგანიზაციის შექმნა და სტრუქტურირება, რომელიც მარტივად შეძლებს არსებული სწრაფად მზარდი კონკურენციის პირობებში ოპერირებას.

შესაბამისად, ორგანული სტრუქტურის მიხედვით, დღევანდელ გარემოში მენეჯერს უნდა შეეძლოს: რეალობასთან გამკლავება, ქაოტურ სიტუაციებში ცვლილებების განხორციელება, ბიუროკრატიული პროცესების გამარტივება ან/და გაუქმება, მომხმარებელზე ორიენტირებულ პროცესებზე ფოკუსირება, ორგანიზაციის, როგორც ცოცხალი ორგანიზმის აღქმა, ფუნდამენტალური ცვლილებების განხორციელება ადამიანურ, სტრუქტურულ და კონკურენტულ ურთიერთობებში და ორგანიზაციის კომპონენტების შექმნა, სტრუქტურირება და დაკავშირება (McNamara, 2009); (Dust, Resick, & Mawritz, 2014).

როგორც ზემოაღნიშნულიდან ნათლად ჩანს, ორგანული ორგანიზაციები, მექანიზტურისგან განსხვავებით, ძირითადად, ღია და ცვლილებებისთვის მზა სტრუქტურით გამოირჩევა, რაც რეალურად, დღეს არსებული ტენდენციებისა და გარემოსთვის უფრო რელევანტურია.

Burns & Stalker-ის ერთ-ერთი ჰიპოთეზის თანახმად, ორგანიზაციის სტრუქტურა დამოკიდებული იყო იმ გარემოებებზე/პირობებზე, სადაც ის ოპერირებდა. ამასთან, ორგანული ორგანიზაციები ცვლილებების და ინოვაციებისთვის უფრო შესაბამის და მზარდ ფორმად მიიჩნევა. არსებული კვლევებიც (Kessler, Nixon, & Nord, 2016) გვიჩვენებენ, რომ ამ ტიპის ორგანიზაციები ძირითადად ხელს უწყობენ ინოვაციების განხორციელებასა და თანამშრომლების მაქსიმალურ ჩართულობას ცვლილებების პროცესში. ასევე, ორგანიზაციები სპეციალურად „ითვისებენ“ ამ ფორმას, რადგან ფასილიტაცია გაუწიონ ცვლილებებსა და ინოვაციებს ორგანიზაციის შიგნით. უფრო მეტიც, კვლევების თანახმად, ამ ფორმის სტრუქტურის საშუალებით, ორგანიზაციები უფრო მარტივად უმკლავდებოდნენ ცვლილებების პროცესს. თუმცა, არსებობენ მკვლევარები, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ იმ ორგანიზაციებში, სადაც იმპლემენტირებულია როგორც მექანიზტური, ისე ორგანული სტრუქტურის ფორმები, ცვლილების პროცესი წარმატებით მიმდინარეობს. Lawrence და Lorsch მიიჩნევენ, რომ მექანიზტური და ორგანული სტრუქტურები შესაძლებელია ერთად

იყოს იმპლემენტირებული ერთი ორგანიზაციის სხვადასხვა სექტორში და ეს უფრო ამარტივებს სხვადასხვა პროცესების განხორციელებას ორგანიზაციაში (Lam, Organizational Innovation, 2004). ამასთან, ისინი თვლიან, რომ მნიშვნელოვანია ისეთი ჰიბრიდული მოდელების შემუშავება, რომელიც ყოველთვის შეძლებს ადაპტირებას საბაზრო გარემოში არსებულ გამოწვევებთან (Lam, Innovative organisations: Structure, learning, and adaptation, 2011).

ზემოაღნიშნული მოდელი ასევე საშუალებას გვაძლევს დავინახოთ ორგანიზაციის ოპერირების ის დონეები, რომლებიც უკავშირდება სტრუქტურულ მახასიათებლებს, მართვის მეთოდებსა და თანამშრომლების ურთიერთობების თავისებურებებს. Burns & Stalker-ის მიერ ორგანიზაციის მახასიათებლების ძირითადი ასპექტი არის ის, რომ ურთიერთქმედებას ორგანიზაციის წევრებს შორის აქვს სხვადასხვა ბაზისი, რომელიც მნიშვნელოვნად დამოკიდებულია ორგანიზაციის ფორმაზე. შესაბამისად, ის თუ რა სტრუქტურა და ფორმა და ასევე, სოციალიზაციის პრაქტიკის რა ტიპებს იყენებს პრაქტიკაში ორგანიზაცია, გავლენას ახდენს იმაზე, თუ ვის სურს გახდეს ან/და დარჩეს მისი ნაწილი/წევრი (Dickson, Resick, & Hanges, 2006).

ასევე, Burns & Stalker ამტკიცებდნენ, რომ მექანიზტურ ორგანიზაციებში ადამიანები ერთად უფრო ეფექტურად მუშაობენ, რადგან იციან და თანხმდებიან იმ წესებსა და უფლება-მოვალეობებზე, რაც ორგანიზაციის შიგნით არსებობს. ხოლო, ორგანული ორგანიზაციები გამოირჩევა უფრო მოქნილი გარემოთი და არ გააჩნია საერთო მიღებული „წესები“, რაც თანამშრომელს საშუალებას აძლევს გადაჭრას პრობლემა იმ გზით, რომელიც მისი აზრით ყველაზე მისაღებია. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ფორმის ორგანიზაციაში არ არსებობს მკაცრად განსაზღვრული წესები, მკვლევარები მიიჩნევენ, რომ პროცესის მონაწილეებს შორის ურთიერთქმედება მაინც წარმატებული იქნება, რადგან ისინი თანხმდებიან ორგანიზაციის საერთო მიზნებზე (Dickson, Resick, & Hanges, 2006).

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ორგანიზაციის სტრუქტურას/ფორმას შეუძლია მნიშვნელოვანი გავლენა იქონიოს ცვლილებების განხორციელებაზე. სწორედ, რომ ეს პროცესი გვაძლევს საშუალებას დავინახოთ, თუ რამდენად სწორად არის სტრუქტურირებული ორგანიზაციის გარემო, რათა სათანადოდ მოახერხოს გამკლავება და ადაპტირება რადიკალურად ცვლილებად გარემოსა და ტექნოლოგიური ცვლილებების პირობებში (Lam, Innovative organisations: Structure, learning, and adaptation, 2011). მაგალითად, თუ შევადარებთ მექანიზტური და ორგანული სტრუქტურების მქონე ფირმების სამუშაო პროცესს, დავინახავთ, რომ მექანიზტურში თანამშრომლებს სამუშაო პროცესში ზუსტად, ზედმინევით განსაზღვრული პასუხისმგებლობები და ფუნქციები აქვთ, რათა მიცემული ამოცანის შესრულებისას საბოლოო შედეგზე გასვლა შეძლონ. ხოლო, ორგანულში დასაქმებულებს, უფრო მეტი თა-

ვისუფლები და ვარიანების შესაძლებლობა აქვთ, რაც მათ თავის მხრივ საშუალებას აძლევს განსაზღვრული ამოცანის შესრულებისას, თავიანთი შეხედულებისამებრ, ცვლილება შეიტანონ პროცესში (Jewczyn, 2010). ხსენებულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ სამუშაო პროცესის ნებისმიერ ეტაპზე, ცვლილებების განხორციელება ორგანულ ორგანიზაციაში უფრო მარტივი დასაგეგმი და განსახორციელებელია, ვიდრე მექანიკურში. თუმცა, არსებობს საინინალმდეგო მოსაზრებებიც, რომელთა თანახმადაც, ზუსტად განერილი სახელმძღვანელოები და განსაზღვრული უფლება-მოვალეობები, ორგანიზაციებს უადვილებს რაღაც ეტაპამდე ცვლილებების განხორციელებას.

ასევე, თუ შევადარებთ სწავლებასა და კომუნიკაციას, არსებული კვლევები საშუალებას გვაძლევს ვთქვათ, რომ მექანიკური და ორგანული სტრუქტურის მქონე ფირმები განსხვავდებიან როგორც კომუნიკაციის სიმარტივით, ისე სწავლებასთან დამოკიდებულებით. შიდა კომუნიკაციისას, მექანიკურისგან განსხვავებით, ორგანული ორგანიზაციები გამოირჩევიან უფრო ღია კომუნიკაციის წყაროებით. ამასთან, ეს აადვილებს ინფორმაციის გაზიარებას, რაც თავის მხრივ ხელს უწყობს პროცესების სწორად წარმართვას. გარე კომუნიკაციის წყაროებთან დაკავშირებით, მკვლევარების აზრი ორად იყოფა - ზოგი მათგანი მიიჩნევს, რომ ასეთ შემთხვევაში ორგანიზაციის სტრუქტურას არ აქვს მნიშვნელობა; ზოგი, კი თვლის რომ ორგანული ხელს უწყობს კომუნიკაციის ხარისხსა და სიზუსტეს (Kessler, Nixon, & Nord, 2016). ხოლო, რაც შეეხება სწავლებას, ამ შემთხვევაშიც, ორგანული ორგანიზაციები ხელს უწყობენ ორგანიზაციულ სწავლებას, ცოდნის შექმნასა და გაზიარებას, სწავლების კულტურის განვითარებას და თანამშრომელთა კრეატიულობას. ერთ-ერთი კვლევის თანახმად (Su, Li, Yang, & Li, 2011), რომლის მეშვეობითაც განხორციელდა სწავლების ტიპებისა და ორგანიზაციული სტრუქტურების შედარება, გამოვლინდა, რომ მექანიკური სტრუქტურის მქონე ორგანიზაციებში სწავლებას არანაირი კავშირი არ აქვს ფირმის შესრულების მაჩვენებლებთან, ხოლო, ორგანულის შემთხვევაში, ამ ორ ცვლადს შორის კავშირი იყო დადებითი. თუმცა, არსებობს კვლევები, რომელებიც ამტკიცებენ, რომ სწავლების მიმართულებებსა და ორგანიზაციის სტრუქტურას შორის კავშირი საერთოდ არ არსებობს.

დასკვნა

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება განისაზღვროს, რომ დღეს, ორგანიზაციები სრულად არც მექანიკური და არც ორგანულია. თითოეულ ორგანიზაციაში არსებობს როგორც ერთის, ისე მეორეს ელემენტები. ასევე, შეიძლება ითქვას, რომ არ არსებობს ორგანიზაციების რაიმე ერთი უნიკალური ფორმა/სტრუქტურა/მოდელი, რომელიც ორგანიზაციული ცვლილების პროცესს წარმართავს დაბრკოლებების, შეფერხებისა და გამონევეების გარეშე. ამასთან, სწორი სტრატეგიის დაგეგმვა და იმპლემენტირება ორგანიზა-

ციებს უმარტივეს ცვლილებების როგორც ინიცირებას, ისე მთლიანი პროცესის განხორციელებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Teague, L. J. (2015). Higher Education Plays Critical Role in Society: More Women Leaders Can Make a Difference. Forum on Public Policy Online.
2. Al-Haddad, S., & Kotnour, T. (2015). Integrating the organizational change literature. Journal of organizational change management, 234 - 262. doi:DOI 10.1108/JOCM-11-2013-0215
3. Bejinaru, R., & Baesu, C. (2013). Approaches to organizational change within modern companies. The USV Annals of Economics and Public Administration, 127-134.
4. Bordia, P., Hobman, E., Jones, E., Gallois, C., & Callan, V. J. (2004). Uncertainty during organizational change: Types, consequences, and management strategies. Journal of business and psychology, 507-532.
5. Boyd, N. (2009). Implementing large-scale organization development and change in the states. . Public Administration Quarterly, 233-269.
6. By, R. T. (2005). Organisational change management: A critical review. Journal of change management, 369-380.
7. Choi, M., & Ruona, W. E. (2011). Individual readiness for organizational change and its implications for human resource and organization development. Human resource development review, 46-73.
8. Dickson, M. W., Resick, C. J., & Hanges, P. J. (2006). When organizational climate is unambiguous, it is also strong. Journal of applied psychology, 351-364.
9. Dust, S. B., Resick, C. J., & Mawritz, M. B. (2014). Transformational leadership, psychological empowerment, and the moderating role of mechanistic-organic contexts. Journal of Organizational Behavior, 413-433.
10. Harris, J., Tagg, J., & Howell, M. (2005). Organise to Optimise: organisational change & higher education. The Observatory on Borderless Higher Education, 1-20.
11. Harrison, L. M. (2011). Transformational leadership, integrity, and power. New directions for student services, 45-52.
12. Jacobs, G., Van Witteloostuijn, A., & Christe-Zeyse, J. (2013). A theoretical framework of organizational change. Journal of organizational change management, 772-792.
13. Jewczyn, M. (2010). Assessing mechanistic and organic organizational structures: measuring organizational uncertainty and determining an organization's proper structure. Journal of Business Management and Entrepreneurship.
14. Kessler, S. R., Nixon, A. E., & Nord, W. R. (2016). Examining organic and mechanistic structures: Do we know as much as we thought? International Journal of Management Reviews, 531-555.
15. Lam, A. (2004). Organizational Innovation.
16. Lam, A. (2011). Innovative organisations: Structure,

learning, and adaptation. DIME, (pp. 163-175). Maastricht.

17. McNamara, D. E. (2009). From Fayols Mechanistic To Today's Organic Functions Of Management. American Journal of Business Education, 63-78.

18. Pinheiro, R., Wangenge-Ouma, G., Balbachevsky, E., & Cai, Y. (2015). The role of higher education in society and the changing institutionalized features in higher education. The Palgrave international handbook of higher education policy and governance, 225-242.

19. Rafferty, A. E., Jimmieson, N. L., & Armenakis, A. A. (2013). Change readiness: A multilevel review. . Journal of management, 110-135.

20. Su, Z., Li, J., Yang, Z., & Li, Y. (2011). Exploratory learning and exploitative learning in different organizational structures. Asia Pacific Journal of Management, 697-714.

21. van den Heuvel, M., Demerouti, E., & Bakker, A. B. (2014). How psychological resources facilitate adaptation to organizational change. European Journal of Work and Organizational Psychology, 847-858.

22. Waldersee, R., Griffiths, A., & Lai, J. (2003). Predicting organizational change success: Matching organization type, change type and capabilities. Journal of Applied Management and Entrepreneurship.

ჟურნალის მკითხველთა და პოტენციურ ავტორთა საყურადღებოდ!

ვფიქრობთ, თქვენთვის საინტერესოა გაცნობოთ, რომ ჟურნალი „**ბიზნესი და კანონმდებლობა**“ უკვე 2020 წლის დეკემბრიდან გამოდის საერთაშორისო სამეცნიერო-ანალიტიკური სტატუსით და ინდექსირებულია საერთაშორისო საძიებო ბაზაში - **Google Scholar**.

ჟურნალი წლების განმავლობაში წარმოდგენდა საქმიანი წრეებისთვის საიმედო პარტნიორს, ბიზნესის დარგში - გამოცდილ გზამკვლევეს, საკანონმდებლო აქტების ლაბორინთებში - გულთმისან მეგზურს, აკადემიურ სფეროსთვის - უანგარო მსახურს და გააგრძელებს ამ ტრადიციას.

ჟურნალი ღიაა ყველა დაინტერესებული პირისთვის. მასში შესძლებელია ქართულ, ინგლისურ, გერმანულ და რუსულ ენებზე სტატიების გამოქვეყნება ბიზნესის ადმინისტრირებისა და მენეჯმენტის, ეკონომიკური და სოციალური პოლიტიკის აქტუალურ საკითხებზე. მიიღება რეცენზიები გამოქვეყნებულ მონოგრაფიებსა და სახელმძღვანელოებზე, აგრეთვე საკანონმდებლო აქტებზე კომენტარები, განმარტებები, შენიშვნები და სრულყოფის რეკომენდაციები.

ჟურნალის ახალ სტატუსთან დაკავშირებით, შეგახსენებთ სამეცნიერო სტატიის გამოქვეყნების წესს და განვდიდით დამატებით მოთხოვნებს:

- სამეცნიერო სტატია წარმოდგენილი უნდა იყოს **A4 ფორმატით**. მოცულობა, გამოყენებული ლიტერატურის ჩამონათვალისა და რეფერატის ჩათვლით, არ უნდა იყოს კომპიუტერზე **1,5 ინტერვალით** და **11 ზომის შრიფტით** ნაბეჭდი ტექსტის **7 გვერდზე** ნაკლები და არ უნდა აღემატებოდეს **20 გვერდს**. მასში უნდა იკვეთებოდეს საკვლევი პრობლემის აქტუალურობა, კვლევის მიზანი და ამოცანები, კვლევის მეთოდოლოგია, კვლევის შედეგები (სიახლე), რეკომენდაციები.

- ქართულ ენაზე შესრულებულ ნაშრომს უნდა ახლდეს რეფერატები ქართულ და ინგლისურ ენებზე - თითოეული 1000-მდე ნიშნის მოცულობით. უცხო ენაზე დაწერილს კი - ძირითადი შინაარსი 2-3 გვერდზე ქართულ ენაზე და რეფერატი იმავე უცხო ენაზე.

- რედაქციაში სტატიის წარმოდგენა აუცილებელია ნაბეჭდ ეგზემპლარად, ელვერსიასთან ერთად (ქართული და უცხოურ ენაზე ტექსტი - შრიფტით **syfaen**, ხოლო უცხოურ ენაზე ტექსტი - **Times New Roman**). სტატიის სათაურის ქვემოთ (მარჯვენა მხარეს) უნდა მიეთითოს ავტორის (ან ავტორების) სრული სახელი, გვარი, აკადემიური ხარისხი, თანამდებობა, ტელეფონი და ელექტრონული ფოსტის მისამართი;

- სტატიაში უნდა ჩანდეს საკვლევი პრობლემასთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი ლიტერატურის გამოყენება. ლიტერატურის დასახელება უნდა განთავსდეს სტატიის ბოლოს ერთიანი სიის სახით: ა) ნიგნის დასახელება შემდეგი თანმიმდევრობით - ავტორის (ავტორების) გვარი და ინიციალები, ნიგნის დასახელება, გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა, წელი; ბ) საჟურნალო სტატიისათვის - ავტორის (ავტორების) გვარი და ინიციალები, სტატიის დასახელება, ჟურნალის დასახელება, წელი, ჟურნალის ნომერი. ლიტერატურის სიაში მითითებული წყარო გამოყენებული უნდა იყოს სტატიის ტექსტში. ამა თუ იმ ავტორის ნაშრომიდან ციტირებისას, მას უნდა მიეთითოს წყარო შესაბამისი გვერდის აღნიშვნით შემდეგი სახით [3, გვ. 41], სადაც პირველი ციფრი შეესაბამება ციტირებული წყაროს რიგით ნომერს გამოყენებული ლიტერატურის სიაში, ხოლო მეორე - იმ გვერდს, საიდანაც მოყვანილია ციტატა. ლიტერატურის სიაში ყოველი ნიგნის (ჟურნალის) ბიბლიოგრაფიული აღწერა უნდა შეესაბამებოდეს მის სატიტულო ფურცელს.

- ძირითადად ტექსტში ცხრილები, გრაფიკები და სქემები უნდა განთავსდეს მათი მითითების ადგილზე, თუ იქ ადგილი არასაკმარისია - შეიძლება მომდევნო გვერდზე. ცხრილებს, გრაფიკებს და სქემებს უნდა ჰქონდეს დასახელება და ნუმერაცია.

გამოსაქვეყნებლად წარმოდგენილი სამეცნიერო სტატია გადის რეცენზირებას დარგის სპეციალისტ რეცენზენტთან (რეცენზენტის ვინაობა ავტორისთვის არ იქნება ცნობილი, არც რეცენზენტს ეცნობება ავტორის/ავტორების ვინაობა).

ცალკეული გამონაკლისის გარდა, სტატიის გამოქვეყნება ფასიანია - ჟურნალში სტატიის გამოქვეყნების საფასურია **150 (ასორმოცდაათი) ლარი**. ანგარიშსწორების ანგარიში მითითებულია ჟურნალში.

აღნიშნული მოთხოვნების შეუსრულებლობისას, სტატია არ გამოქვეყნდება და ავტორს არ უბრუნდება.

წელიწადში გამოდის ჟურნალის არანაკლებ 2 ნომერი, ვრცელდება ელექტრონულად და ხელმისაწვდომია ნებისმიერი მომხმარებლისთვის მისამართზე: <http://ojs.b-k.ge>; <http://b-k.ge/>.

სტატიები გამოაგზავნეთ მისამართზე: yuripapaskua.b.k@gmail.com

ან მოგვანოდეთ რედაქციაში ნაბეჭდი სახით, ელვერსიასთან ერთად.

ჟურნალის რედაქცია

ATTENTION MAGAZINE READERS AND POTENTIAL AUTHORS!

We think it is interesting for you to inform that the journal “Business and Legislation” has been published since December 2020 with an international scientific-analytical status and is indexed in the international search database - Google Scholar.

Over the years, the magazine has been a reliable partner for business circles, an experienced guide in the field of business, a kind guide in the labyrinths of legislative acts, a selfless servant for the academic field and will continue this tradition.

The journal is open to all interested parties. It is possible to publish articles in Georgian, English, German and Russian languages on topical issues of business administration and management, economic and social policy. Reviews of published monographs and manuals, as well as comments, clarifications, notes and recommendations for improvement on legislative acts are accepted.

Regarding the new status of the journal, we remind you of the rules for publishing a scientific article and provide you with additional requirements:

- The scientific article should be presented in **A4 format**. The volume, including the list of used literature and the abstract, should not be less than **7 pages** of typed text on the computer **with 1.5 spacing and 11 font size and should not exceed 20 pages**. It should outline the relevance of the research problem, research goals and objectives, research methodology, research results (newness), recommendations.

- The paper written in Georgian must be accompanied by abstracts in Georgian and English - up to 1000 marks each. For those written in a foreign language - main content on 2-3 pages in Georgian and abstract in the same foreign language.

- It is necessary to submit the article to the editors as a printed copy, together with the version (Georgian and foreign language text - **Asylfaen font**, and foreign language text - **Times New Roman**). Below the title of the article (on the right side) should be indicated the full name, surname, academic degree, position, telephone and e-mail address of the author (or authors).

- The article should show the use of important literature related to the research problem. The name of the literature should be placed at the end of the article in the form of a single list: a) the name of the book in the following order - surname and initials of the author (authors), name of the book, place of publication, publishing house, year; b) for a journal article - surname and initials of the author(s), title of the article, title of the journal, year, number of the journal. The source indicated in the bibliography should be used in the text of the article. When quoting from the work of this or that author, he should indicate the source by indicating the appropriate page in the following way [3, p. 41], where the first digit corresponds to the serial number of the quoted source in the list of used literature, and the second - to the page from which the quotation is given. The bibliographic description of each book (journal) in the bibliography should correspond to its title page.

- Basically, in the text, tables, graphs and charts should be placed in the place of their reference, if there is not enough space - maybe on the next page. Tables, graphs and charts should have a title and numbering.

The scientific article submitted for publication is reviewed by a specialist reviewer in the field (the identity of the reviewer will not be known to the author; nor will the reviewer be informed of the identity of the author/authors).

With a separate exception, publishing an article is paid - the fee for publishing an article in a magazine is **150 (fifty) GEL**. The settlement report is indicated in the journal.

If these requirements are not met, the article will not be published and will not be returned to the author.

At least 2 issues of the magazine are published per year, distributed electronically and available to any user at the address: <http://Ojs.b-k.ge>; <http://b-k.ge/>.

Send the articles to the address: yuripapaskua.b.k@gmail.com, or submit them to the editorial office in printed form, together with the version.

JOURNAL EDITORIAL

ბიზნესი კანონმდებლობა

Business & Law

გამნიჭური რედაქტორი: ლევან ბოჭორიშვილი

TECHNICAL EDITOR: LEVAN BOCHORISHVILI

რედაქციის მისამართი:

თბილისი, გლდანი, ნიკო კეცხოველის 24, ბ.61
ტელ: 599 56-14-57, 574 43-64-27
www.b-k.ge; www.ojs.b-k.ge
E-mail: yuripapaskua.b.k@gmail.com

ADDRESS OF EDITORIAL BOARD:

Tbilisi, Gldani, Niko Ketskhoveli 24, f.61.
Tel: 599 56-14-57, 574 43-64-27
URL: www.b-k.ge; www.ojs.b-k.ge
E-mail: yuripapaskua.b.k@gmail.com

საბანკო რეკვიზიტები:

სააქციო საზოგადოება "საქართველოს ბანკი";
ბანკის კოდი: BAGAGE22;
ა/ა GE30BG0000000850902700;
ს/კ 404956455.

BANK DETAILS:

JSC Bank of Georgia
Bank code: BAGAGE22
c/a GE30BG0000000850902700
i/c 404956455